

קובץ גליונות

פרשת שמות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

יחיד!

מדו בד
מתורתו של רבנו ראש הושיבה מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א

דעת ואמונה
מתורגם על
הנאן רבי קמטאל טולראנו שליט"א

הזשיב נפש
מסות שמות
מקסיי התורה מהמשגיח הגר"צ רבי בנימין פינקל שליט"א

אריה שאג
לקט פנינים ושבכי מוסר בתוך ספרי "אריה שאג"
משוחזרות של מגיד המישרים
רבי אריה שכטר זצוק"ל

גליון
"א' ישיבישע'ר חומש"
חלק 1
הנאן ר' חיים ברוך נבנאל שליט"א
* תשלום נדרש *

מרן רשכבה"ג שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א
בניהום אבלים אצל
מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א

זמני השבת

בחסות:

גינות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:17	5:32	6:10
בני ברק	4:31	5:33	6:06
קרית ספר	4:25	5:32	6:08
בית שמש	4:16	5:33	6:09
אופקים	4:26	5:35	6:09
חיפה	4:22	5:31	6:05

שבת מברכין: המולד יהיה ביום רביעי בשעה 5, 35 דקות ו-3 חלקים
ראש חודש שבט יהיה ביום החמישי

בברכת
שנשמע בשורות טובות

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

גמ"ח השמל כשר

לשבתות אירוח ונופש

תאורות חרום, פלטות חימום, מיכלי מים מתקפלים, מאווררים נטענים וכו'.

טל: 1599-599-907 שלוחה 1 גמ"ח
שלוחה 5 מקומוט נופש
bn324143@gmail.com

מציאת כסף? זה האמן לשלם סדר!

"קובץ גליונות" יוצא במיזם מיוחד, ומבקש שיתוף פעולה מקוראינו היקרים, לשלוח העתק של תמונות ומסמכים ישנים ומעניינים, מגדולי הדורות, ובנושאים שונים. לכל אחד יש ייחוס, בביתו של כל אדם קיימות תמונות של רבנים המפארים את האירועים השונים שהיו במשפחתו, צריך רק את הזמן לחפש...

כעת זה הזמן!

נשמח לקבל גם תמונות, שלכם - הן נראות פשוטות ומוכרות, אבל לכלל לציבור יכולה להיות מהן תועלת גדולה.

ואי"ה יראו הדברים אור לתועלת הרבים.

נא לפנות למערכת ה'קובץ גליונות' בכתובת:

k.gilyonot@gmail.co.il

או במספר: 053-3145900

גם למי שאין אפשרות לסרוק, יכול לפנות אלינו ונדאג לכך בהתאם.

בברכה מרובה,

מערכת 'קובץ גליונות'

לעילוי נשמת הרב ר' מרדכי
ב"ר ישראל יחיאל ז"ל

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים
באחת משבתות השנה, ותהיו שותפים
בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

• ג שבט וארא	• ד סיון במדבר
• י שבט בא	• יא סיון נשא
• יז שבט בשלח	• יח סיון בהעלתך
• כד שבט יתרו	• כה סיון שלח
• א אדר משפטים	• ב תמוז קרח
• ח אדר תרומה	• ט תמוז חקת
• טו אדר תצוה	• טז תמוז בלק
• כב אדר כי תשא	• כג תמוז פינחס
• כט אדר ויה"פ	• א אב מטו"מ
• ז ניסן ויקרא	• ח אב דברים
• יד ניסן צו	• ו אלול שופטים
• כח ניסן שמייני	• יג אלול כי תצא
• ה אייר תז"מ	• כ אלול כי תבא
• יב אייר אחרי קדושים	• כז אלול נצבים ר"ה
• יט אייר אמור	• ה תשרי וילך יו"כ
• כו אייר בה"ב	

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל: 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 413 פרשת שמות
תשפ"א שנה תשיעית

לעילוי נשמת אבי מורי הרב יוסף
בהרה"ג בצלאל זאב ז"ל
ואמי מורתי אסתר בת ר' יעקב זאב ע"ה
תנצב"ה
נודב ע"י בנם הר"ר אליהו שפון שליט"א

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה והגד"ה קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

כל הבן הילוד (שמות א, כב)

פרעה גזר כל הבן הילוד היארה תשליכוהו, והמילדות לא עשו כן, וכשקרא להן לגער בהן, ענו לו 'כי לא כנשים המצריות, כי חיות הנה בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו'.

ויש לעין טובא, איך יכלו לתרץ כן, דאם כן שהמילדות העבריות לא היו זקוקות למילדת, בשביל מה באו בכלל ללדת אצל המילדות, ועוד יש לעין שבפסוק י"ז כתיב ותחיינן את הילדים, ופרש רש"י מספקות להם מים ומזון, וקשה, מה טעם היו צריכים להכעיס כל כך את פרעה, שלא זו בלבד שעזרו להן ללדת אלא גם האכילו והשקו אותן. אמנם התשובה לשתי הקשיות, הא בהא תליא, כי כשאמרו לפרעה כי לא כנשים המצריות וגו', ידעו שמיד ישאל אותן אם כן לשם מה אתן באות אליהן, ולכן הכינו את התשובה מראש ואמרו שהן באות לתת ולספק להן מים ומזון (וחביב על רבנו באור זה וחוזר עליו, ופעם אמר שכמדומה שמע כן בשם המגיד מדבונא ז"ל).

כל הבן הילוד היארה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א, כב)

מפני מה הוסיף פרעה לגזר וכל הבת תחיון, וכי אכפת היה לו אם הבנות יחיו או לא?

אלא, רגיל רבנו כמעט בכל שנה בסעודת שבת להסביר בזה: בדוקא רצה פרעה שהבנות יחיו! כי הרי עקר הטעם של כל הגזרות של פרעה, היה כי חשש פן ירבה ('א'), וכנגד זה גזר פרעה להרג הזכרים כדי שישארו רק הנקבות, ואז לא יהיה להן למי להנשא והיו מכרות להנשא למצרים, ואז כל אחד מהמצרים ישא הרבה נשים מבנות ישראל, וממילא יתרבו בהרבה יותר מבני ישראל.

ובאמת כעין זה איתא במדרש רבה פ"א י"ח, ונקח הנקבות לנשים, אבל שם מסיים לפי שהמצרים שטופים בזמה, ולא נזכר דהגזרה היתה כדי שיתרבו המצרים, וכונת המדרש לתת טעם שלכן בודאי המצרים יסכימו לקחתן].

ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה (ג' ג') משה רבנו, עבד השם, בודאי לא עשה שום תנועה וצעד מבלי סבה, וצריך להבין, מה יש לו לראות מדוע לא בוער הסנה, וכי זה עסק שלו? אלא, כתב רבנו שליט"א:

כשהקב"ה עושה מעשה נסים יש מצוה לראות! ויש לזה כמה ראיות בש"ס: בסוף מסכת חגיגה (כ"ו ב') איתא, בשעה שישאל עולין לרגל, מגביהין להם את השלחן ומראין להן את הנס שלחם הפנים חם כאלו עכשו אפך אותן, וכן ביומא (ס"ז א') מבאר שהיה ענין לראות את הנס, אם השלשון של שעיר המשתלח הלבין או לא, והטעם לזה כי יש ענין לספר בנפלאות ה'.

(שבענו מסובין)

"זה יין נסך"

מעשה מבהיל הגיע השבוע לשולחן המערכת על-ידי אברך יקר מירושלים (הפרטים המלאים שמורים במערכת) אשר הגיע לרבן של ישראל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א וביקש ברכה להיפקד בילדים. מרן שליט"א אמר לו, כפי שמורה לרבים, להבדיל על היין.

כעבור שנתיים חזר האברך לרבן של ישראל שליט"א וביקש שוב ברכה להיפקד בילדים. מרן שליט"א חזר על דבריו ואמר לו להבדיל על היין.

אמר האברך כי הוא מקפיד על כך כבר שנתיים ועדיין לא זכה להיפקד בזרע של קיימא.

אמר לו מרן שליט"א, "זה יין נסך"

האברך היה מופתע ולא הבין את התשובה כלל, אך החליט לבדוק את העניין, בפרט לנוכח חשש האיסור החמור שבכך.

אותו אברך היה מתארח עם רעייתו בקביעות בשבתות אצל הורי אשתו. במוצאי שבת היה מגיע תמיד להבדלה לפי זמן רבינו תם, לאחר שחמיו כבר הבדיל על הכוס.

בבית שוהה עובדת פיליפינית והתברר כי תמיד לאחר שחמיו מסיים להבדיל על היין - היין היה לא מבושל - העובדת הנכריה מחזירה את היין ומה שנשאר בכוס ההבדלה למקרה כשהיא נוגעת ביין וכך היין הפך להיות בכל פעם יין נסך.

האברך ההמום לא ידע את נפשו כיצד להודות לד' על שמלבד הברכה הגדולה לה ציפה להיפקד בזש"ק, הרי שהוא זוכה כעת להינצל מאיסור חמור מדי שבוע של שתיית יין נסך.

(מגזין במה)

נמצאים בסגר? זה הזמן לעשות סדר!

"קובץ גליונות" יוצא במיזם מיוחד בשיתוף "דברי שי"ח", ומבקש שיתוף פעולה מקוראינו היקרים, לשלוח העתק של תמונות ומסמכים ישנים ומעניינים, מגדולי הדורות, ובנושאים שונים.

לכל אחד יש ייחוס, בביתו של כל אדם קיימות תמונות של רבנים המפארים את האירועים השונים שהיו במשפחתו, צריך רק את הזמן לחפש, כעת זה הזמן.

נשמח לשיתוף פעולה, ולקבל גם תמונות, שלכם הם נראות פשוטות ומוכרות, אבל לכלל לציבור יכול להיות תועלת גדולה, אי"ה הדברים יראו אור לתועלת הרבים.

נא לפנות למערכת 'דברי שי"ח' בכתובת: ig0533145900@gmail.com

או במספר: 053-3145900, גם למי שאין אפשרות לסרוק, יכול לפנות אלינו ונדאג לכך בהתאם.

בברכה מרובה יצחק גולדשטון

לזכות התורם
לברכה והצלחה
וסייעתא דשמיא

לע"נ מרת חנה בת ר' יעקב
נלב"ע כ"א טבת תש"ה

לע"נ רבי משה בן יחזקאל
נלב"ע כ"א טבת תשע"ז
תנצב"ה

לזכות ולרפואה
סבי ר' יוסף יעקב בן בלומה
לרפואה שלמה ולבריאות איתנה

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

חשיפת 'דברי שי"ח'

שלושים שנה למעמד הנדיר של סיום כתיבת נביאים וכתובים

בראש חודש שבט תשפ"א, לפני שלושים שנה התקיים בביתו של גבאי בית המדרש הרב משה כהן שליט"א, מעמד נדיר ומרגש של סיום כתיבת כל ספרי הנביאים וכתובים בקלף. בשורות הבאות נסקור את המעמד הנדיר שאירע אז בהשתתפות גדולי הדור.

ברוב בתי הכנסת הנוהגים בשיטת הגר"א זי"ע, מקפידים לקרוא את ההפטרה בנביא הכתוב בקלף, אולם לא לכולם יש את כל הנביאים. גם אותם שיש להם, הרי שאת ספרי הכתובים בקלף, בודאי לא התאמצו לכתוב, כי הלא בין כה אין קוראים בזה בציבור. אמנם בית הכנסת 'לדרמן' שבראשות רבינו שליט"א, ככל הידוע, הוא היחיד בעולם בו קיימים בבית הכנסת כל כ"ד ספרי נביאים וכתובים, כתובים על גבי קלף.

ידידנו הרב אהרן כהן, גבאי בית המדרש המיתולוגי נאות לשתף אותנו באירוע ההסטורי, שהוא לקח בו חבל כבר בשנים ההם (תודתנו על כל עזרתו המרובה בתמונות ופרטי האירוע).

"אבי רבי משה כהן, פנה בשנים ההם יחד עם להבחל"ח ידידו רבי שמואל אפשטין ז"ל ליהודי יקר רוח ראשון לכל דבר שבקדושה, רבי אלימלך ליהמן שליט"א ורעייתו מירושלים, וביקשו ממנו שיתרום את ספרי הכתובים והנביאים שעדיין לא היו בבית הכנסת.

כאן יש לציין - מספר לנו רבי אהרן שליט"א, שכל הבקשה הזו נעשתה לפי רצונו של רבינו מרן שליט"א, שהביע משאלה שכל כ"ד ספרי הנ"ך יהיו כתובים על גבי קלף, דבר שלא נעשה זה כבר למעלה ממאתים שנה מאז חיי הגאון מוילנא זי"ע.

הרב ליהמן נענה לבקשה, ותרם בכל פעם ספר נוסף, מספר שנים ארך כתיבת כל הכתובים, על ידי סופר תלמיד חכם מומחה וירא שמים, הרב טשינגל שליט"א, וכך כעבור שנים זכינו ב"ה לברך על המוגמר.

כשהגיע סיום כתיבת האחרון, ביקש אבי שליט"א מגדולי ישראל שיבואו ליטול חבל בשמחה של מצוה. באותם שנים כמעט לא היה מצוי בתי כנסיות שכותבים נביאים על גבי קלף, קל וחומר שלא כתבו 'כתובים' על קלף.

השמחה כאן איפה, היתה כפולה ומכופלת, וכולם אכן יצאו מגדרם להשתתף לכבודה של תורה. גדולי הדור שליט"א, בראשם מרן רבינו שליט"א הגיעו וכובדו בכתיבת אות אחרונה כמו בספר תורה, ואף נשארו לסעודת המצוה בביתו של רבי משה כהן שליט"א.

נהרה של שמחת המצוה היתה שפוכה על פניו של רבינו לאורך כל האירוע, והוא יצא מגדרו ונשאר להשתתף, מתחילה ועד הסוף.

בתמונות מאותו אירוע, ניתן להבחין במרן ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן, מרן הגרמ"י לפקוביץ, הגאון רבי יהודה שפירא, הגה"צ רבי זאב אידלמן, הגאון רבי רפאל וסרמן, המגיד מישירים הגאון רבי יעקב גלינסקי זצוק"ל ולהבחל"ח הגאון רבי משה הלל הירש והגאון רבי יצחק זילברשטין והגאון רבי יהודה בוירא שליט"א שפיארו את האירוע.

גם גבאי בית הכנסת הותיקים, שבמסירות שלא על מנת לקבל פרס דואגים לצרכי בית המדרש, הרב ישי מנדל, הרב מרדכי אריאל, הרב אהרן דינר שליט"א נכחו במעמד יחד עם משפחתו ובניו של הרב משה כהן שליט"א.

רבי משה כהן והנדיב שתרם את הנ"ך, שליט"א

רבי משה כהן עם הסופר הרב טשינגל

הגר"י גלינסקי, רבינו שליט"א, , רבי שמואל אפשטין (עומד)

הגרמ"ה הירש, הגר"י שפירא, הגרמ"י לפקוביץ, התורם הרב ליהמן, הגה"צ ר"ז אידלמן (מוסתר)

מרן הגרא"ל שטינמן מימין, הגר"י גלינסקי נושא דברים. מולו ידידנו הגבאי רבי אהרן כהן

ספרי הכתובים החדשים שהושלמו.

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

489

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת ויחי תשפ"א

אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ובפשטות החידוש בזה הוא שאפילו אם יש לאדם רק פת במלח ומים במשורה עם חיי צער וקשיים, אם הוא עמל בתורה אזי אשריך בעולם הזה, ואשריך פירושו שזהו האושר הכי גדול, שאין יותר ממנו, וזה החיים הכי מאושרים בעולם הזה!

ריבוי התענוגים סתירה לתורה

ורבינו יונה פירש שאין הכוונה 'אפילו' אם יש רק פת במלח, אלא 'דווקא' צריך פת במלח, והיינו שצריך לכתחילה למעט בתענוגי העולם הזה, וכמו שאמרנו (אבות ב, יב) התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, שאדם צריך להכין ולתקן את עצמו, שיהיה מתוקן ומוכשר לתורה, ומהו התיקון? פירש רבינו יונה "למעט בתענוגים, כדי שילמוד תורה הרבה, כמו ששינוי כך היא דרכה של תורה פת במלח וכו', כי המרבה בעידונו לא תשכון בתוכו החכמה", ע"כ.

הרי שפירש רבינו יונה שצריך דווקא פת במלח – למעט בתענוגי העולם הזה, וכמו ששינוי גם בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם המנויים באבות פ"ו, שאחד מהם זה 'מיעוט תענוג', שהתורה נקנית במיעוט תענוגי העולם הזה, וריבוי התענוגים הוא סתירה לתורה! ופת במלח זה לכתחילה, וכן מים במשורה, רק כמה שצריכים ומוכרחים בשביל קיום הגוף, וכן על הארץ תישן לפי הצורך.

ואמנם כמובן זה תלוי כל אחד לפי כוחו, אם אחד יכול לישון על הארץ והוא יישן טוב ואינו עייף, למה צריך לחפש איזה תענוג של שינה יותר נוחה, ומה הצורך בזה, אך כמובן כל אחד לפי כוחו, ועם מיעוט התענוגים זוכים להצלחה בתורה, ולהפך אם יש תענוגים מה שיותר תענוג זה סתירה לתורה.

וכך גם הכבוד, אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם זה 'מתרחק מן הכבוד', שצריך להתרחק מזה, ואם אדם רוצה כבוד ואינו מתרחק, אפילו שאינו רודף אחר הכבוד, ורק אינו מתרחק, כבר חסר בהצלחה בתורה, וצריך להיות מתרחק מן הכבוד, דווקא מתרחק!

ויש כאלה שלא רק שאינם מתרחקים, אלא הם רוצים כבוד, ובאים בטענה למה לא כיבדו אותי ולמה לא נתנו לי את הכבוד כמו שקיבל פלוני, ומעשים שהיו שאנשים טועים בטעויות כאלה.

בני הישיבות – מבקשי השם

והנה יש מדרגה שנקראת 'מבקש השם', וכפי שמובא בגמרא בסוף ברכות (סג, ב) שכתוב בפרשת כי תשא שמשה רבינו לאחר חטא העגל יצא חוץ למחנה ועזב את המחנה, אבל היה לו אוהל מחוץ למחנה, וקרא לו אוהל מועד (שמות לג, ז) 'ויהיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה', היינו שכל מי שרצה ללמוד תורה, היה הולך לאוהל של משה רבינו מחוץ למחנה, ונקרא בזה מבקש השם.

ואמרו על זה בגמרא שם והלא דברים קל וחומר, ומה ארון השם שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה, ופירש רש"י אמרה תורה וכו' כלומר קראו הכתוב מבקש השם, ע"כ.

והיינו שאם מי שהולך מרחק שלוש פרסאות חוץ למחנה ללמוד תורה ממש רבינו, כבר הוא נקרא בזה מבקש השם, שזה תואר מיוחד למי שמשתדל וטורח בשביל תורה, קל וחומר מי שהולך וטורח עוד יותר טרחה, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר, שנוסעים לישיבות ללמוד תורה, בודאי שהם נקראים מבקשי השם, וזו מדרגה גדולה מאד.

וכבר סיפרתי מעשה שהיה במרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, ששמעתי מאחד שלמד אצלו בקמניץ והיה נוכח בשעת מעשה, שפעם הגיעו אל רבי ברוך בער שני בחורי ישיבה מעיר אחרת, ופנה אליהם רבי ברוך בער ואמר להם 'שלום עליכם, וואס מאכט איהר מבקשי השם' – מה שלומכם

הממון קצוב לאדם מן השמים

יש טבע האדם, שאדם בטבעו רוצה שני דברים ידועים, הא' חמדת הממון, אדם רוצה שיהיה לו מה שיותר ממון, וכמו שאמרנו (קהלת רבה א, יג) יש לו מנה רוצה מאתיים יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, וגם חמדת הכבוד, אדם בטבעו רוצה כבוד, ונהנה מהכבוד.

וכל זה הוא טעות, ראשית חמדת הממון, הרי הכל בהשגחה, וכבר בראש השנה נקצב ונקבע מי יעני ומי יעשר, ואין זה תלוי באדם וברצונו אלא במה שנקבע מן השמים.

וגם כבר נאמר בקהלת (ה, יב) יש עושר שמור לבעליו לרעתו, שיש עושר שהוא לרעת האדם, ועוד כתוב (שם יא) והשבע לעשיר אינו מניח לו לישון, כי הוא דואג, שצריך לשמור על רכושו, וכמו שאמרנו (אבות ב, ז) מרבה נכסים מרבה דאגה.

וכאמור כל הממון שיש לאדם קצוב מן השמים, וכדאיתא בגמרא (ביצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, **וכיון שהכל קצוב, אם אדם ישתדל להשיג יותר ממון, זה לא ייתן לו חיים יותר טובים, כי בין כך הכל קצוב**, וכבר נקצב מן השמים כמה מזונות יהיו לו, כפי מה שהוא צריך בשביל חיי העולם הזה.

ואמרו בגמרא שם חוץ מהוצאת שבתות והוצאת ימים טובים והוצאת בניו לתלמוד תורה שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו, וכתבו בספרים רמז לזה חוץ מתשר"י ראשי תיבות: תלמוד תורה, שבת, ראש חודש, יום טוב (ראש חודש לא נזכר בגמרא, והוא ממדרש ויקרא רבה ל, א), והיינו שעל הוצאות אלו אין קצבה, אלא כפי מה שאדם מוציא כך נותנים לו מן השמים, אבל שאר המזונות כולם קצובים, ומן השמים נותנים לאדם כל מה שהוא צריך כפי מה שנקצב עליו מראש השנה.

ולכן אף על פי שהממון זה דבר חיוני, אבל זה רק אמצעי ולא מטרה.

טבע חמדת הממון והכבוד

ואולם טבע האדם אינו כן, ובטבע יש חמדת הממון. ולפעמים יוצא שהאדם אפילו מפסיד מחמדת הממון, כגון שיש לו פרנסה ורכוש עם הכנסה קבועה, וכשמזדמן לו עסק שיוכל להרוויח בו הרבה יותר, הוא מוכר את מה שיש לו ומשקיע בעסק, ואחר כך מפסיד. כך היו מעשים ידועים, שהפסידו מתוך חמדת הממון.

והמסילות ישירים (סוף פרק יא) ביאר את ענין חמדת הממון, ואחר כך כתב "יתירה עליה חמדת הכבוד, כי כבר היה אפשר שיכבוש האדם את יצרו על הממון ועל שאר ההנאות, אך הכבוד הוא הדחוק, כי אי אפשר לו לסבול ולראות את עצמו פחות מחבריו", והיינו שהטבע של חמדת הכבוד חזק עוד יותר מחמדת הממון.

ואמנם ראיתי שיש גם אנשים שטבעם הפוך מזה, שחמדת הכבוד לא אכפת להם, כי הם מבינים שהכבוד זה שטויות, אבל ממון הם צריכים כי הוא שימושי ויש בו תועלת, ולכן הם מחשיבים את הממון יותר, ואילו על הכבוד לא אכפת להם.

אבל סתם בני אדם יש להם חמדת הכבוד, וזה דחוק ושולט על האדם, טבע אהבת הכבוד, עד כדי כך שאדם מתבזה בשביל לקבל כבוד.

אין כבוד אלא תורה

והאמת היא כמו שאמרנו חז"ל (אבות ו, ג) אין כבוד אלא תורה, והביאור בזה כי הרי כבוד הוא הנאה נפשית, ואין זה הנאת הגוף אלא הנאת הנפש, ואין כבוד אלא תורה היינו שאהבת התורה והתענוג שיש בתורה זה הנאה נפשית הרבה יותר גדולה מההנאה של כבוד! ומי שעוסק בתורה אינו צריך כלל את הנאת הכבוד המדומה, כי בתורה יש יותר הנאה ויותר 'אשריך בעולם הזה' שאין יותר מזה.

וכמו שאמרנו (שם ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם

מבקשי השם. רבי ברוך בער ראה כל דבר לפי מה שכתוב בתורה, וכשבאו לפניו בחורי ישיבה מעיר אחרת, מיד נזכר בתואר האמור עליהם בגמרא 'מבקשי השם', כזה תואר מיוחד!

שמחת לב מבקשי השם

וראיתי כתוב על הפסוק שאנו אומרים בתפילה "ישמח לב מבקשי השם", שלכאורה הרי 'מבקשי' פירושו מחפש, כמו (משלי ב, ד) "אם תבקשנה כספי", והיינו שהוא מבקש ומחפש ועדיין חסר לו, ואין לו את מה שהוא צריך ורוצה, ואם כן כיצד הוא כבר שמח ובמה שמח לבו? הן אדם שמבקש דבר שחסר לו, כל זמן שלא קיבל את מבוקשו עדיין אינו שמח, ורק כשיקבל אז ישמח לבו, אבל ביתניים אין לו במה לשמוח, מפני שחסר לו! ומהו שכתוב ישמח לב 'מבקשי' השם.

וביאר בזה בפירוש שיח יצחק בסידור הגר"א "כי בכל העניינים מי שמבקש איזה דבר, אם לא השיג הדבר ההוא היה עמלו לריק. לא כן מבקשי השם, הבקשה בעצמה היא תכלית נשגב שהיא ההתקרבות אליו יתברך", והיינו שמבקש השם אינו כמו כל מבקש, ומי שהוא מבקש השם, מבקש תורה, **הביקוש לבד כבר נותן לו שמחה!** כי הביקוש עצמו הוא זכות מיוחדת, וכבר יש לו בזה זכות של מבקש השם, ולכן הוא כבר שמח, כשהוא מבקש הוא כבר שמח. זו המציאות. מפני שעצם הביקוש זה כבר מדרגה, שהוא מבקש השם והולך ללמוד תורה.

ההולך ללמוד תורה עוסק במצוה

ומצינו שמי שהולך ללמוד תורה נקרא עוסק במצוה ופטור מן המצוה (סוכה כה, א וברש"י שם), ואילו מי שכבר יושב ולומד והוא באמצע הלימוד אינו נקרא עוסק במצוה להיפטר מן הסוכה.

והטעם בזה ביאר בספר קול בן לוי (הובא בחידושי תעק"א לשו"ע יו"ד סימן רמ"ו ס"ח, ונדפס בספר הליקוטים על הרמב"ם פ"ג מת"ת) כי בלימוד התורה כל רגע שאדם לומד זה מצוה חדשה, וכמו שכתב הגר"א בשנות אליהו ריש פאה שכל מילה של לימוד תורה זה מצוה, ואם כן כל מילה שלומדים זה מצוה חדשה, ואין זו מצוה אחת ארוכה אלא הרבה מצוות, ואינו נחשב שעומד באמצע המצוה אלא הוא גמר ומתחיל עוד מצוה, ולכן אינו נקרא עוסק במצוה להיפטר מן המצוה, כי מה שימשך ללמוד זו מצוה חדשה שעדיין לא התחיל לעסוק בה.

מה שאין כן כשהולך ללמוד, הרי זו מצוה אחת ארוכה של הכנה ללימוד התורה והוא כבר עומד באמצע המצוה, ולכן הוא פטור מן המצוה (וראה מה שנתבאר בזה בספר אסיפת שמועות תשרי הערות אות כ"א).

ובענין לימוד התורה, יש דבר שראיתי שיש כאלה שאינם מבינים את זה, שלימוד גמרא אפילו רק עם רש"י בלי תוספות הוא לימוד מאד נעים ומעניין, שיש בו מאד מתיקות, ובתוספות כבר יש הרבה חשבונות, אבל רש"י הוא עם פחות חשבונות, ומסביר בעיקר את פשט הגמרא, ויש מתיקות גדולה מאד בלימוד הגמרא כפשוטה עם הרש"י, ולא כולם יודעים את זה, אבל כך המציאות.

הנאות העולם הזה ההכרחיות לאדם

ונשוב לענין הנאות העולם הזה, שיש הנאות של חמדת הממון והכבוד, והם כולם דברים שאין בהם מעלה, אלא הם חיסרון.

אבל יש הנאות העולם הזה הכרחיות, כגון שאדם צריך לאכול ולשתות, ומוכרח לזה, ואינו יכול להתקיים בלי זה, ואילו כבוד אינו הכרחי, אבל לאכול ולשתות זה הנאות העולם הזה הכרחית.

ואף על פי כן כתב המסילת ישרים (פ"י"ו ופכ"ו) שיש בזה מדרגות, ואם אדם נהנה מהאוכל ורוצה ליהנות, ולכן הוא אוכל מה שיותר טעים ומשתדל שיהיה יותר טעים וייהנה יותר, הרי זה לא מוסיף לו בריאות כלל ואינו צריך לזה לקיום גופו.

ואדרבה אם אוכלים יותר מדי זה מזיק לבריאות, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ד, טו) שרוב החוליים באים מריבוי האכילה. אבל טבע האדם הוא שיש תאות האכילה ואינו מתגבר על זה, ויש כאלה שלא מבינים את זה ומזיקים לבריאותם.

וגם אפילו כשאדם אוכל עם חשבון ובצורה שלא יזיק לבריאות, אם הוא נהנה ממה שהוא אוכל, הרי זו הנאות העולם הזה שהיא הנאה גשמית, וכתוב במסילת ישרים וכן בשערי תשובה (א, ל) שזה דבר שמרחק את האדם מן השלמות.

לכן העצה היא שיאכל בכוונה לשם שמים, כמו שאמרו (אבות ב, יב) וכל מעשך יהיו לשם שמים, וכשאוכל לשם שמים מפני שהוא חייב לאכול הרי זה הכשר מצוה, כי הוא מוכרח לאכול לצורך כל מעשי

המצוות וכל המעשים הטובים שהוא עושה, ולא סתם בשביל לחיות, אלא בתור אמצעי למעשים טובים.

עבודת השם במעשים הגשמיים

וכבר הזכרנו פעמים רבות מדברי הרמב"ם בזה (הלכות דעות ג, ג) שמי שכל מעשיו לשם שמים, יכול להיות אפילו שהוא ישן, בשב ואל תעשה, והוא עובד את השם בשינתו, כי הוא הולך לישון כדי שיהיה לו כוח מחר לכל התרי"ג מצוות, והוא עובד השם כשהוא ישן, וכלשון הרמב"ם שם "נמצאת שינה שלו עבודה למקום", שהשינה עצמה היא עבודה, והוא עובד את השם בזה.

והרי יש מצוה (דברים יא, יג) ולעבדו, ועבדתם את השם אלוהיכם (שמות כג, כה), שאדם חייב לעבוד את השם, והוא עבד! וזה מה שאנו אומרים ברוך אתה השם, ושם אל"ף דל"ת וכן שם הוי"ה בקריאתו פירושו שהוא אדון הכל, ואנחנו כולנו עבדיו שחייבים לעבדו ולעשות רצונו, מה שהוא דורש מאיתנו, וזוהי העבדות, עבודת השם.

ואפילו כשאדם ישן, אם הוא עושה את זה מפני שהוא חייב, 'מה השם דורש ממך', הרי הוא עובד את השם בזה, וכן כל המעשים הגשמיים וכל צרכי הגוף הם הכרחיים למעשי העבודה ונחשבים כעבודת השם.

וזוהו שאמרו בגמרא (יומא עא, א) שהרוצה לנסך יין על גבי המזבח, בזמן הזה שאין נסכים ואין מזבח, מי שרוצה לעשות נסוך היין לקרבן על המזבח, ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין, והיינו שיתן יין לתלמידי חכמים, כי תלמידי חכמים כשהם שותים יין כוונתם לצורך עבודת השם, וממילא זה הכשר מצוה ועבודת השם כמו נסכים! ואם כן אם אדם אוכל ושותה לשם שמים הרי זה כמו קרבנות, ונחשב בזה כמו שהוא מקריב קרבן, ומקדש בזה את המעשים הגשמיים, וזו מדרגה.

הנושא אשה לשם ממון

ובענין חמדת הממון מצינו עוד בגמרא (קידושין ע, א) שאדם הנושא אשה לשם ממון, בשביל שירויח מזה הרבה כסף, אזי התוצאה היא תוצאה גרועה מאד. ולא כולם יודעים את זה.

ואמרו 'לשם ממון', כי סתם אם יש ממון אין זה מזיק, אבל **אם זה העיקר והמטרה אזי התוצאה היא גרועה מאד.**

אלו הם שני הדברים שבטבע האדם, חמדת הממון וחמדת הכבוד, שמוציאין את האדם מן העולם.

ועזבו לאחרים חילם

ומצינו עוד בגמרא (גיטין מז, א) שריש לקיש כשנפטר 'שבק קבא דמוריקא', והיינו שהשאיר אחריו כמות קטנה של כרכום – שזה היה כל רכושו, וקרא על עצמו את הפסוק (תהלים מט, יא) "ועזבו לאחרים חילם", דהיינו שזה היה מיותר, ולמה הוא היה צריך את זה, הרי זה נשאר לאחרים, ומה יש לו מזה.

ויש אנשים רבים שרוצים להבטיח את עתיד ילדיהם שיהיה להם רכוש, ועושים כל מיני דברים להשאיר רכוש לילדים, אבל על זה נאמר 'ועזבו לאחרים חילם', ומה הצורך בזה, הרי כל מזונותיו של אדם קצובים, וכל מה שצריך קצוב מן השמים! ובין כך יקבלו מן השמים את מה שצריכים כפי הנקצב, ומה הצורך בטרחה יתירה על זה?!

והעיקר הוא תורה ומעשים טובים, שזה תכלית שלמות האדם.

האמונה שהכל מן השמים ולטובה

ומעשים שהיו באנשים גדולים, גדולי תורה, שהיה להם הרבה רכוש גדול, ופתאום איבדו את כל רכושם, ולא הצטערו כלל על זה, למרות שנאבד כל רכושם, היו בלי צער! מפני שהכל מן השמים וכל דעבד רחמנא לטב עבד (ברכות ס, ב) – הכל מן השמים וזה לטובה, וכיון שמן השמים אבד הרכוש, הרי זה לטובה, ואם זה לטובה מה יש להצטער?!

ואדם שחי עם אמונה כזו שכל דעבד רחמנא לטב עבד והכל בידי שמים, הוא אדם רגוע מאד ואין לו שום קשיים בחיים, וכגון מה שכבר דיברנו פעמים רבות, שאם אדם סובל צער ממישהו, בדרך הטבע הוא כועס עליו, אבל עם אמונה מבינים שאין סיבה לכעס, כי הרי הצער מן השמים, וגם אם אדם זה לא היה מצער אותו, היה הצער בא בדרך אחרת, כי מן השמים מגיע לו צער, ומה יש לכעוס על המצער, הרי הצער בין כך היה, ורק צריך לחשוב למה פסקו עליו צער מן השמים.

ויתכן שזה לכפרה, כי הייסורים בעולם הזה הם כפרת עוונות, או שזה כדי לעורר אותו לתשובה, ואם כן צריך לחשוב במה חטא, ועל מה צריך לחזור בתשובה, ועל פי רוב הצער הוא מידה כנגד מידה.

דרכי שמים במידה כנגד מידה

וידוע מעשה שהיה (מובא גם בכתר ראש אות כא) ברבי חיים מוואלוז'ין שנשע פעם בדרך ולא היה לו ספר תורה לקרוא בתורה, והצטער על זה מאד שאין ספר תורה, וחפץ אולי אפשר למצוא ולהשיג איזה ספר תורה לקרוא בו, והיה שם רב אחד שאמר שאין מה להצטער ולטרוח, כי בהיותם בדרך הם פטורים ואין להם חיוב של קריאת התורה בציבור, וקיבל רבי חיים את דבריו.

ולאחר מכן כשחזר רבי חיים לביתו פתח את ארון הקודש וראה שנגנב ספר התורה שהיה לו, ומיד הבין כי הסיבה לזה היא מפני הזלזול בקריאת התורה, והוא מידה כנגד מידה, והעצה לזה היא תשובה עם וידוי וחרטה, ונכנס לחדר ועשה תשובה עם וידוי, ומיד אחר כך הוחזר לו ספר התורה שנגנב (וראה בכתר ראש שם עוד פרטים בזה).

זהו הכלל, שהכל בידי שמים, והכל מידה כנגד מידה. אך יש אנשים שלא שמים לב לזה, שההנהגה היא במידה כנגד מידה, וכל הצלחה ברוחניות תלויה בזכויות, וכן זיכויה הרבים תלוי בזכויות קודמות כפי שכבר דיברנו בעבר, והחיים הכי מאושרים – 'אשריך בעולם הזה' זה רק על ידי תורה, כל אחד לפי כוחו.

ללמוד כפי כוחו בלי בטלה

וכבר הזכרנו מדברי הרא"ש (ב"ב דף ח') לגבי מה שאמרו 'רבנן לא צריכי נטירותא', שמדרגת רבנן לא תלויה בכמות הזמן כמה שלומדים, אלא לפי האפשרות, ויכול להיות אדם שלומד מעט, ורוב היום הוא נאלץ לעסוק בפרנסה, אבל אינו מחפש עשירות, אלא רק מה שצריך, ובכל רגע פנוי שיש לו הוא עוסק בתורה, והוא גם כן נקרא 'רבנן' שמגין בתורתו על כל העיר. ולעומת זאת אם יש אחד שלומד הרבה אך יש לו עוד זמן פנוי שאינו לומד בו, כבר אינו נקרא רבנן.

ונפקא מינה בזה להלכה, לגבי תשלום מס השמירה, שהעיר צריכה שמירה, ויש על זה הוצאות, וכל בני העיר צריכים להשתתף בהוצאות, אבל רבנן לא צריכים, כי הם מגינים בתורתם על כל העיר. ומי נקרא רבנן? מי שלומד כמה שהוא יכול, בלי בטלה! אבל אם יש עוד זמן שיכול ללמוד ואינו לומד, כבר אינו נקרא רבנן, וחייב לשלם מס שמירה.

קביעות ללמוד כל הש"ס

ובאמת הרי כולם רוצים ללמוד ויש אהבת תורה, ובזמננו יש שלומדים דף היומי, או עמוד היומי, ובדרך כלל מי שלומד עם איזה קביעות כזו, וכמו שאמרנו גמרא עם רש"י זה גם טוב, על ידי זה הוא מתקדם ומתקדם ולבסוף יגמור את הש"ס! ורק השאלה היא בכמה זמן, אבל הוא מתקדם בצורה קבועה לגמור את הש"ס.

ולגמור ש"ס זה דבר מיוחד, וגם לגמור מסכת, סיפר לי אחד שלמד פעם בישיבה, והוא תמיד לא היה גומר את המסכת, ופעם אחת גמר, והרגיש הרגשה נעימה מאד, מפני שמסכת שלמה היא שלמות.

המסיים מסכת זוכה לדרגת מלך

ומצינו במדרש (במדבר רבה יח, כא) על הפסוק בשיר השירים "ששים המה מלכות" – אלו ששים מסכתות, והיינו שהמסכתות נקראות מלכות, לא מלכים אלא מלכות, וכל מסכת היא מלכה, ומי הוא המלך? האדם שלומד את המסכת הוא המלך! ולכאורה הרי ידוע שהתורה נמשלה לאשה, וכאן מבואר שהמסכת נמשלה למלכה, וצריך ביאור אימתי התורה היא אשה ואימתי היא מלכה.

והביאור בזה פשוט, כי זה תלוי האם לומדים מסכת שלמה או רק חלק מן המסכת, וכל תורה שלומדים אם לא מסיימים מסכת שלמה זה אשה ולא מלכה, והאדם הלומד הוא האיש, וכמו שאיש מקבל שלמות על ידי האשה ובלי אשה חסר בשלמות כמו שאמרנו (יבמות סב, ב) כל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה וכו', כך גם הלומד זוכה לדרגה של שלמות על ידי התורה ויש לו חשיבות של 'איש' על ידי התורה שלמד.

אבל מסכת שלמה יש לה חשיבות מיוחדת שנקראת 'מלכה', ומי שגומר את המסכת נקרא 'מלך'.

דרגת מלך – שליטה על היצר הרע

ומה הפירוש מלך? יש לבאר כמו שמצינו בגמרא (סנהדרין כ, ב) על שלמה המלך שבתחילה הוא היה מלך על כל העולם ואפילו על השדים, ואחר כך מפני איזה חטא לאט-לאט ירד ממלכותו, והיה מלך רק על ישראל, ואחר כך רק על ירושלים, ואחר כך אמר 'הייתי' מלך בירושלים, שעכשיו כבר אינו מלך אפילו על ירושלים, ונשאר מלך רק על מקלו ועל גונדו, 'מקלוי' היינו המקל שנשען עליו, ו'גונדוי' היינו הקערה שאוכל ממנה, וצריך ביאור מהו ענין המלוכה על מקלו ועל גונדו.

ונראה בזה על פי מה שדיברנו קודם, שיש שני מיני תאוות עיקריות, הא' הוא תאוות הכבוד והגאווה שזה הנאה נפשית, וב' שאר הנאות גשמיות כמו חמדת הממון.

ועל זה רמזו חז"ל כי שלמה המלך שלט ומלך על שני היצרי הרע הללו, על מקלוי היינו כי המקל הוא סימן של חשיבות, שאדם חשוב הולך עם מקל, ושלמה המלך מלך על החשיבות – שלא היה בעל גאווה, ומלך על היצר הרע של גאווה, והיה עם מדרגה של מידת הענוה, שאינו מחפש כבוד ואינו מחשיב את עצמו. 'ועל גונדוי' היינו הקערה שאוכלים ממנה, והוא רמז לתאוות האכילה, שכל אכילתו הייתה רק לשם שמים, והיה מולך ושולט על היצר הרע של תאוות האכילה.

זהו נקרא מלך, מי שמולך ושולט על כל היצרי הרע שבטבע האדם, על מקלו ועל גונדו. ומי שלומד וגומר מסכת שלמה זוכה לדרגת 'מלך' – לשלוט על היצר הרע! ויש הרבה מיני יצרי הרע, כמו שאמרנו חז"ל (קידושין ל, ב) שהיצר הרע מתגבר ומתחדש בכל יום, 'מתגבר' היינו שאותו היצר הרע מתגבר עוד פעם, 'ומתחדש' היינו שיש גם יצרי הרע חדשים שלא היו קודם, ואין לשער כמה יצרי הרע שיש.

וכל מסכת שאדם לומד, נותנת לו מלכות ושליטה על יצר הרע אחד, ועוד מסכת היא עוד מלכות עם כוח שליטה על עוד יצר הרע, וששים המה מלכות הם כנגד ששים יצרי הרע, וכפי הנראה ששים זהו המקסימום שאין יותר ממנו, כמו שמצינו בהרבה מקומות בחז"ל את המספר ששים (עיין ברכות נז ועוד). זהו כוח התורה.

וכל לימוד תורה אפילו אם אינו מסכת שלמה גם כן משפיע ונותן מדרגה, אבל מסכת שלמה נותנת שלמות ומדרגה אחרת לגמרי, וזו הסיבה שאותו אחד שסיפרנו עליו הרגיש הרגשה מיוחדת בסיום המסכת, כי הוא קיבל שלמות, ואדם שהוא מושלם מרגיש טוב, כי השלמות נותנת הרגשה טובה ונעימה, וזה מכוח קדושת התורה הנותנת כוחות כנגד היצר הרע, שהיצר הרע הוא הטומאה, ועל ידי ששים מסכתות נעשה האדם מלך עם ששים כוחות וששים שליטות נגד כל מיני היצר הרע.

הדרך על ידי המסילת ישרים

ואמנם כדי לזכות לכוח התורה, אף שאחד המרבה ואחד הממעט וצריך רק ללמוד לפי כוחו, אבל הרי יש יצר הרע, והתבלין ליצר הרע הוא המסילת ישרים, כמו שהביא המשנה ברורה בסימן א' בשם קדמונים כי תבלין היצר הרע הוא לימוד ספרי המוסר, והמסילת ישרים נותן כוחות אך להילחם עם היששים מלכות נגד כל היצרי הרע.

והדרך לזה היא מדרגה אחר מדרגה, כפי שביאר המסילת ישרים, זהירות, וזריזות, ושאר כל המעלות, וההתחלה לפני הכל זה תורה, כמו שאמר רבי פינחס בן יאיר בברייתא 'תורה מביאה לידי זהירות' וזוה מגיעים לכל המעלות, על ידי עסק התורה לפי כוחו, בלי מאמצים מיוחדים, וכמדומני בספר 'תורת הבית' להחפץ חיים נותן עצות כיצד ללמוד ולעסוק בתורה ולהתגבר על כל ההפרעות שיש בזה.

והבא ליטהר מסייעין אותו (יומא לח, ב) אם מתחילים עם רצון טוב יש סייעתא דשמיא, ואין סוף לסייעתא דשמיא, ויש הרבה עובדות וסיפורים בזה שזכו לסייעתא דשמיא על ידי המסילת ישרים, ועל ידי המסילת ישרים מגיעים להצלחה שאין לשער. בעזרת השם כולנו נזכה לסייעתא דשמיא ולהצלחה בכל מה שצריך.

והנהגה הנכונה

<p>לע"נ תלמיד מרן רבינו שליט"א הגאון רבי יעקב בצלאל הסה זצ"ל ב"ר יהושע זצ"ל נלב"ע ו' טבת תשפ"א - תנצב"ה</p>	<p>לעילוי נשמת הגאון רבי אברהם ישעיהו ברמן זצ"ל ב"ר מרדכי שלמה זצ"ל נלב"ע כ"ג טבת תשס"ג - תנצב"ה</p>	<p>לעילוי נשמת הגאון רבי שלום מאיר יונגרמן זצ"ל ב"ר יחיאל מיכאל זצ"ל נלב"ע כ' טבת תשע"ג - תנצב"ה</p>	<p>לרפואת ראש ישיבת גרודנא הגאון הגדול רבינו יצחק בן נחמה הקר שליט"א אשר נמצא במצב רפואי קשה מאד וזקוק לרחמי שמים מרובים</p>
<p>לע"נ מרת שרה בת הגאון רבי יצחק צענזאר ע"ה נלב"ע ט"ו טבת תשפ"א - תנצב"ה</p>		<p>לעילוי נשמת מרת ברכה ב"ר אברהם ע"ה נלב"ע י"ז טבת תשע"ח - תנצב"ה</p>	

אגרות תנחומים מגאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א

לפטירתו של המשגיח הגה"צ רבי אהרן חדש זצוק"ל

אור לכ"א כסלו תשפ"א

לבני ואחי ידיד נעורים אהוב ורצוי לכל מכריו יודעיו ומוקיריו ולכל אשר באו במגע עמו מופלא בטוב ליבו ובחסד מעשיו עד למאד הרה"ג הצדיק ר' אהרן חדש זכרוננו לברכה לחה"ה, ולכל המשפחה הרוממה. בצער רב שמענו את השמועה מדאיבת הלבבות על פטירת עטרת ראשכם ופארכם האב והאח ז"ל. רבה אבדתכם ורב יגונכם ויגון כל אשר הכירוהו והוקירוהו, נועמו טובו חסדו ויושר אורחותיו עם כל ולכל. אדם ביקר מאד נעלה. ואשלח בזה ברכת תנחומי, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובנחמת ציון תנוחמו.

אבני ואחי ידיד נעורים אהוב ורצוי לכל מכריו יודעיו ומוקיריו ולכל אשר באו במגע עמו מופלא בטוב ליבו ובחסד מעשיו עד למאד הרה"ג הצדיק ר' אהרן חדש זכרוננו לברכה לחה"ה, ולכל המשפחה הרוממה. בצער רב שמענו את השמועה מדאיבת הלבבות על פטירת עטרת ראשכם ופארכם האב והאח ז"ל. רבה אבדתכם ורב יגונכם ויגון כל אשר הכירוהו והוקירוהו, נועמו טובו חסדו ויושר אורחותיו עם כל ולכל. אדם ביקר מאד נעלה. ואשלח בזה ברכת תנחומי, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובנחמת ציון תנוחמו.

המשתתף בצערכם דוב לנדו

לפטירתו של הגאון רבי שלום פוברסקי זצוק"ל

י"ד טבת תשפ"א

להדר"ג ידידי ומכובדי אלופי ומיודעי הגאון האדיר מה"ר ברוך דב פוברסקי שליט"א. מאד מאד עגמה כל נפש לשמע השמועה הרעה והמדאיבה מאד על פטירת אחיו יקר באנשים מאד נעלה ידידי ומחותני הגאון ר' שלום זכרוננו לברכה לחה"ה. קשה מאד האבידה לבני ביתו לאחיו ולכל המשפחה ולכולנו. ואשלח בזה ברכת תנחומי, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובנחמת ציון תנוחמו.

להדר"ג ידידי ומכובדי אלופי ומיודעי הגאון האדיר מה"ר ברוך דב פוברסקי שליט"א. מאד מאד עגמה כל נפש לשמע השמועה הרעה והמדאיבה מאד על פטירת אחיו יקר באנשים מאד נעלה ידידי ומחותני הגאון ר' שלום זכרוננו לברכה לחה"ה. קשה מאד האבידה לבני ביתו לאחיו ולכל המשפחה ולכולנו. ואשלח בזה ברכת תנחומי, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובנחמת ציון תנוחמו.

דוב לנדו

לפטירתו של הרה"ג ר' אברהם וולפסון זצ"ל

ו' בחנוכה תשפ"א

לבני וכל משפחת מכירי ומיודעי אדם ביקר מאד נעלה אוהב מאד ומיקר מאד תורה לימודה ולומדיה נדיב - עם ועתיר המעש בכל לב ומכל לב צדיק ביושר אורחות תהלוכותיו תפארת לו מעושיה ותפארת לו מכל האדם הרה"ג ר' אברהם וולפסון זכרוננו לברכה לחה"ה. מאד נצטערתי לשמע השמועה המדאיבה לבבות על פטירת מר אביכם ופארכם ז"ל, שהייתי עמו בקשר לימודי מידי עברו כאן, ורבות השתעשענו בד"ת משמחי לבבות, וגם ידעתי צדקתו ופתחון לבבו לכל טוב באשר הוא. אבדה גדולה אבדתם ואבדה גדולה היא לכלל. ואשלח ברכת - תנחומי המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובנחמת ציון תנוחמו.

לבני וכל משפחת מכירי ומיודעי אדם ביקר מאד נעלה אוהב מאד ומיקר מאד תורה לימודה ולומדיה נדיב - עם ועתיר המעש בכל לב ומכל לב צדיק ביושר אורחות תהלוכותיו תפארת לו מעושיה ותפארת לו מכל האדם הרה"ג ר' אברהם וולפסון זכרוננו לברכה לחה"ה. מאד נצטערתי לשמע השמועה המדאיבה לבבות על פטירת מר אביכם ופארכם ז"ל, שהייתי עמו בקשר לימודי מידי עברו כאן, ורבות השתעשענו בד"ת משמחי לבבות, וגם ידעתי צדקתו ופתחון לבבו לכל טוב באשר הוא. אבדה גדולה אבדתם ואבדה גדולה היא לכלל. ואשלח ברכת - תנחומי המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובנחמת ציון תנוחמו.

דוב לנדו

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

פרשת שמות תשפ"א (שנה ב') לפ"ק * גליון 55 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

ומן השמים נותנים עבור מידות טובות שכר בעולם הזה מידה כנגד מידה (והארכנו בזה במק"א), ודורו של אחאב קיבלו רק שכר בעולם הזה שהיו מנצחים במלחמה, אבל עולם הבא בוודאי לא היה להם, שהרי היו עובדי עבודה זרה, ואולי אחר כך עשו תשובה וזכו לעולם הבא, אבל עבור המידות הטובות קיבלו רק שכר בעולם הזה.

ואילו המילדות זכו לשכר גדול הרבה יותר של בתי כהונה, לוייה ומלכות, והיינו לא שכר בעולם הזה, אלא מעלות רוחניות של חיי נצח, עבודת בית המקדש, ומלכות בית דוד עם דרגתו הרוחנית הגבוהה של מלך המשיח, ולזה לא היה מספיק מידות טובות במסירות נפש, אלא צריך דרגה גבוהה יותר של מסירות נפש מצד יראת שמים, וכיון שהמילדות "יראו את האלקים" והחיו את הילדים מיראת שמים, לכך זכו לשכר המיוחד של בתי כהונה, לוייה ומלכות.

ובאמת מידות טובות בלי יראת שמים לא יכול להיות בשלמות, וכמו שמ-צינו (קהלת רבה ז, כד) כל המרחם על אכזרים סופו שיתאכזר על רחמנים, והטעם בזה כי אדם שמרחם על אכזרים, זהו רק מצד טבע הרחמים ולא מיראת שמים, וכיון שהוא נמשך אחר הטבע, יכול להיות בפעם אחרת שהטבע ימשוך אותו להיפך, וכשיש איזה נגיעה עלול להיות אכזרי על הרחמנים, לכן המידות

הטובות צריכות להיות תמיד עם יראת שמים, ורק זה הוא השלמות. ולכך שכר היראה גדול מאד, כי היראה היא עבודת הלב, וכמו שכתב בחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) שאם אדם עושה מעשים גלויים בלי שלמות הכוונה הפנימית, וכגון מעשים מתוך מידות טובות אך ללא יראת שמים, יקבל "שכר נגלה" בעולם הזה, אבל מי שעושה מעשים טובים עם שלמות הכוונה הפנימית מתוך יראת שמים, שזה מהות האדם, זוכה ל"שכר הצפון" שהוא השכר הגדול ביותר של חיי נצח, וכמו שכתוב (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת "ליראך".

לרגל ימי פרשיות השבועיים, העוסקות בגלות מצרים ויציאתה, ומסוגלות לתשובה ותיקון, דומיא דתיקון גלות מצרים, וכפי שביארו ששורשה בענין האמונה, נביא כאן מידע שבוע משיחות מרן שליט"א בעניני האמונה כפי שעולים מסדר יציאת מצרים עד קבלת התורה.

מהלך יציאת מצרים וקבלת התורה – התעלות במדרגות האמונה

גאולת מצרים בזכות התשובה וחיזוק האמונה

הנה קודם יציאת מצרים היו בני ישראל במדרגה שפלה מאד, שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, והיו צריכים תשובה וחיזוק האמונה כדי לזכות לגאולה, ולכן נועדו עשרת המכות וכל המופתים, שכלל ישראל יראו את ההשגחה ויתחזקו באמונה, כפי שמוזכר כמה פעמים בפסוקים "וידעתם כי אני ה'" (שמות ו, ז; י, ב).

ומצד שני מצינו, כששלח הקב"ה את משה רבינו אל פרעה, אמר לו משה (שם ד, א) והן לא יאמינו לי וגו', ואמרו חז"ל (שבת צז, א) כי היה גלוי לפני הקב"ה שישאל מאמינים, ואמר הקב"ה למשה "הן מאמינים בני מאמינים ואתה אין סופך להאמין" – הן מאמינים דכתיב (שם לא) ויאמן העם, בני מאמינים (בראשית טו, ו) והאמין בהשם וכו', ומבואר כי כשנשלח משה רבינו אל פרעה כבר היו ישראל מאמינים.

ובאמת מצינו שעשו תשובה במצרים כמו שכתב בתרגום יונתן כתב על הפסוק 'וידע אלקים' – 'וגלי קדמוי ית תיבותא דעבדו בטומרא דלא ידעו אנש בחבריה', היינו שחזרו בתשובה בצנעה, כל אחד לעצמו, היה חיזוק האמונה בלב, באופן שלא היה ניכר לעיניים [וכן הוא במדרש שמות רבה א, לו], וכיון שהיה בצנעה, גם משה רבינו לא ידע מזה, ולכן חשב שלא יאמינו לו, כי לא ראה את התשובה שעשו, אבל הקב"ה ידע את התשובה שהייתה בפנימיות הלב, וזהו 'וידע אלקים'. וכיון שחזרו בתשובה, הגיעו לדרגת האמונה הנצרכת בשביל הגאולה, והגיע זמן גאולתם.

הניסים במצרים ועל הים – להוסיף בשלמות האמונה

ואמנם הגאולה עצמה הייתה בצורה לא פשוטה, אלא על ידי ניסים גלויים, במורא גדול באותות ובמופתים, עשרת המכות, וקריעת ים סוף, ואחר כך בקבלת התורה הקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחיד, כזה גילוי שכינה! ויש להתבונן מדוע היה כך סדר יציאת מצרים, ולמה היו צריכים לכל זה.

וכפי הנראה, למרות שעשו תשובה בשעת השעבוד לפני המכות והניסים, עדיין לא הייתה תשובתם שלמה, והיו צריכים עוד חיזוק באמונה ע"י המכות וכמ"ש "וידעתם כי אני ה'" כי יש הרבה דרגות באמונה, ולכן היה צורך שיראו את כל הניסים והמופתים, במורא גדול זה גילוי שכינה.

ואמנם שביציאת מצרים היו בדרגת אמונה המספקת לזכות ליציאת מצרים, אבל עדיין זה לא הספיק בשביל קבלת התורה, וכדי להגיע לקבלת התורה היו צריכים יותר אמונה, ולאחר יציאת מצרים היו עדיין חסרים בשלמות האמונה, כמו שכתוב (שמות יג, כז) פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה, ומצינו עוד שאמרו אל משה (שם יד, יא) המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, וגם אמרו חז"ל (זוהר תרומה קע, ב) שהיה קטרוג על כלל ישראל באותו הזמן 'הָלָלו עובדי עבודה זרה' וכו'.

ובקריעת ים סוף זכו להתרומם למדרגה נוספת גבוהה מאד באמונה, וכמו שהזכרנו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח ג) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה, יותר ממדרגה של נביאים! וכך מביא רש"י על הפסוק (שמות טו, ב) **"זה א-לי ואנוהו- בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע וכו', ובמדרגה גדולה כזו של אמונה התעלו לדרגת "בנים", ואז אמרו שירה.**

החיזוק באמונה עד לדרגת השראת השכינה

אמנם לאחר קריעת ים סוף שוב מצינו שהיתה ירידה באמונה, כמו שכתוב (שם טז, ב) וילוונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן וגו', ואחר כך היו אנשים שעברו על ציווי השם והותירו מן המן, והקב"ה אמר למשה רבינו **"עז אנה מאנתם לשמור מצוותי ותורותי"** (שם כח).

ולכך היה צורך בניסים נוספים לעוררם לחיזוק האמונה, כגון מה שירד המן בכל יום, ולא פעם אחת בשנה, ואמרו חז"ל (יומא עו, א) שהענין בזה היה לשעבד את לבם לאביהם שבשמים **"מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים. כך היו צריכים כל הזמן חיזוק האמונה.**

ואח"כ בקבלת התורה זכו והגיעו לדרגה גדולה מאד של אמונה, כמו שכתוב (דברים ד, לה) **אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו**, ופירש רש"י שזה היה בקבלת התורה, שהקב"ה פתח בפניהם שבעה רקיעים וראו שהוא יחיד, כזו בהירות האמונה הייתה! ומכאן זה זכו לקבלת התורה, על ידי הדרגה של אמונה שהייתה בקבלת התורה, דרגה כל כך גדולה, בזה זכו לקבלת התורה.

אך במעשה העגל שוב היתה ירידה באמונה, שחטאו בעגל, וכבר לא היו להם זכויות להשראת השכינה, והיו צריכים חיזוק האמונה שיהיו ראויים לזכות להשראת השכינה במשכן.

וזהו מה שכתוב בהקמת המשכן **"ונקדש בכבודי"** (שמות כט, מג) ופירש רש"י שזה נאמר על מיתת נדב ואביהוא בני אהרן, שנתקדש שם שמים על ידי מיתתם, וכמו שהביא רש"י בפרשת שמיי (ויקרא י, ג) מדברי חז"ל כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס, היינו שמיתת נדב ואביהוא עוררה את כלל ישראל ליראה ולאבה, וקיבלו מזה חיזוק האמונה, ובזה נעשו ראויים להשראת השכינה.

'מי אנכי וכו' וכי אוציא את בני ישראל ממצרים'

הזכויות לזכות את הרבים

בשבת זו חל יום השנה העשירי לאחד מגדולי מזכי הרבים בדורנו, הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצוק"ל, ראש ישיבת הנגב ומקים עולה של תורה בדרום הארץ, רבי יששכר זצ"ל היה מידידיו הקרובים של מרן יבדלחט"א כבר מצעירותם, וההערכה שהיתה בין שניהם הובעה באמירות יוצאות דופן מפי האחד על רעהו, ואין כאן מקום להאריך.

הגר"י זצ"ל היה מספר על שנות לימודיהם בישיבה, בהם היו קשורים זה לזה בקשר תורני שנמשך אף בחדר האוכל, ופעמים שברוב שקיעותם במלחמתה של תורה לא שמו לבם לאוכל המונח לפניהם, ומשסיימו את ויכוחם כבר הספיק האוכל להתקרר... הגר"י זצ"ל היה מוסיף בעונה והכנעה 'לכובן שבסופו של ויכוח רבי גרשון תמיד צדק...

כשנפטר הגר"י זצ"ל נשא מרן שליט"א הספד נדיר לפני מיטתו, בו הגדירו כ'אדם גדול מאד מאד', בדברים שנשא אז, כיטא בלא מילים את הקשר העז והאהבה ששררו ביניהם, ועמד על גודל מעשיו והצלחתו של הגר"י זצ"ל בזיוכי הרבים, והדברים שייכים לפרשתנו, וכה היו דבריו

אין בכוחי להספיד כהלכה אדם גדול מאד-מאד, מה שבכוחי לומר הוא, כי הנה דוד המלך אמר על שאול ויהונתן שני הספדים, על שאול המלך אמר (ש"ב א, כד) **"בנות ישראל אל שאול בכינה"**, כלל ישראל חסר להם את שאול המלך שהיה המנהיג ומורה הדרך, ונאמר עליו (ברכות יב, ב) **"עמי - במחיצתי"**, וכן נאמר בו (ש"א ט, ב) **"משכמו ומעלה גבוה מכל העם"**, על זה כלל ישראל צריכים לבכות, **"בנות ישראל אל שאול בכינה"**.

לעומת זאת, בהספדו של יהונתן אמר דוד המלך מילים אחרות (ש"ב א, כו) **"צר לי עליך אחי יהונתן"**, בלשון זו השתמש על עצמו, לא על הכלל, כי הכלל לא הכירו את יהונתן כמו שהכיר אותו דוד, שהייתה נפשו קשורה בנפשו, ועל זה אמר **"צר לי עליך אחי יהונתן"**, אף שלא היה אחיו ממש בקשר של דם, והיינו שיש דרגה של התקשרות נפש בנפש, התקשרות של קדושה ומידות טובות, שההרגשה היא ההרגשה של אחווה, והאחוה היא דרגה של אהבה יותר מסתם אהבה.

וכלשונו של דוד על יהונתן **"נעמת לי מאד"**, **"נפלאה אהבתך לי"**, כך אי אפשר לי למצוא מילים, להביע את ההרגשה במילים, אלא רק לומר בקיצור והמבין יבין, מה היא ההרגשה של **"אחי"**, כבר מימי ילדותו, נעמת לי מאד! לא רק לי אלא לכל מי שהיה לו קשר עימו.

קשה לי בשעה זו להסביר את הדברים, זה לא בכוחי, אבל כולם מבינים את זה, וכפי שכבר שמעתי שדיברו דברים נפלאים ואמיתיים מאד, והנני מבקש מחילה מאחי על שאין בכוחי להמשיך עוד, לבו הטוב בודאי לא יקפיד עלי, כמו שידוע שלא הקפיד על אף אחד, מידות טובות כמו שהיו לו - זהו דבר נדיר מאד.

נזכיר דבר אחד, שנינו בפרקי אבות (ה, יח) **"משה זכה וזיכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו"**, במה זיכה משה את הרבים? בתורה, וכמאמרם בריש אבות (א, א) **"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע"**, אך מתחילה **"זכה"** בעצמו, ורק אחר כך **"זיכה את הרבים"**, ומה הייתה הזכות שזכה בעצמו? הוא מה שהעידה תורה עליו (במדבר יב, ג) **"והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"**, והיינו שהשיג את דרגת הענווה הגדולה ביותר ששייך בעולם, ומפני שזכה בעצמו במידת הענווה, זיכה גם את הרבים.

כשאנו רואים את זיוכי הרבים הגדול והנפלא כל כך של ראש הישיבה זצ"ל, אשר מי הוא עוד בדורנו זה בתקופה הזאת שהצליח לזכות את הרבים בהיקף שכזה, במשך עשרות בשנים אלפי-אלפי מושפעים, שקיבלו השפעה בכל הדברים שהתורה מחייבת, הרי קודם יש **"זכה"** ואחר כך **"זיכה את הרבים"**, והזכות היא הענווה והמידות הטובות שכל מי שהיה לו קשר עימו ראה את זה.

אני שוב מבקש מחילה מהציבור ומחילה מאחי על שקשה לי להמשיך, בעזרת השם בזכות זכויותיו המרובות הממשיכות מכוח השפעתו הנמשכת, זיכה המקום הזה לתוספת עלייה והצלחה במעלות התורה, בכל המקום הזה, בכל העיר, וכל בני התורה וההולכים בדרך התורה, כל כלל ישראל יזכו בזכויותיו, שיהיה מליץ יושר על כלל ישראל, על המשפחה, על הרבנית החשובה, על כל ידידיו ומכריו, ועל כל כלל ישראל.

ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן לקבל את הגיליון במייל: MIMGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

ברכת מרדכי

חידושים וביאורים מפי מרן ראש הישיבה
הגרב"מ אזרחי שליס"א בהלכה ובמוסר

בס"ד

פרשת שמות תשפ"א

מופץ ע"י

מערכת "קובץ גליונות"

בעומק הפרשה

הבה נתחכמה לו (א, י)

"אמר פרעה, הבה ונבטל מהם שמירת
שבת" (מדרש רבה)

וצ"ע, למה דוקא מצוה זאת. ואיפה
ההתחכמות המיוחדת.

והנה כתב המהרש"א בסנהדרין דף נו
ע"ב, על מה שנאמר להלן בפרשה "ויאמר
מלך מצרים למילדות העבריות, ודווקא
לעבריות", ולא "למצריות", דהא ודאי
לא ביקש להרוג נולד בידים, שהלא גם
ב"ג מצווה על שפיכות דמים, וזה מו'
מצוות של ב"ג. אלא שכל בקשתו היתה
רק להרוג "עוברין". וזה ע"פ מ"ש בסוטה
יא ע"ב, וראיתן על האבנים שמסר להם
סימן להבדיל בין בן לבת עוד לפני שיצא
לאויר העולם". (ועיי"ש בפירש"י הטעם).
וביאר המהרש"א, שבכוונה ציווה על
העוברים, שאין ישראל מצווה על
העוברים, אבל ב"ג מצווה גם על
העוברים, כמ"ש בסנהדרין נ"ז ע"ב הג"ל.
ולכן ציווה דווקא לעבריות, ולא למצריות,
שהיו מצריות מצוות גם על העוברים.

ולפי"ז י"ל, שהמילדות היו יכולות
לטעון, שיש להם דין ב"ג להחמיר. אמנם
פרעה השיב להם, שיש להן דין ישראל
גמור. וכראיה לדבר, גזר על שמירת
השבת, להחמיר. והרי בשבת אי אפשר
להחמיר, שכן "גוי ששבת חייב מיתה".
והן, ודאי שלא תסכמנה. ומזה ראייה, שהן
ישראליות ממש, ורק משום כן הן מוסרות
נפשן על השבת, וא"כ מותר להן להרוג
עוברין. וזוהי ההתחכמות ודו"ק.

ועפ"י י"ל גם מ"ש להלן "ותיראן
המילדות את האלקים", משום דאעפ"י
שבדיני אדם, פטור ישראל על העוברים,
אבל בדיני שמים מהוייב. (ועיי"ן בפ"י על
אתר, שהביא כן בשם הוזהר). וזה מפורש
בתוס' סנהדרין נט ע"א ד"ה ליכא מדעם,

ותיראן המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך

מצרים ותחיין את הילדים (א, יז)

"יד"א, ותיראן המילדות, קשטו עצמן למעשה זקנן, זה אברהם, כמה שהקב"ה מעיד עליו
כי עתה ידעתי כי ירא אלקים וגו' (בראשית כב, יב). אמרו, אברהם אבינו פתח לו פתח
והיה זן את העוברים ואת השבים בני אדם ערלים, ואנו לא ריינו שאין לנו להאכילן, אלא
להרוג אותן, אנו נחיה אותן" (שמו"ר א, כ)

- הנה אבינו הזקן אברהם, כיצד הדריכה
אותו התקששותו. כיצד החדירה את יעודי
שלימותו, עד כדי היותם מהות חייו. כיצד
נראית ישומה של השקפתו. עד להיכן
הגיעה?
- עד להחייאה.

"ותחיין את הילדים".
"תנא, לא דיין שלא המיתו אותן, אלא
שהיו מספקות להם מים ומזון" (סוטה יא:)
הנה כי כן, זהו עומקו של הפסוק: ותיראן
המילדות את האלקים.

יראת שמים של אברהם אבינו.
- "הוי דומה לו", בגשם, ברוח, בכל
תחומי החיים.
"ואנו, לא ריינו לנו שאין לנו להאכילן,
אלא להרוג אותן. אנו נחיה אותן".

הנה ניצבות הן, שתי המילדות העבריות,
בפני בעיה נוראה, קרישית:
- פיקוח נפש של עצמן, מול פיקוח נפשו
של הילוד.
הדיון נוקב.

- נמנו וגמרו: המילדות ה"עבריות", אינן
מצוות על ה"עוברין". נעין היטב מהרש"א
סנהדרין דף נז:.
- הימסרו עצמן על השארת העובר
בחיים?...

או אז, קישטו עצמן אותן מילדות, באותו
קישוט אדיר, המעלה בעקבותיו את
המתקטט בו, לרום שמי שמים -
- הלא הוא קישוט ה"יראת שמים".
נלמדה פרשת יעודו של אדם לעמקה
ולרחבה. הוחדרה החובה הבלתי מתפשרת
של "מה הוא אף אתה". של "הוי דומה לו"

הבה נתחכמה לו פן ירבה... וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ

ויקוצו מפני בני ישראל (א, יב)

"רוח הקודש אומרת כן, אתם אומרים פן ירבה, ואני אומר כן ירבה" (רש"י)

על ה"פן ירבה", עולה ופורחת תחיית
ה"ששה בכרס אחד" [עיי"ן שמו"ר א, ח].
לא יודעים המה המענים למיניהם
ולדורותיהם, כי ה"כאשר יענו אותו", הוא
זה אשר יוצר אפקים חדשים, ניסיים, בלתי
נודעים, כדי להצמיח ולהפירות.
- "כן ירבה וכן יפרוץ".

גם במשך כל מהלכי הדורות, בכל גזירה
הבאה לחנוק, להמעיט, להשכיח, מי
שאזנים לו, יוכל לשמוע בתוך תוכם של כל

כלום בא הדבר, רק כדי לנסוך אמונה,
בטחון, כדי שיוכלו להחזיק מעמד.
- עומק הפשט הוא, כי רוח הקודש גילתה
את פלאי דרכי ההשגחה. כי דרכי צמיחתם
של ישראל, דרכים פלאיות המה.
- לא רק בשורה על עתידות, לא רק
נסיכת עוז לעמידה בגזירה.

- המדובר הוא, בהחדרת ההכרה
וההרגשה, כי בעצם ה"יענו אותו", טמון כח
הצמיחה. בתוך תוכה של ההתענות מגזירת
פן ירבה, בפנימיותה של מסירות הנפש

בעומק הפרשה

עיי"ש היטב. והיינו שהן יראו מדיני שמים, ודו"ק.

וירא כי אין איש ויך את המצרי... (ב יב)

"שראה שלא יצא ממנו איש שיתגייר" (רש"י)

וצ"ע, שאם הוא חייב מיתה, איזה חשבון הוא זה.

והנה להלן [פסוק יד] "הלחרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי". ובפירש"י שם: "בשם המפורש". ונראה, דלחכי הרגו בשם המפורש, עפ"י המבואר ברמב"ם פ"י ממלכים ה"ז: "ועכו"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כ"ש אעפ"י שהוא חייב מיתה אינו נהרג".

והנה לעיל בפ"ה מהלכות חובל ומזיק ה"ג: "ועכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה ויך את המצרי". הרי, שדין חיוב מיתה בעכו"ם שהכה, נלמד מקרא זה ד"ויפן כה וכה". ועוד מבואר כאן, שאינו נהרג בבי"ד, אלא שהוא חייב מיתה ביד"ש.

ואשר לפ"ז נראה, דלחכי הרגו בשם המפורש, דהיינו מיתה בידי שמים, ולא בידי בי"ד. והרי זה כמקור לפסק הרמב"ם שאין לו חיוב מיתה ע"י בי"ד.

[ואולי יש להוסיף, שמשם היה יכול להרגו, מצד "זבערת הרע מקרבך", ואין צריך עדים, כמבואר בסנהדרין ע"א: "טריפה שהרג בפני בי"ד" וכו'. ואעפ"י שיתכן, שלא היה עדיין למשה דין בי"ד, שכן אעפ"י שמשם שקול כנגד בי"ד של שבעים ואחד, אולי באותה שעה, עדיין לא היה חל עליו דין זה, אמנם יתכן, שאין צריך בשביל זה בי"ד דווקא, וצ"ע].

[עתה ראיתי, שעצם הדברים, דהיינו טעם החשבון, אם יצא ממנו מי שיתגייר, כבר קדמו המהרש"א בסנהדרין נח ע"ב ד"ה מצרי עיי"ש].

ואשר לפ"ז, כיון שזה היה דין "מיתה בידי שמים", שפיר שייך חשבונות על העתיד ודוק. (דברי מרן הגרי"ז צוקללה"ה).

כל אימת שהנך שומע וחרד לעומת ה"פן ירבה", העולה ובא מגוזרי הגזירות למיניהם, הטה אונך ושמע: - כן ירבה וכן יפרוץ!

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א, כד)

"תנא, עמרם גדול הדור היה, כיון שראה שאמר פרעה כל הבן הילוד (שמות א, כד), אמר, לשוא אנו עמלים? עמד וגרש את אשתו. עמדו כולן וגרשו את נשותיהן. אמרה לו בתו, אבא, גזרתך קשה משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזר על הזכרים ועל הנקבות. פרעה לא גזר אלא בעוה"ז, ואתה גזרת בעוה"ז ובעוה"ב. פרעה רשע הוא, ספק מתקיימת גזרתו ספק אינה מתקיימת, ואתה צדיק וגזרתך מתקיימת וכו'. עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו נשותיהן. וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי וגוי (שם ב, א), מלמד שעשה בה מעשה לקוחים, והשיבה באפיריון ומרים ואהרן מרקדים לפניו ומלאכי השרת אומרים אם הבנים שמחה" (סוטה יב. ילק"ש שמות, קסה)

אתה הוא זה הגזר. עיין שם במדרש, שבין הנימוקים שאמרה מרים, נאמר: "פרעה ספק מקיים וספק אינו מקיים ואתה ודאי גזר ועוקר"... עומק הפשט הוא, כי מה שאין בידי "פרעה" ומרעיו בכל הדורות, יש בידי ישראל ומנהיגיו...

- עמרם תפס את המסר, למד את האמת, ו"מיד", ללא אומר ודברים, "עמד והחזיר את אשתו", ובפרהסיא, קבל עם ועולם.

פעמים, יש לתמימות אמתית, בלתי מהוקצעת, של ילדה קטנה, שאינה אמונה אלא על אמת וכנות, על מסירות ונאמנות, משקל מכריע בשיקול הדעת הנכון והמכוון. ולגדולי הדור האמיתיים, שאינם נגועים, לא מאחרים ולא מעצמם, הכושר הבלתי מצוי, לכוון אוזן, לשמוע, ולהיות נכון לקבל ולבצע.

ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו (ב טז)

"והעם לא נסע עד האסף מרים" (במדבר יב, טז)

למרחוק לדעת מה יעשה לו". לשם מה נשארה על עמדה?
- נשיאה בעול!

הנשיאה בעול, אינה מותנית במעשים כל שהם דווקא. הנשיאה בעול, היא מצב מציאותי.

- מרים, חשה עצמה יחד עם משה בתיבה...

מרים, פשוט אינה מסוגלת לזוז ממקומה. הגלים מטלטלים לא רק את משה בתיבה, הם מטלטלים את מרים יחד עמו...

אלו, את רוח הקודש, המכריזה בקול: - "כן ירבה וכן יפרוץ".
כך בכלל ישראל, כך בתורת ישראל, כך בישיבות, כך בלומדי תורה.

"אמרה לו בתו"... לכאורה, מתארים כאן את גדולתה של הבת, מוכשרותה וגודל השפעתה...

לאחר העיון נראה, כי לא רק את מיוחדותה של הבת מבארים כאן, אלא ובעיקר, את מיוחדותו של עמרם.

- "עמרם גדול הדור היה", מנהיג האומה, על פיו ישק כל דבר. כשעמרם מגרש את אשתו, "עמדו כולם וגרשו את נשותיהם"... ואילו לפניו, עומדת ילדה קטנה, ולא עוד אלא בתו, קרובה כל כך, מחונכת.

וכך אמרה וגילתה לו לאביה עמרם, גדול הדור:

- להוי ידוע לך, שהתורה, תורת חיים היא. ועומק פירוש מושג זה הוא, כי אין קיום לכלל ישראל, ללא תורת ישראל. וכמו כן, אין קיום לתורת ישראל, ללא כלל ישראל.

- "גזירתך קשה משל פרעה", כי אמנם,

מה בין חסד, לבין נשיאה בעול?
- "חסד", הוא המעשה: "נשיאה בעול", היא ההזדהות עם הצרכים.

- "חסד", הוא המעשה. "נשיאה בעול", היא הדאגה, איך, כיצד ובאלו אמצעים, לבצע את החסד.

- "חסד", היא נתינה, עזרה, הצלה. "נשיאה בעול", היא הסבל, או להבדיל, השמחה, עצמם.

- מה קיום דין יש ב"ותתצב אחותו

בעומק הפרשה

וימת מלך מצרים (ב, כג)

"שנצטרע ומצורע חשוב כמת" (רש"י)

וצ"ע, מנין דרשו שנצטרע. ואמר הרבי ר' העשיל, עפ"י המדרש: "ויקברו ימי ישראל למות, חי הוא, והוא דאמרי אין שלטון ביום המות, וכן בדוד ויקברו ימי דוד למות ולא כתוב ימי מלך דוק מפני שאין שלטון ביום המות". היינו, שהמדרש הקשה, על "ישראל" שמורה על שדרה, הלא אין זה שייך ביום המות, כמו שהביא להלן מדוד. וע"כ שפרעה עדיין חי. וכיון שכן, צ"ע, כאן שכתב "וימת מלך מצרים", ולפי הנ"ל, הלא "אין שלטון", ולא היה לו להזכיר מלכות. מזה הכריח המדרש, שהכוונה היא שהוא רק נצטרע.

ויאמר אנכי אלקי אביך (ג, א)

[ועיי"ש ברמב"ן]. וכתב המשך חכמה, עפ"י הרמב"ם פ"ט ממלכים ה"א, שכל ג' האבות, יחד עם עמרם, הוסיפו מצוות. והיינו, שעמרם נצטוו במצוות מיוחדות, נוסף על האבות, כמש"כ שם הרמב"ם, ולכן נתייחד שמו של הקב"ה עליו ביחוד. ופירוש "אלקי אביך", הכוונה לעמרם. ואינו מוסב על ג' האבות.

ואני ידעתי כי לא יתן (ג, יט)

ולהלן בפרשת וארא (ט, ל) אמר משה: "ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה'".

ונראה, דלפני מכת ברד, הרי עוד היתה לו לפרעה בחירה, כלכל אדם. ולכן, רק "אני ידעתי". דהיינו, הקב"ה היודע, גם לפני בחירת האדם, מה יהיה. ואעפ"י שדבר זה אינו בגדר הבנה לאף בר נש, אבל כן היא המציאות, וכמ"ש כל זאת הרמב"ם בפ"ה מהלכות תשובה, שהקב"ה בלבד שמו ודעתו אחד, כמ"ש כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, עיי"ש. וזהו שאמר כאן "אני ידעתי".

- לא. זוהי הזדהות. זוהי נשיאה בעול!
- העם פשוט אינו מסוגל לזוז ממקומו ללא מרים.
העם דואג, העם דואב, העם כולו מרגיש עצמו מחוץ למחנה, יחד עם מרים.
העם לא זו ממקומו.
נשיאה בעול, תחת נשיאה בעול!

ומה קיום דין יש ב"והעם לא נסע עד האסף מרים". ובחז"ל: "מרים המתנה למשה שעה אחת, שנאמר ותתעב אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים, שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים" (סוטה ט:).
כלום רק אקט של כבוד?

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור ונערותיה הולכות על יד היאור ותרד את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה

ותקחה (ב, ה)

"והם דרשו את אמתה, ידה, ונשתרבה אמתה אמות הרבה (סוטה יב:)" (רש"י)

"ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, מלמד שירדה לרחוץ מגוללי אביה וכו'. ונערותיה הולכות וגר', אמר רבי יוחנן, אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכו'. ותרד את התיבה בתוך הסוף, כיון דחזו דקא בעו לאצולי למשה, אמרו לה, גבירתנו, מנהגו של עולם, מלך בשר ודם גוזר גזירה, אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה, בני ובני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביך. בא גבריאלי וחבטן בקרקע. ותשלח את אמתה ותקחה, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר ידה וחד אמר שפחתה" (סוטה יב:)

האפשר להשתתף בפועל בהצלתה של התיבה -

- עד כדי כך, שידה נמצאת מושטת. [יתכן, כי ההושטה היתה תוצאה מכמיהתה, שלא ידעה גבולות, להצלת התיבה והמוטל בתוכה...]. ולא עוד, אלא שהתורה מנסחת זאת בלשון "ותשלח". לאמור: בגדר "רגלי מוליכות אותי" (סוכה ג:). הוטלה השליחות על ידה -

או אז, לאחר "בא ליטהר" כזה, עונין לו ב"מסייעין בידו"... לאחר "רוצה לילך" כזה, "מוליכין אותו".
"אותו" דייקא, שנשתרבה ידה לאמות הרבה.

מה שהתחולל בראשה של בת פרעה, הוא בעיקר, ליטוש ה"רוצה", עד קצה גבול היכולת של "הבא ליטהר".
ולכן: "מוליכין" - בידו...

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא)

"נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם" (רש"י)
אחיו. לא רק עזרה, לא רק חסד, לא רק הצלת נפשות.
- גם בעוורם, כשלעצמם, תחת הלבנים המכבירות, כבר אז, משה היה עמהם.

מה זה "נתן עיניו וליבו"?
- נשיאה בעול.

לא רק עזרה. לא רק נתינת כתף תחת הלבניה המכבירה, המעיקה על כתפם של

בעומק הפרשה

משא"כ לאחר מכת ברד, שנתבאר שם פ"ז, שניטלה מפרעה הבחירה, בתור עונש, כדי שיאבד ברשעו עיי"ש, הרי שוב גם בשר ודם יכול היה לדעת. ולכן אמר שם משה "ידעתי". ודו"ק. (כשם הגרי"ז צוקללה"ה).

ויהי בדרך במלון (ד, כד)

בנדרים לא ע"ב במתניתין: "גדולה מילה שלא נתלה לו למשה הצדיק אפילו מלא שעה שנאמר ויהי בדרך במלון". ונראה, שהחשבון "שעה", מדויק. וזאת, עפ"י מ"ש חז"ל, פסחים ב ע"א: "לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב". ובפירש"י: "בעוד החמה זורחת". והנה עד שלא בא לעיר, דהיינו בדרך, היה פטור ממצוות מילה, כמ"ש חז"ל (גדרים לא בגמ') שמשא אמר "אמול ואצא לדרך סכנה הוא לילד". וא"כ, כ"ז שהלך בדרך, היה פטור. ומכיון שהתבאר, שמששקעה החמה, כבר כנראה לא הלך בדרך, והלא בלילה, לאו זמן מילה הוא, נשאר רק הזמן שמתחילת שקיעה ועד צאה"כ, שזה "כמו שעה גדולה" (עין בר"ן ס"פ במה מדליקין). ומדויקים דברי חז"ל.

למה הרעתה לעם הזה

למה זה שלחתני (ה, כב)

בהקדמת פירוש המשניות להרמב"ם כתב, שמנבואה לרעה, יתכן שחוזר בו הקב"ה, אבל מנבואה לטובה, לעולם אינו חוזר בו, ובלבד שהיא נבואה לאחרים, לא לעצמו.

אשר לכן, יתכן דוחו הכלול בטענת משה רבינו. א. למה הרעותה לעם הזה, הלא אין זה תואם את הנבואה. ואם תאמר, החטא גרם, אין זה מועיל לחזרה מנבואה שנאמרה על אחרים לטובה, והלא "לאחרים" היא, שהרי "שלחתני". (הגרי"ז צוקללה"ה).

גם עצם נתינת הכתף בפועל ממש, יותר משיש בזה עזרה פיזית, יש בזה נשיאה בעול... משה היה בתוך עורם, והמשא עליו...

ויאמר, הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא, וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (ד, יד)

"לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה" (רש"י)

כל שהיא, לא יזוז! איפה ומהו המשקל, וכי אין גאולתם של כל כלל ישראל מפקיעה את הכל?

ללמדך, כי פשוט לא יתכן. אין גאולה על "חשבון" פגיעה כל שהיא. אין תשועה: לא זו היא הדרך. ולכן לא יזוז משה רבינו, כי לא זו היא הדרך. ואם הנך, רבוש"ע, חפץ בישועתם של ישראל, אנא ממך, מצא דרך אחרת. דרך זאת, לא דרך היא.

לא לעזרה. - לסבל. נתן עיניו וליבו. למה ולמי? - זו היא הנשיאה בעול.

הפלא ופלא: זה מול זה - מצד אחד, שיעבוד של מצרים, גלות מרה, תינוקות משוקעים בשיט, מ"ט שערי טומאה... ומאידך, שמא יקפיד האח, שמא לא ישמח.

משה רבינו לא זו ממקומו... היתכן? הקב"ה בכבודו מפציר בו, אנא ממך משה, היה שליח להושיע את אחיך ישראל... ומשה רבינו, בשלום: אם איזהו שמץ, גרגיר, אפילו בלתי נראה, של קפידא

שו"ת בעניני הפרשה

מתוך קובץ "עיון הפרשה"

הפסק בשעת קריאת שמו"ת

ואלה שמות בני ישראל (א, א) אחת, ואמאי ליכא לאיסורא ודהפסק.

איסור זה שמדבר עליו המג"א, אינו נוגע ל"מצוה" של ת"ת [שיסודה הוא מ"ודברת בס"], "והגית בו יומם ולילה". אלא לחפצא של התורה, שה"הפסק" פוגע בכבוד התורה. ואמנם לכן, אין איסור זה שייך אלא כש"מפסיקין" את ה"רצון", היינו, את הלימוד המסויים באותה שעה.

ואכן זאת הסיבה, שרק שנים מקרא ואחד תרגום, שיסודה הוא דין בפרשת השבוע כחטיבה אחת, בזה נאמר דין "אין מפסיקין".

לא כן בקריאה של כל יום, שמעיקר הדין לא נאמרה אלא תקנת קריאה של חלק מסויים של הפרשה, ודאי שאין סיום תקנת הקריאה הזאת, בכלל "הפסקה", שכן אין זאת הפסקה, אלא קיום דין של כל הקריאה המתוכננת ע"י מתקני התקנה.

כתב בעל הטורים: ר"ת ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם.

והנה בדיני שנים מקרא ואחד תרגום, מבואר במג"א (או"ח רפה סק"א) דאסור להפסיק באמצע הקריאה. ותמוה, הא אין מברכים על הקריאה, וכל שאין בו ברכה ליכא להפסק, כמבואר בתוס' ברכות (יד ע"א ד"ה ימים) לענין הלל, עיי"ש.

ואי נימא דטעם האיסור הוא משום איסור הפסק בדברי תורה, נמי צ"ב, דא"כ אינו דין דווקא בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, אלא דין כללי, וניזיל להלכות תלמוד תורה ונחזי אימתי שרי להפסיק ואימתי אסור.

וביותר יש לברר, דיש הרבה הנהגים לקרוא שמו"ת בכל יום מימות השבוע, כל יום סדרה

מדו בד

מתורתו של רבנו ראש הישיבה מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א

גליון מיוחד

שבעת ימי האבלות על הגר"ש פוברסקי זצ"ל (א)

לבקשת רבים הננו מצרפים כאן חלק מדברי רבינו שליט"א עם גדולי התורה והרבנים בימי השבעה על אחיו הגאון הגדול רבי שלום זצ"ל, הדברים נכתבו בסמוך לאמירתם ולפי סדר אמירתם ועל כן יתכן וימצא בהם כפלות. כמובן שהדברים מתפרסמים ללא הגהה וביקורת הנדרשת ומטרת פרסומם רק בכדי להנגישם לתלמידי רבינו הכמהים לתורתו ודעת ארחות חייו ומבקשים להתבשר מנועם אמרי תורתו.

צריך להיות כבר מחיים וצריך לנחם את הנפטר עצמו.

הגאון רבי יהודה אריה דינר: כשנודע ליעקב שיוסף איננו והתאבל עליו כתוב (בראשית לז, לה) בראשית פרשת וישב ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו, וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאלה וגו', ופרש"י וכל בנותיו רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום; ולהלן אבל שאולה וכו' ומדרשו גיהנם, סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני שאיני רואה גיהנם; והנה בחשבון שבעים נפש כתב רש"י (שם מו, כו) ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן; נמצא אם כן שכבר שנים עשר פעמים מתו ילדים ליעקב אבינו ומדוע רק כשדברו על יוסף חש מהגיהנם? מרן שליט"א: יעקב ידע שמי שמניח בן כמותו נשאר בחיים, כמו שאחז"ל (תענית ה:) יעקב אבינו לא מת, זה שייך רק בבנים לא בבנות, לכן גם הסימן שאינו רואה פני גיהנם הוא על בנים דוקא, שהם ממשיכים את חייו בעולם.

הגאון רבי זאב ברלין: יתכן שיש לו (לרבי שלום זצ"ל) חלק במה שנפתחה הישיבה של רבי דוד (סאלאוויצקי), אתם יודעים? מדוע, כי לרבי דוד היה חבורה שהיו באים לשמוע ממנו, רבי שלום היה שם היו שם גם הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל והגאון רבי משה שפירא זצ"ל ועוד, הגר"י פינקל ראש ישיבת מיר שמע מזה, ושמע מהם שהוא אומר טוב, אז הוא לחץ עליו שיפתח ישיבה, והוא החזיק לו את הישיבה עד יומו האחרון.

מרן שליט"א: רבי שלום קיבל הרבה מאבא זכרוננו לברכה.

הגר"ז ברלין: הוא היה תמיד חוזר מה שמע מהאבא.

הגאון רבי מרדכי שמואל אדלשטיין: רבי שלום סיפר לי פעם, שכשרבי גרשון התחתן, בשבוע של השבע ברכות אבא שלי מילא את מקומו והוא שמע אז שיעורים מאבא.

מרן שליט"א: בברנוביץ' אבא למד חברותא עם רבי אלחנן כל יום, ואחר כך היו יוצאים להליכה, פעם אחת אבא אמר לרבי אלחנן יורד כעת

הורה מרן שליט"א דאונן אינו אוכל גם דגים, דמצינו בסעודה המפסקת שכתב השו"ע (או"ח סי' תקנ"ב סעי' ב) אפילו בשר מלוח וכו', ובשר עופות ודגים וכו', נהגו לאסור; והטעם, דחלוק סעודה המפסקת מכל תשעת הימים, ביאר מרן הגר"ז זצ"ל דסעודה המפסקת הוי כאונן דמתו מוטל לפניו, כדאיתא בתענית ל: ברבי יהודה ברבי אילעאי, ובמו"ק כג: מי שמתו מוטל לפניו וכו' ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ובתוס' שם השוו מתו מוטל לפניו לערב תשעה באב, וכיון דבסעודה המפסקת פסק השולחן ערוך דאין לאכול גם דגים, ה"ה אונן אינו אוכל דגים.

הגאון רבי דוד לאו: שמעתי מאנשי ברנוביץ' שרבי דוד רפופורט בעל ה'מקדש דוד' היה ראש ישיבה בברנוביץ', ומה שהעולם פחות מכירים אותו מרבי אלחנן מפני שספריו בעיקר על סדר זרעים וקדשים טהרות ולא על נשים נזיקין שלומדים בישיבות, אבל מסתמא בישיבה אמר שיעורים גם על נשים נזיקין.

מרן שליט"א: אני לא יודע על מה אמר שיעורים, הייתי אז ילד בן שמונה, לא ידעתי על מה השיעורים בישיבה, אבל מה שאני כן זוכר שהוא היה יוצא מהישיבה אחרי מנחה כדי ללכת הביתה, אבל ראשו היה תפוס לגמרי בלימוד, והוא היה מסתובב ומסתובב ובסוף חוזר לישיבה, רגלי מוליכות אותי לבית המדרש, והרבנית שלו בבית היתה מחכה...

האדמו"ר ממודו"ץ: מה גרם לכם לעזוב את ברנוביץ'?

מרן שליט"א: הייתי ילד בחיידר והרוסים כבשו את ברנוביץ', ויום אחד נכנס אדם לחיידר לקח ממני את הכיפה, ואת החומש, והכריז שמחר כולם באים עם בלוק ציור, כשחזרתי הביתה ואבא ראה שאני בלי כיפה, שאל אותי מה קרה, סיפרתי לו שבא אדם ולקח את הכיפה והחומש ואמר להביא בלוק ציור, אבא אמר לאמא היום עוזבים את ברנוביץ', השארנו הכל ונסענו לווילנא.

האדמו"ר ממודו"ץ: במדרש (ב"ר פר' נח לבז) כתוב שהקב"ה עיכב את המבול שבוע ימים כי הוא ישב שבעה על העולם התאבל על העולם לפני שהחריב אותו, ולכאורה מה שייך אבלות מחיים, אמנם אצל הקב"ה שידוע עיתותיו ורגעיו שייך אבלות גם מחיים, נמצא שאבלות

גשם, אמר לו רבי אלחנן היכן כתוב שבגשם לא הולכים, והלכו בגשם, ואבא חזר הביתה רטוב כולו, רבי אלחנן אמר ללכת גם בגשם.

בתחילה אחרי החתונה הורי גרו בקלעצק, הסבא שלי רבי דוד דוב קרייזר היה מקלעצק, והיה שם ישיבה קטנה והוא הועיד את חתנו ללמד שם, אבל אבא הרגיש שזה לא בשבילו אז עברנו לברנוביץ', שם היה כולל, כולל חשוב, אבל לא היה מי שמחזיק את הכולל, הקב"ה מנהיג את העולם, ודאג כל התקופה שיהיה מהיכן להתפרנס, כך היה כמה שנים.

ושם בבית מדרש של הכולל היה המלמד שלימד אותנו הילדים, משניות, והבת שלו לימדה אותנו כתיבה.

הסבא שלי הגיע למיר לחפש חתן ונתנו לו את אבא, קראו לו רבי דוד לובאנר' הוא עזב את ליובאן בגיל אחד עשרה ונסע לסלוצק, שמה הוא שמע את רבי אהרן קוטלר, רבי אהרן היה מה-י"ד החזקה של סלבודקה, היו ארבע עשרה בחורים, ורבי איסר זלמן היה הרב של סלוצק, וביקש מהסבא מסלבודקה שישלח לו בחורים כדי לפתוח ישיבה, והוא שלח ארבע עשרה בחורים לסלוצק, ושם אבא שמע שיעורים מרבי אהרן.

הגאון רבי ישראל מאיר לאו: אני זוכר את רבי שלום עוד בתור תלמיד בפוניבז' בשנת תשי"ז תשי"ח הוא היה צנוע ממש צנוע, הייתי אומר שזה הדבר שהכי הכי בולט, הבן של רבי דוד, האח של יבדל לחיים טובים ה'ראש ישיבה', ולא הבלית לא את הכשרונות שלו ולא את ההבנה שלו, אבל היה מלא תוכן, עדינות, וצניעות כזו, שכל כך התאים לו ללכת ל'קול תורה', אני הרי באתי מ'קול תורה' לפני שנים, אז ראיתי איך הוא מצא לעצמו את המקום הנכון המתאים.

הגאון רבי שריאל רוזנברג: פעם האמא שלכם הרבנית ע"ה באה ל'באר יעקב' לחפש את רבי שלום, וכשהיא יצאה פגש בה רבי משה שמואל ואמר לה איזה זכויות יש לך, יש לך חלק בראש ישיבה רבי דוד, האמא אמרה אף פעם לא שמעתי דבר כזה... (א"ה כונתה כנראה שאחזה שלא מגיע לה זכות כזאת בתורת בעלה) אמר לה רבי משה שמואל- ורבי שלום שנמצא אצלינו אין לך חלק בזה? והיא אמרה בזה כן.

מרן שליט"א **לאדמו"ר מסלאנים:** הקב"ה מנהל את העולם, רבי שלום נקרא על שם סבי, אביו של אבא זכרוננו לברכה, הם גרו בלובאן לאבא קרו דוד לובאנר, כשהרוסים נכנסו לשם הם החריבו הכל, והסבא שלנו רבי שלום היה מלמד, וכשבאו הרוסים וסגרו את התלמוד תורה הוא נהפך להיות מנקה רחובות, רבי משה פיינשטיין היה רב בלובאן, והוא לקח אז את סבא להיות השמש שלו.

האדמו"ר מסלאנים: הראש ישיבה זוכר מברנוביץ את הרב'ה (א.ה. חסידות סלונים היתה בברנוביץ).

מרן שליט"א: ודאי, הוא היה מאד קשור עם רבי אלחנן.

האדמו"ר מסלאנים: רבי אלחנן הגיע פעם לטיש אצל.

ברמב"ם פ"ז מהל' אבל ה"ה כתוב אין אדם נכנס למלך לנחמו אלא עבדיו ומי שנתן לו רשות להכנס; אני קיימתי את הדין קיבלתי רשות לבוא.

הגאון רבי דוד כהן (בטלפון): זוהי אבדה קשה מאד, כזו דמות ששייכת לדורות הקודמים.

מרן שליט"א: הכרתם את רבי שלום?

הגר"ד כהן: הכרתי ודאי, גם בלימוד את המתיקות והבהירות ואת הבין אדם לחבירו את הפייניקייט שלו, מיוחד ממש, אבדה קשה.

הקב"ה יתן כחות לראש ישיבה להאריך ימים על ממלכתו, להמשיך הלאה, היום הראש ישיבה זה כמעט כל עולם התורה, שהראש ישיבה יזכה להמשיך הלאה להעמיד תלמידים עם כל הכחות והבריאות. מרן שליט"א: וכן למר.

האדמו"ר מצאנז: זה הכל שייך לצרות של חבלי משיח, אבא היה אומר שבחז"ל מפורש כל הדברים שיהיו בחבלי משיח, אבל יש כח לצדיקים לעכב (להטיל וטו) וכמו שאמר הפייטן (זכרונות יום ב' דר"ה) והם בזרוע באו עדיך, אבל לקב"ה יש זמן הוא ממתיין עם הכל, בסוף הכל יקרה, כבר הגיע הזמן....

מרן שליט"א: אבא זכרוננו לברכה היה מאד קשור עם רבי ירוחם, כל מעשיו היה מודד האם רבי ירוחם היה עושה כך או לא, ואחי רבי שלום קיבל את המידה הזאת ממנו והוא היה דבוק באבא.

האדמו"ר מצאנז: מסורת, זה דבר גדול מאד שהיום קצת חסר, וצריך מאד לחזק את זה, ללכת בדרכי אבות בתמימות, אפשר לשאול ולברר, אבל מסקנת הדברים צריכה להיות שעושים מה שאבא עשה.

מרן שליט"א: אני רוצה לומר לכם צאנזאר רב' אביכם זכה להצלחה מיוחדת, אפשר ללמוד ממנו, אני הייתי בא לשיעורים בליל ששי בקריית צאנז ואחר כך הייתי מדבר איתו בלימוד.

האדמו"ר מצאנז: הקב"ה מראה לנו כעת כזו מהפיכת עולם.

מרן שליט"א: אני מטריח אנשים לבוא אלי.

האדמו"ר מצאנז: זה מצוה, בשביל מצוה לא צריכים לטרוח?

מרן שליט"א: צאנז ברוך ה' מתפתחת מאד, אני מקבל הרבה דרישות שלום מתלמידים.

האדמו"ר מצאנז: ברוך ה', אני רק שליח... ברוך ה' חסדי ה', בכלל התורה מאד גודלת בזמננו, עם כל הנסיונות והקשיים, כל כך הרבה לומדי תורה ואנשים כשרים, זה אחד מהפלאות, ה'זה לעומת זה' תמיד נמצא.

מרן שליט"א: נפגשנו פעם באנטוורפן אתם זוכרים, אבל את השירים העולם לקח מהרב'ה.

האדמו"ר מצאנז: מרביץ תורה הוא הרב'ה הגדול, כך למדו אותנו, בלי זה אין כלום.

הגאון רבי מנחם צבי ברלין: רבי שלום סיפר לי (כשלקח חתן לבתו מישיבתו) שארבעים שנה לא חיסר שחרית בישיבה, והגיע בזמן, השעון שלו היה השעון של הישיבה.

מרן שליט"א: אני מבקש מחילה שאני מטריח אתכם.

הגרמ"צ ברלין: זו מצוה, לחיים ולמתים, מה הפשט באמת מדוע זה מעלה גם למתים, הרמב"ם כותב ניהום אבליים קודם לביקור חולים, שביקור חולים הוא לחיים, וניהום אבליים הוא לחיים ולמתים, מהו החסד עם המתים?.

כשעושים מצוה זה מצטרף גם לזכויות של הנפטר, זה מסתמא הפשט.

הגאון רבי בנימין פינקל: הקב"ה יעזור שניפגש בשמחות, בבית שלנו חיינו את המשפחה של ה'ראש ישיבה'.

מרן שליט"א: היינו משפחה אחת.

הגר"ב פינקל: מרגישים את זה עד היום, שהקב"ה יתן כחות לראש ישיבה, הראש ישיבה צריך לאגור כח בשביל הגאולה, בעזר ה' לעבן משיח, כל כלל ישראל רוצים שהראש ישיבה יהיה בריא וחזק.

•

הגאון רבי אליעזר כהנמן: הראש ישיבה ראה את הסבא כבר בוילנא?

מרן שליט"א: לא, אבל את בנו יענקלה ראיתי הוא היה בשיעורים של הרב מבריסק בוילנא, ואבא היה מביא אותי לשם בתור ילד הייתי נמצא שם תחת השולחן.

הגר"א כהנמן: מתי פגשתם את הסבא שלי פעם ראשונה בהיכל התלמוד?

מרן שליט"א: כן, רבי משה טורק לקח אותי אליו, הוא היה רב'ה שלי כשהוא היה בחור, והוא לקח אותי אליו הוא היה אז בבית של אח שלו פרץ, אני זוכר את התקופה הראשונה שהרב זצ"ל סידר שילמדו אחרי הצהריים עוד מסיכתא, למדו סוטה, וכשבא לנחם אותו כשישב שבעה על האמא שלו בשרו לו שסיימו מסכת סוטה בישיבה.

הגר"א כהנמן: על המסכתות האלו רק הסבא אמר שיעורים, לא כל הראשי ישיבה.

מרן שליט"א: זה התחיל יותר מאוחר.

•

הגאון רבי אליהו ואלט (בטלפון): אני זוכר כשבאתי לישיבה, הראש ישיבה רבי דוד אמר לי ללמוד עם רבי שלום, הוא היה מבוגר ממני.

•

הגאון רבי זאב כאהן: יש לי הרגשה שרבי שלום עזב את העולם הזה בלי להנזק מכבוד, זה השבח גדול מאד, הוא היה יכול להיות בכל הכותרות אבל הוא נשאר כל כך בצניעה, מוראדיק, החפץ חיים אמר אני מפחד בעולם הזה מדבר אחד, 'כבוד', והוא עבר את העולם הזה בלי כבוד.

אני רוצה לומר עוד דבר שני פעמים כתוב בתורה שהקב"ה ניהם אבליים ובשני המקומות לא מוזכר מה הוא ניהם אותם, האחד בפרשת חיי שרה ואחרי מות אברהם כתוב (בראשית כה, יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו, ופרש"י נחמו תנחומי אבליים, וכן בפרשת וישלח (שם לט, ה) וירא אלקים אל יעקב וכו' ויברך אותו, ופרש"י ברכת אבליים; ולא נתפרש תוכן הברכה.

והתירוץ הוא אם היה כתוב זה היה מפחית את זה, כי כשכתוב כשמפורש מה התנחומין מה הברכה, אז רק זה מה שנכלל בזה, אבל כשלא כתוב אז התנחומין הם אני לא עזבתי אותך, אני נמצא בסמוך אליך, זה התנחומין שלי לראש ישיבה שהקב"ה יאריך ימיו מתוך הרבצת תורה.

•

הגאון רבי נתן זוכובסקי: כשאני הגעתי לבאר יעקב הוא כבר היה שם, והוא לימד אותי שאפשר לקבל לא רק מרב.

מרן שליט"א: הוא היה מדייק כל רש"י, כמו הדרך של רבי נחום זצ"ל, והוא היה מקושר מאד עם רבי שלמה וולבא.

הגר"נ זוכובסקי: הוא היה תמיד מדבר דברים מהאבא שלכם זצ"ל, מה שמרן הראש הישיבה שליט"א אמר בהספד אנחנו ראינו בעיניים, כל מילה שניה היתה דיברתי עם האבא הוא אמר כך ואמר כך.

•

הגאון רבי יעקב כץ: מה נאמר ומה נדבר, אני לא יכול לשכוח את הלימוד

עם ה'ראש ישיבה' בתור תלמיד, ואת הקשר עם רבי שלום.

מרן שליט"א: אתה הרי היית איתו באותה חבורה, אני זוכר את הידידות ביניכם.

הגר"י כץ: זה קשר של כבר למעלה משבעים שנה, אי אפשר לשכוח את ההנהגות את המתיקות בלימוד, איך שאבא שלכם כל כך אהב אותו, היה קורא לו שלומק'ע.

•

הגאון רבי צבי אייזנשטיין: היה לי קשר איתו על תלמידים שלנו שהלכו במשך השנים ל'באר יעקב' ול'קול תורה', היה לי הרבה תועלת ממנו, הוא ידע להגיד על כל אחד למי מתאים ולמי לא מתאים.

מרן שליט"א: כשהלכתי עם אבא לנחם את מרן הסטייפלר זצ"ל, הוא אמר שהוא לא יכול להחזיק מעמד עם זה ששבוע שלם אסור ללמוד, תמיד חשבת איזו באמת כך, אבל כעת אני מרגיש ממש כך.

הגר"צ אייזנשטיין: כתוב בפסוק יקרבו ימי אבל ואהרנה את יעקב אחי, המפרשים מבארים כי בימי אבלות לא לומדים ולא יהי' לו זכות תורה ויוכל להרוג אותו.

•

נכנס **הגאון רבי איתמר גרבוז**, ומרן שליט"א אמר: נמצא כאן מרא דטהרות.

הגר"א גרבוז: קיבלנו הרבה מה'ראש ישיבה' כתובות למדתי אצל הראש ישיבה, וגם שם קיבלנו לא רק את היסודות של כתובות אלא בכל התורה, בדף ד' שמענו את היסודות של גולל ודופק, ובסוגיא של ריקי בבבא בתרא, קיבלנו את היסודות מהראש ישיבה, בכל מקום שמגיעים לדברים שהראש ישיבה אמר יש טעם טוב, תמיד קיבלנו את המתיקות ואת היסודות של הסוגיות מהראש ישיבה.

מרן שליט"א: ברוך ה', צריכים להודות לקב"ה על זה.

הגר"א גרבוז: שמענו את מה שהראש ישיבה אמר בלווייה על 'בית התלמוד' בארה"ב שבתפילות הרגישו כמו שנמצאים מיר ובסדרים ההרגשה היא שנמצאים בבריסק.

מרן שליט"א: פעם הביאו למרן הגרי"ז זצ"ל שטיקעל תורה של רבי ליב מאלין, והוא אמר זה ממש שטיקעל תורה שלי, לא הייתי חושב שזה של משהו אחר.

הגר"א גרבוז: מספרים שכשרבי ליב מאלין הגיע מבריסק למיר הוא אמר שאצל מרן הגרי"ז הוא למד שהרמב"ם איננו (רק) פוסק, אלא הרמב"ם הוא מפרש איך ללמוד את הסוגיא, ועוד דבר הוא למד שעל כל גמרא יש תוספתא, אצל הרב מבריסק היה כסדר תוספתות, ודבר שלישי שלמד שלא על כל קושיא צריך לומר תירוץ.

הראש ישיבה מסתמא דיבר איתו הרבה.

מרן הגרי"ד: אוהו, הייתי אומר כמה דברים אבל אסור לדבר בלימוד, היה לנו פעם ויכוח באיזה סוגיא עם מרן החזו"א, ומרן הגרי"ז אמר שאנחנו צודקים.

כשהייתי באמריקה בקיץ תשי"ח ארבעה חדשים מל"ג בעומר עד אלול, למדתי הרבה עם רבי ליב, נסענו אז לראשונה לארה"ב לשמחת נישואי גיסי רבי נפתלי קפלן והתעכבנו שם, באותו קיץ מסרתי שיעורים ב'מתיבתא דבורו פארק' במסכת גיטין, יש לי תלמידים משם כמו רבי ירוחם אולשין, רבי ישראל מאיר וויס, רבי נחמן ליוואוויץ ועוד, רבי ישראל מאיר וויס אומר שיש לו מחברות מהשיעורים שלי שם.

ראשי החר"ק אבא ביהר אשכנזי אל היכל קדש ביראמ

קדושת בית הכנסת

שיעורים ודברי חיזוק בעניין קדושת בית הכנסת

המחבר: הגאון רבי מנחם קלין שליט"א

רב בית הכנסת 'חניכי הישיבות' כתב סופר-בית אהרן ב"ב

אם ישראל לא נביאים הם בני נביאים הם, התקופה וסערתה מעלים בלב כל יראי ד' את הצורך הדחוף ללמוד ולהתחזק בקדושת בתי הכנסיות. זה כבר קרוב לשנה שבתי הכנסת סגורים למחצה לשליש ורביע, וסדרי התפילות נשתנו מן הקצה – וכעין בת קול היוצאת ואומרת 'למה לי רוב זבחיכם' והנפש תובעת לרומם קרנם של בתי הכנסת בשמירת קדושתם ויראתם לפי פרטי ההלכה וריקדוקה.

ודברי תורה עשירים – הלכות קדושת בית הכנסת מתחלקים לפרטים רבים, והמבקש לדעת את הדרך ילכו בהם קשה עליו המלאכה לחקש מן הנכתב בגמ' ופוסקים למגוון שאלות ומצבים השייכים לדורנו.

לכן דבר בעתו מה טוב, כשהגאון רבי מנחם קלין שליט"א דרך עטמו, והעלה על הכתב וכרכו בספר לאסופת שיעורים ודברי חיזוק שנאמרו לפני קהל 'כתב סופר-בית אהרן' ב"ב בשבתות הקיץ דשנת הקורונה ח'תש"פ, בדבר קדושת בית הכנסת.

הספר פותח בשער חומר האיסור בדיבורי חול ודברים בטלים בביתו של הקב"ה בית הכנסת, ועיכוב התפילה הנגרם על ידם, ועומק פגיעתם בקדושת בית הכנסת, ואופן ההתייחסות בבית המלך ולפני המלך.

משם פתח תרעא אחריני במעלת וחשיבות התפילה בבית כנסת מעון ביתו של הקב"ה, עניין שמחתי באומרים לי בית ד' נלך, מה טובו אהלך, קדושת התפילין, זחירות בקדושת ביהכנ"ס, הזכיה לבית המקדש בעבור אהבה לביהכנ"ס, וקדושת בית הכנסת כעין קדושת המקדש.

את פרק המאמרים חותם מאמרו של ראש גולת אריאל ראש הישיבה הגר"ג אידלשטיין שליט"א – מה טובו אהלך יעקב.

השער השלישי – הוא ליקוט אמרים בעניין קדושת בית הכנסת מרבתינו נ"ע. השער החותם הוא שער העובדות מחומרת קדושת בית הנסת. הספר יו"ל בהוצאה מרהיבה וברפוס נאה, והוא בשולחן ערוך לעניינים אלו, ובודאי ימצאו בהם חלומים תועלת ומזור בעניין חמור זה.

להשיג: בית כנסת 'חניכי הישיבות' כתב סופר-בית אהרן

סוקולוב 25-רד"ק 8 ב"ב

ובבית הרב סוקולוב 14 ב"ב

במונחה בקופסא, המחברות של מרן גחשפן...

בזאת תבחנו

מבחן על כל הש"ס

ממרן רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א

לפני כשמונה עשרה שנה ישב מרן שליט"א וכתב עשר שאלות לכל מסכת בש"ס הקשורות לאותה המסכת [ולפי מנין ס"ג מסכתות עלה הכל למנין שש מאות ושלשים שאלות], כשברך כלל התשובות להן לא נמצאות באותה מסכת אלא במקומות אחרים במשנה ובתלמוד, ולפעמים רק במפרשים. בסיום הדברים הוא כותב 'הדרן עלך, ראש חדרש אדר תשס"ב'.

מרן שליט"א מסר זאת לחתנו חוקר הג"ר צביהן שליט"א, והדפיס עם כתב חיד עברו מעט בין הצורכים הבקאים בש"ס ופוסקים שנימו לבחון את עצמם אם אכן שולטים הם בש"ס לדעת להשיב לפחות על מקצת מהשאלות, אבל בינתיים נשארו הדברים כחתומים וסתומים. המיוחדות שבשאלות אלו, שאינן סתם מבחן על המסכת הנלמדת, אלא להראות כי גם תלמיד חכם שלמד ושינן מסכת מסוימת פעמים רבות, וחושב כביכול שהוא כבר שולט בה, אבל בזה נזכר לראות שיש דברים הנזעים למסכת והם נכתבו דוקא במסכתות אחרות, ובהם ניכר בעליל כי לא רק שידברי תורה עניים במקום אחד, ועשירים במקום אחר, כמוכא בכמה מקומות. אלא כמו שדרשו חז"ל (ירושלמי ראש השנה ג, ה. ובבביתא דלי"ב מידות, מידה טו. הובא גם בתוספות בבביתא ד' ר"ה אלא) על הפסוק (משלי לא, יד) 'ממרחק תבוא לחמך' שידברי תורה עניים במקומם, ועשירים במקום אחר.

ובאמת שכמה פעמים נאמרו בדבר, יש מפרשים הפעם לך, שהוא כדי שלא יתנאה האדם שיוודע את התורה על ידי שלימך את הסוגיה, כי כדי להשלים את חבנתו בפוגיה זו מוכרח ללמוד גם סוגיות במקומות אחרים [וב'מדרש שמואל' (אבות ג, כג) כתב שלכן אמרו לעולם ליגמר איניש וחדר ליסבר', והפסוק (שם ה, כד) שלכן אמרו 'הפוך בה והפוך בה, וכולא בה']. ויש שפירשו שמאחר שישאל נמצאים בגלות, לכן גם התורה כביכול בגלות, ואין כל היינים נמצאים במקומם. וכמו דתניא (שבת קלה): 'רבי שמעון בן יוחאי אומר, חס ושלום שתשתבח תורה מישראל, שנאמר 'כי לא תשכח מפי זרעך', אלא מה אני מקיים 'שומטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו' – שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד'. וביאר המהר"ל (תפארת ישראל פרק נו, ודרשות המהר"ל על התורה פרשת יתר, וציין לזה במקצת גם בחידושי אגרות בשבת שם) שהואיל והתורה היא צורת ישראל, לכן כאשר הם בגלות – גם התורה היא בגלות כביכול, מפזרת ומפורדת ולא תמצא הלכה ברורה במקום אחד, וכל זאת משום ריחוק השכינה מאת ישראל.

לאחרונה נפל על עצמם כמה אברכים חשורים שליט"א לזכות את הרבים ולהשלים את המלאכה הכבידה, ובפיעתא רשמיא לאחר שעות רבות של עבודה, יגיעה וחיפוש, הוסיפו את תשובות לכל השאלות, ובדברים השנויים במחלוקת תנאים או אמוראים ציינו גם לדברי הרמב"ם או שאר פוסקים היאך נקטו להלכה, וכן בדברים שנחלקו בהם המפרשים או הפוסקים השתדלו לציין את עיקרי השיטות בקצרה. עד שהגיעו לכדי תורה מפארה בכלי מפואר, ויצא הדבר לכדי ספר תראוי להתכבד בו בכל מקצועות התורה כפשוטו.

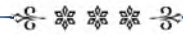
אם עד עתה הורגלנו עשרות בשנים לספרים רבים עם תשובות של מרן שליט"א לשאלות של החכמים השואלים אותו, עתה זכינו לספר נבחר עם שאלות של מרן שליט"א בעצמו, בחינת 'שואל בענין ומשיב בהלכה'. הספר חוגש בפני מרן שליט"א ונחתה כפי שהעידו באי ביתו.

מיד בצאת הספר (בכריכה רכה) לאור עטמו עליו תלמידי החכמים שהספיקו לראותו, ועם כלות המהדורה הראשונה יוצאת בעזרת ה' המהדורה השנייה (בכריכה קשה) עם כמה הוספות ותיקונים לזיכוי הרבים.

ניתן להשיג בטלפון: 025864229, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים, וכן בחנויות הספרים ובחפצת "פה נוף" במחיר של 20 ש"ח בלבד (להזמנות עד הבית בכל מקום בארץ בתוספת של 20 ש"ח בלבד, ניתן להתקשר להפצת יפה נוף בטלפון: 1599,581,581).

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

מציעים לה שני שידוכים,

ולאחד מהם קוראים כשם רבה המובהק

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ כֵּאֵל (א-א).

שאלה

בת ישראל שחזרה בתשובה, ונתחזקה מאוד על ידי ספריו של רב מסויים, והנה בהגיעה לשידוכים, הוצעו לפניה שני שידוכים, ואין לה עדיפות לאחד מהם על פני השני, אלא ששמו של אחד מהם הוא כשמו של רבה המובהק שבזכותו חזרה בתשובה. ונסתפק האם יש כאן 'סימנא מילתא', ולהעדיף את הבחור ששמו כשם רבה, או שמא יש בזה חשש של ניחוש?

תשובה

נאמר במסכת בבא בתרא (דף קט ע"ב) אמר רבא בר רב חנן לא, גברא דשמיה לוי. אי הכי היינו דקאמרי מיכה עתה ידעתי כי ייטיב ה' לי כי היה לי הלוי לכהן, אין דאיתרמי ליה גברא דשמיה לוי, ע"ש. ופירש הרשב"ם דקושיית הגמרא היא, דבשלמא אם היה משבט לוי, היה מובן שהיה מתגאה בעצמו על שנקרה לו איש לוי לכהן לע"ז, משום דמשבט לוי הוא שבהם בחר הקדוש ברוך הוא לשרתו, אבל אם הוא משבט יהודה במה היה משתבח. ועל זה השיבה הגמרא דאיתרמי ליה גברא ששמיה לוי, ובכך היה משתבח, כאילו היה משבט לוי, ע"ש. ולכאורה מבואר בגמרא שאף מי שאינו לוי, כיון שקוראים לו 'לוי' הרי זה מבטא שהשם בחר בו, ואולי אף בעניינו, אין בזה חשש של ניחוש, ואדרבה סימנא מילתא, שהחתן הזה קרוב הוא לתורת רבה.

ויעוין בריטב"א שפירש דאיתרמי ליה גברא דשמיה לוי, שגם בזה היה שמח לפי שהיו סבורין העם שהוא לוי ממש, ע"ש. ולדבריו אין ראיה כלל לנידוננו, אך לפי דברי הרשב"ם אולי יש ראיה.

עוד יעוין בעין אליהו שביאר את דברי הגמרא שדרך העובדי עבודה זרה לפי טעותם, היה להמשיך ההשפעה עליהם בעבודת העבודה זרה, ועל ידי כהני העבודה זרה דימו שימשיכו ההשפעה עליהם, וכיון ששמו לוי, שמורה שילוח ויחבר השפעה של מעלה למטה, לכן שמח, דאיתרמי ליה גברא דשמיה לוי, ע"ש. ולפי דבריו יתכן שאף מדברי הרשב"ם אין ראיה לנידוננו, דשם היה ענין מיוחד בשם הזה, ולא היה רק ענין שהיה כאן שם של שבט הכהונה, אלא שהשם באמת סימל את הענין של העבודה.

ואף אם נאמר כפשטות דברי הרשב"ם, עדיין יש לדחות, דאי אפשר ללמוד הלכות ממיכה, דיתכן שיש בזה איסור של ניחוש, ואין בזה סימנא מילתא, אלא דכמו שלא חשש לאיסור עבודה זרה, כך לא חשש לאיסור ניחוש, מה שאין כן לדין, יתכן שיש בזה איסור, וצריך עיון.

וגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שיש מקום לומר שהשם משפיע והוא גורם, והוא מדכתיב ביורא (ג ה) והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. ופירש הרד"ק כי

במלחמת גוג ומגוג תהיה צרה גדולה לישראל, כמו שאמר על אותו הזמן חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, ואז יכלו רבים מישראל, והקדושים ויראי הקל באמת ימלטו, כמו שאמר בנבואת ישעיה והיה הנשאר בציון והנוותר בירושלים קדוש יאמר לו, כל הכתוב לחיים בירושלים, וכן אמר, כל אשר יקרא בשם ה' והוא שיקראוהו באמת, כמו שאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת והם שרידים אשר ה' קורא כי הם יקראוהו באמת והוא יקרא אותם עבדי ואהבי.

ובירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) אמרינן אמר רבי אלכסנדר, עובדא בחד ארכון [דיין] דהוה שמיה אלכסנדרוס, והוה קיים דיין חד ליסטים, אמר ליה מה שמך אלכסנדרוס, אמר ליה אלכסנדרוס פנה אלכסנדריאה [בדין] הוא שאלכסנדרוס אחד יפטור את השני שהוא כשמן] ומה אם מי ששמו כשמו של בשר ודם הוא ניצול, מי ששמו כשמו של הקב"ה על אחת כמה וכמה, הדא הוא דכתיב כל אשר יקרא בשם ה' ימלט.

ונראה שבפשטות דברי הירושלמי אין זה שהקרוי בשמו של הקב"ה כבר ינצל, אלא הכוונה היא שהקורא בשמו של הקב"ה והוא נזכר בו בכל עת, זו סיבה להנצל בעת צרה, והוא הדין בעניינו יש סברא גדולה שכל זמן שהיא תקרא לבעלה תזכר ברכה, והיא תתחזק באמונה ובמצוות ובמעשים טובים, ויש ענין שתבחר בו.

עוד אמר לי **גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א** דאמרינן בגיטין (דף סט ע"א) לדמא דאתי מנחירא [רפואה לדם הנחל מנחיר] ליתי גברא כהן דשמיה לוי וליכתוב ליה לוי למפרע. הרי חזוין שיש ענין בכהן הקרוי לוי, והשם משפיע, וכן בענינו יש מקום לומר שהשם משפיע, ותבחר בבחור ששמו כשם רבה. (חשי"ח ב"ב קט ע"ב).

להמלט לשדה קרב, או

למקום שיש חשש שידבק במחלה מדבקת

וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה (א-א).

שאלה

אדם הנתון בסכנה ויכול להמלט למקום שיש בו מלחמה וכל האזור הוא שדה קרב, וספק השקול שיהרג במלחמה, ויכול להמלט לבית חולים שנמצאים שם חולים במחלה מדבקת, וגם שם יש ספק השקול שידבק וימות, להיכן עדיף לברוח?

תשובה

נאמר במסכת בבא קמא (דף ס ע"ב) תנו רבנן רעב בעיר, פזר רגליך שנאמר, ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה' ואומר 'אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם'. מאי ואומר וכי תימא הני מילי היכא דליכא ספק נפשות, אבל היכא דאיכא ספק נפשות לא. תא שמע לכו ונפלה אל מחנה ארם, אם יחיונו נחיה.

והקשה הפני יהושע מאי ראיה צריך לזה, הרי פשיטא דסכנת רעבון גרע טפי מסכנת חרב האויב, ומקרא מלא הוא (איכה ד ט) טובים היו חללי חרב מחללי רעב. ותיירץ דסלקא דעתך אמינא דספק חרב גרע טפי, משום שהוא

בידי אדם שהוא בעל בחירה, מה שאין כן ספק סכנת רעבון שהוא בידי ה', ואין ההיזק מצוי כל כך, וכמאמר דוד המלך (שמואל ב, כד יד) נפלה נא ביד ה' וביד אדם אל אפולה, קמ"ל דאפילו הכי יש לפזר רגלו משום שרעב קשה מחרב, דמינוול, כדאיתא בבבא בתרא (דף ח ע"ב) עכ"ד. לפי זה אם הספק הוא ספק מיתה במלחמה או ספק במחלה מדבקת, אם המחלה לא מינוול, עדיף להמלט לבית חולים, משום שניפלה נא ביד ה', וביד אדם אל אפולה. (חשי"ח ב"ק ס ע"ב).

אמא שציוותה על בנה שלא יעסוק בלכידת נחשים ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש (ד-ג). שאלה

לוכד נחשים החזק על ידי דיירי בנין ללכוד נחש שחדר לחצר ביתם, הלוכד הגיע ותפס את הנחש שהיה ארסי במיוחד, הניחו בתוך קופסת סגורה, ולקחו עמו במכוניתו, כדרך לוכדי הנחשים שמחזיקים בביתם את הנחש כדי לחלוב את ארסו ולהפיק ממנו את תרופת ה'נסיוב'.

כשהגיע לביתו ורצה לקחת עמו את הנחש, נוכח שהנחש אינו בקופסתו, והבין שכנראה במהלך הנסיעה הנחש הצליח להשתחרר מהקופסתו ונמצא אי שם במכונית, מכיון שהשעה היתה מאוחרת והלוכד היה עייף, נעל את המכונית ופנה לביתו לשינת הלילה. לפנות בוקר העירו צלצול הטלפון כאשר מעבר לקו מדברים מבית חולים, ומיידעים אותו שמכוניתו נגנבה הלילה, והגנב הוכש על ידי הנחש אשר נמלט מהמכונית, ודורשים מהלוכד שידוע איזה סוג נחש זה, כיון שהגנב נמצא בסכנת חיים ויש לתת את התרופה הנגדית המתאימה.

כאשר שמעה על כך אמו של לוכד הנחשים ציוותה עליו שיחדול ממקצוע מסוכן זה, האם צריך לשמוע בקולה למרות שזו פרנסתו או לא?

תשובה

נאמר במסכת שבת (דף קכא ע"ב) 'נודמנו לו נחשים ועקרבים, הרגן בידוע שנודמנו לו להורגן' ופירש רש"י לכך באו לידו, שזימן לו המקום לאבדן, לפי שהיו עתידות להזיק וגלגלו זכות על ידי זכאי. 'לא הרגן בידוע שנודמנו להורגו, ונעשה לו נס מן השמים', ופירש רש"י הראה לו הקדוש ברוך הוא שחטא, אלא שנעשה לו נס. ויש לעיין האם ה'מגלגלין זכות' שייך גם לגבי לוכד נחשים, ולכאורה מהלשון 'נודמנו לו' משמע שנפגש עם הנחש בדרך אקראי, ולא בלכוד נחשים שמזמין את עצמו למקום הימצאו של הנחש כדי ללכודו. או דילמא אף זה בכלל 'נודמנו לו' שהרי אין מקצוע הלוכד לחפש נחשים אלא כאשר נמצא נחש מזעיקים אותו ללכודו, וא"כ עצם הימצאותו של הנחש אשר גרמה להזעיק את לוכד הנחשים אף זה בכלל 'נודמנו לו'?

ולכאורה יש לפשוט ספק זה מלשון הנודע ביהודה (ד"ד מהדו"ת סימן י) שדן בענין איסור ההתעסקות בצייד שלא לשם פרנסה, ובתוך דבריו כתב ח"ל: 'איך ימית איש ישראלי בידים בעלי חיים בלי שום צורך רק לגמור חמדת זמנו להתעסק בציידה? ואי משום שדובים וחאבים ושאר חיות הטורפים מועדים להזיק, והרי אמרו שהזאב הארי כו' כל הקודם להרגן זכה...', והרי אפילו בשבת על כל פנים מותר לדרסן לפי תומו (שבת דף קכא ע"ב ובשר"ע סימן שט"ז ס"י), ואמנם גם זה אינו ענין לנדון דידן, דהתם כשבאו לשוב במקום בני אדם והם באו לידם, בחול יהרגם ובשבת ידרסם לפי תומו, והרי כך אמרו

שם במסכת שבת תנו רבנן נודמנו נחשים הרגן בידוע שנודמנו לו להרגן כו', אבל לרדוף אחריהם ביערות מקום מעונתן כשאין רגילין לבוא לשוב, אין כאן מצוה, ואין כאן רק לרדוף אחר תאוות לבו ועצת הנדמה כטביא... עכ"ל. ומבואר שדווקא אם לא הגיעו למקום ישוב בני אדם, אבל כאשר כבר הגיעו, אף הוא בכלל זכאי שמגלגלין זכות על ידו.

והנה עצם ההתעסקות בלכידת הנחשים לצורך פרנסה לכאורה היא מותרת, שהרי רשאי אדם להסתכן עבור פרנסה כמבואר בנודע ביהודה (ח"ל) "ועכשיו אני אומר אפילו איסורא איכא [להתעסק בצייד], שהרי כל העוסקים בזה צריכין להכנס ביערות ולהכניס עצמם בסכנות גדולות במקום גדודי חיות, ורחמנא אמר ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומי לנו גדול ואומן בקי בצייד יותר מעשו, שהכתוב העיד עליו ויהי עשו איש יודע ציד וכו', ופוק חזי מה אמר הוא על עצמו הנה אנכי הולך למות וגו', ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שהיינו שהוא מסתכן בכל יום בין גדודי חיות וכן פירשו הרמב"ן, ומעתה איך יכניס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות? ואף גם בזה מי שהוא עני ועושה זו למחייתו, לזה התורה התירה כמו כל סוחרי ימים מעבר לים, שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו אין ברירה, והתורה אמרה ואליו הוא נושא את נפשו, ואמרו רז"ל מפני מה זה עלה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה לא על שכרו כו', אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו, ומתאוות לבו הוא הולך אל מקום גדודי חיות ומכניס עצמו בסכנה, הרי זה עובר על ונשמרתם מאוד... עכ"ל.

ואם כן כיון שכיבוד אב משל אב (וי"ד סימן רמ"ה) לכאורה אין הבן צריך להפסיד פרנסתו, ויתכן שיש בזה גם התעסקות בדבר מצוה שהרי מביא בזה תרופות לחולים, ואם כן אולי אפילו אסור לו לשמוע בקול אמו וכעין מה שכתב המהר"ם מרוטנבורג (ד"ב סימן כח, ובנדמ"ח ח"ב סימן קעט) ח"ל: 'וששאלת אם האב יכול לעכב על ידי בנו מלעלות לארץ ישראל, כיון דקיימא לן מצוה לעלות, וכתבינו אני ה' דבכל דבר מצוה לא ישמע לו דכבוד המקום קודם', עכ"ל.

אולם למעשה הצענו את הספק לפני מורנו הגאון בעל אילת השחר זצ"ל, והורה שצריך לחדול מעיסוקו. ויעוין בספר חסידים (סימן שמ) שכתב: "אם האב והאם מתענים והבן חושב איך לבטל מהם הענויים, והבן מתענה או מדבר אני מתענה אם אתם מתענים, והבן יודע שאביו ואמו עצבים על שמסגף נפשו... אסור לו לענות נפשו ממה שאביו ואמו מצטערים בתעניתו...".

ויעוין בשו"ת תורה לשמה (סימן ערב) שדן לגבי מי שציווה לבנו שלא ילך במקום סכנה, אם מותר לבן להפליג בים לצורך פרנסתו. ומסיק שם שבזמנים שיש סכנה בים, אסור לו להפליג בים מפני ציווי אביו. ומשמע שיש חיוב לשמוע בקול ההורים שלא להיכנס לסכנה אפילו כשיפסד פרנסתו מחמת כך. ויעוין עוד בשו"ת שרגא המאיר (ח"ד סימן לד).

ולעצם הענין שהנחשים נשלחים מן השמים, להעניש הגנבים, מצינו כעין זה במסכת עירובין (דף נד ע"ב) "באהבתה תשגה תמיד, כגון רבי אלעזר בן פדת, אמרו עליו על רבי אלעזר שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי. תניא אמר רבי יצחק בן אלעזר פעם אחת בא אדם ליטלו ומצא בו שרץ [נחש ארסי]", (חשי"ח יומא כא ע"א).

מערכי תורה

שמות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

ושמת את הדברים בפיו ודבר הוא אל העם

הנה כתוב שהקב"ה אמר למשה (ד', ט"ו ט"ז) 'ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פיו ועם פיהו וגו', ודבר הוא לך אל העם והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלוקים'. ופירש רש"י, יהיה לך לפה, למליץ, לפי שאתה כבד פה. הנה בתחילה אמר משה לא איש דברים אנכי כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ואמר לו הקב"ה מי שם פה לאדם וגו' ועתה לך ואנכי אהיה עם פיו והוריתך אשר תדבר, ואמר משה 'שלח נא ביד תשלח', וכתב רש"י ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. והנה בתחילה כשאמר 'לא איש דברים אנכי כי כבד פה וכבד לשון אנכי', לא העמיד את אהרן שיהיה לו למליץ, ורק אחר שאמר 'שלח נא ביד תשלח' אז הוא דהעמיד לו הקב"ה את אהרן שיהיה לו לפה. וצריך ביאור דכיון שהעמיד את אהרן היה בשביל להיות לפה כי משה היה כבד פה, א"כ מיד כשאמר משה שהוא כבד פה וכבד לשון, היה צריך להעמיד את אהרן שיהיה לו לפה, ולמה לא העמיד את אהרן רק אחר שחזר משה ואמר 'שלח נא ביד תשלח'.

ונראה לבאר בזה, דהעמיד את אהרן להיות לפה למשה אינה רק היכי תימצא בעלמא להוציא את דבריו של משה בפיו של אהרן, אלא נראה דאהרן היה חלק מעצם השליחות אל פרעה, ואהרן נצטרף אל עצם השליחות, שהנבואה מעיקרה ניתנה באופן שמשה מתנבא, ואהרן הוא שמודיע ואומר את הנבואה, וכן הוא מפורש בכתוב 'ואנכי אהיה עם פיו ועם פיהו', הרי שאהרן מצורף הוא לעצם השליחות. וביאור הדבר כי בכל נבואה מאת הקב"ה ישנם שתי חלקים, האחד הוא עצם הנבואה, שהנביא מקבל ומשיג את הנבואה, ועוד יש את הודעת הנבואה, שהנביא מוסר ואומר את נבואתו, ובה היו משה ואהרן שותפים בשליחותם, שמראה וחזון הנבואה הוא של משה רבנו, והודעת הנבואה והגדתה ומסירתה זה היה מוטל על אהרן. וזהו ביאור הכתוב 'ודברת אליו ושמת את הדברים בפיו ודבר הוא אל העם', שעל ענין זה של הודעת הנבואה, שגם זה הוא חלק מהנבואה, זה יהא מוטל על אהרן.

אשר לפי זה מבואר, שעל הטענה שהוא כבד פה, השיבו הקב"ה ואמר לו מי שם פה לאדם וגו', ומחמת טענה זו של כבד פה לא היה צריך לשלוח את אהרן, ורק כשחזר ואמר שלח נא ביד תשלח, ופירש רש"י ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן שהיה מתנבא במצרים, אז נענה הקב"ה, שתהא השליחות גם ע"י אהרן וגם ע"י משה רבנו.

ודבר זה שהיו משה ואהרן שותפים בשליחות ואהרן היה חלק מעצם השליחות, יש ללמוד מדברי המדרש (ה', ט'), אמר רבי ראובן, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה במדין, לך שוב מצרימה, ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה נחלק הדיבור לשני קולות, והיה משה שומע במדין לך שוב מצרימה, ואהרן שומע לך לקראת משה המדברה. ומבואר שהיה צריך שיהיה דיבור שנחלק ויהיו שניהם שומעים מאותו דיבור עצמו שנחלק.

וביאור הדבר הוא כי באמת שניהם ביחד נשתלחו ושניהם נשתלחו בנבואה אחת, ולכן נאמרה הנבואה לשניהם באותו דיבור, ונחלק לכל אחד חלק בנבואה.

וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה

הנה בסנה נגלה מלאך ה' אל משה רבנו, וכמו שכתוב (ג', ב') וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה. ובמדרש (שמו"ר ב, ה') נחלקו בזה מי הוא המלאך שנגלה אליו, רבי יוחנן אמר זה מיכאל, רבי חנינא אמר זה גבריאל.

ויש לבאר פלוגתתם, דהנה ישראל יצאו ממצרים לאחר רד"ו שנים ולא היו ארבע מאות שנה, ואע"פ דבברית בין הבתרים נאמר שהמנין הוא ארבע מאות שנה. ונאמרו ע"ז בחז"ל כמה ביאורים, או דקושי השעבוד השלים למנין הארבע מאות, או דהמנין התחיל משעת לידת יצחק, ועוד יש במדרשים בכמה מקומות שבאמת היה זה יציאה בתוך הזמן, בזכות האבות והאמהות, והביאו על זה הפסוק בשיר השירים מדלג על ההרים, שהקב"ה מדלג להם על הקיצים והחשבונות, ועיין בבית הלוי דרוש ב' שהאריך בביאור הדברים.

והנה אם הטעם הוא משום דהמנין התחיל משעת לידת יצחק, או משום דקושי השעבוד השלים, יש לומר דיציאתם הייתה משורת הדין, כיון דנשלם מנין הארבע מאות שנה, אבל אם היה זה יציאה בתוך הזמן קודם שנשלם קץ הארבע מאות שנה, היה זה חן וחסד ורחמים מאת ה' להוציאם קודם זמנם.

ולפי זה יש לומר דבזה תלוי המחלוקת אם היה זה המלאך גבריאל או המלאך מיכאל, דהנה איתא בגמ' בפסחים דף קי"ח ע"א דגבריאל הוא שר של אש, ואש הוא מדת הדין, והמלאך מיכאל הוא עומד מימין, כמו שאומרים מיכאל מימין מהלל, ומימיני מיכאל, וימין הוא מדת חסד. מעתה יש לומר דבזה תלוי מיהו המלאך, דאם יציאתם הייתה משום דנשלם מנין השנים ויציאתם הייתה כי הגיע סוף קץ הגלות, היה זה יציאה מן הדין, ולפי זה היה זה המלאך גבריאל שנראה אליו, ואם יציאתם הייתה בתוך הזמן, היה זה יציאה במדה של לפני משורת הדין, וא"כ היה זה המלאך מיכאל שנראה אליו.

ויצא אל אחיו וירא בסבלותם - ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים

הנה נכתבו שתי יציאות אצל משה רבנו כתוב (ב', י"א) ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו'. ולהלן (ב', י"ג) כתוב ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים וגו'. ובמדרש (שמו"ר א', כ"ז) איתא ויצא אל אחיו, שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו, ויצא ביום השני, הרי שתיים. והיינו דהזכיר הכתוב שתי היציאות שנזכרו אצל משה וכתבן זו אחר זו.

ונראה לבאר השייכות בין שתי היציאות, ששתי היציאות האלו הם העניינים הנצרכים למלוך על ישראל, דהנה היציאה הראשונה שהרג את המצרי שהכה את העברי, הוא הצלת ישראל מיד העכו"ם, והיציאה השנית שאמר לרשע למה תכה רעיך, היה זה משפט ודין בין שני ישראלים ובא לדונו בדיון רוצח כמבואר במדרש.

והנה הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ד ה"ח) כתב שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמה שנאמר ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו.

ולפי זה יש לומר דזהו שתי היציאות שהזכיר הכתוב, שמשה רבנו יצא בשביל שתי העניינים שיש במלך, בשביל ללחום את מלחמתם כנגד העכו"ם, ובשביל לשפוט את העם.

וירא כי אין איש - ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדות הימנו

הנה כשבא משה רבנו להרוג את המצרי כתוב (ב' י"ב) וירא כי אין איש ויך את המצרי וגו', ובמדרש (שמו"ר א', כ"ט) איתא, וירא כי אין איש, אמר רבי נחמיה, ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדות הימנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות, כיון שראה משה כן, נמלך במלאכים ואמר להם, חייב זה הריגה, אמרו לו הן, הה"ד וירא כי אין איש שילמד עליו זכות.

וצריך ביאור דהיכן מצינו בחייבי מיתות שנמלכים במלאכים אם להרוג.

ובחידושי הרד"ל שם הביא דברי האבות דרבי נתן שהושיב סנהדרין של מלאכי השרת. וגם זה צריך ביאור כנ"ל, דהלא דיני נפשות הם בעשרים ושלושה, ולא לימלך במלאכים.

עוד יש להעיר, דכיון דכל הסנהדרין אמרו שחייב ולא היה אחד שמלמד זכות, הרי אמרינן בגמ' בסנהדרין דף י"ז, סנהדרין שראו כולן לחוב פוטרין אותו, ונחלקו הראשונים בזה אם פוטרין אותו היינו שהורגין אותו מיד, או שאין הורגים אותו כלל, ולשיטת הנך ראשונים דס"ל דפוטרין אותו ממיתה צ"ע, דאם כן הכא נמי דינו הוא ליפטר ומדוע הרגו משה רבנו.

ויש לומר עפ"י א"ז מרן הגרי"ז זצ"ל שהביא מדברי הרמב"ם שחייב מיתה זה היה חיוב מיתה בידי שמים, ולכן הרגו בשם המפורש, שיהא זה מיתה בידי שמים, ובזה ביאר דברי רש"י שכתב, וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר, והקשה דהיכן מצינו שיהא חיובו תלוי אם עתיד לצאת ממנו אחד שיתגייר, ואם נתחייב מיתה, מאי איכפ"ל אם עתיד לצאת ממנו שיתגייר, אכן כיון דבדין מיתה בידי שמים איירי, בזה שייך עוד חשבונות אם עתיד לצאת ממנו שיתגייר, דאז אין להמיתו עכ"ד.

ובאמת דכדברי א"ז זצ"ל נראה דמבואר בדברי הכסף משנה, דהנה הקשה הכסף משנה על מש"כ הרמב"ם דהוא חיוב מיתה בידי שמים, דבגמ' בסנהדרין דף נ"ח ע"ב אמרינן, אמר רבי חנינא גוי שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה, הרי דמייתי קרא למילף מינה החיוב מיתה, וכתב דצריך לומר דקרא אסמכתא בעלמא הוא.

ולכאורה צריך ביאור דהרי במקרא הא מפורש שהרגו. אכן לפי דברי א"ז מרן הגרי"ז זצ"ל דמה שהרגו היה מיתה בידי שמים, ולא מיתה בית דין אתי שפיר.

ולפי זה שכאן דינו הוא במיתה בידי שמים, אתי שפיר דאין זה תלוי בסנהדרין של עשרים ושלושה, ובדיני שמים ראוי להיות נמלך במלאכים. ובזה מיושב דאע"פ דכולן מחייבין, מ"מ הרגו משה רבנו, דיש לומר דדינא דכולן מחייבין הוא רק בדיני בית דין, אבל בדיני שמים יש לומר שאין דין זה נוהג. והרי חזינן דבדיני שמים גם לא אזלינן בתר רובא כמו בדיני בית דין, וכמ"ש אם יש עליו מלאך אחד מליץ מני אלף פדעהו מרדת שחת, הרי דסגי באחד להצילו, ולא אזלינן בתר רובא, ואם כן יש לומר דהכא נמי דאין נפטר כשכולם מלמדין חובה.

הלשיב

ובפש

פרשת שמות

מוסרי התורה מהמשגיח הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א

עסק התורה הוא התיקון המעולה

שיגיע עד המקום הגבוה לתקן את פגם המוח, והעבודה שלנו תמיד ובפרט בימים אלו זה עמל ויגיעת התורה.

גאולת עם ישראל גם היא ע"י לימוד התורה

והמשיך האגלי טל על מה שכתוב בתחילת הפרשה **'וימרו את חייהם בעבדה קשה בחמור ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך'** (שמות א' י"ד) עם ישראל סבלו סבל נורא בשעבוד והכל היה כדי לתקן חטאים של אבות ראשונים, (אני לא מבין את הסוד בתיקון של חטא אדם הראשון ענין זה ילמדו הלומדים את הגמ' בערובין י"ח ע"ב) ומביא **בזוהר הקדוש** (פרשת בהעלותך) **'וימרו את חייהם בעבודה קשה - זו קושיא, בחמור - דא קל וחומר, ובלבנים - דא לבון הלכה, ובכל עבודה בשדה - דא ברייתא, את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך - דא תיק'ו'**. ורואים שוב את יסוד הדברים שעל ידי לימוד התורה אנחנו גורמים תיקון למעשינו, וביותר, על ידי לימוד התורה נצא גם ממצב של עבודה קשה לקושיא, פעם שמעתי **מאמרו"ד צ"ל** שהביא את המאמר הזה והוסיף עוד הבנה, שהרי יש תמיד שתי דרכי תיקון יש תיקון ע"י ייסורים וסבל, ויש אפשרות להחליף את הייסורים ע"י עבודה של עמל התורה, קושיא, ליבון ההלכה, ק"ו, ברייתא ותיקון, וכל אחד יכול לבחור במה יהיה הייסורים שלו.

לפי דברים אלו מובנים דברי **התנא דבי אליהו** (פרק יד) **'אין ישראל נגאלין לא מתוך הצער ולא מתוך הטלטול ולא מתוך שאין להם מזונות. אלא מתוך עשרה בני אדם שהן יושבים זה אצל זה וכל אחד קורא ושונה עם חבירו וקולם נשמע'**, כלומר שהיציאה מהגלות והגאולה יהיו רק ע"י לימוד התורה, א"כ העבודה המוטלת עלינו היא עמל ויגיעה בכדי לצאת הגלות, וכפי רוב היגיעה כך נקרב את הגאולה.

עמל ויגיעת התורה במקום הייסורים

והענין הזה שאדם יכול לבחור שהייסורים שלו יהיו ע"י לימוד התורה הוא יסוד גדול, ויעויין בספר **ברכת פרץ** לפרשת מקץ שהביא את דברי **המדרש במקץ** אמר רבי אלכסנדר אין לך אדם שאין לו ייסורים אשרי שייסורים באים עליו מן התורה, והברכת פרץ מאריך להסביר מה זה ייסורים מן התורה, והענין הוא שכל אחד נגזר עליו ייסורים ול"ש להתחמק מזה, רק שהאדם יכול להחליט אלו ייסורים יבואו עליו, ולהבדיל כמו בעונשים שמקבלים ע"י בשר ודם יש מושג של המרה, גם בזה יש מושג להחליף, כי לאדם לא נגזר לסבול פעמיים, ואם אחד מחליט לקבל עליו ייסורים מעמל התורה ממילא הוא מבטל ממנו ייסורים אחרים.

ועל ידי זה אנחנו מרוויחים דבר כפול, שהרי חוץ מעצם השכר על קיום מצוות לימוד התורה, ועמל התורה וכשהלימוד הוא מתוך קושי אזי מקבלים יותר שכר, מלבד כל זאת אנחנו עוד מרוויחים שאנו חוסכים מעמנו ייסורים אחרים, **ועל הפסוק** (תהילים צ"ד י"ב) **'אשרי הגבר אשר תייסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו'** כתב שם **המדרש** יש לך אדם שאינו

נמצאים כעת בהתחדשות של תחילת חומש שמות וכל התחדשות חשובה מאוד, אך יש עוד התחדשות שנכנס עכשיו לימי השובבי"ם, וידוע **שמרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל** עורר בימים אלו את בני הישיבה, וכן המשגיח הקדוש **רבי אלי' לופיאן זצוק"ל** הרבה חיזוקים בימים אלו, אנחנו רוצים רק להציע איזה חיזוק לתיקון, כל תשובה יש לה את התועלת שלה בכל זמן, אבל האריז"ל אומר שבתקופה הזאת התשובה יותר מועילה, ואם אנחנו שומעים דבר כזה אנחנו צריכים ל'תפוס' והעיקר יותר שטייגען יותר עמל ויגיעה ואת ההזדמנות פז הזאת צריך לתפוס, אם כי בשנה מעוברת זה עיקר התיקון אבל גם שנה פשוטה זה הזדמנות של עמל ויגיעה, ואחרי הששה שבועות מגיע המרבים בשמחה של אדר וזה שמחה אחרת של עמל התורה ויגיעת התורה.

מה היא העבודה המיוחדת לזמן זה

העבודה שלנו היא ללימוד תורה בקדושה וטהרה, מי אני שידבר הלוואי שאזכה לגעת בקדושה אבל כולנו רוצים להיות שייכים לזה, כתוב בזוהר שיש חטאים חמורים שלא מועיל עליהם תשובה, ודבר זה נורא מאוד איך יכול להיות שלא תועיל תשובה, והלא ידוע וכך פסק הרמב"ם שאין לך דבר שעומד בפני התשובה.

אלא **ביאר האבני נזר** בהקדמה **לאגלי טל** הלמדנות והעמקות של האגלי טל זה נורא הוא למד אצל אביו ואח"כ אצל הרב"ה מקוצק שלימד אותו דרכי הלימוד והעיון, יש לנו קשר נפשי לאגלי טל אנחנו לומדים ביישיבה הקדושה וראש הישיבה מרן רבי אליעזר יהודה צ"ל למד אצל האבני נזר - שהוא בעל האגלי טל וידוע שמרן החזו"א התפעל יותר מהאגלי טל - ומה עושה רבי אליעזר יהודה מליטא אצל האבני נזר מסוכוטשוב וכמדומני שהוא שמע על הגדלות שלו אצל הרב"ה שלו רבי חיים בריסקער והוא הלך ללימוד אצלו ולאחר חודש הוא עזב והסיבה לכך כי היה לו קשה להתרגל לסגנון של האבני נזר, ולפני שהגרא"י עזב הוא נכנס להיפרד ממנו והאבני נזר בירך אותו, וידוע שרבי אליעזר יהודה צ"ל אמר שהברכה התקיימה, ולא ידוע לי בבירור מה הייתה הברכה אם אריכות ימים או דבר אחר לא ידוע מה הייתה הברכה, אבל מה שכן הגרא"י קיבל מהאבני נזר, ומרן הראש ישיבה רבי חיים צ"ל אמר שכשהוא לומד קטע אבני נזר יש לו שיעור כללי. שהענין הוא שכל חטא פוגם במקום מסוים בקומת האדם, וחטאים אלו פוגעים עד המוח, ודבר זה אנו לומדים מהפסוק וידע האדם את אשתו ורואים שחיבור נקרא ידיעה, וידיעה קשורה למוח, אמנם לגבי תשובה אנו מוצאים בהפטרה של יתרו (ישעיה פ"ו פ"י) **'ולבבו יבין ושב ורפא לו'**, שהתשובה היא ענין שבלב, אבל החטא שפגם במוח הוא מעל התשובה שהיא בלב, וא"כ אמנם שלתשובה יש מעלה עליונה אבל היא לא יכולה לעשות את התיקון המלא במה שקשור לפגם המוח, אבל אדם שעמל בתורה ומאמץ את מוחו הגם שכתוב פתח ליבי בתורתך שהתורה היא ג"כ בלב, אבל צריך דעת ומוח בשביל ללמוד, אנחנו צריכים לשעבד את המוח כדי לעמול בתורה וע"י קדושת ועמל התורה אפשר להגיע לתיקון מלא

עליך כי אני ה' רופאך, אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין מכווערין ועווכרין אותו שנא' (תהילים לט-ג) נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר ואין טוב אלא תורה שנאמר (משלי ד-ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. ובמפרשים בסוף הגמ' יש את ההגהות מר' בצלאל מוילנא והוא מסביר את דברי הגמ' 'יסורין מכווערין' וכי יש יסורין מכווערין ויסורין שאינן מכווערין, והביאור שיסורין שאינם מכווערין הם ייסורים הבאים לאדם ע"י לימוד התורה, וממילא מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הייסורים שלו הם מכווערין כלומר ייסורים ממש ולא ייסורים של עמל התורה.

וצריך לדעת שדבר הזה נוגע גם לגבי מדות טובות, שכשאדם רוצה לומר איזה מילה לחברו והוא מתגבר ולא אומר או אחד שכועס על חברו ומוותר לו דברים אלו הם ג"כ ייסורים שמכפרים לאדם במקום ייסורי גוף ונפש. וגם אם יש לאדם עוד ייסורים אחרים, אנחנו לא יודעים כמה הוא חסך לעצמו בדברים אחרים, אנחנו לא יודעים חשבונות שמים, צריך לדעת את החשבונות שנוגעים אלינו.

ועצה טובה קמ"ל, שעל ידי עמל התורה נוכל לתקן פגמים גדולים שבאים עד המוח, ומלבד זאת יש עוד מעלה גדולה בעמלות ויגיעת התורה ובפרט בימי השובב"ם שזה תיקון על דברים שהוא עשה בעבר באיסור, ובדומה למה שאמר האריז"ל שטרחו וזעה של מצוה כגון אפית מצות או הכנה לשב"ק מתקנת דברים שעשה אדם באיסור, וודאי שעל ידי עמל התורה נוכל לתקן למפרע דברים לא ראויים, וזה כח עמל ויגיעת התורה.

ישן עינו כואבת לו יש לך אדם שאינו ישן שינו כואבת לו, אנחנו מכירים מה זה כאבי שינים זה כאבים חזקים ואין הרבה מה לעשות אפילו אקמול לא עוזר זה ייסורים שאדם לא יכול לישון, יש לך אדם שאינו ישן שהוא יגע בתורה זה אינו ישן וזה אשרי הגבר אשר תייסרנו, כלומר שהייסורים שלו זה מהתורה, אשרי מי שאלו הייסורים שלו.

ומה שלפעמים רואים שיש צדיקים שגם עמלים בתורה וגם עוברים ייסורים זה חשבונות שמים, כי לפעמים נגזר על אדם שיעבור ייסורים רבים בכדי לתקן דברים ולהציל את כלל ישראל, וזה לא קשור אלינו, אנחנו צריכים לעשות מה שמוטל עלינו, וברור שזה חוסך מאתנו הרבה.

לימוד התורה בלא הסח הדעת

ולהשלמת הענין נזכיר את הגמ' בברכות (דף ה' ע"א) **אמר רבי שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר התעפף עניך בו ואיננו** (ובעצם דברי הגמ' שעוף זה תורה צריך להבין, שהי מילא כשאומרים ש"חיים" זה תורה אנחנו מבינים כי כתוב כי הם חיינו וכו' אבל היכן מצאנו שעוף זה תורה, אבל המתבונן יראה כאן דבר נפלא שאכן זו היא מהות התורה שאם יש רגע אחד של עוף הרי התורה כבר בבחינת איננו), **ואין רשף אלא יסורין שנאמר מזי רעב ולחומי רשף. אמר ליה רבי יוחנן הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו שנאמר** (שמות טו-כו) **ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים**

החיזוק למעשה

צמים לילה ויום אבל אנחנו כמו מלאכים, ביו"כ אין יו"ט שני של גלויות כי זה סכנה, והיו כאלה שבשובב"ם צמו משבת לשבת ולא אכלו גם בלילות, ואין כח לחשוב על זה אבל צריך לדעת שהיו אנשים כאלה.

יש מעשה עם רבי נחום שאדיקר שהיה צם משבת לשבת ופעם אחת ביום שישי בבוקר הוא ביקש לאכול כי הוא הרגיש שהוא כבר לא עמל בתורה כפי הצורך, ותבינו שביום חמישי הוא עדיין למד בעיון רב, אחרת היה אוכל כבר ביום חמישי, ואנשים אלו לא היו לפני אלפיים שנה.

ובדורות חלשים אלו באנו להתחזק, כתוב ביסוד ושורש העבודה שיש כאלו שעשו תחכים שביום ראשון לפנות ערב התחילו את הצום ואז מקצת היום ככולו וביום שני צמו ובשלישי צמו גם קצת ומקצת היום ככולו וכך עד שבת אז הוא אומר שזה יפה אבל זה לא נחשב לצום משבת לשבת, ואותו יסוד ושורש העבודה אומר שיש תיקון בשובב"ם לומר ברכת הנהנין בכוונה, אז אנחנו רואים שהוא נתן דרך תיקון לכל אחד מה ששייך לו, ויש מקומות שלומדים פעמיים חמש שעות רצוף וזה כבר מופת ללמוד חמש שעות רצוף, אבל לכה"פ בסדרים שלנו התיקון הכי גדול זה חיזוק, אבל צריך להזהר בבריאות כדי להיות בריאים לעבודת ה', ויה"ר שנזכה לביאת המשיח במהרה ושהקב"ה יתן לנו כח לעבוד אותו באמת בשמחה ובטוב לבב.

אני רוצה לומר לאחי ורעי היקרים שהשילוב שלנו פה זה שטייגען של בחורים עם מושגים של אברכים, אנחנו מדברים על החלק שגם בחור יכול לשמוע, יש דברים שלא האריכו בשייכות אבל על עמל ויגיעת התורה שזה תיקון אמיתי וודאי מתאים לדבר, אני יגיד לכם עוד דבר אדם חשוב אחד העיר לי פעם מה אתה מדבר על שובב"ם, אבל התשובה היא שהרי רבי ירוחם ורבי אלי' גם דיברו, וידוע ששאלו פעם את הסבא מסלבודקא למה לא מדברים בשייבה על עניני קדושה, והוא אמר שהרמב"ם אומר (אסו"ב פכ"ב הכ"א) **"ויפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת על האדם, אלא בלב הפנוי מן החכמה"**, והעבודה שלנו א"כ היא למלאות את הלב בחכמה, אבל יש פה עוד בעיה כי השיטה של זהירות לא לדבר זה מהדור ההוא והיצר הרע בדור שלנו הוא לא היצר הרע של הדור ההוא, אז צריך לדעת פרופורציה, ולכן אנחנו מדברים ברמזים לדעת שהתורה מצילה.

יש ישיבות קדושת שיש להם מנהג שבשובב"ם לומדים חמש שעות רצוף, ויש עוד מושג של צומות בימי שובב"ם, צומות זה לא בשבילנו היו כאלה שצמו משבת לשבת אין לי כח אפילו לחשוב על זה צמנו עכשיו בעשרה בטבת, אפילו ששבעה עשר בתמוז זה יותר קשה כי בעשרה בטבת בחמש כבר התפללו מעריב אבל היה קשה, ביו"כ אנחנו

לע"נ מרן ראש ישיבת הנגב מקים עולה של תורה
הגאון רבי יששכר בן רבי יעקב מאיר זצוק"ל
נלב"ע כ"ה טבת תשע"א

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת מינה בת הגאון רבי יצחק אליעזר הלוי זצ"ל

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

פרשת שמות תשפ"א

ראש ישיבת 'בית יהודה'

ורבים כדרך כל הארץ, דהן אמת שלא היו בכלל הברכה של 'כן ירבה וכן יפרוץ', אבל בכלל הברכה ד'פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד' מיהא הוה, ואם כן הרי היו פרים ורבים יותר מ'כדרך כל הארץ', וצ"ע.

וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפַרְךָ [א', י"ג]

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'בְּפַרְךָ', בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו, עכ"ל.

והנה בנבואת הושע י"א כתיב – 'בְּחֶבְלֵי אִדָּם אֲמַשְׁכֶּם בַּעֲבוֹתוֹת אַהֲבָה, וְאַחֲרָיָה לָהֶם כְּמִרְיָמִי עוֹלָה עַל לְחֵיקָם, וְאֵם אֱלֹהֵי אֲוִקִּיל'. ובגמ' שבת דף פ"ט ע"ב איתא, דהך קרא קאי על גלות מצרים, ופירש רש"י שם, דבשביל חיבת האדם, דהיינו יעקב אבינו, משכס הקדוש ברוך הוא למצרים בחבלים, ולא כדרך כל הגולים בשלשלאות של ברזל. והיה להם כאדם הסובל ומסייע לבהמתו להרים עולָה על צוארה בלוחין ובמקלות. והיטה להם כח להכיל את עבודת הפרך, ע"ש.

ולפי זה היה אפשר לומר, דהא דכתיב הכא שהעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, היינו שהעבדו ב'מין' עבודה כזו שיש בה כדי לפרך ולשבר גופו של האדם העובדה, אבל באמת לא נתפרך גופם ולא נשתבר באותה העבודה, שכן הקדוש ברוך הוא היטה להם כח להכיל עבודה זו.

אמנם הראו שבמדרש תנחומא פרשת יתרו סימן ה' איתא, שכשיצאו ישראל ממצרים היו בהן בעלי מומין מעבודת פרך שהיו עושין בטיט ובלבנים, והיתה האבן נופלת עליו מן הבנין ושוברת את ידו וקוטעת את רגלו. וכן הוא בפירוש רבנו מנוח על הרמב"ם פ"ה ממצה ד"ב, שישראל היו נרדים במצרים בעבודת פרך, והיו אכריהם נפוחים ונכתישים, ע"ש. ולפי זה יש לפרש מה שאמר הנביא 'וְאֵם אֱלֹהֵי אֲוִקִּיל', שהיטה להם הקדוש ברוך הוא כח להכיל את קושי העבודה, ואף שנתפרך ונשתבר גופם ממונו, מכל מקום לא נתמוטטו מהמתו לגמרי.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו [א', כ"ב]

בגמ' סוטה דף י"א ע"א איתא, 'הבה נתחכמה לו', 'להם' מייבעי ליה. אמר רבי חמא ברבי חנינא, באו ונחכם למושיעין של ישראל [לבקש לנו חכמה כנגדו], כמה נדונים, נדונים באש, כתיב 'כי הנה השם באש יבוא' (ישעיה ס"ו) וכו', אלא נדונים במים, שכבר נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר 'כי מי נח זאת לי' (ישעיה נ"ד) וכו'. ומבואר בגמ' שעצת פרעה היתה לדון את ישראל במים ולמעטם בכך, והנה לא נתפרש בגמ' להדיא היכן קיים פרעה עצמו זו, אכן עיין בהגהות הכ"ח אות א' שגם בדברי רש"י – 'נדונים במים', כל הבן הילוד וגו', ע"כ. וכן נראה מהמשך דברי המדרש בשמות רבה פכ"ב סימן א'. הרי מבואר דגזירת פרעה 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' היא היא העצה שיעץ בתחילה לדונם במים כדי למעטם.

והנה להלן בגמ' דף י"ב ע"א איתא, 'ויצו פרעה לכל עמו', אמר רבי יוסי ברבי חנינא, אף על עמו גזר. ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, שלש גזירות גזר, בתחילה 'אם בן הוא והמיתן אותו', ולבסוף 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', ולבסוף אף על עמו גזר, ע"כ. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'בתחילה והמיתן אותו', לא הושיב שומרים, אלא סמך על המילדות. 'תשליכוהו', שהושיב שומרים וקסדורין לדבר. 'ולבסוף על עמו', כדפרישית והיינו מה שכתב לעיל בד"ה 'אף על עמו גזר', דרש רבי תנחומא, יום שנולד משה אמרו איצטגנינו היום נולד מושיעין של ישראל, ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי, ועמד וקביץ כל עמו וביקש מהן ליתן לו הנולדים בו ביום, וגזר אף על עמו. וכיון שעבר היום, ועדיין רואין איצטגנינו שלא לקה, העמיד הגזירה עד יום שהושלך ליאור, עכ"ל. ומריהם דברי רש"י שם משמע דהגזירה ד'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' היתה המשך הגזירה שגזר בתחילה ד'אם בן הוא והמיתן אותו', אלא שבתחילה לא הושיב שומרים לדבר, אלא סמך על המילדות, ולבסוף הושיב שומרים וקסדורין לדבר. ושתי גזירות אלו היו רק על בני ישראל, ורק באותו היום שנולד בו משה, שאמרו לו איצטגנינו היום נולד מושיעין של ישראל, ואין אנו יודעים אם מצרי

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם [א', ז']

והנה לכאורה היה אפשר לפרש הכתוב כאן 'ותמלא הארץ אותם', דאף שבתחילה היה מושב בני ישראל רק בארץ גושן, והיתה הכוונה בזה כדי שיבדלו מהמצריים וממעשיהם, מכל מקום אחר שיפרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, היה צר להם המקום בארץ גושן לחוד, ויצאו ממחיצות ארץ גושן אל תוך ארץ מצרים, עד שמלאה כל ארץ מצרים אותם.

ולפי זה היה אפשר לפרש המשך הכתוב כאן – ויקם מלך חדש על מצרים וגו', הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו', ויקוצו מפני בני ישראל. והיינו, דמכיון שיצאו בני ישראל מארץ גושן שהיתה מיוחדת להם, ונתיישבו בתוך ארץ מצרים, ופרצו בכך את חומת ההבדלה בינם לבין המצריים, תיכף נעשו הישראלים שנואים ומאוסים בעיני המצריים, עד שכשהיה מצרי רואה ישראל, היה קץ בעצמו, כדרך מי שרואה דבר מאוס שקץ בו, והיו מחפשים כל מצדיקי למעטם, וכל זה עשה הקדוש ברוך הוא לטובתן של ישראל, וכמו שביאר ה'בית הלוי' כאן בארוכה, כדי שלא יתערבו ביניהם ויהראוני שכיוונתי בזה לדברי אב"ז הנצי"ב זצ"ל כאן.

אמנם להלן בפרשת וארא כתיב 'והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערובי' [ח', י"ח], ורק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד' [ט', כ"ו], ובפירוש רש"י בפרשת יתרו על הפסוק 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' [י"ט, ד'] מבואר, שקדם יציאת ישראל ממצרים היו מפורזין בכל ארץ גושן, וכן הוא מבואר בדברי הרמב"ן בפרשת בא, על הפסוק 'ויקרא למשה ולאהרן לילה' [י"ב, ל"א], ע"ש. ומשמע דבכל משך גלות מצרים היה מושב בני ישראל רק בארץ גושן, ולפי זה צריך לומר דהא דכתיב הכא 'ותמלא הארץ אותם', קאי על ארץ גושן, ולא על כל ארץ מצרים, וצ"ע.

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ וגו' [א', י"ב]

הנה בפירוש הרמב"ן בפרשת במדבר כתב, דשכט הלוי לא רבו כשאר השבטים, כי שכטו של לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך (שמות רבה פ"ה סימן ט"ו), והנה ישראל אשר מררו המצריים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם, היה הקדוש ברוך הוא מרבה אותם כנגד גזירת מצרים, כמו שאמר 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ' (שמות א'), וכאשר נאמר עוד בגזירת 'אם בן הוא והמיתן אותו' – 'וירב העם ויעצמו מאד' (שם), כי היה הקדוש ברוך הוא אומר 'נראה דבר מי יקום, ממני או מהם' (שמות רבה פ"א סימן י"ב), אבל שכט לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ, ולא עלו למעלה כשאר השבטים, עכ"ל.

והנה בדברי הרמב"ן אלו מבואר, שהכתוב 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ' לא קאי אלא על השבטים אשר מררו המצרים את חייהם בעבודה קשה, אבל שכט לוי שלא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך, לא היו בכלל ברכה זו.

אמנם באמת גם קודם שמררו המצריים את חייהם היו בני ישראל מתרבים בריבוי גדול מאד שלא כדרך כל הארץ, וכדכתיב לעיל פסוק ז' 'ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם', ובפירוש רש"י שם הביא דברי חז"ל שהיו וילדות ששה בכרם אחד (מכילתא פרשת בא פ"ב), והיינו לקיים מה שהבטיח הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו – 'כי לגוי גדול אשימך שם', וכמו שכתב החזקוני' שם, ומה שאמר פרעה 'הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו', היה זה משום הא גופא שהיו מתרבים כל כך שלא כדרך כל הארץ, ואם כן גם לדברי הרמב"ן ששכט לוי לא היו בכלל הברכה של 'כן ירבה וכן יפרוץ' כשאר השבטים, מכל מקום גם הם נתברכו בריבוי גדול של בנים, שהרי היו בכלל הברכה האמורה קודם לכן שיבני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ואם אמנם יש לומר דשאר השבטים שהיו בשעבוד מלאכת מצרים, ונאמר בהם 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', פרו ורבו יותר משכט לוי שלא היו בכלל ברכה נוספת זו, מכל מקום אכתי צ"ע בלשון הרמב"ן שישכט לוי היו פרים

הוא או יהודי, הוסיף לגזור גזירה זו של 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' אף על עמו. ולפי זה היה אפשר לומר, דרך הגזירה האחרונה שגזר אף על עמו היא היתה מחמת דברי איצטגנינו, אולם שתי הגזירות הראשונות שגזר על בני ישראל 'אם בן הוא והמיתן אותו' ו'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', לא גזרם מחמת איצטגנינו כלל, אלא מלתא ד'הבה נתחכמה לו' הוה. וזה מתאים להמבואר בגמ' כאן ד'הבה נתחכמה לו' היינו לדונם במים. וועיין במדרש ויקרא רבה פכ"ו סימן י"א – פרעה אמר, שוטה היה עשו שאמר 'קרבנו ימי אבל אבי' (בראשית כ"ו), ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו, אני איני עושה כן, אלא עד דאינון דקיין תחות כרסיה דאמהון, אנא מחנק יתהון, הדא הוא דכתיב 'וראייתם על האבנים' וגו', 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו'. הרי מבואר דשתי גזירות אלו היו כדי למעטם.

אמנם עיין בפירוש רש"י לעיל פסוק ט"ז שפירש גבי הגזירה ד'אם בן הוא והמיתן אותו', שלא היה מקפיד אלא על הזכרים, לפי שאמרו לו איצטגנינו שעתיד להוולד בן המושיע אותם. אשר מזה נראה דהך גזירה לא היתה כלל מלתא ד'הבה נתחכמה לו', אלא רק כדי להמית את משה, ולפי זה יש לומר דגם הגזירה השניה ד'כל הבן הילוד' שגזרה על בני ישראל לא היתה משום 'הבה נתחכמה' אלא משום משה, שהרי גם בגזירה זו לא הקפיד אלא על הזכרים, ואם כן הוה אתי שפיר בפשיטות הא דפסקה הגזירה השניה כשהושלך משה ליאור, שהרי גזירה זו גם כן היתה כשבילו, אלא דזה דלא בדרשת הגמ' – שהביא רש"י לעיל – ד'הבה נתחכמה לו' היינו נתחכם למושיעם של ישראל לדונם במים, דבפשוטו קאי על הגזירה השניה ד'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', וכדאיתא להדיא בפירוש רש"י המובא בהגהות ה"ח הנ"ל, וצ"ע.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו' (א', כ"ב)

בסוטה דף י"ב ע"א תנא, עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', אמר לשא אנן עמלין, עמד וגירש את אשתו. עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה וכו', פרעה רשע הוא, ספק מתקיימת גזירתו, ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק, בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר 'ותגזר אומר ויקם לך' (איוב כ"ב).

והנה רש"י בד"ה גדול הדור היה פירש, דלפי שהיה עמרם גדול הדור היו הכל נשמעין לדבריו, ולפי זה היה נראה דהא דקאמרה מרים דבדואי תתקיים גזירתו של עמרם, קאי על אותה הגזירה שגזר שיגורשו נשותיהן, דבדואי יקיימו בני ישראל גזירתו זו ולא יחזירו נשותיהן, אמנם מדמיינת עליה קרא ד'ותגזר אומר ויקם לך' נראה דהא דקאמרה 'בודאי גזירתך מתקיימת' היינו שעמרם גזר שלא יולידו בנים, ובדואי יקיים הקדוש ברוך הוא דבריו וימנע מהם פרי בטן, וכדאיתא בתענית דף כ"ג ע"א דשלחו סנהדרין לחוני המעגל, 'ותגזר אומר' – אתה גזרת מלמטה, והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה.

ישיב הראו דבמדרש תנחומא סוף פרשת נשא איתא גבי תקנת נר הנוכה – לא יאמר אדם איני מקיים מצוות זקנים, הואיל ואינון מן התורה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, בנך, אין אתם רשאים לומר כך, אלא כל מה שגזרם עליכם תהיו מקיימין, שנאמר 'ועשית על פי התורה אשר יורוך' (דברים י'). למה שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר 'ותגזר אומר ויקם לך', ע"כ. ומבואר דהך קרא ד'ותגזר אומר ויקם לך' קאי על גזירות ההכמים, שהקדוש ברוך הוא מסכים עליהן, ואם כן יש מקום לפרש דהא דקאמרה מרים 'בודאי שגזירתך מתקיימת', היינו דבדואי יש קיום לגזירתך שיגורשו נשותיהן, כיון שהקדוש ברוך הוא מסכים על דבריהן, וכדכתיב 'ותגזר אומר ויקם לך'.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו' (א', כ"ב)

בסוטה דף י"ב ע"א תנא, עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', אמר לשא אנן עמלין, עמד וגירש את אשתו. עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה וכו', פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה בעולם הזה ובעולם הבא. ופרש"י, אלא בעולם הזה, שנולדים ומתים והזורים והיים הן לעולם הבא, אתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא, שכיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא, עכ"ל.

והנה בסנהדרין דף ק"י ע"ב אתמר, קמן מאימתי בא לעולם הבא, רבי חייא ורבי שמעון בר רבי, חד אמר משעה שנולד, וחד אמר משעה שסיפר. ולהלן שם אתמר, רבינא אמר משעה שזרע, רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול. תנא משום רבי מאיר, משעה שיאמר אמן.

ויש להעיר בזה, דהא גזירת פרעה היתה להמית את הבנים מיד כשיוולדו, וכדכתיב 'וראייתם על האבנים אם בן הוא והמיתן אותו', ומדקאמרה מרים דפרעה לא גזר אלא בעולם הזה, מוכח דסני במה שנולדים לחדו שיהיו הזורים והיים לעולם הבא, וזה כמאן דאמר התם 'משעה שנולד', ודלא כמאן דאמר 'משעה שסיפר' או 'משעה שיאמר אמן'.

וכל הבת תחיון (א', כ"ב)

במדרש שמות רבה כאן איתא, מה צורך לפרעה לקיים הנקבות, אלא כך היו אומרים – נמית הזכרים, ונקח הנקבות לנשים, לפי שהיו המצריים שמופים בזימה, ע"כ. והמבואר מדברי המדרש אלו, דבהך קרא ד'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' וכל הבת תחיון' נכללו שתי גזירות, דהא 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', שהיה גזירה על הבנים שימיתום, ושנית 'וכל הבת תחיון' שהיה גזירה על הבנות שילקחו למצריים לנשים.

וכן הוא מבואר בדברי הרמב"ן בפרשת לך לך, על הפסוק 'ויהי רעב בארץ', שהקדוש ברוך הוא רמו לאברהם אבינו שכשם שהוא ירד למצרים מפני הרעב, והמצריים עשקו אותו חנם לקחת את אשתו, כך בניו ירדו למצרים מפני הרעב, והמצריים ירעו להם ויקחו מהם הנשים, כאשר אמר 'וכל הבת תחיון', ע"ש. הרי מבואר דענין הכתוב 'וכל הבת תחיון' הוא גזירה על הבנות שיקחום המצריים לנשים.

והנה בדברי רש"י כאן מבואר, דכל הגזירה ד'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' לא היתה אלא באותו היום שנולד בו משה, ולפי שאמרו לו איצטגנינו שכיום זה נולד המושיע, ואם כן הרי לכאורה לא שייך לומר דהכתוב כאן 'וכל הבת תחיון' היינו שקיים את הנקבות כדי לקחתן לנשים, שהרי מספר הנקבות שנולדו באותו היום לא היה רב כל כך, ובדואי היו יכולין לינשא לילדים שנולדו קודם אותו היום ולאחריו, אמנם בגמ' סוטה דף י"ב ע"א הנ"ל מבואר, שגם קודם אותו היום גזר על כל הבן הילוד שיושלך היאורה, וגם בגזירה זו מיירי הפסוק ד'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', ורק שבאותו היום הוסיף לגזור אף על עמו, ומשום שאמרו לו איצטגנינו היום נולד מושיען של ישראל, ואין אנו יודעים אם מצרי הוא אם יהודי, ועמד וקיבץ כל עמו וביקש מהן ליתן לו הנולדים בו ביום, ואחר שעבר היום, ועדיין רואין איצטגנינו שלא לקח, העמיד הגזירה עד יום שהושלך משה ליאור, וכמבואר שם בגמ' בע"כ, ואם כן שפיר יש לומר שכאשר גזר מתחילה גזירה בלתי מוגבלת בזמן על כל הבן הילוד שיושלך ביאור, היתה דעתו שימיתו כל הבנים הזכרים, ויוכל לקחת את כל הנקבות שיוולדו לנשים.

ותפתח ותראהו את חילד וגו' (ב', ו')

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'ותראהו', את מי ראתה, חילד, וזה פשוטו. ומדרשו, שראתה עמו שכינה, עכ"ל. ומקורו בגמ' סוטה דף י"ב ע"ב.

והנה במדרש רבנו בחיי כתב לעיל על הפסוק 'ותרא אותו כי טוב הוא', כי במה שהוסיף מילת 'הוא' רמו לשכינה שראתה עמו, שהרי הדין נותן, אם בתיה בת פרעה וכתה לראות פני השכינה לכבוד משה, כל שכן הצדקת אמו שתזכה לזה, ע"ש. והיינו דרבנו בחיי מפרש, דראייתה של בתיה את השכינה עמו היתה 'לכבודו של משה', ומזה למד דכל שכן שראתה גם אמו הצדקת את השכינה עמו.

אמנם יתכן לומר ביאור אחר בזה, דהנה במכילתא פרשת בא פי"ד איתא, שכל זמן שישיראל משועבדין, כביכול שכינה עמהם וכו', ונאמר 'בכל צרתם לו צר' (ישעיה ס"ג). אין לי אלא צרת ציבור, צרת יחיד מנין, תלמוד לומר 'וקראני ואענהו עמו אנכי בצרה' (תהלים צ"א), ואומר 'ויקה אדני יוסף אותו', ויהי השם את יוסף' (בראשית ל"ט), ע"כ. ומבואר דסבירא ליה להתנא במכילתא, דבכל צרה, אפילו של יחיד מישראל, כביכול שכינה עמו בצרתו. וכן מצינו בגמ' שבת דף י"ב ע"ב שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, ויש לומר הביאור בזה, דמכיון שהחולה מצוי בצרה, כביכול שכינה עמו בצרתו. וזהו גם ביאור המישה בסנהדרין דף מ"ז ע"א, דבשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת – 'קלני מראשי', 'קלני מזרועי', והיינו, דכביכול השכינה מצטערת עמו בצערו.

והנה בגמ' סוטה דף י"ב ע"ב איתא, שאיצטגנינו פרעה ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה, עמדו וגזרו 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', כיון דשדויה למשה, אמרו תו לא חזינו כי ההוא סימנא, בטלו לגזירתיהו. ופירש רש"י שם, שכל זמן שהיה משה ביאור, אין לקות גדולה מזו, ובטלה סימן של לקיחה, ע"כ.

ואם כן יש לומר, דמכיון שהיה משה ביאור, והיתה זו צרה עבורו, וכמו שכתב רש"י שם שאין לך לקות גדולה מזו, לכן היתה שכונה עמו, כמו בכל צרה של יחיד מישראל שכביכול שכונה עמו בצרתו.

ועיין בתענית דף ט"ז ע"א דפליגי אמוראי בהא דקתני התם דבתעניות נותנין אפר מקלה על גבי תיבה, דרבי יהודה בן פזי אמר, משום דכתיב 'עמו אנכי בצרה', וריש לקיש אמר, משום דכתיב 'בכל צרתם לו צר'. וב'בית הלוי' דרוש ז' ביאר, דרבי יהודה בן פזי סבר, דגם בצערן של יחיד כביכול גם הוא בצער, וזהו 'עמו אנכי בצרה', אולם ריש לקיש סבר, דרק בצער של רבים כביכול גם הוא בצער, כדכתיב 'בכל צרתם לו צר', וקרא ד'עמו אנכי בצרה' היינו להושיע לו, ע"ש. ואם נרצה לקיים את הביאור הנ"ל גם אליבא דריש לקיש, נצטרך לומר, דכיון דמשה רבנו 'כרבים דמי' (עיין תענית דף ט' ע"א), השיבא צרתו כ'צרת רבים', ושפיר הוויא צרתו בכלל 'בכל צרתם לו צר'.

ותקח האשה הילד ותניקהו [ב', ט']

והנה 'האשה' האמורה כאן, היינו אם הילד, וכדכתיב לעיל 'ותלך העלמה ותקרא את אם הילד', ואשר לכאורה צ"ב, למה כתוב כאן 'ותקח האשה הילד', ולא כתוב 'ותקח אם הילד אותו'.

אכן בסוטה דף י"ב ע"ב איתא, שמרים נקראת 'העלמה', לפי שהעלימה את דבריה, שלא אמרה שהיא אחרת, ושהיא מביאה את אמו. ומבואר דמאזיה טעם הוצרכו להעלים מבתיה שיוכבד היא אם הילד.

ואם כן יש לומר, דלחכי נקט הכתוב כאן הלשון 'ותקח האשה', להורות 'שלקחה בתורת 'אשה' בעלמא, ולא בתורת 'אם הילד'.

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים [ב', כ"ה]

והנה בשמות רבה כאן איתא, ורבנן אמרי, 'וירא אלקים', שעשו תשובה הבינונים. וגם הרשעים הרחירו לעשות תשובה, דכתיב 'התאנה חנמה פגיה' (שיר השירים ב'). 'וידע אלקים', שאפילו אחד בחברו לא היה יודע, אלא הקדוש ברוך הוא לבדו. וזה מכיון את לבו, וזה מכיון את לבו, ועושי תשובה, ע"כ.

ובלמודנו עם בני הישיבה נתעוררנו, דהנה בישעיה מ"ג כתיב – 'כי אני השם אלקיך קדוש ישראל מושיעך, נתתי כפרך מצרים' וגו' (וישעיה מ"ג). ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'נתתי כפרך מצרים', והם היו לך לפדיון, שכבוריהם מתו, ואתה בני בכורי נצלת, והייתם חייבים כליה, כמו שנאמר 'ואומר לשפוך חמתי עליהם בארץ מצרים' (יחזקאל כ'), עכ"ל. הרי מפורש שבשעת יציאתן ממצרים היו בני ישראל שבאותו הדור חייבים כליה ח"ו, אלא שנצלו על ידי מיתת בכורי מצרים, שהם היו להם לפדיון, וזהו כפרך מצרים, שפירש רש"י בתהלים מ"ז על הפסוק 'דבר עמים תחתינו', שהקדוש ברוך הוא נותן דבר בעכו"ם תחת נפשינו, להיות חמתו מתקררת בהם, ואנו נצולים, כענין שנאמר 'נתתי כפרך מצרים', עכ"ל. וזה לכאורה דלא כהמבואר במדרש כאן, שכבר עשו בני ישראל תשובה הרבה קודם לכן.

וביותר צ"ע בהמשך דברי המדרש כאן, דאף על פי שעשו תשובה, לא יצאו משם אלמלא זכות האבות, מפני שמידת הדין מקטרגת עליהן על העגל שהיו עתידין לעשות, ע"כ. והיינו, דבאמת היו ראויים לינאל מחמת תשובה זו, אלא שמכל מקום הוזקקו גם לזכות אבות מפני הקטרג אודות העגל שהיו עתידין לעשות, והרי בפסוק בישעיה שם מבואר שבני ישראל היו חייבים כליה ח"ו, והוצרכו לפדיון תחת נפשם, וצ"ע.

ויאמר אלקים אל משה אהי-ה אשר אהי-ה, ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהי-ה שלחני אליכם [ג', י"ד]

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'אהי-ה אשר אהי-ה', אהיה עמכם בצרה זאת, אשר אהיה עמכם בשיעבוד שאר מלכויות. אמר לפניו, רבונו של עולם, מה אני מזכיר להם צרה אחרת, דיים בצרה זו. אמר לו, יפה אמרת, כה תאמר לבני ישראל 'אהי-ה' שלחני אליכם, עכ"ל.

ומבואר דבאמת היה ראוי להזכיר כאן שיהיה השם עמם גם בשיעבוד שאר מלכויות, אלא שטען משה רבנו, שדיים בצרה זו, ואין להזכיר להם עתה צרה אחרת, והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו.

ויש לומר הביאור בזה, על פי ביאורו של אאמו"ר הגאון זצ"ל כמה שאנו אומרים בהגדה של פסח – 'שלא אחד בלבד עמד עלינו לכולותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכולותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם', אשר לכאורה אין מובן, מה זה נוגע לסיפור הנם דיציאת מצרים דמיירי ביה בעל ההגדה, אלא שהכוונה לומר בזה, שזו היא הנהגתו של הקדוש ברוך הוא שהוא שומר תמיד

עלינו. (ועל דרך זה ביאר אאמו"ר הגאון זצ"ל את נוסח התימת הברכה שמברכין בפורים אחר קריאת המגילה – 'הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם, הא-ל המושיע', דהכוונה בזה, דגאולת ישראל בימי המן אינה רק מקרה מיוחד היוצא מן הכלל, אלא הנהגה תמידית היא שהקדוש ברוך הוא מושיע את ישראל, וזהו 'הא-ל המושיע', כלומר, שזו היא הנהגתו הקבועה של הקדוש ברוך הוא שהוא 'מושיע', עכ"ד). וזהו שאמר כאן אהיה עמם בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשיעבוד שאר מלכויות, כלומר, הנהגה זו של 'אהיה' האמורה כאן בשיעבוד מצרים, אינה הנהגה מיוחדת היוצאת מן הכלל, אלא זו היא הנהגתו הקבועה של הקדוש ברוך הוא שהוא הווה עם עמו ישראל תמיד, בין בצרה זאת, ובין בשיעבוד שאר מלכויות.

עוד יתכן לומר בזה, דהנה אותה ההבטחה שהבטיח השם לאברהם אבינו בברית בין הבתרים 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי' (בראשית ט"ו), שמכחה היה השם עמנו בעת הגאולה ממצרים, היא זו שעמדה לאבותינו ולנו בכל הארבע גלויות, וכמבואר בדברי רש"י בפרשת לך לך, דתיבת 'וגם' אתי לרבות הארבע מלכויות, שאף הם קלים על ששיעבדו את ישראל, וזהו שאמר כאן אהיה עמם בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשיעבוד שאר מלכויות, כלומר, דך 'אהיה' הינו מכה ההבטחה הכללית שאהיה עמכם בשיעבוד כל המלכויות שיעמדו עליכם בכל הגלויות.

והנה אאמו"ר הגאון זצ"ל ביאר מה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כאן – 'ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך וגו', ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים' וגו', שהודיעו בזה, שתתקיים עתה אותה ההבטחה שהובטח בה אברהם אבינו בברית בין הבתרים – 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', ולפי זה יובן מה שאמר לו כאן 'ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים וגו', ושאלה אשה משכנתה וגו' ונצלתם את מצרים', אשר לכאורה אין זה נוגע עתה למעשה, וגם נצטוו על זה בהדיא להלן בפרשת בא – 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו', ולמה הוצרך להזכיר ענין זה גם כאן, אלא הכוונה בזה, שכיון שמודיעו עתה שעומד לקיים את ההבטחה של ברית הבתרים, מודיעו מתחילה שיקיים עתה את כל ההבטחה של 'ברית בין הבתרים', ולא ישוב דבר אחד מדבריו ריקם, ובכלל זה יקיים גם מה שהבטיח לאברהם אבינו 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', ובכך תתקיים אותה ההבטחה של 'ברית בין הבתרים' במילואה, עכ"ד.

ולפי זה מובן יותר מה שאמר לו הקדוש ברוך הוא כאן – 'אהי-ה אשר אהי-ה', והיינו שמודיעו בתחילת קיום ההבטחה של 'ברית בין הבתרים', שעתיד הוא לקיים את כל אותה ההבטחה, ובכלל זה יקיים גם את מה שהבטיח לאברהם אבינו שיהיה עמם גם בשיעבוד שאר מלכויות.

והנה ב'בית הלוי' כאן ובפרשת בא הביא שיטת המדרשים, שהגאולה ממצרים היתה באמצע הזמן, והזמן ההסר להם ישלימו ישראל בגלויות האחרות, ורק כשישלימו הזמן בסוף הגלות האחרונה, אז תתקיים ההבטחה שהיתה בברית בין הבתרים שישאלם בסוף הזמן, וכתב שם, דבאמת הוא חיוזק הלב, שאנחנו בטוחים להגאל, דכל ברית בין הבתרים עיקרו לא נתקיים עדיין, ע"ש.

ולפי זה הרי נמצא, דהגאולה ממצרים אינה אלא תחילת קיומה של ההבטחה ד'אחרי כן יצאו', וגמר קיום הבטחה זו יהיה רק לעתיד לבא, בצירוף כל הגאולות שנאלצו הקדוש ברוך הוא מכל הארבע גלויות, ואם כן הרי מובן בפשטות מה דהזכיר כאן אשר יהיה עמם בשיעבוד שאר מלכויות, שהרי גאולה זו משיעבוד מצרים הינה באמת רק פרט אחד מאותה ההבטחה ד'אחרי כן יצאו', וגמר קיום הבטחה זו יהיה רק בצירוף הגאולות משיעבוד שאר המלכויות, ושפיר היה ראוי להזכיר כאן שיהיה עמנו גם בשיעבוד שאר המלכויות, עד שבסופו של דבר תתקיים ההבטחה במילואה, וכל טענת משה רבנו היתה רק שאין נכון להזכיר לישראל עתה צרה אחרת, כי דיים בצרה זו.

לקבלת הרשימות תלמידים 05272727rt@gmail.com

עם תחילת לימוד מסכת שביעית עם הציבור ע"י מו"ר שליט"א בשבוע זה, נשתדל בל"נ להמציא השיעורים מדי שבוע ליד המבקשים

עולם התורה

23N ר'פ כ' INE

410

שאלת השבוע: חודש כסלו - טבת פ"א (4)

לכבוד 'עולם התורה'

please רב לאלהי תורתך לאין אלא מכש!

כתב רבנו כלל ט' ס"ה: "ודע דאפילו שמע לבנו ובתו הקטנים, שהם מדברים לשה"ר, מצוה לגעור בהם ולהפרישם". ובהגה"ה האריך בחיוב האב להדריך את בנו תמיד בשמירת הלשון ובוהירות ממחלוקת וכו'.

ברצוני לשאול שאלה, ואודה לכם אם תואילו לפרסמה:

לפעמים אני שומע את אחיי הקטנים מדברים לשה"ר על אנשים מקבוצות מסויימות, וע"י כך מחזיקים במחלוקת, ונגררים לאיסורים המורים נוספים, הדבר קורה בעיקר בזמנים שאבינו לא נמצא בבית ולא יודע מכך. הייתי סבור שבמצבים אלו מכיוון שלאבא אין אפשרות לקיים את חובת החינוך, מוטלת חובת החינוך עליי, מכיון שאני האח הגדול. אולם אדם שהתעניינתי אצלו טען שלדעתו חובת חינוך אינה מוטלת על האח הגדול, ואדרבה, פעמים רבות הנזק רב על התועלת, ולכן עדיף שאני לא אוכיח אותם.

מי צודק?

בברכה מרובה, k. 3. בן ישיבה מירלס

לסיכום: * א. האם קיים חיוב על אדם, להפריש ילד שאינו בנו, מאיסורים האסורים מדאורייתא או מדרבנן? (שו"ע סימן שמ"ג ומשנ"ב סק"ז).

ב. האם להחזיק במחלוקת הוא איסור דאורייתא או איסור מדרבנן, ומנלן? (לאוין י"ב).

ג. האם לאח גדול יש חיוב להנך את אחיו הקטנים? (כתוב סברת לבך. עיין משנ"ב הנ"ל "רק על האב" ומשנ"ב שם סוף סק"ב).

ד. אדם המספר לשה"ר וע"י כך הוא 'מחזיק במחלוקת', האם המקבל ממנו את הלשה"ר שלא בפני המדובר עובר ג"כ על לאו ד'לא יהיה כקורה וכעדתו', ומדוע? (ח"ח לאוין י"ב ובמ"ח).

ה. היכן מצינו שלושה מקומות שוויתר הקב"ה על עוון ע"ז ולא ויתר על עוון המחלוקת? (שמירת הלשון שער הזכירה פט"ו).

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנוכל להכניס בנפרד להגרלה.

שומרים על הפה - שומרים על העולם

מילה טובה - מאירה את העולם

חיים 32 י"א כ"א

ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

מצטרפים לרבבות הלומדים בספר

הבן תורה חשוב מכל אדם

"המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים" רש"י מפרש שהנערים - אלו מנשה ואפרים. המשגיח הגה"צ ר' זיידל אפשטיין זצ"ל תמה על כך שכשיעקב מברך את בני יוסף, יעקב מקדים את מנשה הבכור לאפרים הקטן כי כך הסדר, אך את ידי שישל יעקב והניח ימינו על ראש הצעיר ומאלו על הבכור. וכשיוסף רואה זאת אומר יוסף ליעקב 'לא כן אבי, כי זה הבכור שים ימינך על ראשו', אז אומר יעקב 'בך יברך ישראל... ישימך אלוך' כאפרים וכמנשה' שכשכל אבא מברך את בנו יברך שיהיו כאפרים וכמנשה, פה יעקב מקדים את הקטן לגדול.

וביאר בזה דברים נפלאים, שזה ודאי שמנשה הוא הבכור ולכן בברכות אכן הקדים למנשה ואח"כ לאפרים - יברך את הנערים וכמו שאמר רש"י 'מנשה ואפרים' קודם כל מנשה ולאח"כ אפרים, אלא שישנה בעיה, אפרים הרי כל הזמן היה אצל יעקב אבינו ולמד ממנו תורה, שהרי כשהלה יעקב אבינו ורצה לקרוא ליוסף שלא את אפרים וכמו שכתב רש"י 'ויאמר ליוסף הנה אביך חולה': זה אפרים שהיה רגיל לפני יעקב בתלמוד. בשונה ממנו מנשה, מנשה הוא היה עוזר לאבא שלו - 'לאשר על ביתו', מנשה נמצא במלוכה - היה לו גם קצת 'עסקנות בצרכי ציבור'...

אכן הברכה מגיעה לבכור קודם ולפי הסדר מנשה לפני אפרים, אבל כשזה מגיע לדבר שבפרהסיא כולם רואים את ידי יעקב עליהם, כולם הולכים לברך בשמם, כאן יעקב אבינו חשש, אם יראו זאת יחשבו שהעסקנים קודמים לבני תורה, ולכן 'שיכל את ידיו'.

ולכן כשיוסף בא ואומר לא כן אבי, הבכור צריך להיות בימין, אם זה מגיע למצב כזה אומר יעקב פה צריך לומר מפורש 'ישימך אלוך' כאפרים וכמנשה', כאן יעקב רואה כבר צורך להדגיש את הבן תורה לאומת אלו העוסקים בצרכי ציבור... **כי הבן תורה הוא לפני הכל.**

בדורות האחרונים ישנו מבט מוטעה, בישיבת 'תפרח' הראש ישיבה הגאון ר' אביעזר פילץ שליט"א לא מסכים שיושבו עסקנים 'במזרח', הישיבה צריכה לדעת 'שהמזרח' הוא לגדולי תורה ולא לעסקנים, עד כדי שפעם הייתה בישיבה שמחה ולכבוד השמחה הגיע אחד מהעסקנים הגדולים, אדם משכמו ומעלה, כולם חשו כלפיו רגשי הכרת הטוב ורצו לכבדו ולא ידעו מה לעשות, ניגש אליו ר' אביעזר ואמר לו, 'אני יודע שמגיע לך לשבת במזרח, אתה הרי היית ראש כולל, לך באמת זה מגיע, אבל אני מפחד שהבחורים לא יודעים שאתה גם ראש כולל ויחשבו שאני מכבד אותך בגלל

שאתה עוסק בצרכי ציבור - את זה אסור לי לעשות!, זה מגיע לך אבל אני מבקש את סליחתך...'.

המציאות הזו שהיום מרוממים את העסקנים ושמים אותם כחלק ניכר 'מהמזרח' זה עלול לעכר את ההשקפה האמיתית שלנו, את זה יעקב אבינו בא למנוע ולכן 'שיכל את ידיו', ואף הדגיש 'כאפרים וכמנשה'.

וזה מה שכתוב 'כל חפצין לא ישוו בה' - ואפילו חפצי שמים, כי כל העולם כולו אינו שווה לדבר אחד מן התורה.

'יששכר וזבולון מי קודם למי'

דבר נוסף יש לנו בפרשה, וגם זה נובע ממבט מוטעה שיש לנו, 'יששכר וזבולון', כולם יודעים לומר 'שהזבולון' הוא לפני 'היששכר' מפני שהוא הרי 'תמכין דאורייתא' וכמו שכתוב 'שמה זבולון בצאתך ויששכר באהלק' והרי זה לא יעלה על הדעת, שהרי כתוב 'כל נביאים לא נתנבאו אלא למתהני ת"ח מנכסיו, ות"ח עצמו עין לא ראתה אלוך' זולתך'.

(מין פוה"ד הגאון ר' ניסים קרליץ זצ"ל היה אומר שצריך לדעת - שותפות יששכר וזבולון הוא ככל שותף שהם מתחלקים ברווחים בשווה, אתה מרוויח מיליון - חצי מיליון 'ליששכר'... רק כך יש שותפות ממש שמקבל חצי בעוה"ב, וכמובן שהשותפות היא רק בחלק של הלימוד אבל על העמל והיגיעה אין שום קשר לשותפות, זה ודאי החלק של הת"ח בעצמו).

אלא שאין כל ספק שהת"ח הוא העיקר, 'בצל החכמה בצל הכסף', המחזיק תורה יש לו אכן זכויות גדולות אבל לעולם הוא לא ישווה לאחד שיושב ולומד.

על הפרשה שלנו כתוב בחז"ל דבר מאוד מענין. מה היה היששכר וזבולון המקורי... אחז"ל בחלקו של יששכר היו גדלים פירות יפים שאין כדוגמתם בכל העולם כולו, וזבולון היה לוקח את הפירות האלו ומוכר אותם בחז"ל שהרי זבולון 'להוף ימים ישכון', בסה"כ התפקיד של זבולון הייתה לשווק את הסחורה של יששכר, וכולם היו אומרים מהיכן פירות אלו שאין כמותם בכל העולם כולו והיה זבולון אומר לכו לבעליהם של אלו ותבינו, זה לא זן מיוחד ולא שמוסיפים בהם איזה משהו מיוחד וזה גם לא אקלים מיוחד או השקעה מיוחדת, וכולם היו תמהים, הרי הם לא משקיעים על הפירות ואיך הוא יוצא יותר טוב מכולם?! הגוים הללו הסתקרנו, והם הלכו לראות במה מדובר... ומהם הרבה גרים לישראל...

עומק היסוד שכתוב פה הוא גם לדורינו. 'הזבולון' הוא לא הבעלים,

הבעלים הוא 'יששכר'! 'זבולון' בסה"כ הוא משווק של 'יששכר'. והיום הקב"ה נותן כבר מלכתחילה את הפירות בחלק של 'זבולון' כדי להקל על 'יששכר', אבל בעצם החלק השני שייך גם הוא ל'יששכר'.

וידוע הסיפור על אותו עשיר גדול שהגיע למרן ראש הישיבה זיע"א ושאל אותו בטרונים, מדוע צריך כ"כ הרבה ישיבות? במקום שכל הזמן נצטרך להוציא עוד ועוד כסף, מספיק שיהיו כמה ישיבות גדולות ובכך נחסוך בכסף? – מרן רה"י, לא נבהל ובשלוותו ענה לו: 'ולמה צריך כ"כ הרבה גבירים?'! – אלא מה, יש ב"ה הרבה ישיבות, ולכן הקב"ה נתן להרבה אנשים שיהיו עשירים שיהיה להם את הזכות לסייע לבני תורה.

אכן - הת"ח בעצמו, 'עין לא ראתה אלוך' זולתך' וכל ההשפעות בעולם הם בזכותו.

תורה זה לפני הכל

וזה לא רק זה שהתורה היא מעל הכל, אין שום דבר שיוכל לעמוד מנגדה, הנה, המשיגה של עץ חיים הגאון ר' לייב טודרס לוינ' זצ"ל היה אומר, היום היצה"ר לא מגיע לאף אחד ואומר לו תתבטל, אל תלמד, הוא יודע שאף אחד לא יקשיב לו... היום היצה"ר מחפש כל מיני מצוות חסד, חתונת מצוה וכדו' וכל יום הוא מוצא לו מצוה חדשה וכך הבחור 'מלא מצוות כרימון', אבל תורה אין בו.

כשפגש הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל את אחד מבניו בחתונה ניגש הגרש"ז ושאלו אתה הברותא של החתן? ענה לו לא, ואם כך שאלו: נו, אז מה לך ולחתן? הסביר לאביו שאמרו בישיבה שיש כאן חתן שצריך שישמחו אותו וזה מצוה גדולה להשתתף ולכן הגיע אמר לו אביו ר' שלמה זלמן, כשאני הייתי בחור הייתי מהרשעים של עץ חיים, היו הרבה מצוות בכל יום – יתומים, בחורים רעבים ללחם, כמעט כל יום הייתה חתונת מצווה, רובם היו הולכים, אני הייתי הרשע שלא עושה מצוות וחסדים עם כל הנצרכים הללו, ורק ישבתי ולמדתי, כיום, אלו שעזרו ורקדו ושימחו כשהם מגיעים לחתונה מההתחלה ועד הסוף בקושי שמים לב שהם נמצאים ולא בטוח שהם בכלל מקיימים את מצות שמחת חתן וכלה, אני בחצי שעה מספיק כמה חתונות וכולם נמצאים סביבי ורואים ושמים – בגלל שוויתרתי פעם על 'מצוות' כיום בכמה דקות אני עושה אותם!

היצה"ר מוצא לנו כל מיני מצוות ועסקנויות של חסד העיקר שלא נלמד, מול תורה אין לו מה לעשות, כי התורה היא מעל הכל הוא רק מטעה אותנו במה שנדמה לנו כתחליף...

הגאון רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת 'חברון' אמר שמתחילת הקורונה לצערנו איבדנו הרבה גדולים ותלמידי חכמים, אבל בארץ ישראל בזקני ראשי הישיבות ב"ה הקורונה לא נגעה, ועכשיו היה הפעם הראשונה שראש ישיבה נפטר מהקורונה - הגאון ר' שלום פוברסקי זצ"ל שהיה ראש ישיבה בקול תורה במשך כששים שנה השבוע הוא נפטר מהקורונה, מה קרה? – אמר הגר"ד כהן, 'התורה מגנא ומצלא' עד היום התורה הגנה והצילה אותנו, הגיע התקופה

של חנוכה והתחילו מסיבות ויציאות וקצת רפיון – אז גם אם זה נצרך אבל זה כבר לא 'תורה' וכשאינן תורה, אין מגנא ומצלא. 'כל חפצך לא ישוו בה' – ואפילו חפצי שמים, כי אין דבר שיוכל לעמוד מנגד.

דברים מבטלים כותב החתם סופר (בתו' ובדרשות) על מרדכי הצדיק שבמגילה כתוב שהיה רצוי לרוב אחיו ודייקן חז"ל לרוב אחיו ולא לכל אחיו שפרשו ממנו סנהדרין, לפי שהיה קרוב למלכות ובטל מתלמודו. ונתבונן הרי מרדכי בא להציל את כלל ישראל, הוא לא סתם בטל מלימודו, מה בכל זאת הביא את הסנהדרין לפרוש ממנו?

- בדרך משל נבאר את דברי החת"ס, ישנו אבא שיש לו כמה בנים האחד מתמיד עצום 'לא פסיק פומיה מגירסא', והשני קצת פחות או אפילו בטלן. אם האבא צריך איזושהי שליחות את מי הוא ישלח, פשוט שאת המתמיד הגדול הוא לא יחשוב אפילו לשלוח, כי יש אחד שבכל מצב מתבטל...

אומר החת"ס, הסנהדרין הבינו שכעת הקב"ה צריך להציל את כלל ישראל, ואם הקב"ה נתן את המשימה הזו למרדכי כנראה שיש לו איזה חיסרון בתורה שלו - עד כדי שפירשו ממנו, דבר מבטל.

העיקרון שאנחנו רואים פה זה שאין דבר גדול מהתורה ואין דבר שיוכל להשפיע על העולם כמו דף גמרא ולכן לא מטילים את ההשתדלות על מי שפועל בכח התורה. (וכן אם אכן מצאו חיסרון לגניף פשוט וברור שזה רק בזכות הבני תורה).

ידוע המעשה שכשהקימו 'בראדין' בית חולים חיפשו תורמים למיטות ועשו אסיפה של כל הנדיבים, כל תורם היה נותן ערך של חצי מיטה או מיטה וזה כבר היה הון עתק. הגבירים היותר גדולים נתנו קצת יותר. וכל אחד שידוע שלא יכל לתרום לא פנו אליו, כשהגיעו למרן הח"ח שאלם, מדוע לא באתם אלי, אני יתן לכם 400 מיטות, כולם תמהו, הרי 400 מיטות אין גביר שיוכל לעמוד בזה, אמר להם הח"ח, יש בישיבה 400 בחורים שיושבים ועמלים בתורה, ובזכותם 400 אנשים בראדין לא יחלו. וא"כ הנה לכם 400 מיטות בבת אחת. מה שבכח הבן תורה לעשות אין אחר שיוכל לעשות.

(מרן שר התורה שליט"א מביא ביאור על מה שאנחנו אומרים בכל בוקר בברכת 'אהבה רבה' 'בעבור אבותינו שבטחו' בך ותלמדם חוקי חיים', מה השייכות בין 'ביטחון' לתלמוד תורה, משמע מכך שבלי 'הביטחון' לא היו מקבלים תורה. וביאורים רבים נאמרו בזה, אך מרן שה"ת הביא ע"כ את דברי הגמ' (סוכה מט:): 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה' וכי יש תורה של חסד ותורה שאינה של חסד אלא יש תורה לשמה וזה תורת חסד ויש תורה שלא לשמה וזה תורה שאינה של חסד וכו'.

ובתהלים כתוב 'והבוטח בה' חסד יסובבנו'. ע"י הביטחון הקב"ה נותן באדם חסד, וכך התורה והוא אשר מכניסו לשערי תורה אשר לומדיה לשמה הם תורת חסד.)

וצריך לדעת שאמנם נכון הוא שהתורה היא הדבר הגדול ביותר, עם כל זה ישנם דברים המשפיעים בעוה"ז – יותר, יעקב אבינו אומר ליוסף 'ואני נתתי לך שכר אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי' – אומר התרגום 'בצלתי ובעותי', המשגה הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר, אמנם הדבר הכי גדול זה דף הגמרא, אבל הדרך הכי פשוטה להשיג דברים בעוה"ז הוא ע"י תפילה.

תורה זה לא דבר שאפשר לממש את שוויו בעוה"ז, אף אחד עדיין לא יצא לקנות לחמניה שמחירה בסה"כ שקל וחצי, עם שטיקל ר' חיים... הגם שהנכון הוא שווארט של ר' חיים בריסקער שווה מליונים אבל אחד שיבא עם זה למאפיה לקנות לחמניה המוכר יבקש שלא להטרידו באמצע העבודה... 'מיליון דולר' זה לא ערך שאפשר לממש כאן בעוה"ז, בשקל וחצי המוכר אפילו מוכן לתת חיוך... עם 'תורה' א"א לקנות בעוה"ז ותפילה זה הכח שהקב"ה נתן בידינו לפעול בו.

(הגאון ר' חיים קרייזוויט זצ"ל הגיע פעם להגאון ר' משה שמואל שפירא זצ"ל וא"ל יש לי ווארט להגיד לך 'זה ווארט ששווה מיליון דולר' ושאלו 'האם אתה מוכן לשלם ואני ישמיע לך אותו', 'אני לא מוכן לתת בחינם... האם אתה מוכן לשלם?' אמר לו הגרמ"ש שהוא מוכן! אמר לו הרב קרייזוויט ווארט עצום... א"ל ר' משה שמואל אני יאמר לך גם כן ווארט, הוא אמר ווארט ועל הווארט הוסיף שאלה, אמר לו ר' משה שמואל הווארט שלי שווה 2 מיליון דולר, ור' חיים הסכים לו, אמר לו ר' משה שמואל א"כ תן לי מיליון דולר עודף...)

ידוע שהסבא מסלבודקא היה אומר, למה אומרים בשבת דווקא אחרי קריאת התורה את ה'מי שברך' לחולים – כדי שזכות התורה תעמוד להם וכך יתרפאו, אבל מ"מ על אף שיש את זכות התורה עדיין צריך לעשות 'מי שברך', משום שצריך את התפילה ומתי שיש כח התפילה אחרי תורה אז כח התפילה הרבה יותר גדול ועצום.

פעמים שאדם עושה איזה השתדלות בדבר מה ומצליח, יעקב אבינו בא ומלמד אותנו 'אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי' – 'בצלתי ובעותי' משל למה הדבר דומה, אדם ניגש למנהל הבנק לקבל אישור להלוואה, המנהל מאשר וממנה פקיד שיתן לו את הכסף, והפקיד משתבח ואומר 'ראה מה נתתי לך'... 'תעריך מה שנתתי לך'... אתה נתת?! – וכי זה שלך, אתה בסה"כ פקיד זוטור... אתה בסה"כ שליח ועליך לעשות את המוטל עליך. מה שקונה כאן בעוה"ז זה התפילה, זה מה שבאמת משפיע בכל דבר, אומר יעקב אבינו 'אשר לקחתי' זה מה שעשיתי המוטל עלי והשתמשתי בכח הגדול שנתנו לי 'צלתי ובעותי' – תפילה.

(מרן שר התורה הורה כשנשאל אם לעשות חיסונים, אמר מרן לעשות ולהתפלל, התפילה היא שתעזור, נכון שנצרכת גם 'השתדלות', אבל התפילה זה הכל).

וכבר סיפרנו, שפעם שאל ר' יצחק לוינשטיין זצ"ל את מרן ראש הישיבה זיע"א, הרי הראש ישיבה פתח ישיבה (ארחו"ת) והר"ר יעקב וירז'בינסקי עושה את כל העבודה הקשה להביא את הכסף לישיבות, ואם הראש ישיבה הוא זה שפתח את הישיבה למה הר"ר לא עוזר להר"ר ר' יעקב, הדבר כ"כ כאב למרן, וענה בתמיהה וכי אני לא אעזור לו? אני כל הזמן מתפלל עליו! למרן רה"י זה היה פשוט שבתפילה קונים הכל!

הניסיון והמאבק עם היצה"ר מרומם את האדם

נקודה נוספת, יוסף זכה למה שלא זכה אף שבט, יוסף עצמו נחשב כאחד מהאבות 'אבות מכלל דאיכא תולדות' ליוסף היה 'תולדות' והם השבטים 'מנשה ואפרים', יוסף הוא 'אב', ומלבד זה בניו של יוסף זכו להימנות יחד עם השבטים שגם זה לא מצינו באף שבט מלבדם.

ראיתי שמביאים לבאר מה המיוחד בו שזכה לכאלו דברים, יוסף היה בשעת ניסיון, ניסיון במשך עשרים ושתים שנה ברוח הרחוב של מצרים, שהרי היה בבית פוטיפר ועם כל זה הוא עמד בניסיון – הוא ראוי להיות 'אב', ובניו 'לתולדות' – להימנות עם השבטים משום שהם אע"פ שהאווירה המצרית יכלה להשפיע עליהם הם הצליחו להישאר איתנים ולכן הם ראויים להיות שבט מישראל.

הניסיון מרומם את האדם פי כמה וכמה, יש ניסיונות קשים שמלוים אותנו במהלך החיים מי שעומד בהם כצוק איתן – זוכה, ולכל אחד יש ניסיונות.

'במחשבת מוסר' על פרשת השבוע מביא מרן הגרמ"מ שך זצוק"ל על ברכותיו של יעקב לבניו, שרואים מזה יסוד שאמנם כל בן הוא משהו אחר, לכל בן דרך משלו בעבודת ה', אבל כל אחד יכול!

לפעמים בחור מרגיש שאינו יכול, אין בו כוחות לדעת את כל התורה כולה, הוא לא מסוגל להגיע לזה וכו'... אומר הרב שך – אין בחור בעולם שאין לו כוחות לדעת את כל התורה כולה, אלא שלכל אחד יש כוחות מסוג שונה, הקב"ה לא דורש ממנו להיות כמו חבירו רק לפי הכוחות שלו, מה שודאי שכל אחד יכול!!! לכל אחד הקב"ה נותן כוחות ותכונות שונות מחבירו שעל ידם יכול לדעת כל התורה כולה!

אלא מה? – יש יצה"ר, היצה"ר מנסה לייאש את האדם, והוא מביא ע"ז את הפסוק במשלי 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלימו אתו' פסוק זה הולך על היצה"ר, היצה"ר מנסה להוריד את האדם מהדרך הטובה, אך כשהאדם מתגבר ונאבק עם היצה"ר לא רק שהוא מנצח אותו אלא גם אויביו ישלימו אתו' וכי יזקין לא יסור' היצה"ר ימשיך לעזור ולסייע לו להתקדם ולהתעלות.

הנה לנו, משה רבינו נאבק עם המלאכים, כשמשה ניצחם הם רק נהפכו לטובתו, והראיה לכך, ברגע שהתחילה מגיפה בעם ישראל בא מלאך המוות למשה ואמר לו שמה יכול לעמוד מנגד זה 'פיטום הקטורת', המלאכים היריבים (כביכול) של משה רבינו הפכו לידידים ולעוזרים שלו.

היצה"ר שכ"כ בקי איך להפריע ולעמוד בדרכים הוא גם יודע איך לעמוד ולעזור לאדם רק צריך להיאבק עמו ולנצחו.

כוחו של 'רגע התבוננות'

אנו השבוע גומרים את ספר בראשית עם מלכות יוסף שפרעה מינהו למושל על מצרים אשר ככל שגדל ועלה כך גדל בצדקותו וענוותנותו, ולעומת זאת פרעה היה מתנשא ועשה את עצמו לאלוהי, ויש בזה תמיהה ונקדים, כתוב בילקוט (יחזקאל ש"ז כח) על חירם מלך צור שאמר לו הקב"ה 'יען גבה לבך ותאמר אל אני ומושב אלוקים ישבתי' חירם עשה עצמו כאלוהי הלך ועשה כל מיני דברים כביכול בדומה לקב"ה, עשה שבעה רקיעים, חי חמש מאות שנה, עבר עשרות נביאים ומלכים, נדמה בעיני עצמו כאלוהי. אמר לו הקב"ה אתה ילוד אשה, מה אתה גבה לב, מה אתה מרגיש אלוהי, אמר חירם אכן ילוד אישה אני אבל אני חי לעולם, כ' בחז"ל שהקב"ה הוריד אותו ממלכותו ונבוכדנצר כבש אותו וכלא אותו ולא נתן לו לאכול וחירם היה חותך אצבעותיו ואוכל מבשרו עד שמת מיתתו משונה.

כעין זה מסופר בילקוט (תקסב) בחבוקק על נבוכדנצר, כשמת נבוכדנצר בקשו מאויל מרודך שימלוך תחתיו, פחד אויל מרודך ואמר אוילי נבוכדנצר לא מת והוא רק מראה עצמו כמת, - נבוכדנצר היה מלך רשע ואכזר שכולם פחדו ממנו, עד כדי שבזמן מלכותו לא העלה אדם בת צחוק על פניו מהפחד... הלכו וסחבו את גופתו של נבוכדנצר ברחובות העיר וראו שהוא מת, וכל שונא ושונא שלו בא ודקרו בחרב, מיתתו משונה, בזיון נורא...

והנה פרעה (כך מביא מרן שר התורה שליט"א בטעמא דקרא בבשלח בשם הפדר"א), עשה עצמו לאלוהי, אמר 'לי יאורי ואני עשיתי', ועם כל זה כשהמצריים טבעו בים פרעה חזר בתשובה וניצל ואח"כ עוד המשיך למלוך בנינוה, וגרם לכל נינוה לחזור בתשובה, והתמיהה הגדולה היא, מה כבר קרה? וכי משפט אחד של פרעה, משפט אחד של הודאה יכול להפוך את האדם, מה שונה כ"כ פרעה מחירם מלך צור ונבוכדנצר?

והאמת היא שלנו חסר במושגים, אין לנו מושג ער כמה מחשבה אחת של תשובה, מחשבה אחת של התבוננות יכולה להפוך עולם. בעולם הישיבות אומרים בשם מרן הרב מפוניבז' זצוק"ל (ע"ה) פ' יורה את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו) שזה מה שאנו

לומדים 'מיוסף משיתא' כשבאו הרומאים ורצו להוציא את כלי המקדש ולהחריב את הבית, חיפשו יהודי שיכנס לביהמ"ק ויוציא את הכלים, הבטיחו שמי שיכנס ראשון, את הכלי הראשון שהוא יוציא יוכל לקחתו לעצמו, וודאי שכדי להצו להיכנס אל הקודש פנימה צריך להיות רשע גדול כי ידעו שאחרי"ז יחריבו את הבית, ויוסף משיתא התנדב ונכנס והוציא את המנורה ורצה לקחתה לעצמו, ולא הסכימו לו ואמרו לו שזה בשביל המלך ושיכנס ויוציא דבר אחר, והוא לא רצה, - אמר 'די לי שהכעסתי את בוראי פעם אחת, שאכעיסנו פעם שניה', עינו אותו וקשרו אותו וניסרו את גופו במסור הנגרים - כמו עץ, וכל הזמן הצדיק עליו את הדין. אמרו עליו שזכה והייתה עקידתו כעקידת יצחק. ונתבונן, הרשע הכי גדול ברגע אחד הפך להיות בדרגה כעין עקידת יצחק, היתכן?!

אמר הרב מפוניבז' 'רגע אחד שהוא היה בבית המקדש' חולל את המהפיכה, פרעה ברגע אחד שמורה 'ה' הצדיק' זה כבר עולם אחר, ברגע אחד האדם משנה כיוון מקצה לקצה.

חירם דיבר גדולות ולבסוף אכל את גופו, נבוכדנצר הרגיש אלוהי - נחל בזיון, לכל אדם הקב"ה נותן את הרגע, רק צריך לתפוס את אותו רגע ולעלות על הגל, ולא...

לכל יהודי יש רגעים מרוממים שבהם הוא יכול לחולל מהפיכה, רק צריך לתפוס אותם ולא לאבד חיים ב'רגע'.

שאלנו פעם את מרן רה"י זיע"א, מרן הגרא"מ שך זצוק"ל כותב בצוואתו שילמדו לע"נ 'משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר', ושאלנו את מרן, מה יותר גדול משנה או מחשבת מוסר? ענה מרן רה"י: 'משנה אחת ודאי ערכה גדול יותר, אבל מהפכה שיכולה לעשות מחשבה אחת של מוסר בדרך כלל קשה שתעשה ע"י משנה אחת, וזה הרי יכול לשנות לו את כל החיים.

הרגע שבא עכשיו לא יבא מחר! צריך לתפוס אותו באותו רגע ולהתקדם - יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו ברגע אחד - אסור לפספס.

לצערנו אנו נפרדים מחומש בראשית למשך שנה שלימה, אבל את מה שלמדנו זה מה שימשיך ללוות אותנו הלאה ויאיר את דרכינו, מזה אנחנו לא נפרדים, כעת מתחילים ספר שמות, 'שובבי"ם' כל הדרכים שמוסיפים בדרגת האדם להיות מוסיף והולך, 'אורח חיים למעלה למשכיל'.

לע"נ

הרב בן ציון ב"ר אליהו הרבסט זצ"ל
נלב"ע כ"ג טבת
תנצב"ה

לע"נ

מרת גיטל בת הרה"ג ר' יוסף יוסקה הלוי
גוטסמאן ע"ה
נלב"ע י"ז טבת
תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

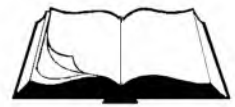
ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגליין במייל: 4166058@gmail.com

מִי יֵשֶׁה הַיּוֹם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 422 שאלות המצוות בימי מגיפת הקורונה, ושאלות המצוות טבת תשפ"א ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

שכח "טל ומטר" וגם "יעלה ויבא"

שאלה: באמצע ברכת "מודים" נזכר ששכח לומר "טל ומטר" וגם "יעלה ויבא", להיכן יחזור?
תשובה: כיון ששכח "יעלה ויבא" וצריך לחזור ל"רצה", האם נחשב שעומד לפני "רצה", ויכול לומר שם "ותן טל ומטר לברכה", ולהמשיך "רצה" וכו', "יעלה ויבא" וכו'.
תשובה: כל זמן שלא אמר תיבת "רצה" עדיין שייך לברכה "שמע קולנו", ויכול לומר שם "ותן טל ומטר לברכה", אבל מיד שאמר "רצה" כבר עקר את עצמו מברכה "שמע קולנו", ולכן יש לו לחזור ל"ברך עלינו" משום "טל ומטר".

אמו חטופה

שאלה: מצוי מאוד כשהש"ץ מברך ברכות השחר לפני התפילה או בחזרת הש"ץ של תפילת שמו"ע, שאנשים עונים אמן לפני שמסיים את הברכה, האם אפשר לענות אמן לאחר שהש"ץ אמר את רוב המילה?
תשובה: כתוב בשו"ע (סי' קכ"ד סעיף ח') לא יענה אמן חטופה, דהיינו וכו' שלא יחטוף וימהר לענות אמן קודם שיסיים המברך. ומפרש המש"ב (סי' נ"י) שימתין עד שיסיים הש"ץ את כל התיבה, ע"י שם. כמו כן בשעת עלייה לתורה הרבה עונים אמן עם איזה ניגון לפני שאומר את האות האחרונה של המילה.
 וכן העיר הגה"צ רבי מאיר גרינמן שליט"א (משיירי תלמידי ה"חזון איש") שהרבה פעמים אומרים "ברכו" בשעת העלייה לתורה, והמברך מאריך במילת "המבורך", והציבור כבר מתחילים לענות "ברכו את..." וגם בזה יש גדר של 'חטופה', ולכן יש למברך להיזהר ולחתוך את המילה מיד לפני שהציבור עונים עליו.

גר לענין אמירת קדיש על אביו

שאלה: גר שאביו הגוי או אמו הגויה נפטרו, והם עזרו לו במשך השנים, האם מותר לומר קדיש עבורם, היות שיש בזה ענין גדול (כמבואר במש"ב סי' קל"ב ס"ק י')?
תשובה: יש בזה מקום ורשאי לעשות כן, אך כיון שתמוה הדבר לרבים, לא יעשה כן תמיד ובקביעות, אלא בדרך ארעי שלא ירגישו כל כך, ויכול לעשות שאר ענינים העושים נוחם לנשמה, כגון לומר תהילים ולתת צדקה, ע"י שם (ספר "פסקי תשובות" סי' קל"ב ס"ק כ') בשם שו"ת "זקן אהרן" יו"ד תשי"ז) ויש שוברים שקדיש הוא רק לישראל ולא לגוי (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

פתחו ספר תורה המיועד לקריאת מפטיר

שאלה: בימים שמוציאים שני ספרי תורה כגון בשבת ר"ח, פתחו בטעות בראשונה את הספר של המפטיר, האם יכול לסגרו ולקרוא בס"ת הראשון, או כיון שפתחו אסור לסגרו משום ביזיון?
תשובה: אם הוציא ספר תורה בטעות מארון הקודש אסור להחזירו משום ביזיון ספר תורה (ע"י שו"ע סי' תרפ"ד סעיף ג'), וספר "פסקי תשובות" סי' קמ"ד אות א'), אבל אם ביום שקוראים ב' ספרי תורה הוציאו שניים, אך בטעות הניחו על הבימה בראשונה את הספר שהיה מוכן לקריאת המפטיר, בזה לדברי הכל מותר לסגרו שהרי אח"כ יפתחוהו ויקראו בו, ואין בזה ביזיון (פמ"ג סי' קמ"ח מ"ז ס"ק ד', "ביאור הלכה" סי' תרפ"ד ד"ה ואם טעה בשם אחרונים).

ראיית גדולי הדור בשידור חי

שאלה: הרואה את גדולי הדור בשידור חי, לאחר כמה חודשים שלא ראה אותם, האם יכול לברך עליהם ברכת "שחלק מחכמתו ליראיו" (כמבואר בשו"ע סי' רכ"ד סעיף ו')?
תשובה: דוקא כשרואים בחוש מברכים, ואפילו דרך חלון שזו ראייה ממש, אבל ראייתם בשידור חי זה כמו 'תמונה חשמלית', ולא מברכים על זה (ע"י "שערי תשובה" סו"ס רכ"ד, וע"ע שו"ת "בצל החכמה" ח"ב תשי"ז). וכן כל ברכות הראיה מברך רק כשרואה אותם ממש ולא בשידור חי.

שפך יין לכוס נוספת באמצע הקידוש

שאלה: אביו עשה קידוש, וכבר באמצע הברכה התחיל לשפוך יין לכוס אחרת כדי לשתות, האם יצא בזה יד"ח קידוש?

טלית בתוך ארון הקודש

שאלה: במניני החצר אין ארונות חוץ מארון הקודש, האם מותר להניח שם את הטלית?
תשובה: כתב המש"ב (סי' קנ"ד ס"ק ל"א) שאין להניח חומשים ושאר ספרים בתוך ארון הקודש, אפילו לפי שעה, ואפילו כשאין ספר תורה מונח בתוכו, ע"י שם. כמו כן אלו ששמים את קופת הצדקה בתוך ארון הקודש, לא יפה הם עושים, ואין להניח שם דברים של חול (מש"ב סי' של"ד ס"ק נ"ב). וכן יש להיזהר לא להניח שם את הטלית, רק במדפים שמתחת ארון הקודש ("מקור חיים" ל"חוות יאיר" סי' קנ"ד, וע"ע "פסקי תשובות" שם).

כסף מבית כנסת שנסגר

שאלה: עשו מנין בחצר בגלל הנגיף, ועכשיו המנין נסגר, ונשאר בקופה כסף שאנשים תרמו במשך כמה חודשים על עלייתם לתורה, מה לעשות בכסף זה?
תשובה: היות שאספו את הכסף לצורך בית הכנסת, הגבאי ימסור את הכסף לבית כנסת או לבית מדרש אחר, שזה אותו הצורך שלשמו הם תרמו. ואלו שהבטיחו לתת ועדיין לא נתנו את הכסף, יתנו לבית כנסת או בית מדרש אחר.

שאלות המצוות

שכח לומר את המילים "אשר קדשנו במצוותיו"

שאלה: בעת עטיפת הטלית בבוקר טעה ואמר "ברוך אתה... מלך העולם להתעטף בציצית" ודילג על המילים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו", האם יצא יד"ח?
תשובה: לא יצא ויש לחזור ולברך כדין (הגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"ע ספר "פסקי תשובות" סי' רי"ד). ויש להוסיף שטעם הדבר שצריך לעמוד בברכת המצוות, כתב הב"ח (או"ח סי' ח' ד"ה ומ"ש מעומד) לפי שבברכה אומרים "וציוונו" שמברך על כך שהקב"ה ציוונו וקירבנו לעבודתו, ועבודה צריכה להיעשות בעמידה (כלומר עבודת המקדש צריכה להיעשות בעמידה דווקא, ע"י רמב"ם הל' ביאת מקדש פרק ה' הל' ט"ז). מוכח שזה חלק עיקרי של הברכה, וכן משמע בריטב"א (פסחים ז'). שכתב ברכת המצוות כדי שיתקדש בברכה תחילה, ויגלה ויודיע שהוא עושה מפני מצות הש"ת.

התקמטה או נסדקה הרצועה של התפילין במקום ההידוק

שאלה: רצועת התפילין של יד לפעמים נכפלה או נתקמטה במקום ההידוק, ונעשתה פחות מכשעור, האם נכפלה ע"י זה, וכן לפעמים התחילה להיסדק, אבל עדיין יש בה שיעור, האם היא עדיין כשרה?
תשובה:

א. שיעור רוחב רצועת התפילין הוא 11 מ"מ ("דינים והנהגות" ל"חזון איש" או"ח פרק ג' אות ה', מהגר"מ גרינמן שליט"א), ויש להיזהר שלא יחסר מזה השיעור, ובפרט במקום ההידוק שם נצטמק טפי (ע"י מש"ב סי' כ"ז ס"ק מ"ב, "דינים והנהגות" אות ד').
 ב. ודוקא אם התכווצה הרצועה, אבל אם רק התקפלה או התקמטה, ואם יפשטנה יהיה בה כשיעור, היא כשרה (הגר"י קניבסקי זצ"ל "ארחות רבינו" ח"א אות ס"ח).

ג. כתב המש"ב (שם): 'אם נפסקה ועדיין נשאר כשיעור, כשרה. ולא אמרינן כל העומד להיסדק כסדוק דמי, וכעין מה שמבאר במש"ב (סי' תקפ"ו ס"ק ל"ט), שיש פוסלים שופר שנסדק כלשהו משום כל העומד להיסדק כסדוק דמי, ולמעשה נפסק להקל בשעת הדחק כדעת הסוברים שנסדק כלשהו כשר (שם ס"ק מ"א). וכן לענין כלי של נטילת ידים כתב במש"ב (סי' קנ"ט ס"ק י"א) שיש אחרונים שסוברים שאע"פ שכלי שניקב כשר, מ"מ כלי שנסדק פסול משום שעתידי להיסדק כולו, וכבר מעתה דנים אותו כשבר כלי, אבל אם אין לו כלי אחר יכול להקל בזה.

יש מאוד להיזהר שלא ישתפף הצבע במקום ההידוק (וזה מצוי מאוד), כי יש הצבע הוא הלכה למשה מסיני ומעבד בדיעבד (ע"י מש"ב סי' ל"ג ס"ק י"ט), ובזה יש הרווחה באלו שהרצועות שלהם שחורות משני הצדדים, שהצבע ספוג בכל הרצועה מצד אל צד, שגם אם השתפף קצת, היא עדיין צבועה שחור.

תשובה: ברכת קידוש חייבת שיעור רביעית כוס, ואם עשה קידוש על פחות מרביעית לא יצא ידי"ח (שו"ע סי' רע"א סעיף י"א) אולם אם נשאר לפחות שיעור רביעית קטן בכוס, גם בזה יצא בדיעבד (עי' "ביאור הלכה" סי' רע"א סעיף י"ג ד"ה של רביעית). ויש להוסיף שאם שפך לכוס הנוספת שיעור רביעית אזי הקידוש יכול לחול על כוס זו (עי' משנ"ב שם סי' ק"ע), ועכ"פ הטוב ביותר להעיר למקדש שיקפיד לשפוך מהכוס רק לאחר שיגמור לברך את כל הקידוש.

שתיה בין קידוש ל"המוציא"

◀ **שאלה:** האם מותר לשתות מיד לאחר הקידוש כדי שיהיה כוח ותיאבון להמשיך לאכול אחר נטילת ידים?

תשובה: כתוב ברמ"א (סי' רע"ג סעיף ג') שצריך לאכול אחר קידוש לאלתר, ומפרש המשנ"ב (סי' ק"ע) ולא יפסיק אפילו זמן קצר, ע"י שם. וכתב ב"סידור היעב"ץ" (עמ' קנ"ג אות ג') שהוא כ"ב אמה, ע"י שם. ויש סוברים שהעיקר הוא להיזהר שלא יהא הפסק שיש בו היסח הדעת ("חוט שני" ח"ד פרק פ"ה סי' ט').

לכתחילה אין לאכול דגים אחר קידוש לפני בציעת הפת (ספר "מעשה איש" חלק ה' עמ' צ"א בשם ה"חזון איש"). יש סוברים שלאכול פירות כדי למשוך את התיאבון מותר, ונחשב כצורך הסעודה, וכחלק ממנה ("אור לציון" ח"ב פרק כ' תשי"ב). יש שנהגו בליל ראש השנה לאכול את הסימנים לאחר הקידוש קודם לנטילת ידים ("קצה המטה" על "המטה אפרים"), ואין זה הפסק, אבל לא כדאי לעשות כן כדי שלא להיכנס לספק ברכה אחרונה (הגר"ש אויערבך זצ"ל, "מחזור המפורש" עמ' 8).

ועכ"פ אם הסיבה שרוצה לשתות הוא רק לצורך אכילה אין זה נחשב הפסק, אבל לכתחילה עדיף לבצוע לאלתר כמש"כ הרמ"א (שם).

טלטול פח אשפה כדי להניח בו אשפה

◀ **שאלה:** יש לכלול על הרצפה, שמותר לטלטל ולהניחו בפח האשפה משום 'גרף של רעי' (שו"ע סי' ש"ח סעיף ל"ד) האם מותר לקחת את פח האשפה מהמטבח שיש בו כבר אשפה כדי להכניס את האשפה מהרצפה לתוכו, או שמא מותר לטלטל רק את האשפה שעל הרצפה, אבל על אשפה אחרת אין היתר?

תשובה: מסתבר שמותר להוציא את הפח אע"פ שיש בו אשפה, דכמו שהותר איסור מוקצה לטלטל את האשפה עצמה, כמו כן מותר לטלטל גם את הפח שהוא מוקצה לצורך סילוק 'גרף של רעי' (הגר"ש אלישיב זצ"ל "פסקי הוראה" אות ק"ע).

שכח לומר "לא לנו" בהלל

◀ **שאלה:** ביום שאומרים הלל שלם (כגון ימים טובים או חנוכה), נזכר לאחר שהתחיל לומר "מה אשיב" שהיה צריך לומר גם "לא לנו", ו"אהבתי", ומיד לאחר "מה אשיב" הוסיף את שני הפיוטים האלו, האם יצא ידי"ח?

תשובה: אם מדלגים על פסוק או על מילה מההלל בימים שאומרים הלל שלם, בדיעבד לא יצא ידי"ח, משום שכל מילה מעכבת (משנ"ב סי' תפ"ח סי"ב), אבל לא מספיק להוסיף אח"כ, אלא יש לחזור לאותו מקום ולומר כפי הסדר עד סוף ההלל. ואם אומרו במקום שנזכר, הרי"ז קריאה למפרע ובדיעבד לא יצא (כמבואר במשנ"ב סי' תכ"ב סי"ק כ"ו) שזה נלמד מהפסוק "ממזרח שקש עד מבואו", כמבואר בגמרא מגילה י"ז, ופ"ז בנד"ד צריך לחזור ולומר "לא לנו..." ולהמשיך משם כסדר עד סוף ההלל.

הכניס מרק בשרי קפוא לסיר של דגים

◀ **שאלה:** הכניס בטעות מרק בשרי קפוא מהמקפיא לתוך סיר רותח של דגים, ומיד נזכר והוציאו כשהוא עדיין קפוא, האם נאסר הסיר משום סכנה?

תשובה: דגים שנתערב בהם בבשר, אם יש שישים כנגדם מותר לאוכלם (שו"ע יו"ד סי' קט"ז, ש"ך ב"נקודות הכסף", ו"פתחי תשובה" שם סי' ב' בשם ספר "חוט שני"), אם יש שישים בסיר הדגים כנגד המרק, היות שהוא עדיין קפוא לא צריך שישים כנגד כל הגוש של המרק אלא מספיק לחשב אם יש שישים בסיר כנגד המעט שנמס (הגר"ש אלישיב זצ"ל "פסקי הוראה" אות ר"ב).

טבילת פותחן בקבוקים או קופסאות

◀ **שאלה:** האם צריך לטבול פותחן בקבוקים (שפותחים בעזרתו פקק שעם), או פותחן של קופסאות שימורים, היות שלפעמים נוגעים במאכל בשעת הפתיחה?

תשובה: היות שהפותחן מיועד רק להוציא את הפקק או לפתוח את מכסה המתכת של הקופסא אין צריך טבילה כלל, אף שאגב זה הם נוגעים במאכל (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

יין שסגור רק עם פקק מהחנות

◀ **שאלה:** מנקה גוי היה לבד בבית, והיה שם יין הסגור בפקק אחד מהחנות, האם יש בו איסור יין נסך היות שיש עליו רק פקק אחד, ואין בו חותם תוך חותם?

תשובה: היות שהפקקים בזמנינו נסגרים ע"י מכונה, ואין אפשרות לפתוח ולסגור בחזרה כפי שהיו בתחילה, אין צריך חותם בתוך חותם כדי להינצל מאיסור יין נסך, וכיון שהוא סגור בפקק אחד סגי (הגר"ש אלישיב זצ"ל "פסקי הוראה" אות ר"ה).

סורגים לשם מצות מעקה

◀ **שאלה:** מי שמוסיף סורגים למרפסת פתוחה, האם צריכים לברך עליהם משום מצות מעקה?

תשובה: מצות מעקה היא רק כשעושים מעקה על גג, וכמש"כ בתורה (דברים כ"ב, ח'): "וַעֲשִׂיתָ מַעְקָה לְגִנְךָ", והיות שהמרפסת אינה הגג של בעל הדירה (שהבית מתחת שייד לשכן), זה כמו מעקה של חדר ולכן יעשה סורגים בלי ברכה.

הפסקת הנקה להורדת צהבת

◀ **שאלה:** תינוק לפני ברית שיש לו צהבת, והמוהל ממליץ להפסיק את ההנקה כדי להוריד את רמת הצהבת, כדי למולו בזמן, האם יש לעשות כן?

תשובה: אין כדאי לקחת עצה זו, דהרי ידוע שעדיף לתינוק ההנקה הטבעית, הנותנת לו בריאות וחיוזק, רק אם רופא אומר שההנקה מזיקה יש להפסיק אותה (הגר"ש אלישיב זצ"ל "פסקי הוראה" אות רע"ב).

יוסף ויוסף (תוספת מגיליון 419)

◀ **שאלה:** אם לסבא קוראים יוסף, האם יכולים לקרוא לנכד יוסי? **תשובה:** מעשה באחד שנוול לו בן ולשני הסבים קראו יוסף, והורה מן הגר"ז זצ"ל שאפשר לקרוא לתינוק יוסי, שזה שם אחר.

וכבר נחלקו בזה האחרונים דבהג"ת הגר"ז על הגמרא (ברכות ד'): אמר ר' יוסי מאי קרא כתב צ"ל אי"ר יוסף, וכן בהרבה מקומות מגיה כן בש"ס, היינו שסובר שזה שם אחר, אבל בהג"ת ר' אליהו גוטמאכר (שם מודפס בסוף הגמרא), כתב שיוסף ויוסי מתחלפים ואינו אלא קיצור השם, ומביא את הגמרא (תמורה ט"ו): יוסף בן יעזר, וכן בגמרא (סוטה מ"ט). יוסי בן יעזר, וכמו כן מצינו יוסף בן יוחנן (תמורה ט"ז). וכן יוסי בן יוחנן (תוספתא ב"ק פ"ח), מוכח שזה אותו שם.

אבל המחליף בגדים באמצע השבעה

◀ **שאלה:** באמצע ימי השבעה נעשה קר והאגל הוסיף לבש סוודר, האם גם הוא חייב בקריעה?

תשובה: בשאר קרובים לכתחילה אין להחליף ולהוריד את הבגד הקרוע, אבל אם החליף אינו חייב לקרוע. על אביו ואמו אם מחליף תוך שבעה קורע גם את הבגדים שהחליף (שו"ע יו"ד סי' ש"ח סעיף י"ד), וכל זה אם הוא מחליף בגד, אבל אם הוא מוסיף בגדים מחמת הקור אינו צריך לקרוע ("פני ברוך" סי' א' סעיף כ'), "דברי סופרים" פרק ט' סעיף צ"ח).

לספר מי הוא הש"ץ

◀ **שאלה:** באחד ממנייני החצר מצטרפים גם אנשים מהבתים הסמוכים, אחד המתפללים (שאינו לו חלון לכיוון המנין ואינו יכול לראות את הש"ץ) שמע את הש"ץ שהיה לו קול משונה וניגונים משונים, האם מותר לברר מי היה הש"ץ או שיש בזה איסור לשון הרע?

תשובה: היות שהוא התפלל לפני העמוד ופירסם לכולם שכן הוא מתפלל, אין בזה איסור לשון הרע כשרק שואל מי היה הש"ץ, אולם אסור לו להוסיף שום פרשנות לגבי איכות הקול או אם היה זיוף כגון לשאול מי זה החזן המשונה, כיון שזה גנאי, ואם עשה כן יש בזה איסור לשון הרע (עי' "חפץ חיים" הל' לשון הרע, כלל ב' סעיף י"ב).

הובלת כלה כאשר ההורים גרושים

◀ **שאלה:** אשה שהתגרשה והתחתנה בשנית, וכעת הבת מתחתנת, מי מוביל את החתן והכלה לחופה, אבי הכלה או האם ובעלה?

תשובה: לכל הורה יש לו זכות להוביל את בנו או בתו לחופה, ולכן עפ"י דין יש לגרוש זכות לומר שרוצה להוביל את בתו לחופה ואי אפשר לקחת זאת ממנו, ואם הגרושה לא מוכנה להיפגש עם הגרוש שלה, צריך לפשר ביניהם ולהגיע להסכמה, ולא לקחת ממנו בעל כורחו (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

הודאה על חוב לאחר שלוש שנים

◀ **שאלה:** נשפך אקונומיקה על בגדים חדשים התלויים על חבל הכביסה והתקלקלו לגמרי, ולא מצא בין השכנים מי שמודה שזרק את האקונומיקה. לאחר שלוש שנים הגיע אחד מבני השכנים שבינתיים התחתן והודה בכך שהוא זרק את האקונומיקה ורוצה כעת לשלם את חובו. האם נחשב שכבר מחל על החוב?

תשובה: פליגי הפוסקים אם מחילת חוב מועילה בלב (עי' קצה"ח סי' י"ב סי"ק א'), אבל כאן לא היתה מחילה אלא לא ידע את מי לתבוע, וגם אין זה נחשב ייאוש, ומותר לקבל את הכסף.

תשלום על סילוק כוורת דבורים

◀ **שאלה:** דבורים בנו כוורת על גג הבית, הדיירים הזמינו חברה מיוחדת לסלקן בתשלום, האם תשלום זה הוא על השוכר או על המשכיר?

תשובה: כל תשלום שהוא חד פעמי שייד למשכיר שצריך לשלם, והשוכר משלם רק את מה שרגילים לשלם מידי חודש להחזקה ושימוש במקום.

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

דברים שבקדושה לחולה שאינו מריח

שאלה חולה שאינו מריח ומבודד עם בני ביתו בדירה קטנה, האם יכול ללמוד ולהתפלל בסמוך לתינוק שתסמיני מחלתו שלשולים תכופים, או שצריך לבדוק בכל עת אם לכלך.

תשובה מותר ללמוד ואף להתפלל ולקרוא קריאת שמע כיון שאינו מריח. כמבואר במשנה ברורה (עט, יח) "מי שיש לו חולי שאינו מריח, אפשר שיש להקל בזה במקום הדחק".

ויש לחלק בין ב' סוגי ריחות רעים: ריח שיש לו עיקר כגון צואה, אסור מן התורה שנאמר (דברים כג, טו) "והיה מחניך קדוש" ופירשו חז"ל שבמקום שיש בו ריח רע אין המחנה קדוש. וריח זה הוא הבא מצואה כיון שבפסוק זה נזכרה צואה "וכיסית את צאתך". וישנו ריח שאין לו עיקר כגון הפחה שאיסורו רק מדרבנן. ובריה שיש לו עיקר יש להרחיק מסוף המקום שמריח עוד ד' אמות, אך בריח שאין לו עיקר רק המקום שמריח בו אסור.

נחלקו הראשונים כשהצואה ברשות אחרת כריח הנודף חוץ לבית הכסא או כשמכוסה כצואת תינוק בטיטול, אם דינה כריח שיש לו עיקר ויש להרחיק מהטיטול כ-2 מטר, או שאין לו עיקר כיון שאינה נמצאת במקום שמתפלל. הביאור הלכה (סו) מחמיר, אך התיר להקל כשיש לו חולי שאינו מריח, בשעת הדחק. וכיון שלחולה זה המבודד בביתו אין שעת הדחק גדולה מזו, יכול להקל וללמוד ליד הצואה המכוסה.

אכן לבריא שמריח, לא מועיל לסתום את האף ולמנוע חדירת הריח, כיון שסוף סוף לגביו הוא מקום מסריח שאינו משכן לשכינה, אך ניתן להקל אם התיו בושם עד שלא מריחים את הריח הרע כיון שאין לו עיקר.

עמידה לצד הכהן בברכת כהנים

שאלה האם מותר לעמוד לצד כהן המברך ברכת כהנים, או שיש לעמוד דווקא מלפניו.

תשובה כל שלא עומד מאחוריו הרי הוא בכלל הברכה, כמבואר בשלחן ערוך (אורח חיים קכח, כד) "עם שאחוריו הכהנים אינם בכלל הברכה, אבל מלפניהם ובצדיהם אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת". וממקום עמידת הכהן נחשב לאחוריו ולא מהיכן שידיו פרוסות בשעת הברכה. אמנם אם עומד בשווה עם הכהנים מהצד, כתב הביאור הלכה (שם ד"ה אבל) שיצדד פניו לכיוון המברך, בכדי שיהיה כאדם המדבר עם חברו. והרי לא שכיח שעומד בשווה לצדו ומדבר עמו, כשפני האחד למזרח, ופני רעהו למערב.

יש לציין כי מרן רבינו זצלה"ה הידר לעמוד דווקא מול הכהנים, למרות שמקום עמידתו בחזרת הש"ץ היתה בשווה לצידם. ואף בשנותיו האחרונות שקשתה עליו ההליכה ביותר, התאמץ לפסוע אחורנית לכיוון מרכז בית הכנסת בכדי שלא יעמוד בשווה אלא

<<<

"להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים": ככל שמתקרבים ל'יהודי פשוט', כך מתגלה גדלותו

גדלותו של כל אחד ואחד מישראל, ולהעריך כל מעשה שעושה בצורה הגדולה והאמתית.

החפץ חיים המושי' את מצבינו כהיום הזה לאיכר שעמד וביכה את מר גורלו כי באחת השנים לא הצליחה תבואתו לצמות כיאות, ורק כמות מועטה צמחה לה בשדהו, וגם היא לא נבטה בשלמות אלא היתה סחורה פחותה שלא משלמים עליה אלא פרוטות מועטות.

לימים פרצה מלחמת העולם והתמוטט מוסדי עולם, רבים איבדו את מקור פרנסתם עד שרעבו לפת לחם ממש, ולפלא היה שבזמן זה נראה היה האיכר בעיני שכניו כשהוא מחויך ומדושן עונג.

ולתמיהתם הרבה כיצד אך לפני ימים אחדים טרם פרוץ המלחמה היית שרוי בצער, וכעת דווקא עם התגברות המלחמה, שמחה נסוכה בך, השיבם כי כאשר קשרי המסחר בעולם התנהלו על מי מנוחות, היה בצער שהוצע לו רק סכום זעום על יבול שדהו, אך משפרצה המלחמה ומעברי הגבולות נסגרו והדרכים כולן בחזקת סכנה, חסרה התבואה לגמרי מן השוק ומחמת כן כולם מבקשים את תבואתו ולא משגיחים כלל במה שהן חייטים שבורות ולא יפות, וגם על המועט שגדל בשדהו מרוויח הון רב.

וזהו הנמשל של החפץ חיים: בימים עברו היו לריבונו של עולם האבות הקדושים, תנאים ואמוראים, צדיקים וקדושי עליון, אך בדורנו השפל נשארו מתי מעט וגם אותם יחידים חלשים ומרפים ידיים בעסק התורה ושמירת המצוות (ויש להוסיף בימים אלו, שאף בעבר היה נשמע קול לימוד התורה ההומה וגועש מהיכלי הישיבות והכוללים כאשר התלכדו יחד בצוותא חדא, ואף שנתו בצמא את דברי גדולי הדור אשר שותל הקב"ה בכל דור ודור, ובעת הזו

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" (שמות א, א). מבאר רש"י שלמרות שאותן מילים כתובות כבר בפרשת ויגש (כו, ח), חזרה התורה למנותם שוב "להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים".

והתמיהה עולה מאלה, וכי איזו חיבה יש לכוכבים, ומי הוא המחבב את הכוכבים עד שנמשלו ישראל לחיבה מיוחדת זו.

אלא שכוכבי השמים רבים הם עד אין מספר, וכשהארץ הרמב"ם (יסודי התורה ג, ח) בפרטי בריאת העולם, ביאר "כל הכוכבים הנראים, יש מהם כוכבים קטנים ויש גדולים, יש מהקטנים שגודלם פחות מכל כדור הארץ, ויש מהארץ כולה כמה וכמה פעמים". ולמרות שבעיני בשר ודם נדמים הכוכבים לקטנים מאוד, עד שנראים מאות ככוכבים בהטבה אחת, אך ככל שמתקרבים לכוכב כך מתגלה גודלו יותר מכל כדור הארץ כולו, ומכפילו כמה פעמים.

ולפי זה נראה שאכן חיבה יתירה יש לישראל, והיא משולה לכוכבים, שלמרות שמרחוק נראה כל אחד כיהודי פשוט ולא מייחסים לו חשיבות מיוחדת, אך ככל שמתקרבים ותוהים על קנקנו, כך מבחינים במעשיו הטובים, ומתגלה גדלות היהודי הנשגבה במלא יפעתה. ואף ככל שאדם מצליח להתבונן ולהעריך עוד יותר את גדלות חברו, טמונה בכל אחד ואחד גדלות עצומה שבעתים, מלבד מה שחביבין ישראל, וחיבה יתירה נודעת להם (אבות ג, ד). הרי כולם מלאי מצוות כרימון, ועמוסים בגדלות מופלאה בעצם טבעם.

אכן זהו הנראה בעיני בשר ודם, אך הקב"ה יודע למדוד בדיוק את גודלו האדיר של כל כוכב בפני עצמו, ואת פני השטח ענק בו הוא משתרע. ומגלה לנו הכתוב שמתוך חיבת הקב"ה לישראל, יודע להעריך

עם היראה מהידבקות בנגיף מתוך כללי שמירת הזהירות הנדרשת, הקרבה לוקני הדור כבר לא מתאפשרת כבעבר ואף קול התורה לא נשמע ברמה מהיכלי התורה.

אך אל יפול האדם בעיני רוחו במחשבה מי אני ומה שווה תורת שאינה בעמקות ובהירות די הצורך, וכמה היא כבר חשובה אם בכלל בעיני הקב"ה שכבר ראה את ענקי הרוח שבדורות קודמים ואף את מצוקי ארץ שבדורנו אנו, אכן להאמור דווקא בעת הזו כאשר לצערנו אויבי ה' נשאו ראש ופוערים פיהם בראש כל חוצות כנגד ה' ותורתו ר"ל, ואף מבין לומדי התורה "אחד מאלף לא מצאתי" (קהלת ו, כח) עובד ה' בשלמות הנדרשת, א"כ בשעה זו שאין כל כך 'סחורה' משובחת של עובדי ה', שמחה גדולה היא בפמליה של מעלה עם כל מצוה והנהגה טובה שנעשית, וכל יהודי שומר מצוות יקר הוא למעלה עד מאוד.

חיסון לרפיון בבידוד בשיבה

פנה אליי השבוע תלמיד מצטיין בן עלייה באחת הישיבות החשובות שהתגלו שם הדבקות רבות מהנגיף, ועקב כך סגרו בקומה אחת בפנימייה מאה בחורים עד שיוסרו הספקות. ונפשו בשאלתו, איך להתחזק באווירה החלשה בין חברי הקבוצה הגדולה שנמצאים לבדם ברפיון.

אכן הדבר הראשון המוטל על כל אחד ובפרט במצב בו רבים מתרפים, לזכור שכל מעט שכן מצליחים לשמור על שפיות מסודרת וכמה שלומדים ומתפללים כסדר, זו מעלה גדולה וחשובה לאין ערוך, הרבה יותר מאשר היו יושבים כביום מן הימים בהיכל הישיבה בהתמודדה בסדרים הרגילים, וכל מעט לימוד כזה, שווה כשעות רבות של לימוד בימים כתיקונם.

וכשם שהנגיף הקטן ששינה את כל סדרי העולם, הכל מכירים בקיומו, אך אין מי שמצליח בעיני בשר להבחין בו, ולא מזלזלים בו למרות שהוא מזער, כך אל לנו לזלזל בכל רוממות וניצול זמן אף הקטן ביותר, כיון שנחשב הוא כלפי מעלה בערך רב עד מאוד.

הסתכלות זו על גדלות האדם ורוממות עבודתו, מוסיפה עוצמה למלחמת היצר התמידית, שעיקרה להפוך כל יהודי "לאיש הירא ורך הלבב, שירא מעבירות שבידו" (סוטה ט, ה) ואחר שמרגיש שאינו עובד כיאות, נחלשת עבודתו ביותר ומידרדר מטה מטה.

וממילא רב ערכו של חיזוק בהתבוננות על רום ערכו של אחד מישראל ושל כל מעשה מצוה או לימוד מועט, נתינת מחשבה לאחרים תגדיל את ערכם בעיני זולתו, והסתכלות פנימית של כל אחד על עצמו, תעניק לו חיסון עוצמתי מפני כל המלעיגים עליו בעבודת ה', ותחת תחושת השפלות יתעצם ברגש נכבדות שירוממו למעלה למשכיל במדרגות התורה והיראה.

אם יש עליו מלאך מליץ | ה'מופת' שהבריא חולים

במחלה קשה.

בישיבה נערכו תפילות נוראות לרפואתו. ר' חצקל פתח את ארון הקודש וקרא את הפסוקים הנ"ל באיוב: אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף... והוסיף בדמעות: "הבחור בנימין עזב הכל וגלה למקום תורה בישיבת מיר הרחוקה, ודאי יש מלאך אחד מליץ מני אלף..."

ר' בנימין הבריא והאריך ימים ואף זכה להעמיד תלמידים בישיבת 'בית התלמוד'.

יהודי שנדבק לאחרונה בנגיף באורח קשה, שכב על ערש דווי ושיחזר את קורות חייו לחפש זכות שתעמוד לו להבריא מחולי, חיפש וחיפש, ומצא זכות אחת שעשה בילדותו, וביקש מהקב"ה שיזכות זו תעמוד לו לרפוא.

נשאלתי האם למעשה מותר לנהוג כך. והרי מצינו במשה רבינו שביקש מתנת חנים, "ואתחנן אל ה'" (דברים ג, כג) ומפרש רש"י: "אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם". ומאידך גיסא, הנה ראינו גדולי תורה שביקשו לתלות במעשים טובים וביקשו בזכותם רפואה וישועה.

ונראה לחלק כי החולה עצמו הזקוק לישועה, אל לו לתלות במעשיו הטובים ולבקש מאת המקום אלא מתנת חנים, וכך נהג משה רבינו רעיא מהימנא, אך מה שעשו גדולי התורה זכר צדיקים לברכה, ביקשו רפואה עבור אחרים, וזה מותר.

בשבוע שעבר נלב"ע הגאון רבי שלום פוברסקי זצ"ל, מראשי ישיבת קול תורה ומלפנים ר"מ בישיבת באר יעקב. זכתי ללמוד עמו חברותא בביתו מדי ליל שישי. מלבד גאונותו ובהירותו בתורה, היתה לו הארת פנים מיוחדת ומסירות מופלגת לתלמידים.

זכרני מחזה בלתי נשכח: בנו של ר' שלום, ילד רך בשנים, לקה בדלקת מסוכנת והיה חשש לחייו. בישיבה אמרו תהילים בהתעוררות רבה לרפואתו. כשהמצב החמיר עוד יותר, באמצע הסדר בישיבה, מו"ר ראש הישיבה הגרמ"ש שפירא פתח את ארון הקודש ולאחר אמירת תהילים, זעק שני פסוקים מספר איוב (ל, כג-כד): "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו, ויחננו ויאמר פדעוהו מידת שחת מצאתי כפר".

הוסיף ואמר ראש הישיבה בדמעות: "ר' שלום מסור כל-כך לתלמידיו בישיבה, בוודאי יש לו מלאך מליץ אחד מני אלף. אנה, פדעוהו מידת שחת..."

בחסדי שמים, הבן הבריא ושב לאיתנו. זו סגולה נפלאה. למעשה, זה לא היה חידוש של ראש הישיבה, וכבר היו דברים מעולם אצל מרן המשיגה רבי יחזקאל לוינשטיין. שמעתי מהג"ר לייב צילברברג, ראש מתיבתא בישיבת 'אדיסון' בניו ג'רזי, שאביו רבי בנימין צילברברג נסע כנער אמריקאי ללמוד בישיבת מיר בפולין, וכשפרצה המלחמה וגלה לשנחאי יחד עם הישיבה, חלה

שו"ת הלכה למעשה

»»»

תשובה קטן אינו מברך 'הגומל' כיון שנוסח הברכה הגומל 'לחייבים' טובות, וקטן אינו בר עונשין (מג"א ר"ט, א). ויש אומרים שאף לאחר שהתחייב במצוות, כיון שעד גיל עשרים אינו מחויב בדיני שמים (שבת פט, ב) לכן אינו מברך פחות מגיל כ' (שדי חמד מערכת האלף, כללים ד). אמנם פסק המשנה ברורה (שם) לברך, אך כשיש עוד צדדים לפטור, עדיף שלא לברך. אכן זהו רק בברכת 'הגומל' שמזכיר 'חייבים', אך לברכת 'שעשה לי נס' צריך לחנך את הקטן לברך (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב - תרמ).

לפני הכהנים, ובאחת הפעמים כשהבחין שעוד כהן נוסף בשורה קדמית, אף שהיה זה רק כהן קטן המברך מדין חינוך, הוסיף להטריח עצמו ופסע עוד מעט אחורנית, בכדי שגם ברכת הקטן תהא מלפניו (ציוני הלכה - ברכת כהנים סא).

שאלה קטן שניצול מתאונה קשה, האם צריך לברך 'הגומל' וכשעובר במקום "ברוך שעשה לי נס במקום הזה".

שגיאות מי בין

במדור 'שו"ת הלכה למעשה' גיליון 151 נפלה טעות עריכה. בתשלום פיצויים שקיבלה מגרמניה משפחת אחד הנספים, לא חלים דיני חלוקת ירושה, אלא אין העדפה לכבוד זכרים, כיון שהיא כמותה על דעת הנותן שהוא על פי חוק המשווה בין כל היורשים. ולא כפי שפורסם שהניצול עצמו מוריש את הכסף שקיבל פיצויים, שכבה"ג חלים כל דיני הירושה מאחר והוא המוריש. עם הלומדים הסליחה.

בית הוראה הכללי
ירושלים

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

נדרים

זכות גדולה להשתתף בהוצאות באמצעות
בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:
Beithorah@gmail.com

יֵאֵיר בִּזְרֵי

מאת מורנו הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבות אור ישראל וראשון לציון

גליון 38 – שמות תשפ"א

מנין בני ישראל

"אלה שמות בני ישראל" (שמות א' א')

ובפרש"י אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן. הנה למנות כל פעם מחדש, מראה קשר ורצון לדבר, לא לאבד כל אחד ורוצה למשש בכל אחד, אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ג"כ מחביבות הממון. (גם חזרה על ד"ת מראה חביבות מיוחדת לד"ת). אכן הנה רש"י הוסיף על הדברים לא רק מנין אלא בשמות, ובפשטות תוספת אהבה למנות כל אחד בשמו כולם אהובים כולם ברורים.

אכן נראה עוד, שני מנינים הם, מנין כללי של כלל ישראל בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים כמנין האומות, ויוכבד צריכה להשלים ברגע האחרון (ד"א כך ההנהגה רואים בדברים הרבה שהקב"ה מראה ברגע האחרון הנה נשלם דבר ה' לראות יד ה' הגדולה) והוא יסוד עם ישראל בשבעים נפש, שמכל אחד עולם ומלואו, אכן עוד מספר כל אחד בשמו כל אחד עולם ומלואו כל נפש, שם לעצמו חלוק מהשני, וכבר הארכנו כמה פעמים בדבר, וכדברי הח"ח מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא והיינו שתי המנינים מונה מספר וכל אחד בשמו, וכן הפסוק שהביא רש"י המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא. אכן הנה לא קרא ממש בשמותם של כל השבעים רק את הי"ב שבטים, אכן צ"ל שאינו דומה בן ראובן לבן שמעון כל אחד חותם שבטו עליו.

נגמר ההשפעה

"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (שמות א' ו')

הנה השעבוד החל במיתת לוי אחרון השבטים ובעיקר במיתת כל הדור וא"כ למה כתבה התורה מיתתו של יוסף עם אחיו והדור ההוא כתחילת השעבוד. (ועי' באוה"ח).

ונראה אחיו והדור ההוא, הוא המשך של חיותו של יוסף הדור הממשיך בדרכיו הוא נחשב שעדיין יוסף השפעתו על הדור, ולכן אין עדיין שעבוד אף אחר מותו כ"ז שהדור שידעו את יוסף חיים. וכן מצינו ביהושע וימת יהושע וכל הזקנים ויעשו בניי הרע בעיני ה' היסוד מיתת יהושע, רק ניכר הוא ע"י מיתת הזקנים שחיו עם יהושע. וכן ביעקב ויחי כיון שמת יעקב נסתם עיניהם ולבם התחיל שעבוד אבל גמר מיתת יעקב במיתת בניו והדור ההוא.

הדור שעיקר את יעקב א"א לרמות אותו

"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (שמות א' ו')

הנה כמה זמנים הוזכרו כאן מיתת יוסף מיתת אחיו ואח"כ כל הדור ההוא. ובהגר"א שהיה עבודה ועינוי, עבודה ועבודת ממיתת האחים. שעבוד ממיתת כל הדור ההוא. אבל באוה"ח כתב שרצו לשעבד ממיתת לוי מאז היה רצון המצרים ובלבם לשעבד בהבה נתחכמה לו, רק לא הצליחו, עד שמתו כל הדור ההוא, הדור שראה את יעקב, והטעם שלא הצליחו שכיון שהיה ע"י פה רך ובנתחכמה לו, אם היה הדור שראה את יעקב היו מבינים דבר מתוך דבר את כונתו של פרעה להשתעבד בהם, רק במיתת הדור כבר יכלו להתחכם עם בניי. ועיין

בח"ח עה"ת שכתב בתחילת הפרשה מהו דכתיב את יעקב, וביאר שבניי לא רצו לירד למצרים שהיתה ארץ מזוהמת בטומאה, רק עם יעקב ידעו שיש להם שמירה ובסביבת יעקב הוא כא"י. והוא כמבואר באוה"ח וכמו שהארכנו בפרשת ויחי, שמיתת יעקב גרמה להיות עיניהם ולבם בגלות, לא לראות הפה רך ולאבד את הקדושה והטהרה

מה הם מדות רעות

"ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף" (שמות א' ח')

פרעה אם נתבונן היה חכם גדול, בחז"ל איתא שידע שבעים לשון וכהיום לא נמצא כזה אדם שידע שבעים לשון, ויוסף הוסיפו לו אות בשמו כדי שידע שבעים לשון (ואפשר כדי לידע ביום א').

והנה מידותיו של פרעה איתא בחז"ל (הובא ברמב"ן בתחילת הפרשה) שבקשו העם במצרים מפרעה שירדה בבניי כיון שהם כקוצים בעיניהם, ופרעה לא הסכים והורידו מגדולתו ג' חדשים והמתבונן בחז"ל שאמרו באדר"נ שאמר ר"י אם יאמרו לי עלה הכם על קודקדם, אבל עכשיו שעליתי אם יאמרו לי רד אקח קומקומוס של רותחין ואשפך על פניהם, ואעפ"כ מסכים פרעה לרדת מכסאו שלשה חדשים ולא לפגוע בעם ישראל שיש לו הכרת הטוב ליוסף שחי לפני שנים רבות, כ"כ היה מושרש במידות טובות, כמה רצון ומסירות נפשו היה למען כלל ישראל.

אכן הנה אחר ג' חדשים חוזר בו, וכשהם יורדים יורדים עד התהום, תוך זמן קצר כבר שוחט מאה חמישים ילדים בכל יום להתרחץ בדמם, מעביד את בניי בפרך, בעבודה ללא שום מטרה הורג תינוקות מניחם בכתלים והוא אותו פרעה החכם אותו פרעה שמלא מידות טובות אכן כשהם יורדים יורדים עד התהום (ד"א בזה יותר מוזב איך בפה רך השפיע על עם ישראל כאשר ראו את לבו הרחום למען עם ישראל בסחו בו אבל ארור הגבר אשר יבסח ברהבים).

עמרם נצטוו על קידושין

"וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" (שמות ב' א')

ברמב"ם בפ"ט ממלכים ה"א ובמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות, ובכס"מ והרדב"ז דנו מה הם המצוות היתירות והביאו האחרונים שאיתא בחז"ל שעמרם נצטוו על הקידושין שנאמר ויקח עמרם שעשה בה לקוחין. והנה צ"ב מנ"ל מהא דכתיב ויקח שהוא קידושין שנצטוו אפשר שקיים התורה כולה קודם שניתנה כמו שמצינו עוד כמה מצוות שקיימו. ובפשטות נראה שקנין קידושין אם לא שהיה צווי אין כזו חלות לקדש ולקנות בקניני אישות, רק אם נצטוו שייך קידושין, ואם לקח בקידושין א"כ ודאי שנצטוו (וצ"ע מהאבות שלמדו חז"ל מנחה לשונות שהיה קידושין וכתובה ביוסף ועוד). ויותר נראה דהנה הרי היתה יוכבד דודתו ערוה עליו, רק לא הקפיד ע"ז שידע שהיא צריכה להיות אשתו (כמש"כ הנפשה"ח) וא"כ אם היה הקידושין לקיים כישראל, לאחר מתן תורה, א"כ לא שייך קידושין בעריות ואם קידש צ"ל שפרשת עריות לא נאמרה ופרשת קידושין נאמרה א"כ שפיר קידש אף ערוה דלאחר מתן תורה לא שייך.

המרים יד על חברו

גדר האיסור הוא בגדרי זלזול ופגיעה וצער לשני, ובוה יש חלוקה בין אדם כשר לאדם רשע, אבל בדין חבלה קראו הרמב"ם להתשלום כופר האברים אי"כ אינו מדין פגיעה וצער, רק תשלום עבור גופו שנטל ממנו, אי"כ בזה הוי כעין גניבה וגזילה שחייבים אף באדם רשע, ולכן מדייק היטב ברמב"ם שלחבול איסור גם בעצמו, שהוי כמשחית, אבל בחכמה לא כתב איסור הכאה בעצמו, (ובזה י"ל שיטת הרמב"ם שחובל הוי קנס מכתה גמ' שהקשו עליו שהוזכר חובל באדם שהוי נזיקין בב"ק ד' ע"ב ועוד אכן לפמ"שנ"ב יהיה נפק"מ בין חבלה להכאה שחבלה יחשב קנס והכאה יהיה ממון ומיושב בפגם שלא הוי קנסא ועוד אכמ"ל).

ואשר לפ"ז היה מקום לומר שמרים יד על חברו, אם כנים אנו שהוי מפרשת הכאה, אי"כ כמו שבלאו של הכאה, תרתי אתינהו הכאה וחבלה וחלוקים ביסוד דינם, כן במרים יד על חברו תרתי אתינהו, מרים יד להכות או מרים יד לחבול, שבמרים יד להכות יהיה רק באדם כשר ובדרך נציון, ככל דין הכאה, אבל במרים יד לחבול, כשם שבחבלה יהיה דין שאסור בכל אדם ואף שלא דרך נציון, כן מרים יד לחבול יאסר בכל גוונא גם ברשע. ואפשר שהינו כוונת הגר"ח שתירץ על הקושיא שהכא בדתו ואבירם שהיו רשעים אמאי איכא איסור ותירץ ע"פ המדרש שרצה להורגו, וכמשנ"ב בזה יהיה דין מרים יד של חבלה ואי"כ הדר דינו שאסור ונקרא רשע אף במרים על רשע כחובל ברשע.

אכן בפשטות אף שנימא שמרים יד הוי אזהרה בפרשת לאו דלא יוסיף, והוי כסניף באיסור הכאה וחבלה, אכן אינו תלוי במה עמד לעשות, אם חבלה אם הכאה, רק ג' דרגות הם חבלה שנטאסר בכל אדם, והכאה שהווי רק באדם כשר, ועוד דרגה של מרים יד, שהוי פחות מהכאה, ואין חלוק למה מרים יד, שהוי עוד דינא בדין מכה, ולא שבכל הכאה וחבלה כבר נאסר מהרמת ידו, ואי"כ צ"ע לומר שיתחייב אף באדם רשע וצ"ע.

והנה במאירי בסנהדרין פ"ה, כתב שכל מאי דמקשינן הכאה לקללה שפטור באדם רשע, כל זה הוי רק לדין מלקות, אבל לענין איסור אין נפק"מ, ואסור אף באדם רשע, וכן קצת מדויק מדברי הרמב"ם שבהלכ' ב' במרים יד לא כתב כלל דין אדם כשר, ואם נימא שכל מאי שכתב אדם כשר הוי רק למלקות אתי שפיר, שלמרים יד אין נפק"מ וכן בשו"ע בסי' ת"כ ס"ק א' הביא איסור מכה וחובל ולא הזכיר שהוי רק באדם כשר כהרמב"ם. אכן אם כדברי המאירי שאדם כשר הוי רק לדין מלקות, שפיר השמיטו השו"ע שבוה"ז שאין נפק"מ למלקות, אין נפק"מ בדין הכאה לאדם כשר בלבד. ואשר לפ"ז אתי שפיר שמרים יד איסורו אף לרשע, ושפיר ילפינן מקרא לאסור בכל אדם מרים יד אף באינו רשע.

והנה בשו"ע בסי' ל"ד נפסק שרשע פסול לעדות או רשע דחמס או בגונא שחייב מלקות, שחשיב רשע, דפסול לעדות מקרא דאל תשת ידך עם עד רשע, ואי"כ רק בעבירה שנקרא רשע נפסול לעדות, והנה בשו"ע בסעי' ד' שם המרים יד על חברו פסול לעדות מדרבנן, וכתב שם הסמ"ע והגר"א שכיון שהוי איסור דאורייתא ולא לוקה, אי"כ הוי רק פסול מדרבנן. ולכאורה צ"ע הרי עיקר הדין שצריך שיהיה עבירה שלוקים עליה, משום דכתיב רשע, והפסול הוא רשע ובגונא שלוקה חשיב רשע, דכתיב והיה אם בן הכות הרשע, והנה במרים יד אף שאין מלקות, אבל הרי התורה קראתו רשע, ואי"כ שם רשע עליה ומאי איכפת לן שאין לוקים עליו, הרי רשע הוא ורשע פסול לעדות, ועיין בהגהות מיומני בפ"ה מחו"מ שהביא מהראב"ן שכך דינו לקרותו רשע במרים יד ופסול לעדות ושכנגדו נשבע ונוטל, הרי מבורא בדבריו שפסול מעיקר דינו שנקרא רשע, ויהיה כפסול גמור שיהיה דין של כנגדו, וחשיב רשע שפסול וצ"ע על הרמ"א הסמ"ע והגר"א שלא פסלו לעדות מדאורייתא.

ואשר נראה שלשון הגמ' במרים יד וכן בעני המהפך בחררה נקרא רשע, ואיתא בראשונים שמותר לקרותו רשע, הנה לא קאמרו המרים יד הוא רשע, אלא נקרא רשע, ונראה שאינו בחפצא רשע שחילל ביה דין שהוא רשע, וכשם שיש מין אפיקורס הכי נמי יש רשע בחפצא, אדם רשע, אלא הכא הוי מעשה רשע, ועי"ז רשאים לקרותו רשע, אבל לא שחילל בדינו שם רשע, והיינו הלשון מותר לקרותו רשע, רק התר לאמר לו רשע שעשה מעשה רשע, ואי"כ אפשר שבנדון התר להכות או להרים ידו על אדם רשע כל זה הוי רק באדם רשע בחפצא, אבל בנקרא רשע שעשה מעשה רשע אין היתר הכאה והרמת יד, ואי"כ אפשר שגם בדתו ואבירם רשע כמותך היינו שעשו מעשה רשע, אבל לא היה עדין עבירות שע"ז יחשבו כרשעים, ואי"כ שפיר איכא בהו איסור הרמת יד והכאה. ומיושב בזה הרמ"א בשו"ע שפסול מרים יד לעדות הוי רק מדרבנן כיון שאינו רשע בעצם רק נקרא רשע.

ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעד, ובגמ' סנהדרין (נ"ז ע"ב) הובא ברש"י, אמר ריש לקיש המגביה ידו על חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע, שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעד, למה הכיתה לא נאמר אלא למה תכה אע"פ שלא הכהו נקרא רשע.

והקשה בתש"י מהרי"ט אמאי נקרא רשע שהרים יד, הרי איתא בגמ' שכל איסור הכאה הוי רק במכה אדם כשר, אבל במכה רשע ליכא איסור הכאה, דבעינן נשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ואי"כ הכא שהיה רשע כמותו, אמאי עבר באיסור מרים יד על חברו.

ובמהרי"ט תירץ שכל ההתר בהכאת רשע הוי רק אם המכה הוא אדם כשר, אבל רשע לרשע איכא איסור הכאה. אכן הבאור צ"ע דבפשטות הדין שרשע הופקע מדין הכאה וקללה, שאינו עושה מעשה עמך בו לא הקפידה תורה בקללתו בהכאתו וכבודו, ואי"כ מאי נפק"מ אם שניהם רשעים, ועי"ז שדייק כן מלשון חז"ל למה תכה רעד רשע כמותך, הדגיש ששניהם רשעים. וכנראה הבין שלא ההתר הוי בחפצא של רשע רק אדם כשר לרשע שאינו בן מינו, בזה הותר לאדם כשר להכותו אבל לא לאדם רשע וצ"ע.

והנה בחדושי הגר"ח על מכות (סנטס"ל) הובא להקשות כן שהיה רשע, ותירץ שם ע"פ המדרש שרצו להרוג אחד את השני. אכן צריך באור כוונתו שאם הטעם של האיסור שרצו להרוג איך נלמד מהכא שהמרים יד על חברו נקרא רשע, דהכא הוי כונת רציחה, ואם ליכא איסור מיוחד במתכוון להרוג אלא הוי בכלל איסור מרים יד אי"כ הדרה קושין לדוכתיה הרי היה רשע כמותו.

ואשר נראה בזה דיש להסתפק בדינא דאיסור מרים יד אע"פ שלא הכה, אם הוי איסור לעצמו פרשת מרים יד, או שהוי כסניף במכה חבירו ותחילת איסור מכה חבירו הוי בהרמת יד להקרא רשע, ובחכה הוי ביה מלקות ולא גמור. ונפק"מ אם דינים שמצינו בדין מכה אם הוי גם במרים יד, דהנה כתב הרמב"ם בפ"ה הי"א מחו"מ, כל המכה אדם כשר מישראל בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בל"ת, הרי דלעבור בלאו כתב הרמב"ם שבעינן הכאה דרך נציון, ואי"כ יש להסתפק אם גם במרים יד איכא האי תנא שלהוי האיסור רק בדרך נציון, אם הוי כדין הכאה וסניף בפרשת הכאה, אי"כ ליבעי דרך נציון, אכן אם הוי איסור לעצמו אי"כ ליכא דינא דדרך נציון.

וברמב"ם שהביא בפ"ה מחו"מ הי"א במכה תנאי של דרך נציון ובהל' ב' במרים יד לא הביא האי תנאי, משמע לכאורה שהוי איסור לעצמו וליכא במרים יד התנאים שאיכא במכה, ואי"כ י"ל דכמו שתנאי של דרך נציון ליכא בהרמת יד, כן דינא שכתב הרמב"ם בה"א שמכה אדם כשר מישראל בלבד חייב, יהיה רק במכה ולא במרים יד על חברו, ולכן גם לא כתב הרמב"ם במרים יד שאיסורו באדם כשר בלבד. ואי"כ אתי שפיר שהכא לענין מרים יד ליכא חסרון של מרים יד על רשע, שבהאי דינא של מרים יד גם מרים יד על רשע יאסר, ואי"כ שפיר ילפינן מהכא שאסור להרים יד על חברו.

אך נראה שאף אם נאמר שהוי איסור לעצמו י"ל שיהיה האיסור רק באדם כשר, שכמו שילפינן הכאה מקללה שנאמר רק בעשה מעשה עמך, כן אם יהיה דין לעצמו מרים יד הוי בכלל פרשת מכה ומקלל, וכל דינא בין אדם לחבירו שהוי האיסור רק באדם כשר, ואי"כ לא תהני מה שהוי פרשה לעצמה, הרי חזינו כן בין בכבוד מלך ובין בכבוד אב וכדו', בכל דבר איכא דין עושה מעשה עמך, אי"כ ה"ה גם במרים יד. אכן י"ל שבמכה בפועל עיקר האיסור הוא מאי דעביד לחבריה שהכהו וכדו', ובוה ברשע ליכא איסור אבל איסור מרים יד עיקרו המעשה של הרמת יד על חברו, לא הצער של השני והפגיעה בכבודו, אי"כ לא יהיה בכלל כל הני שנתמעטו בפרשת נשיא בעמך שרשע פטור וצ"ע.

אכן מדברי הגמ' בר"ל שעבדו ליה כחד דינא, לא המכה בלבד אלא אף כל המרים יד, וכן בלשון הרמב"ם בה"ב אפילו להגביה ידו אסור, משמע שמישך שידך לדינא דמכה והוי בכלל איסור של הכאה וסניף לה כתב במרים יד, וכן ברמב"ם בסה"מ צ"ל ש' כתב לאו של מכה חבירו והוסיף וכן הוזהרנו גם במרים יד על חברו, וכן הוא בחנוך מצוה תקפ"ה שבכלל הלאו הוא המרים יד על חברו, ומשמע שהוי בכלל איסור ול"ת דהכאה, ואי"כ הדרה קושיין לדוכתיה אי"כ ליכא איסור בהרמת יד על אדם רשע.

ואשר נראה בזה דהנה ברמב"ם בהלכה א' אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחברו, ולא החובל בלבד אלא המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול וכו'. ודקדקו האחרונים דהנה בחובל לא כתב הרמב"ם שהוי דוקא באדם כשר, רק בהכאה כתב הרמב"ם המכה אדם כשר, אשר ש"מ מדבריו שבדין חבלה, הוי בין באדם כשר ובין ברשע, אבל בהכאה הוי רק באדם כשר, והסברא בדבר שהכאה

יום היארצייט של המשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל – נלב"ע כ"ט טבת תשמ"ט

לא לפגוע ברופא

שמעתי מידידי הגר"נ חניסקי שליט"א היינו בחדרו קבוצה של בחורים כאשר נכנס רופא על מנת לקחת לבדיקה להפתעתנו ביקש מאתנו המשגיח לעזוב את החדר בזמן לקיחת הדם. כאשר חזרנו ביקשנו לדעת מהי הסיבה אך הוא התחמק ועבר לנושא אחר בינתיים עזבו שאר המבקרים, ונותרתי עם חברי הרב יעקב משה חרל"פ רבה של חברת אוסם בלבד הוא לא נואש והפציר במשגיח ילמדנו רבנו הרי יש דברים בגו מדוע ביקש מאתנו לחכות בחוץ הרופא הזה הוא כנראה רופא טוב נאות לבסוף להסביר לנו אך למצוא את הווריד אין הוא יודע עליו לנסות מספר פעמים עד שהדבר עולה בידו הבנתי כי הוא עלול להתבייש בכשלונו שלו בנוכחותכם ורציתי למנוע ממנו בושה ברבים. כך אף לא מילה על הכאב הנגרם לו אף לא שום ניסיון לבקש להחליף את הבדוק כל מה שהדאיג אותו היה שלא לבייש את הרופא.

כל התחלות קשות

שמעתי מהמשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצוק"ל ששאל שבתחילת הזמן רואים שלומדים בהתלהבות ובחשק והתחלה כ"כ טובה לכולם ושאל דמצינו הרי שכל התחלות קשות וא"כ מדוע תחילת הזמן הוא ב"ה בישיבה כ"כ קל וענה דזה אינה התחלה רק התלהבות זמנית דאם זה היה התחלה אזי סוף הזמן היה נראה יותר טוב מהתחלה. רק קפיצה שמיד אח"כ נופלים אם היתה התחלה חדשה היה כזה קושי שהרי צריך שיקנה מידת ההתמדה בנפש ולזה צריך עמל מיוחד בקושי של התחלה שיהיה לה אחרית וסוף התחלה לעליה נוספת

בית בישראל נחשב כבית המדרש

לפני שהתחתנתי נכנסתי למשגיח לקבל את ברכתו. ואז שאל אותי המשגיח להיכן אני הולך ללמוד ואמרתי לו לאיזה כולל שהלכתי. ואמר לי המשגיח לא, אתה הולך ללמוד בבית וחישבן לי כמה שעות תהיה במשך היום כולל 8 שעות, ובבית אתה נמצא 16 שעות שמתוכם אפשר הרבה זמן ללמוד. וכן גם ישישי שבת ובין הזמנים, אתה צריך לזכור שאתה הולך להקים בית המדרש אצלך בבית.

טוב לב משתה תמיד

שמעתי מהגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל שהקשה דנאמר במגילת אסתר ויצא המן וגו' שמח וטוב לב הרי דאין זו מעלה באם המן עשה זאת. וצריך לבאר הלא איתא בשולחן ערוך סוף הלכות מגילה טוב לב משתה תמיד הרי חזינן דהיא מעלה עד שבוה מסיימים את השולחן ערוך. ואמר ליישב דאיכא נפק"מ אימתי באה לאדם מידת טוב הלב אם כתוצאה מהמשתה שאין הדבר נמצא בו כמידה טובה ורק בא לו זאת מכת סיבות חיצוניות שאכל ושתה וממילא נהיה לו טוב על הלב לבין ההלכה של טוב לב שהיא מידה טובה שבו והיא בתכונת נפשו שמכחה להביא לאחר מכן גם את המשתה.

בני עליה

הגה"צ ר' מאיר חדש היה מבאר מה דאיתא בגמ' בסוכה מה: 'ראיתי בני עליה', דהיינו שישנם אנשים שידו נמצאת בעליה וכל גופו נמצא בבית, שאין זה 'בן עליה', אלא 'בן עליה' הוא שכל גופו נמצא בעליה, והיינו במקום גבוה ונעלה, ולכך אמרו 'ראיתי בני עליה והן מועטי'.

לא זע

חמי רבי יצחק אלחנן גיברלטר זצ"ל באחד הפורים בישיבה בחור חשוב מאוד השתכר ונכנס למסיבה אצל ר' מאיר, ועמד ודיבר בחריפות ובביקרות, היה לו טענה שר' מאיר נוסע אחרי פורים למנוחה, ור' מאיר ישב ושתק ולא הגיב כלום, והיה לפלא איך שאפי' לא רמז להוציאו וכדו'. ולמעשה אמרו בישיבה שהבחור אז הפסיד את השידוך שלו.

בחור נאה

עוד סיפר חמי שסיפרו לו רבי מאיר חדש זצ"ל שבאחת השנים בא רבנו זצ"ל לברר אצלו על בחור בשביל נכדתו והציע לפניו ר' מאיר שני בחורים שהם שווים בדרגת לימודם וביר"ש ושאל אותו רבנו מי נאה יותר והתפלא ר' מאיר האם דבר זה הוא מעלה בשידוך ואמר לו רבנו שודאי אין זה מעלה שבגלל זה יקחו בחור שפחות טוב בלימוד או במידות אבל כששניהם שווים הוי מעלה נוספת לבחור נאה וכנראה מקורו מדברי הגמ' יומא (יח, א) והתניא ויקרא כא והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו בכח בנוי בחכמה ובעושר.

מחשבות טהורות בתפילה

עוד סיפר חמי: סיפר לי מורי ורבי, הגאון רבי מאיר חדש, סיפור אודות ויסליצקי מקובנה, ששיקף דרגה גבוהה כמוהו ראו בעבר. הוא סיפר לי זאת, משום שידע שמוצאי מקובנה וכי הכרתי את החסיד: היה זה בתקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה. באחד הימים הגיע ויסליצקי לתפילת שחרית בזמנה הקבוע. הוא הוציא את טליתו והתעטף בה. אך במקום להתפלל, החל מסתובב בבית המדרש שקוע במחשבות. ניכר היה כי משחו מטרוד אותו, ועקב דאגתו הוא אינו מסוגל לכוון בתפילתו. לאחר מכן נודע, כי עוזרת או עובד גוי רבו עמו ואיימו כי ילשינו עליו בפני השלטונות. והוא, מחמת צער, לא היה מסוגל לכוון בתפילתו, לכן הסתובב בבית המדרש שקוע במחשבות, עמל על מידת הביטחון עד אשר נירגע. לאחר מכן עמד להתפלל בהשתפכות הנפש. אלו היו החסידים - בני עליה ממש!

יצחק ירנן

מדברי חמי רב יצחק אלחנן גיברלטר זצ"ל נלב"ע ב' תשרי תשפ"א

עקב היותנו בשנת האבל לפטירתו של היקר באדם – חמי זצ"ל נביא אי"ה מידי שבוע דברים ועובדות הקשורות לפרשה לזכרו

בלי ישראל אין מהפכות בעולם

אנו אומרים בהגדה עבדים היינו לפרעה – מלך קשה ומדינה קשה כי שם פרעה הוא פועל רע. ושריו עבדים נסגרים שם בכ"ד מפתחות שלא אפשר לצאת רק ברצון הקב"ה שיכול לשדד המערכות עליונות. עבדים היינו עושים זכר לעבדות ובלילה הזה הוציאנו לחרות אז עושים מעשה חרות. וזהו תשובה לבן.

עבדים היינו וכו' לפרעה במצרים ע"כ לפרעה ולא עבדים לעבד. הלשון הרי אנו ובנינו ובנינו שלושה דורות (מברכת שיר) במצרים היה מאתים ועשר שנים והשם יתברך רחם עלינו והוציאנו ולולי זה היו צריכים להיות שלוש דורות מניין דור הוא שבעים שנה קס"ה קצת פחות ממאתים שנה.

כלם מקשים איך אפשר לאמר ואלו לא הוציא הקב"ה וכו' הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו לפרעה וכו' שמשך אלפי שנים אנו לא מוצאים משעבדים אומה עבדים. יש מתרצים לולי שהקב"ה הוציא באמת היו בורחים אבל השעבוד היה נשאר והיה גנאי אבל הקב"ה הוציא הפקיע שיעבוד.

הנצי"ב באמרי שפר מחדש יסוד חדש שלולי הקב"ה לא היה מוציא היו ממש נשארים עבדים שהיה העולם מתנהג בטבעי ממש ולא היה מצרים לעולם ממלכה שפלה ואנו היינו משועבדים תחתיה לעולם שע"י קבלת התורה של עם ישראל השתנה העולם מטבע לנס דאין פורענויות בא לעולם אלא בשביל ישראל (שמתבטלים מהתורה) שקיום כל העולמות ע"י עם ישראל יוצא לולי שהקב"ה הוציא אותם היו נשארים עבדים לפרעה שהעולם היה נשאר טבע בלי שינוי.

מהר"ל מתרץ כי יציאת מצרים היה בריה חדשה של עם ישראל להיות עם סגולה ונעשה שלמות העולם והיו ישראל יוצאים נחשבים עם נולד לכך לא אפשר יציאתם רק על ידי הקב"ה ואפילו לא על ידי מלאך (כי שלושה מפתחות לא נמסרו לשליח היה וכו' ב' יציאת ישראל ממצרים היה בריאה חדשה שלא נמסר לשליח שהקב"ה היה מוכרח לבדו להוציא) כמו בריאת העולם היה רק על ידי הקב"ה כך בריאת עם ישראל רק על ידי הקב"ה. ולולי זה היה העולם נשאר כמו שהוא [ואז אפילו היינו בורחים אבל היצירה של עם ישראל לא היה כאינו עם כמו שאר עמים. היציאה חוץ מעבדות גשמית היתה יציאה מעבדות רוחנית יצירה חדשה שלמות הבריאה].

גלות מצרים

וירעו מעשה ניסים (נתיבות). וירעו התחכמות ויענונו שכל העבודה היה לענות עם ישראל ולא לטובת עצמן כלל וכמו שאמרו חז"ל שהבנין היה במקום שכל מה שבנו נשקע בארץ ולא היה להם שום צורך בהבנין רק שעשו בכוונת עינוי מיראתם פן ירבה ועבודה קשה מהתוסי' דהגימטריא של בפרך עולה ל"ט לומר שבכל הל"ט מלאכות עבדו בני ישראל את מצרים עד כאן.

ונצקע אל הד' וישמע הד' קולנו ויזכור את בריתו את אברהם וכו' מדייק הנצי"ב שהגזרה כל הבן הילוד זה היה בזמן שמשה נולד כבר לפני שמונים שנה אלא ששמע השם יתברך את נאקתם ויזכור את ברית האבות ראה גם מה שלא צקעו. וראה כל הגזרות שמה מצרים עשו לישראל וע"י נתמלא רחמים.

והמענין שישראל צקעו ויאנחו לשון אחד שמת פרעה היה להם מנוחה והתפללו להשם יתברך לפי הלשון הזה התפללו על קושי העבודה והשם יתברך ראה את קושי העבודה רק לבסוף קדם שמע תפילתם וזכר ברית אבות. וראה כל הגזרות מלפני שמונים שנה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו רק לבסוף ראה את הלחץ והדחק שמצרים מעבידים ישראל שבאמת זה העבודה היה גזרה ולא עבר זמן ארבע מאות שנה אבל קושי השיעבוד של גזרת הבנים זה לא היה ממילא מענין קושי העבודה עוד לא היו נגאלים רק מה שעשו שלא נגזר על ישראל זה השם יתברך צרף ונגאלו שבאמת קושי השעבוד ראה לבסוף. שלא היו נגאלים מזה אלא בזמנו.

בכלל הגזרה ע"י חשב את הקץ וקרוב את הגאולה והעיקר בתפילה לעורר רחמי שמים שיזכור ברית אבות אחר זה השם יתברך מתעורר הרחמים על הכל אפילו מה שלא מתפלל שעיקר בתפילה עצם להתפלל לשם יתברך אבינו אתה מלכנו אתה וכל צרכי של האדם הקב"ה נותן וזה עיקר ימים נוראים. מלכויות לקבל והשם יתברך נותן הכל אפילו מה שלא ביקש. שבעצם הגזרה יכול להיות מוכרח להיות אלא עצם התפילה השם יתברך מתמלא רחמים ומרחם עליו.

דבר וחרב

ויוציאנו וכו' ביד חזקה זו דבר וכו' לכאורה קשה למה התחיל המגיד את המכה הראשונה דבר ומה זה ביד חזקה אומר הנהיבות שד"ר היה מכה חמישית נאמר יד השם ועד כאן חזק את לבו ומכת בכורות גם היה עשירי כתוב גם יד השם ובשביל זה דורש זרוע נטויה זו החרב זה מכות בכורות. בחמש הראשונות היה להם בחירה ואחר שחזק את לבו כבר היה למלאך רשות לעשות דין וזה וחרבו שלופה כל הזמן.

(ולוי נדמה שיש מדרש שבמכת דבר לחוד היו יכולים להגלות בשביל זה הוא מתחיל בראשון במכת דבר.

דעת ואמונה

מתורתו של הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

טבת תשפ"א • גיליון מספר 7

ברית ותורה – זכות קיומנו בארץ ישראל

שיחה שנאמרה במוצאי שב"ק פרשת ויגש

לפיכך לאחר האכילה יש לנו להזכיר את ירושלים ולהתפלל לבניינה, לפי שדרכה משפיע ה' את הטובה לכל העולם.

ומה שמברכים ברכת הטוב והמטיב, באמת אינו מן התורה אלא רבנן תקנוה בשעה שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, ועל שמחה זו תקנו לכל הדורות שיברכו 'הטוב' שלא הסריחו 'המטיב' שניתנו לקבורה, כמבואר בגמרא שם [אגב אורחא, יש להביא פרפרת נפלאה בענין זה, שלכאורה יש לתמוה, הלוא נס זה שניתנו הרוגי ביתר לקבורה הוא נס פרטי לאנשי העיר ביתר שארע באותו הדור עם אותם מתים, ומה ראו חז"ל לתקן עבור נס זה ברכה לכל ישראל בכל הדורות. ביאר הענין במשך חכמה (דברים ח, י), כי נס זה ארע לאחר חורבן הבית, במצב שכלל ישראל היו יכולים לחשוב כי ה' עזבם ונטשם, מאחר שהיו רגילים לראות את כל הניסים שנעשו במקדש ולפתע הסתיר ה' פניו מהם ולא הראה להם ניסיו והשליכם אל בין האומות. על כן, כאשר הגיע הנס הזה שהקים הקב"ה עליהם מלך נכרי שנתן את רשותו לקבור את הרוגי ביתר, הראה להם כי על אף הגלות עדיין לא עזבם, כדכתיב "לא מאסתים ולא געלתים לכולתם להפר בריתי איתם", ועל זה באה השמחה הגדולה לכל ישראל, שראו כולם כי לא נטש ה' את עמו, ובעקבות שמחה זו תקנו לנו את הברכה הזו].

אך מאחר שלמדנו מדברי התוס' כי החובה להזכיר ברית ותורה היא מן התורה, יש לנו להבין מהיכן נדרוש כן, ומנין לנו החובה הזו.

ובאמת רש"י בדבריו עמד בזה, מה טעם יש להזכיר ברית ותורה בברכת המזון, וכתב "ברית – שעל ידי ברית ניתנה לאברהם בפרשת מילה", "תורה – שאף בזכות התורה והמצוות ירשו את הארץ" (ברכות מח, ב). מבואר בדבריו, כי מאחר ונתחייבנו להודות על הארץ, חייבים אנו להודות גם על הברית והתורה, לפי שהן אלו שהביאו אותנו לזכות בארץ.

במאמר זה נרחיב את היריעה בעומק הענין, במהותה של הברית, ושילוב שני התנאים – ברית ותורה – לרשת בזכותם את הארץ.

ב. בסוף פרשת לך לך, כאשר ציווה הקב"ה את אברהם להימול הוא וזרעו, נאמר לו כך: והקימותי את בריתי ביני

החיוב מן התורה להזכיר 'ברית ותורה' בברכהמ"ז

א. בגמ' (ברכות מט, א) "כל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו". ויש להסתפק האם חובה זו שצריך להזכיר ברית מילה ותורה הוא מדאורייתא, או שרבנן הם שתקנו הזכרה זו.

והנה בגמ' (ברכות כ, ב) בע"י האם נשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא או מדרבנן, נפקא מינה אם יכולות להוציא את הזכרים ידי חובתם. ובביאור הצד שלא יהיו חייבות מדאורייתא, כתב רש"י שם שהוא משום שנשים לא קבלו נחלה בארץ, ולפיכך אינן חייבות להודות על הארץ. אך בתוס' הקשו עליו דא"כ היה לגמרא להסתפק גם על הלויים, שהרי אף הם לא קבלו נחלה בארץ. על כן פירשו, כי מכיוון שצריך להזכיר ברית ותורה, ונשים ליתנייהו לא בברית ולא בתורה, שהרי דרשו "ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם" (קידושין כט, ב), על כן יש צד לומר שלא יהיו חייבות בברכת המזון [ומה שפטורות אף מברכת הזן, י"ל דהוא משום שכל ברכת המזון היא מצווה אחת, ולא שייך לחייב בברכה אחת ולא בחברתה. ובאופ"א י"ל, כיוון שכל הברכות נלמדות ממקרא אחד, על כן הוקשו כל הברכות להדדי, ומאחר שפטורות מאחת הברכות נפטרו מכולן].

מבואר בדבריהם, כי החיוב להזכיר ברית ותורה הוא מדאורייתא, שהרי מחמת שנשים לא שייכות בהן יש צד לגמ' שיהיו פטורות מברכת המזון.

ויש להבין היכן מוזכר בתורה חובה זו של הזכרת ברית ותורה, בשלמא שאר הברכות נלמדות מהפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (דברים ח, י), ודרשו: וברכת – זו ברכת הזימון, את ה' אלוך – זה ברכת הזן¹, על הארץ – זו ברכת הארץ, הטובה – זו בונה ירושלים (ברכות מח, ב). והטעם שחייבה תורה להזכיר כל אלו, המזון - הלוא הוא ממש הודאה על המזון שאכלנו, והארץ – לפי שממנה צמח המזון ולפיכך צריכים אנו להודות עליה, ובונה ירושלים הוא משום שכל השפע שיורד לעולם בא מכוח ירושלים שהשכינה שרויה בה, וכדכתיב "כי בחר ה' בציון איווה למושב לו וגו', צידה ברך אברך אביוניה אשביע לחם" (תהילים קלב, יג-טו),

למדנו על חובתנו להודות על המזון שנותן לנו לחיותנו כהיום הזה.

1 ומה שבתיבות אלו נרמזת דווקא ברכת הזן, היינו משום שמשמעות 'אלוך' היינו שהוא המחיה אותך, ולפיכך מזה

היא שייכת לעם ישראל, אלא שבפועל לא נכנסו אליה אלא לאחר זמן.²

ומקרא מלא דיבר הכתוב "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה" (שמות ו, ח), הרי להדיא שהארץ ניתנה כבר לאברהם יצחק ויעקב, ואנו קבלנו אותה 'מורשה' – ירושה מהם.

וארץ זו שייכת לנו בקנין גמור, ומשום כן אף בשעה שאין ישראל שרויים על אדמתם אלא פזורים בין האומות בגלותם, עדיין אין כל אומה ולשון יכולים לכבוש המקום. וכפי שכתב הרמב"ם (ויקרא כו, טו) "בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם וכו', **כי מאז יצאנו ממנה לא קיבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם**".

ביאור דבריו, כי הנה אם לא היתה הארץ שייכת לישראל בקנין גמור, הרי בשעה שחטאו וגלו מעל אדמתם, היו צריכים האומות לכבושה, לפי שעמים רבים מגלים ענין להשיג שליטה על הארץ הזו, הן משום שהוא טובה ורחבה, והן מצד מיקומה הטוב שמחברת בין אפריקה לאסיה, וכן משום שבארץ הזו יש אתרים רבים המקודשים לדתות אחרות. אלא שלמרות כל הניסיונות החוזרים ונשנים מהם בכל הדורות מאז גלינו מארצנו, אינם יכולים להשיג מבוקשם כאן. והטעם, משום שהארץ הזו שלנו היא ירושה מאבותינו, ואף כאשר איננו זכאים לדור בה מחמת עוונותינו, עדיין נותרה היא של כלל ישראל מאז ולעולם.

חשיבותה וערכה של ברית המילה

ד. נמצינו למדים כי כל מה שהארץ הקדושה שלנו היא, בשכר המילה באה לנו. נמצא כי מה שנתן הקב"ה את הארץ, לא כמתנה נתנה לנו אלא כעין מכר כביכול, שנתן לנו את הארץ תמורת הברית שאנו חותמים בבשרינו. ומעתה יש להעיר, מה מקום יש להודות ולברך על נתינת הארץ, הלא לכאורה בדין קבלנוה ולא בחסד, ומה מקום יש להודאה זו.

ובפרט שהרי יודעים אנו את הקושי שיש לכל אב מישראל שמל את בנו ושומע את קול בכיו של התינוק, אשר מזדעזע לבו עד מאוד בראותו את בנו חביבו מקיז דמו בצער וכאב, ואמנם לבנו מתרונן בקרבנו על הנחת רוח שעושים אנו להקב"ה בכל דמעה ודמעה הנושר מעיני התינוק, אך מצד עצם המעשה קשה הוא עד מאוד. וכבר רבותינו ז"ל השוו ענין המילה למסירות נפש, שאמרו "כי עליך הורגנו כל היום זו מילה שניתנה בשמיני" (גיטין נו, ב), ומכיוון שזו מצווה קשה קבלנו תמורתה את המתנה הגדולה – ארץ ישראל.

להמבואר נמצא שכבר טרם כניסתם היתה הארץ 'ארץ ישראל' ומדוע לא תתחייב. אכן הביאור, כי הן אמנם כבר קודם שנכנסו הייתה הארץ שייכת לישראל, אך עדיין לא היתה קדושה בקדושת הארץ, לפיכך אין מקום לחייבה בהפרשת תרומ"מ, ורק לגבי הנידון הנזכר שם להחשיב החיטים כאילו גדלו בחוץ לארץ, לגבי זה אמרו שעל אף שלא הייתה קדושה – אינה חוץ לארץ, ויש עוד להרחיב בנידון זה, ואכמ"ל.

ובינך ובין זרעך אחריו לדורותם לברית עולם **להיות לך לאלוקים ולזרעך אחריו**, ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלוקים, ויאמר אלוקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריו לדורותם" (בראשית יז, ז-ט). למדנו בפסוקים אלו, כי בעבור מצות המילה הבטיח הקב"ה לאברהם שתי הבטחות: ראשית – להיות לך לאלוקים ולזרעך אחריו. ועוד – ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו.

ביאור הענין הוא, כי הנה ידוע שעניינה של מצות המילה הוא לקבוע חותם עבדות בגופנו, להורות על היותנו עבדים לה'. ועבדות, שני פנים יש לה, כשם שאנו עבדים לה' כך ה' הוא האדון שלנו, "אנו עבדיך ואתה מלכנו", לפיכך הבטיח הקב"ה לאברהם, שבעבור קיום מצות מילה שישאל יקבעו בגופם חותם עבדות לה', יהיה הוא להם לאלוקים, היינו מנהיג, הוא יהיה אדוננו ומלכנו, ינהיגנו בכל דרכינו. וכפי שאמר דוד ע"ה "אלוקי מערכות ישראל" (שמואל א יז, מה), היינו שהבורא העמיד עצמו להיות המפקד על כל מלחמותינו ומערכותינו, כביכול.

וכך היתה הנהגתו ית' עמנו בכל הדורות, כאשר הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, ירד הוא בכבודו ובעצמו לגאול את בניו, וכפי שאמר משה לישראל על הים י"ה ילחם לכם ואתם תחרישון" (שמות יד, יד), ובמשך כל השנים עד שהגיעו לארץ נשא הקב"ה את בניו על כנפי נשרים, כאשר ישא האומן את היונק. ולפיכך הורה לנו הקב"ה "כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלוקיך עמך המעלך מארץ מצרים" (דברים כ, א), גם אם אתה נמצא במציאות כה קשה, כאשר אל מולך באים האויבים בסוסים ופרשים, עם רב ממך, אין לך מה לחשוש, כי הלא הקב"ה נמצא איתך, הוא ילחם עבורך – "כי ה' אלוקיכם ההולך עמכם להילחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם" (שם פס' ד).

וכפי שהתורה הקדושה אומרת: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאוותך (דברים לג, כט), הקב"ה הוא החרב שלנו, הוא נלחם בשבילנו ומנהיג אותנו על מי מנוחות בכל מצב ובכל סיטואציה שתהיה.

והנהגה פלאית זו זכו ישראל מכח מה שקבלו על עצמם למול את בניהם בכל הדורות, וזו היא ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם כאשר נצטווה על המילה: להיות לך לאלוקים ולזרעך אחריו.

בשכר המילה נתן הקב"ה לאברהם את הארץ

ג. עוד הובטח לו לאברהם עבור המילה: ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו, היינו שבזכות שקבלו ישראל על עצמם את המילה, נתן להם הקב"ה את ארץ ישראל. ודבר זה מבואר, שלא רק כאשר נכנסו ישראל לארץ ישראל אז נקנתה להם, אלא כבר לאברהם היא ניתנה, ומאז ועד עולם

² וכן מבואר להדיא בירושלמי (חלה פ"ב ה"א) "לזרעך נתתי את הארץ הזאת, אתה אין כתיב כאן אלא 'נתתי', כבר נתתי", היינו שמיד כאשר נימול אברהם כמצוות הבורא, מיד נקנתה הארץ לו ולזרעו, ומחמת כן אמרו שם שכאשר נכנסו לארץ הוצרכו להפריש חלה אף מן החיטים שגדלו קודם כניסתם, כי עוד טרם שנכנסו הייתה הארץ חשוכה 'ארץ ישראל' – ארץ של ישראל. ואמנם זה ברור שקודם שנכנסו לארץ לא הייתה הארץ חייבת בהפרשת תרומ"מ והפרשת חלה, ולכאורה

תורה, היינו לשמור את דברי התורה ולקיימם, ועל ידי זה נוכל לזכות **לשבת בארץ** ולא תקיא אותנו הארץ.

מעשה נבין היטב הטעם בהזכרת 'ברית ותורה' בברכת המזון, כי מאחר ונצטוונו לברך על הארץ שנתן לנו הקב"ה, צריכים אנו להוסיף ולהודות על שתי המתנות הנוספות שנתן לנו אשר בזכותם קבלנו את הארץ ויכולים אנו לשבת בה – הלא הן ברית ותורה [אמנם בלשון רש"י הנזכר נראה כי התורה מהווה אף היא תנאי לכך שקבלו ישראל את הארץ – "שאף בזכות התורה והמצוות ירשו את הארץ", אך יתכן לולא דבריו לומר כהנ"ל, שהתורה היא התנאי שיוזכו ישראל לשבת בארץ שלהם, ואילו מה שהיא קנויה להם זה מכוח הברית].

ברכתה של הארץ מותנית בשמירת המצוות

ו. וכשם ששמירת התורה היא התנאי לקיומנו ושהותנו בארץ ישראל, כן היא מהווה את התנאי שתהיה הארץ מלאה בשלל מעלותיה וסגולותיה. הנה בכמה מקומות בתורה מפרטים המקראות את טובה העצום של ארץ ישראל, וכמו שאמר הקב"ה למשה כשציווהו על שליחותו להוציא את ישראל ממצרים: וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש (שמות ג, ח), וכן עוד הרבה במקרא.

וברכה זו שנתברכה ארצנו – ארץ זבת חלב ודבש, מן המופלאות היא, "שהחלב זב מן העצים והדבש זב מן התאנים ומן התמרים" (רש"י שמות יג, ה), וכפי שמתואר במדרש "מעשה באחד שאמר לבנו הביא לי קציעות מן החבית, הלך ומצא הדבש צף על פיה, אמר לו זו של דבש היא, אמר לו השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה" (הובא ברש"י דברים לב, יג), כשנתבונן במעשה זה, הלא לא נאמר שם 'לך והבא לי גרוגרות', אלא 'קציעות', הגרוגרות הן תאנים, אך הקציעות הן תאנים מיובשות, **ותאנים אלו אשר היו מיובשות כבר, הן אלו שמילאו את החבית בדבש עד פיה**. כאלו היו פירותיה של ארץ ישראל, מושפעים ומבורכים עד בלי די.

אך עניינו ראות כהיום הזה את פירות ארץ ישראל, והם אינם מבורכים כפי אשר תיארו חכמינו את פירותיה בשנים קדמוניות, ואנו נתמה להיכן נעלמו הפירות הטובים שהשתבחה בהם ארץ ישראל.

תשובה לדבר נלמד מדברי הגמ' (כתובות קיב, ב) המספרת על שלשה אמוראים שנכנסו ליישוב בארץ ישראל, הביאו לפניהם אפרסק ענק אשר גודלו חמש סאין, ולא היה באפשרותם לאכול את האפרסק הזה לבדם, על כן אכלו שליש ממנו הפקירו שליש ונתנו לפני בהמתם שליש. לשנה אחרת הגיע רבי אלעזר לאותו מקום, והביאו גם לו אפרסק, אך גודלו היה כזה שנכנס אל תוך ידו האחת, כלומר שאותו עץ עצמו אשר אשתקד הצמיח אפרסק בגודל חמש סאין, בשנה זו היו פירותיו קטנים ומצומקים, קרא עליהם רבי אלעזר את המקרא "ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה" (תהילים קז, לד), היינו שהאדמה מתקלקלת ונהיית כמו אדמה מלוחה אשר אין באפשרותה להצמיח פירות טובים ומשובחים, וכמאמר הכתוב "גפרית ומלח שריפה כל ארצה לא תיזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב" (דברים כט, כב), וכל זה ארע 'מרעת יושבי בה'.

ועל מצוה זו מסרו ישראל נפשם בכל השנים ובכל הזמנים, ואף בתקופות קשות וסוערות, כאשר גזרו המלכות גזירות על ישראל, תמיד שמרו ישראל על ברית המילה כעל בבת עיניהם, וכפי שאמרו בגמ' "כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון עבודת כוכבים **ומילה** - עדיין היא מוחזקת בידם וכו'" (שבת קל, א).

ועד ימינו אנו ניתן לראות בבירור, כי אף אחינו הרחוקים מדבר ה' רח"ל, יכולים הם לעבור את כל העבירות שבתורה, אך לא יעלה על דעתם שלא למול את בניהם. ארע פעם שהזדמנתי לאחד הקיבוצים, שוחחתי עם אחד מבני המקום וסיפר לי דברים אשר תסמרנה שערות לשמעם, עובדים הם בשבת וביום כיפור רח"ל, אין במקום לא בית כנסת, לא מקווה ולא שוחט, ובכל רחבי הקיבוץ לא נמצא אף סממן יהודי. אך בשיחתו הבהיר לי כי על ברית המילה לא יוותרו לעולם. תחושתם היא כי מי שלא ימול את בנו הרי שהפקיע אותו בזה מלהיות שייך לכלל ישראל, וכאילו חלילה אינו יהודי, ולפיכך אף כאשר יהיו שרויים בשפל המדרגה בתוך הטומאה והזוהמה, יקיימו באדיקות את המצוה הזו, למרות שהיא קשה לאב הרבה יותר ממצוות אחרות, כגון סוכה ולולב.

אם כן נתמה, מכיוון שבדין קבלנו את הארץ, מה מקום יש להודאה עליה. אך זו אינה קושיא, כי על זה גופא אנו מודים, על שבאהבתו אותנו נתן לנו הקב"ה את מצות המילה, ובתמורתה העניק לנו את ארץ ישראל.

מעשה נבין היטב מה טעם יש להזכיר 'ברית' בברכת המזון, כי כאשר נצטוונו להודות על ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחיל לאבותינו, צריכים אנו להוסיף ולהודות על מצות המילה שנתן לנו, אשר בזכותה ומכוחה נתן לנו את הארץ, ואילו לא היה נותן לנו את הברית הזו, לא היינו זכאים לרשת את ארץ ישראל.

שמירת התורה והמצוות מקנה לנו את הזכות לשבת בארץ

ה. אלא שמאחר ולמדנו כי בתמורה למילה קבלנו את ארץ ישראל, יש לתמוה כיצד יתכן שגלו ישראל מארצם, הלא תמיד שמרו ישראל ברית מילה, בכל העיתים ובכל הזמנים.

תשובה לכך, כי אמנם זכו ישראל שתהיה ארץ ישראל **קנויה** להם בשכר המילה, אך הזכות **לשבת בארץ** היא מדרגה אחרת, ולזה אפשר רק אם ישמרו ישראל את התורה והמצוות. וכמבואר במקראות הרבה שאם ישראל לא ישמרו את התורה לא יוכלו לשבת בארץ, כגון "ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה" (ויקרא כ, כב), וכן "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה" (ויקרא יח, כח), וכתב רש"י "משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס, שאין עומד במעיו אלא מקיאו, כך ארץ ישראל אינה מקיימת עובדי עבירה", היינו שמקדושתה של הארץ אינה יכולה לסבול בתוכה עובדי עבירה, והרי זה כמאכל מאוס שנכנס אל תוך מעיו של האסטניס, שמיד עם בליעתו יקיא אותו.

למדנו כי בכדי לזכות לשבת בארץ ישראל נדרשים שני תנאים, ראשית: ברית מילה, והיא התנאי אשר תמורתו **קבלנו במתנה** את הארץ שתהיה 'ארץ ישראל', שנית:

אך כאשר הזרעים הינם בני ישמעאל, הפכה האדמה להיות מלחה, ולא הפיקה להם יבול משובח כפי שציפו. תיריה מזו, זכורני שפורסם לפני כארבעים שנה, אשר בני קיבוץ אחד בדרום שלחו לנשיא המדינה דאז מתוצרת אדמתם, והגישו לפניו בצל במשקל קילו וחצי, והנה היום אין אנו רואים פירות כה גדולים ומשובחים. אלא שאמנם רק ארבעים שנה חלפו, אך ירידת הדורות ניכרת אף בשנים אלו, והחטאים התרבו, לפיכך הפסיקה האדמה לתת את הפירות הטובים והמשובחים כאותם ימים.

ועוד ממעלתה של הארץ, כי מאחר ויש בסגולתה להוציא פירות כה משובחים וטובים, הרי שהם מייצאים את היבול הזה לשאר הארצות, ובני הארץ מתפרנסים מהם. וכפי שכתב רש"י עה"פ "וכימך דבאך" (דברים לג, כה) "כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום, יהיו דבאך - שכל הארצות יהיו דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מבורכת בפירות, וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם".

ופרנסה זו טובה ומעולה היא מפרנסתם של שאר העמים והארצות, אשר זקוקים למחייתם לעסוק בייצוא נפט ושאר מרעין בישין, אך אנו, העם הנבחר, לא חפץ ה' שנעסוק בחומרים אלו אשר ריחם רע, שלא יריח אותו צדיק את ריחו הרע של הנפט, על כן ברך את הארץ בפירות משובחים, בכדי שאלו יניבו ליושביה כסף וזהב לרוב. וזכורני שאחד מראשי השלטון החילוני אמר פעם כי עיקר הכלכלה של הארץ יהיה מהתעשייה ולא מהחקלאות, אך בדבריו הראה בורותו ובערותו, כי אדרבה, ברכתה של הארץ היא שלא תזדקק להגיע לאותה פרנסה שחורה, אלא פירותיה הטובים הם שיביאו על בניה את הפרנסה.

וכדברים האלו מבואר גם בגמ' בתענית (כג, א), שבימי שמעון בן שטח היו הגשמים יורדים בלילי שבתות ובלילי רביעיות [שאלו ימים שלא היו הולכי דרכים מסתובבים מחוץ לבתיהם], והתברכו פירות הארץ עד שנעשו חיטים ככליות, שעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב. הלך שמעון בן שטח וצרר מאותם פירות בכדי שעמדו למשמרת לדורות הבאים "להודיע כמה החטא גורם, שנאמר 'עוונותיכם היטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם' (ירמיהו ה, כה)".

למדנו מכאן, כי ברכתה של הארץ מותנית בקיום שמירת התורה והמצוות של יושבי הארץ, ואם מעשיהם רעים נעשית הארץ "ארץ פרי למלחה", והחטאים מונעים את הטוב הגדול הזה, ורק אם ישמרו את התורה יזכו לשפע העצום הטמון בכוחה של הארץ.

וכאן מקום להוסיף דבר מופלא, הנה יודעים אנו כי בישובים בדרום הארץ, באזור המכונה 'גוש קטיף', בשנים עברו היו יושבים בהם יהודים אשר עסקו לפרנסתם בחקלאות, והיה המקום מוציא פירות מבורכים אשר הביאו פרנסה מרובה למגדליהם. והנה זה פלא, לאחר שפנו אותם יהודים מבתיהם, והגיעו בני נכר לשבת בבתיהם תחתם, פסק כל השפע מאותו מקום, ולמרות ניסיונם להביא גם הם תוצרת חקלאית מפוארת מאותה קרקע אשר זרעו קודמיהם, לא צלח בידיהם להביא הפירות הללו.

כאשר שמעתי כן, אמרתי הלוא מקרא מפורש הוא: ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה, לפיכך כאשר דרו במקום יהודים, אשר מעצם טבעם הינם בעלי מידות טובות - ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, נתנה להם הארץ פריה,

דברי חיזוק במעלת ברכת אשר יצר בכוונה

[נאמר בסוף השיעור]

שמעתי מעשה שארע עם יהודי אשר ל"ע חלה במחלה הנוראה, עד שהתדרדר מצבו ואמרו לו הרופאים כי לא נותר לו כל סיכוי לחיות ועליו להתכונן לקראת עזיבתו את העולם. אותו יהודי היה ירא ושלם, אשר הקדיש מזמנו לקרב ללבושיתיהם של אחינו הרחוקים אל אביהם שבשמים.

כאשר שמע את מצבו הקשה, הלך וכינס את ידידיו אשר עמל רבות לטפח ולקרב אותם, וסיפר להם דבריו כהווייתו, כך וכך מצבי, וכך אמרו לי הרופאים. אך הוסיף ואמר: אמנם הרופאים כבר הרימו ידיהם בייאוש, אך דעו לכם כי אתם יכולים לסייע לי. תמחה בפניו, אם הרופאים הגדולים אמרו נואש, כיצד אנחנו אשר אין לנו עסק ברפואה נוכל לעזור לך? בתשובה לתמיהתם, עמד ופרס בפניהם את החסד העצום שעושה עמנו הקב"ה בכל פעם שאנו פונים לבית הכסא, כיצד המערכת הפלאית הזו פועלת בדקדוק רב, וכי אין הדבר מובן מאליו. וכידוע מה שאמר המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל, אשר אם היה יודע האדם את מורכבותה של מלאכה זו, בכל פעם שהיה יוצא מבית הכסא היה רץ לאמו לספר לה שיכולה להיות רגועה כי הניתוח הסתיים בהצלחה... אכן כן, פלא זה אינו נופל מאומה מניתוח מורכב.

וכך עמד וביאר להם כל תיבה ותיבה שאנו אומרים בברכת 'אשר יצר', כיצד אנו מודים על הפלא הזה לפרטי פרטים. וביקש מהם: עשו עמי חסד, קבלו על עצמכם להתחזק בברכה זו, לאומרה בכוונה ובמתנות, ועל ידי זה יזכני ה' ויוציאו מאפילה לאורה.

כשומעם את דבריו ובקשתו, לא היססו לרגע וקיבלו כולם על עצמם להתחיל להקפיד ביתר שאת וביתר עוז בכוונת הברכה, ואכן כך עשו. לאחר שבועיים או שלש כבר הוטב מצבו, עד שבשיעור דשמיא חלפה מחלתו לגמרי.

אנו רואים היום כיצד הזקוקים לישועה ורפואה עושים סגולות רבות על מנת שיחלצם ה' ממצר, אך צריך לזכור את הדבר הזה, כי ברכת 'אשר יצר' בכוונה כוחה רב עד מאוד, ובפרט החולה עצמו כדאי שיתחזק בזה ובזכות זה יביא לו ה' מזור למחלתו בעז"ה.

הוצאות הגיליון מרובות
לתרומות נא ליצור קשר בטל'
052-7602449

ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א במערכת "קול יהודי מרוקו" 0747962335 שלוחה 2-2-2 שמעו ותחי נפשכם

הדברים נערכים עפ"י הבנת הכותב מתוך שיחה הנאמרת מידי מו"צ בבית הרב שליט"א בשעה 19:30 לקבלת הגיליון במייל מידי שבוע, ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: m0548468875@gmail.com

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

חיובי המלמד על נזקי ילדי הגן

שאלה

לכבוד החלוקה של מושי בן השלוש שלומד בכיתת גן בתלמוד תורה השכונתי, הלבשו אותו הוריו בבגדי חג ימים. בבוקר נתן המלמד לכל הילדים צבעים מיוחדים [ארטליין] כדי שיציירו ציור מיוחד לכבוד מושי, אולם הוא שכח לשים סינר על בגדיהם שיגן עליהם מכתמים. עקב כך, חלק מהילדים הקטנים לכלכו בשעת הציור את בגדיהם, וביניהם גם מושי לכלך את בגדיו הנאים בכתמים שאינם יורדים בכביסה.

האם חייב המלמד לשלם על נזקי הילדים?

תשובה

המלמד חייב גם בדיני אדם על נזקי הילד הקטן. החיוב קיים בין על הבגד שהילד לבש, ובין אם הילד הזיק עם הצבע לבגדי ילדים אחרים.

לפיכך צריך המלמד לבקש את מחילת הורי הילדים שיפטרו אותו מחיוב הממוני אליהם. אולם אם יהיה הורה שלא יסכים למחול לו - יצטרך המלמד לשלם לו עבור הנזק שנגרם מחמתו.

מקורות

כתוב בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' קסו, מניסוח התשובה שכתובה שם בטעם השלישי נראה, שהרשב"א לא כתבה, אלא אחד מבני דורו) לגבי חיוב שמירה של מלמד תינוקות על ספרי הילדים הקטנים שמביאים מביתם לתלמוד תורה, ומחזירים אותם בסוף היום לביתם, וכתב שם בתשובה, לפטור את המלמד מחיובי השמירה על ספרי הילדים מחמת שלש סיבות כדלהלן: א. כדי להתחייב בשמירה, צריך המפקיד לומר לשומר "שמור לי" והמקבלו צריך להתרצות לכך, [יסוד זה מבואר גם בתוס' בב"ק צג. בד"ה ורמינהו וע"ש]. ובנידון ספרי הילדים, ההורים לא אמרו למלמד לשמור על ספרי הילדים, וממילא המלמד לא התחייב מעולם על שמירתם.

ב. כל שומר מסכים לקבל שמירה על חפץ בתנאי - שיכול לקחתו ולהניחו במקום משומר. אבל לגבי ספרי הילדים, הורי הילד רוצים שהספרים הנ"ל ישארו בידי ילדיהם בדיוקא, והמלמד לא יקחם מידם לרשותו. לפיכך לא שייך לומר שיש למלמד דין שומר עליהם.

ג. היות וההורים נתנו את הספר בידי ילדם הקטן שאינו בר שמירה, לפיכך נחשב הספר בגדר "אבידה מדעת", ולכן אע"פ שאסור למלמד וכ"ש לאדם אחר לקחתו מהילד, אולם חל על הספר את הפטור שנאמר בב"ק (צג.) לשמור - ולא לאבד ע"כ.

סיבת הפטור משמירה למלמד או לגננת

לאור האמור, גם בנידון דנן, המלמד, המטפלת או הגננת וכדומה, מכיוון שלא קיבלו מעולם שמירה על חפצי הילדים הקטנים, וכ"ש לגבי חפצים שנמצאים כל הזמן ברשות הילדים, שאסור למלמד לקחתם מהם ולהניחם במקום שמור כמו הבגדים שהילדים לבושים בהם, משקפיים, נעליים וכיו"ב, לפיכך, במקרים אלו לא חל על המלמד או על הגננת דיני שומר על בגדי הילדים ושאר חפציהם, ולכן מחמת חיוב שמירה - הם פטורים על הנזק שיקרה לבגדים או לשאר חפצי הקטנים. לפיכך גם בנידון דנן, למרות שהמלמד פשע במלאכתו ולא הלביש סינר להגן על בגדי הילדים מלכלוך, אולם מניעת המגן אינה מחייבת אותו בתשלום על נזקי הבגדים, מאחר וכאמור הוא לא קיבל עליו חיוב שמירה עליהם. לפיכך

אם הילדים ישחקו בחצר ובגדיהם יתלכלכו או יקרעו - פטורים המלמד או הגננת מהנזק שיקרה לבגד. ופטור זה קיים גם בדיני שמים.

טעם החיוב לשלם בנידון השאלה

והנה מבואר בגמ' ב"ק (טז, נט:) שלפי תנא דבי חזקיה וריש לקיש, אם נתן אדם שלהבת לילד קטן והילד הזיק עם השלהבת הנ"ל למזון אחרים - חייב הנותן בתשלומי הנזק, בגלל שלא שמר על ממונו שלא יזיק. ומסירת ממונו לילד קטן שנחשב כשוטה ואינו בר שמירה נחשבת כפשיעה, ולפיכך חייב נותן השלהבת על נזקי השלהבת שלא שמרה כראוי. אולם אם היה מוסר גחלת לילד קטן, והילד היה צריך עדיין לנפוח בה כדי ליצור ממונה את השלהבת שתזיק אח"כ, במקרה זה נחשב הנותן לקטן את הגחלת - כמוזיק בגרמא שחייב רק בדיני שמים, מאחר ויצירת המוזיק שהיא השלהבת נעשתה ע"י הקטן בלבד כי הוא יצר ע"י הניפוח את החפצא של המוזיק, ולכן מי שהביא לו את האפשרות לכך נחשב רק כגורם לעשיית הנזק, ויתחייב רק בדיני שמים על הנזקים שעשה הקטן עם השלהבת.

והנה נתינת צבע [ארטליין] שאינו יורד בכביסה לידי ילד קטן, נחשב כמו נתינת השלהבת, כי המוזיק שזה הצבע - נמצא בעולם ויכולים להזיק עמו מיידית, ולא צריך לעשות פעולה נוספת ע"י הקטן שיצור את המוזיק כמו כשמסרו לו גחלת. לפיכך אם המלמד היה מלביש תחילה את הילדים בסינר ורק אח"כ היה נותן להם את הצבע, במקרה זה הצבע לא היה בגדר "מוזיק", כי ציור על סינר שמויעד לכך לא גורם כל נזק, משא"כ כשנתן לילדים את הצבע מבלי לשים עליהם את הסינר, נחשב הדבר שנתן ממון המוזיק למי שאינו יכול לשמור שלא יזיק עמו, ולכן חייב המלמד על נזקי הקטנים עם הצבע, מדין ממונו שלא שמר עליו והזיק.

אמנם כתוב בגמ' ב"ק (מז): שאם אדם הניח לפני בהמת חברו סם המוות והיא אכלה אותו מעצמה ומתה, במקרה זה למרות שהבהמה לא ידעה שהמאכל מכיל סם המוות, בכל זאת כתוב בגמ' שלמרות פשיעת מניח הסם, הוא פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים בלבד מדין גרמא בניזקין. וביארו שם התוס' (בד"ה הוה לה) שטעם הפטור הוא, שבכל מקום שהמוזיק למרות שאינו בר דעת מביא על עצמו ככוונה את הדבר שמוזיקו, נחשב הדבר שהניזק במעשיו הזיק לעצמו, ולכן לא ניתן לחייב בדיני אדם את מי שרק גרם לכך.

החילוק בין נזק לנגרם לגוף הילד לבין נזק לבגד שעל הילד

לאור האמור, לכאורה היה צריך להיות גם בנידון דנן, מכיוון שפעולת הנזק של הקטן עם הצבע דומה במהותה לנזק שעושה הבהמה, מאחר ושיניהם נחשבים חסרי דעת, לפיכך אם הילד הקטן הזיק עם הצבע לבגדים שלבשו ילדים אחרים - במקרה זה יתחייב המלמד גם בדיני אדם, משום שלא שמר על ממונו שהוא הצבע, שלא יזיקו עמו. משא"כ אם הילד הזיק עם הצבע לבגדים שהוא לובש, לכאורה דומה הדבר לבהמה שהזיקה לעצמה עם סם המוות, שבמקרה זה מעשהו של מניח הסם לפני הבהמה או נותן את הצבע לילד, נחשב כפעולת גרמא בלבד ויפטר מלשלם בדיני אדם.

אולם נראה שלדינא גם כשהילד הזיק לבגד שלבש, בכל זאת המלמד יתחייב לשלם גם בדיני אדם. והטעם לכך הוא, מכיוון שהבגד הינו דבר נפרד מגוף הילד, ולכן אם הילד היה מוזיק עם הצבע או השלהבת לגוף שלו, נחשב מעשהו של המלמד כמוזיק בגרמא בלבד, וזה דומה לבהמה שאכלה את סם המוות והזיקה לגופה. אבל בנידון דנן הילד הזיק לבגד שלבש, והבגד הרי היה ונשאר שייך להוריו בלבד. ולכן אע"פ שמדין שומר - פטור המלמד על הנזק שנגרם לבגד, מאחר ואינו נחשב שומר על בגדי הילדים, וכפי שהתבאר לעיל בשם תשובת הרשב"א, אולם הוא חייב על נזקי הבגד מדין ממונו [שהוא הצבע] שלא שמר

המקור בפרשה: ותקח צפורה צור (ד כ"ה),
ע"ז כ"ז א.

מסביב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה בע"ן בהלכה באגדה ובסוסר

משולחו גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

מילת אשה, ותקח צפורה צור (ד כ"ה), ע"ז כ"ז א.

א[מ] מקור העניין. בפרשתנו שמות פרק ד פסוק כה, ותקח צפורה צור ותקרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי: ובגמ' עבודה זרה דף כז עמוד א, אלא איכא בינייהו: אשה, למ"ד ואתה את בריתי תשמור - ליכא, דאשה לאו בת מילה היא, ולמ"ד המול ימול - איכא, דאשה כמאן דמהילא דמיא. ומי איכא למאן דאמר אשה לא? והכתיב: ותקח צפורה צר! קרי ביה ותקח. והכתיב: ותכרות! קרי ביה ותכרת, דאמרה לאיניש אחרינא ועבד. ואיבעית אימא: אתיא אייה ואתחלה, ואתא משה ואגמרה. וכי בתורה תמלימה שם, הערה (יח) בגמרא שתי דעות בענין זה, ולחד מ"ד אשה פסולה למול, ומפרש ותקח ותכרות - ע"י אחר, וקיי"ל דאשה כשרה למול ואעפ"כ אין המנהג כן.

ב[נ] ונפסק להלכה. בשולחן ערוך יורה דעה הלכות מילה סימן רסד סעיף א, הכל כשרים למול; אפילו עבד אשה וקטן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה. ואם יש ישראל גדול שיועד למול, הוא קודם לכולם. **וכתב הרמ"א.** (ו"י"א) דאשה לא תמול (סמ"ק והגהות מרדכי), (וכן נוהגין להדר אחר איש). **והנה ש"ך** שם סי"ג ב, הקשה, לא ידענא מאי קאמר דהא גם להמחבר ישראל גדול קודם לכולם משי"ה נוהגין להדר אחר איש ואם דעתו לומר דאפי' היכא דליכא ישראל גדול אין נותנין לאשה למול ונוהגין להדר אחר גדול משום דאשה אינה כשרה למול וכמ"ש הבי"ח שזהו דעת הסמ"ק והגמ"ר דאפילו דיעבד במקום שאין איש אין אשה מלה אם כן לא שייך בזה לומר וכן נוהגים דדבר שאינו מצוי אין בו מנהג וכמ"ש לעיל סי' ק"צ סי"ק ג' ועוד אפילו נהגו כך היינו משום שאין הנשים יודעות למול

וצריך עיון: **ובתורה תמימה** (הערות בראשית פרק יז הערה לו), כתב ליישב: ונראה דכונת הרמ"א דמחויבים גם לחזור אחר איש אף על פי שאינו לפנינו מזומן, משא"כ להמחבר רק אם ישנו לפנינו במזומן הוא קודם, אבל אין מחויבים לחזור עליו, והיינו טעמא, דדעת הרמ"א לדון להחמיר כהפוסקים דאשה פסולה למול, ולכן אף על פי שאין לדחות מילה בזמנה בשביל זה משום דהתניק לדינא כהפוסקים להיתר אשה למול, בכ"ז באותו היום מחויבים לחזור אחר איש לצאת דעת המחמירים. - ומה שהקשה הש"ך על לשון הרמ"א וכן נוהגים להדר אחר איש, דהא דבר שאינו מצוי לא שייך מנהג - נראה לי דאדרבה, זה נקרא דבר מצוי, והיינו דאי ס"ד דאשה כשרה למול גם לכתחלה וגם במקום שיש איש לא יתכן שלא היו נשים יחידות מלמדות ידיהן לאומנות זו, ומדלא ראינו מעולם כזה ש"מ שאין מניחין כולל לאשה למול, ולכן לא תלמידנה ידיהן לזה, ודו"ק:

ג[א] אשה שהתחילה למול ובא איש וגמר את המילה האם כשר המילה. יש לחקור אשה שהתחילה למול ובא איש וגמר האם כשר, או דילמא בעינן דכל המילה יעשה איש. **הנה הגמ'** ע"ז כ"ז ע"א מקשה על פסוק הנ"ל איך היה כשר המילה למ"ד דאשה שמלה פסול המילה, ומתוך הגמ' ב' תרוצים או דאמרה לאחר שימול או שהיא התחילה ומשה רבינו גמר, חזינן דאם אשה התחילה ובא איש וגמר את

המילה, כשר המילה. **וכן כתב להדיא**

הפתחי תשובה יורה"ד סימן רס"ד סי"ק ג' בשם שו"ת

בית יעקב, וכן האור שמח בהלכות מילה פרק ב' שכל הפסולים שהתחילו למול, ונסתיימה המילה על ידי אדם שכשר למול, המילה כשירה. **יש להקשות:** מאי שנא משחיטה דקימ"ל יורה"ד סימן ב' סי"ק י', ומקורו בגמ' חולין כ"ט ע"ב שאם הותחלה על ידי אדם שפסול לשחוט, אף שהשחיטה נסתיימה על ידי אדם שכשר לשחוט, השחיטה

פסולה, כך הקשה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בספרו עבודת עבודה עבודה זרה כ"ז ע"א, וכן בספרו טוב טעם ודעת הלכות ספר תורה סימן רל"ב, וכן באור שמח פרק ב' מהלכות מילה, וכן בכלי חמדה בפרשתן. **ונאמרו בזה כמה תרוצים. א.** בשחיטה כבר נעשית טריפה במה שנשחטה ע"י פסול, לכן אין הגמר מועיל, משא"כ במילה, דקימ"ל דמילה כדון ועדיין יש ציצין המעכבין הויא כערל לכן אף אם ההתחלה היה שלא כדון, מ"מ גמר המצוה הויא כדון, כך תירץ

באור שמח, וכן בעבודת עבודה. **ב.** דווקא במילה דהויא מצוה מהני מה שהשני עושה, משום דאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, משא"כ בשחיטה יש הרי שיטות דהויא רשות ולא מצוה לכן מתייחס הדבר לשניהם, כך תירץ בשו"ת טוב טעם ודעת הלכות ספר תורה סימן רל"ב. **ג.** ע"פ מה שכתב הספורנו דצפורה מלה ומשה גמר את הפריעה, לפי הנ"ל אי"ש דצפורה היתה מבני קטורה וחייבין במילה דבבן נח אין חילוק בין אנשים לנשים, ופטורין מפריעה, לכן אי"ש דרק בצפורה כשר אבל בשאר נשים פסול המילה, כך תירץ בכלי חמדה, וזה מתוך רק הגמרות, אבל שיטת הפוסקים זה לא מתירץ

ד[האם אשה יכולה למנות שליח שימול את בנה. יש להקשות: לפי תרוץ אחד של הגמ' דצפורה אמרה לשליח שימול את בנה, איך חל השליחות הא כיון דהיא אינה חייבת במילה הויא בכלל כל מידי דלא מצי עביד לא מצי משויא שליח, כך הקשה בשו"ת בית אפרים חו"מ סימן ס"ז, וכן חשבות יעקב בספרו עין יעקב ע"ז כ"ז ע"א, וכן בהר

צבי בפרשתן. **ונאמרו בזה כמה תרוצים. א.** משה ציוה לצפורה שתמנה שליח בקריאתו, וזה מהני דהויא כאילו משה מינה את השליח, וכעין זה כתב הרא"ש סוף פרק ב' דגיטין דמהני לגבי שליחות גוי שימנה שליח בגיטין כך תירץ בשו"ת בית אפרים חו"מ סימן ס"ז. **ובהר צבי מביא ראיה לזה דלא עשתה שליח:** מהא דפריך בגמ' ע"ז כ"ז למ"ד אשה פסולה למול מהא דכתיב ותקח צפורה וגו' ומתוך הגמ' שהיא עשתה שאחרים יקחו, ופירש רש"י ע"י שליח, ופריך בגמ' הא כתיב ותכרת

מין שר התורה

רבינו הגר"ה קניבסקי שליט"א

בענין מילת אשה ובאיור מעשה דצפורה

ותקח צפורה צר ותכרות וגו', בע"ז כ"ז א' פריך למ"ד אשה פסולה למול איך מלה, ומשני איהא אתחלה ואתא משה וגמרה. וקשה איך ה' מותר לה לחבול בו להוציא דם, כיון שאין מקיימת בזה מצוה מילה. וי"ל שעשתה זה משום פקו"נ שלא ימות בעלה [ומוכח שמותר לחבול בחבירו משום פקו"נ, ודלא כר"מ דאמר אף גזל אינו נדחה, ועי' יומא פ"ג ב', ועי' בכתובות י"ט א' בשטמ"ק בשם הרמב"ן בשם ברייתא חיצונית והוא בפרקי רבנו הקדוש], וזהו שהתנצלה אח"כ כי חתן דמים אתה לי, היינו שעשתה כן משום פקו"נ של בעלה. ולמ"ד מילה כשרה באשה, משמע בע"ז שם שהיא עשתה כל המילה, ואע"ג דגם למ"ד אשה כשרה אין לה למול לכתחלה וכמ"ש ביו"ד ריש סי' רס"ד ע"ש בש"ך ובביאור הגר"א, עשתה כן משום פקו"נ, ולזה התנצלה אח"כ כי אמרה חתן דמים למולות וכנ"ל. **(טעמא דקרא)**

ותקח צפורה צר ותכרת וגו', בע"ז כ"ז א' פריך מינה למ"ד דאשה פסולה למול, ומשני קרי ב' ותכרת, דאמרה לאיניש אחרינא ועבד. וקשה איזה איניש אחרינא ישראל ה' שם במלון בדרך (דגוי פסול למול דדרשי' המל ימול) והרי כל ישראל היו במצרים, וא' מהן לא ה' יכול לצאת משם (כמ"ש במכילתא יתרו). וע"כ שבנה גרשום שה' אז בן ג' שנים כדאי' בילקוט הוא מל, ואולי מכאן למד הרמב"ם ברפ"ב ממילה שקטן כשר למול שלא נודע מקורו.

(טעמא דקרא)

שאלה: יל"ד דבתרגום יוב"ע כתב "ונסיבת צפורה טינרא וגזרת ית עורלת גרשום ברה", הרי דמעשה זה היה במילת גרשום עצמו, וא"כ ל"ש לומר שהוא זה שמל, וא"כ הדק"ל לשי' התרגום יוב"ע דאיזה איניש אחרינא ישראל היה שם בכדי למול. תשובה: התרגום דעתו שהיא מלה ושאשה כשרה. שאלה: יל"ע דבבבב"ט בפסוק כ"ד כ' ויפגשוהו ה', במסורה, דין ואידך ויפגשוהו בהר האלהים לומר בשעה שנתרשל משה מן המילה באו אף וחימה לבולעו ולא היה יכול להם עד שבא אהרן וסייעו שנא' ויפגשוהו בהר האלהים ובזכותו ניצל, ולפי"ז שפיר י"ל דאהרן מל.

תשובה: נכון אבל אינו לפי פשוטו.

(חידושי הגר"ה ק"ק שמות)

שאלה: בפ"ד פכ"ה, ותקח צפורה צר ותכרות את ערלת בנה ותגע לרגליו, ותאמר כי חתן דמים אתה לי, ובגמ' בע"ז דף כ"ז ע"א אי, ומי איכא למ"ד אשה לא והכתיב ותקח צפורה צר, קרי ביה ותקח, והכתיב ותכרות קרי ביה ותכרת, דאמרה לאיניש אחרינא ועבד וכו'. וי"ל"ע היאך מינתה ציפורה שליח, והא כל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח.

תשובה: שליח ל"ד אלא בקשה מאחר.

(חידושי הגר"ה ק"ק שמות)

מצוות עשה שהזמן גרמא

ציבור ידוע כי מצוות עשה שהזמן גרמא, נשים פטורות, ויש לחקור הנה יש מצוות המוטלות על הציבור והזמן גרמא. האם באלו נשים פטורות ככל מצוות עשה או שמא כיוון שזוהי מצווה ציבורית נשים חייבות. ונ"מ בזה לענין קריאת התורה שיש אומרים שהיא מצווה המוטלת על הציבור ואינה מצווה על כל אחד ואחד (אם כי דעת מו"ר הגרמ"פ שיינברג זצוק"ל להחמיר שהיא מצווה ממש בקריאת המגילה). ולכאורה כיוון שגם פטורות מקריאת התורה וראיה לזה שהרי חייבות במקרא מגילה משום שהיו נכנסים ומוכח דאם לא כן פטורות מכל חיוב קריאה (יש לדחות ראיה זאת דשאני קריאת המגילה שהיא חיוב קריאה פרטי ולכן לולא סברת היו באותו נס היו פטורות).

בית המקדש וצבא הנה נ"מ רבה בזה לענין בית המקדש, שגנייתו היא חובה ציבורית האם תהייה חייבות בזה יחד עם הציבור או שמא כיוון שאין בית המקדש בלילה כמטאור בגמרא בשבועות דף טו אס כן מצווה זו זמן גרמא ונשים פטורות. והנראה לחייב נשים בזה והדברים מפורשים ברמב"ם שהכל חייבים בבנין אנשים ונשים (ראה הלכות בית הבכירה פ"א ה"ב). אמור מעתה כי מצווה המוטלת על הציבור אף כי זמן גרמא נשים חייבות בה ומטעם שהם חלק מהציבור. (ומקופיא יש להוסיף הרי נשים מצוות במלחמה כמו שכתוב ברמב"ם שבמלחמה מצווה יוצאת כלה מחופתה. ולו יצויר שמלחמה היא מצוות עשה שהזמן גרמא נשים היו חייבות בה ע"פ הנ"ל. אכן במלחמה יש לחייב מדין הצלת נפש שזוהי חיוב תמידי).

ברכת לבנה יש להתבונן אם פטור מצוות עשה שהזמן גרמא הוא כלל לכל דבר שנעשה בזמן מקוים או שמא אם את הדבר לא גורם הזמן אלא עניין טבעי אחר אין זו זמן גרמא. ונ"מ לענין חיוב נשים בברכת לבנה. הרי הלבנה וברכתה בלילה ובתחילת החודש לפי שאז היא מופיעה. נמצא שמציאותה גורמת ולא הזמן גורם וא"כ נשים תהיינה חייבות בברכת לבנה. בברכת החמה (משום שברכת החמה היא כאשר השמש נטלת באותו מקום ובאותה שעה שהייתה בצריחת העולם, דבר זה תלוי בחמה) וכן יהיו חייבות בברכת האילנות (שברכתם תלויה ביציאת הפרחים, וזה בניסן).

ציצית ידוע כי ציצית היא מצוות עשה שהזמן גרמא משום שאין זמן ציצית בלילה ולכאורה קשה הרי בראייה תליא מילתא, דכתיב וראיתם אותו, ומה שאין את המצווה בלילה לא משום שאין הוא זמנה ומעתה מדוע נשים פטורות מציצית. וראה בהגהת חת"ס שו"ע או"ח סי' י"ח סע' א' שהקשה בעין זאת. (הו אמת שלענ"ד אסור לנשים ללבוש ציצית מצד לא ילבוש כמו שכתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל לענין תפילין אם כי יש מקום לפקפק בזה כי לבשת הציצית אינה כדי להדמות לאנשים אלא בשביל מצווה ומפורסם מה שהקל בזה הב"ח יו"ד סי' קפ"א). והנה ידוע מה שכתב הסמ"ע חו"מ סי' ז' שדבר הצריך לילה אם יש נר שפיר דמיו ולפי זה משכחת מצוות ציצית בלילה אם ידליק נר ראה בהגהת חת"ס שם היטב. וזהו דבר שאי אפשר, ומוכרח מזה דפטור ציצית בלילה הוא לא פטור של מציאות של אור אלא פטור מגזירת הכתוב ואף אם לו הייתה זריחת שמש בלילה לא הייתה מצוות ציצית.

אשה במילה

הגמרא במסכת עבודה זרה מביאה 'מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה, דרו בר פפא משמיה דרב אמר 'ואתה את בריתי תשמור' ועכו"ם אינו בן ברית 'ורב יוחנן אמר המול ימול' מי שמהול יכול לימול ועכו"ם שאינו מהול אינו יכול למול.

מביאה הגמ' איכא ביניה אשה' לדרו בר פפא שלומד מ'ואתה את בריתי תשמור' אשה לא יכולה למול משום 'דאשה לאו בת מילה היא'. ואילו לרב יוחנן שלומד מ'המול ימול' אשה כשרה למול 'דאשה כמאן דמהילא דמאי' אשה נחשבת מהולה.

שואלת הגמ' היתכן שאשה איננה כשרה למול 'והכתוב ותקח צפורה צור' ומלה את בנה. מתרצת הגמ' שציפורה עצמה לא מלה אלא 'דאמרה לאיניש אחרינא ועבד' תרוץ נוסף מביאה הגמ' 'אתיא איהי ואתחלה ואתא משה ואגמרה'.

מין שר התורה שליט"א ב'טעמא דקרא' שואל לפי המאן דאמר שציפורה לא מלה בעצמה אלא 'דאמרה לאיניש אחרינא ועבד' 'איזה איניש אחרינא ישראל, היה במלון, והרי כל ישראל היו במצרים ואחד מהם לא היה יכול לצאת משם'...ומתרג' וע"כ שבנה גרשום שהיה אז בן ג' שנים...הוא מל'.

פרשה זו של 'ויהי בדרך במלון' ויפגשו ד' ויבקש המיתו'. המבטאת את עוז רוחה של ציפורה שהבינה שיש למול מייד את בנה והצילה בזה חיי משה, ראויה היא שנתבונן בה על פי הדברים שלימדנו הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל ב'לב אליהו'.

תחילתה בהתגלות הקב"ה למשה מתוך הסנה הבוהק באש ואומר לו: 'ראה ראיתי את עמי עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי' 'ועתה לכה ואשלחך אל פרעה' 'והוצא את עמי בני ישראל ממצרים'.

המדרש מביא: 'שבעה ימים היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו ולא היה רוצה לילך עד שאמר לו אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם'. טענותיו של משה לא הועילו לו והיה מוכרח ללכת. הקב"ה אומר לו 'הוי יודע שבזכות התורה שהו עתידין לקבל על ידך בהר הזה הן יוצאין משם'. הקב"ה מוסר בידו אותות שיסייעו בידו לקבל את אמונו בני ישראל ולהצליח בשליחותו. משה נפרד מחותנו לוקח 'את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור' בין שתי בניו שעל החמור נמצא בנו התינוק שנולד זה עתה ועוד לא הגיע יום השמיני ללידתו. כדי לא להשהות את גאולתם של ישראל הם יוצאים מייד לדרך המסוכנת במדבר למצרים.

'ויהי בדרך בהיותם במלון' נגזרה על משה רבנו מיתה 'לפי שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל' בוודאי שהיו לו חשבונות רוחניים למה עשה זאת. הגמ' בנדרים: 'אמר רבי יוסי חס ושלום שמשה רבינו נתרשל מן המילה אלא כך אמר אמול ואצא סכנה היא שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו' אמול ואשאה שלשה ימים הקדוש ברוך הוא אמר לי לך שוב מצרים אלא מפני מה נענש משה מפני שנתעסק במלון תחלה'.

מביא רש"י: 'והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא'. 'ותקח צפורה צור' מלה את בנה והצילה חיי משה רבנו.

הרך הנימול הזה נקרא על ידי אביו 'אליעזר' לזכור ולהזכיר את הנס שעשה עימו הקב"ה כי אלוהי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה' ואולי גם על הצלתו על ידי צפורה שהייתה בעזרתו של מלאך הרחמים ששלח הקב"ה להבין על מה הקצף.

'הרי לפנינו נוראות' כותב ה'לב אליהו'. אם ח"ו משה ימות בטלה הגאולה, אין כאן תורה לעם ישראל, אין כאן ארץ ישראל אין כאן שום הבטחה וישראל נשארים בגלות מצרים מי יודע עד מתי'. 'מה זאת ואיך נבוא להבנה בכל הפרשה?'.
 להבנת העניין הביא דברי האבן עזרא' על הכתוב: 'ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו...לשני מחנות' 'והיה המחנה הנשאר לפליטה'. ותמיה מדוע יעקב פוחד והרי הקב"ה הבטיחו 'ואהיה עמך' 'והיה זרעך כעפר הארץ?' וכותב שם: 'ועוד ידענו כי כל עון קטן וגדול כנגד העושה. על כן העון הקל לגדול יקרא גדול'.

'ויעקב פחד שמא חטא או שגג במחשבתו ובעבור זה לא יהיה ד' עימו'. 'ואל תתמה' אין לך להתפלא שעל חטא קטן במחשבה ובשוגג יש אפשרות לעונש כל כך חמור שיבטל הבטחה מפורשת שהבטיחו הקב"ה. 'כי הנה משה שאין למעלה ממנו, והוא שלחו להוציא את ישראל ממצרים ובעבור שגגתו שלח מלאך להמיתו'.

עוד נוסף, מה שיש לנו לקחת אל ליבנו, לראות את חסדיו הגדולים של הקב"ה שלא יחפץ 'במות רשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה' וכשם ששלח הקב"ה מלאך בדמות נחש לעורר את משה וצפורה למול את בנם מייד, כך שולח הקב"ה אל כל אחד ואחד מאתנו מלאכים טובים לעוררנו לשוב טרם תשיגנו רח"ל רעה.

נהייה ערניים, ועל כל צרה שלא תבוא נחשוב על מה עשה זאת ד' לנו נתעשת לעזוב החטא באופן מידי ולתקן מה שניתן בידינו לתקן ובזה נבטל מעלינו כל גזרה רעה ונזכה לשפע סיעתא דשמיא ברכה והצלחה.

בדברי הר"ח בטעם מה שיצפורה נתחייבה במילת אליעזר

א. מדין ביי"ד ב. מדין בן קטורה ג. כשאין אב האם חייבת ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו: ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי: וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולת. [שמות פ"ד פכ"ד]

כתב הר"ח ביומא [דף פה:]: במעשה דמשה רבינו וצפורה שלא מלו את גרשום וז"ל, 'ויבקש המיתו' לתינוק מפני שנתעצלה אמו [ציפורה] ולא מלה אותו, וכיון שהרגישה, מלה אותו וקראתו 'חתן דמים' ע"כ.

הגאון מטשעבין בדובב מישרים [ח"ג סי' נ"ה ד"ה וע"ד] הביא קושית השואל [הגרא"י ולדנברג] על הר"ח, שהרי האשה פטורה מלמול בנה [כדנדרש בקידושין כט.], והשואל שם כתב ליישב עפ"י שיטת המקנה בקידושין שם, דאף אשה חייבת במילת בנה מדין ביי"ד, ולא פטר הכתוב את האם אלא מכלל חיובא דאב, ולכן מאחר שצפורה היתה יכולה למול את בנה מן הדין נענשה שלא מלה אותו, יעו"ש, וזה חדש.

אמנם לענייני נראה בדברי הר"ח גופיה מבואר שלא כדבריו, שכן בליקוטי פירוש ר"ח על התורה [פ"ד פכ"ד] כתב וז"ל, הבינה כי היה העונש על שאיחרה זמן המצוה, ולא מלה אותו ביום השמיני, עכ"ל, הרי להדיא העונש היה על מה שלא מלה אותו בזמנו ביום שמיני, והובא דבריו בילקוט רבינו בחיי על התורה שם בשם רבינו חננאל, באופן דלפי"ז שוב קשה מאד קושית האחרונים על הר"ח דהרי אשה פטורה מלמול, וצ"ע.

ונראה לדון ליישב שיטת הר"ח הנ"ל, בהקדם מה שנתקשה המהר"ץ חיות בנדרים [דף לב.]. על מה שנזכר בכל הפרשה שציפורה נתעסקה במילת הבן אליעזר, דמשמע מזה דהאשה חייבת במילת הבן, והלא האשה באמת פטורה ממילת הבן כמבואר בקידושין שם, [ולא הבנתי קושיתו, דלא מצינו שנתסקה משום מצות מילה המוטלת עליה, אלא עשתה כן שלא ימות משה או התינוק כאשר המלאך בא להרגם, וצ"ת]. וכתב ליישב, בהקדם שיטת הר"ח [פ"י מלכים ה'] דכל בני קטורה חייבין במילה גם היום, והנה ציפורה היתה בת יתרו כהן מדין, ומדין הוא מבני קטורה ככתוב בפרשת חיי שרה [פכ"ה פ"ב], ומעתה יש לומר דכל מה שפטר הכתוב את האשה במילת הבן, אין זה אלא בישראל, אבל בבני קטורה אף האשה חייבת, ומאחר דציפורה היתה מדינית ממילא נתחייבה למול את הבן מדין בני קטורה, ולכן נענשה על איחור המילה.

ונראה להוסיף, דהנה באמת דברי הר"ח [שצפורה נתחייבה בעונש על שלא מלה את בנה] תמוהים מהמפורש בנדרים [דף לב.]: שהמלאך בא להרוג את משה על שנתעסק במלון תחילה לפני מילת בנו אליעזר. וע"כ דבאמת הדבר שנוי בפלוגתא, דהנה בנדרים שם נחלקו במעשה שהיה, לדעת רבי יוסי המלאך בא להרוג את משה על שנתעסק במלון תחילה, ואילו רשב"ג שם פליג ואמר שהמלאך בא להרוג את התינוק, ומעתה י"ל דעת ר"ח דהדבר שנוי בפלוגתא, לדעת רבי יוסי משה הוא שנתחייב למול את בנו, והוא נענש על שנתרשל, ואילו רשב"ג ס"ל דצפורה נתחייבה במילת בנה, והמלאך בא להרוג את צפורה, וכמשי"נ.

ודברינו בזה בדעת ר"ח מוכרחים, דהנה הר"ח בפירושו כאן כתב דמשה רבינו לא היה שם אלא הקדים לילך למצרים, וזה תמוה מדברי רבי יוסי שהמלאך בא להרוג את משה לפניו, ואשר ע"כ דפורש כתב כן דבריו כדעת רשב"ג שהמלאך בא להרוג את התינוק וכמפורש בדברי הר"ח שם, וא"כ שפיר י"ל לשיטתו שמשוה רבינו לא היה שם, ולדעת ר' יוסי שמשוה היה שם באמת היה העונש למשה כמפורש בנדרים שם.

ואשר לפי"ז י"ל דר"י ורשב"ג ננחלקו אם תורת מילה של אליעזר היתה בתורת בן קטורה או בתורת מילת יהדות, שכן על ציפורה אין חיוב מילה אלא מתורת בני קטורה, וא"כ י"ל לדעת רבי יוסי שהעונש על משה היינו משום שתורת מילתו היתה מילת יהדות, וא"כ כל העונש רק על משה, ואילו לדעת רשב"ג שהעונש היה על ציפורה ע"כ ס"ל דתורת מילתו כדן מילת בני קטורה, אשר בזה אף האם חייבת למול.

אכן יש לדון בדברי המהרצ"ח, דהלא תורת בני קטורה תליא בהאב, שכן באומות הלך אחר הזכר, [ואף לאחר מתן תורה בישראל כתיב 'למשפחותם לבית אבותם'], וא"כ תורתו של אליעזר בן משה היה כדן ישראל ולא כדן בני קטורה, וא"כ תורת מילתו של אליעזר אינו מתורת מילת בני קטורה אלא מתורת מילת יהדות, וא"כ לכאורה אין מילתו מוטלת אלא על אביו ולא על אמו ציפורה.

אשר נראה ליישב פירוש ר"ח בהקדם מה שכתב בליקוטי ר"ח על התורה, והובא ברבינו בחיי שם וז"ל, יש לתמוה, כי כיון שהיה משה במלון למה אמר 'ותקח צפרה צור', והראוי למשה שישתדל הוא בעצמו במצוה, ועל כן פירש רבינו חננאל וז"ל כי משה לא היה שם במלון, כי כן הזכיר למעלה וכו' ששלח אותם לפניו, ואח"כ יושב משה מצרימה, וכיון שכן לא היה משה עתה במלון וכו', ורש"י פירש כי משה חולה היה, עכ"ד.

(המשך בעמוד הבא)

הגאון רבי אשר וייס שליט"א

ראש ישיבת דרכי תורה

בענין מילת אשה ובגדר מצות מילה

בגמ' בע"ז כ"ו ע"ב מ"ית פלוג' אמוראי אם אשה כשרה למול, ומקשינן שם בגמ' מי איכא למ"ד אשה לא, והכתיב ותקח צפורה צור וכו', ומתריצ' בגמ' דאמרה לאיניש אחרינא ועבד, ואיבע"א אתיא איהי ואתחלה ואתא משה וגמר. והנה נח' אמוראי בחולין כ"ט ע"ב גבי שחיטה אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף או אינה אלא לבסוף, ונ"מ לגבי דין שוחט קדשים בחוץ, כששחט סימן אחד בפנים וסימן אחד בחוץ, דלמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף חייב ולמ"ד אינה אלא לבסוף אינו חייב.

והנה מת' הגמ' לגבי מילת אשה, דצפורה התחילה את המילה ומשה גמר את המילה, וכיון שגמר המילה נעשית ע"י משה חשיבא מילה זו כמי שנעשית בהכשר, ש"מ שלגבי מילה אינה אלא לבסוף, ובהא שאני מילה משחיטה [ובאמת אפשר דבזה נחלקו שני ת"י הגמ' שם אם צפורה ציוותה לאחר, או דאתחלה איהי ומשה סיים]. וצ"ב מה בין מעשה השחיטה דספק בידן אם מתחילה ועד סוף או אינה אלא לבסוף, לבין מילה דאינה אלא לבסוף.

ונראה לומר בזה, דהנה השחיטה אינה אלא מכשיר, ובזה מספקא לן אם חלות הכשר דשחיטה בגמר שחיטה הוא אם מתחילה ועד סוף, אחר שאין בה סברא וטעם שיצא הבשר מחזקת נבילה ואבר מן החי [וכהא דאמרו במדרש (בר"ר מ"ד א'), וכי מה אכפ"ל לקב"ה בין השוחט מן הצוואר לשוחט מן העורף, אלא לא ניתנו המצוות אלא כדי לצרף בהן את הבריות, ש"מ דהילכתא בלא טעמא היא]. אולם מצות המילה אינו אלא מצוה ולא 'מכשיר', ועיקרה בתוצאה שיחא מהול וכמבואר בשו"ת בית הלוי (ח"א ס"ו ו' ג') דעיקר רמזות המילה באות ברית כדכתיב 'והיתה בריתי בבשרכם ברית עולם'.

[אכן זאת פשיטא דאין ענין מצות המילה בתוצאה בלבד כמצות המעקה וטבילת כלים, דלא בעינן בהם לדיני השליחות כשעושה ע"י גוי (ע"י מחנ"א שלוחין ס"יא) דבעצם מעשה המילה יש בה חפץ וענין כדחזינן שדינים רבים נאמרו בו, שיעשה ביום ולא בלילה, במולים ולא בערלים וכדו', מ"מ עיקר מצוה זו בתוצאה].

ונראה לפרש מה שאמרו (נדרים ל"א ב') ראב"ע אומר, מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעים שנאמר כי כל הגוים ערלים, ר' ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות, דנראה דאלו המאמרים על מהות מצות המילה הם, מחד מאוסה הערלה ולכן ציוותה תורה על הסרתה, ומאידך גדולה היא המילה והוא שאמרה תורה לחתום בשרינו באות ברית קודש. ובזה נראה להמתיק פלוג' רב ור"י בטעם שפסול הגוי מלמול אם לסיבת היותו ערל, או אי היותו בן ברית, ודו"ק. וכיון שעיקר מצות המילה בתוצאתה לשתי פניה, דהיינו הסרת הערלה וחתירת אות ברית קודש, מסתברא דאינה למילה אלא לבסוף, והיינו טעמא דכשר היכא דתחילת המילה נעשית בפסול לה כנשים וכו"ב, ובלבד שסופה בהכשר.

והנה אף שנתבאר דאינה למילה אלא לבסוף, מ"מ ברור ופשוט דכל מעשי החיתוך והפריעה המצוה גופא אמרינן עדל"ת ולא בהכשר, דכבר תמהו התוס' (חגי' ב', ב"ב י"ג גיטין מ"א) גבי חציו עבד וחציו בן חורין דאמרו בו 'לישא אשה אינו יכול', דיבוא עשה דפו"ר וידחה ל"ת, ועי"ש שתיצו משום דאין מצות פו"ר אלא בגמר ביאה ואיסור ביאה מתחילת ביאה הוא, נמצא דהאי עשה לאו בעידינג היא ולא "ידחה הל"ת, הרי לן דאף הכשר שאי אפשר בלעדיו כגון תחילת ביאה מ"מ לא אמרינן ביה עדל"ת, וע"כ אית לן למימר דאף דלא נגמרה המצוה אלא לבסוף מ"מ עצם מעשה המילה מתחילתו ועד סופו, מעשה מצוה הוא, ובשל כך יש לו לדחות שבת, וכן נתבאר להדיא בנימוקי" ב"מ ל'.

ולכאורה יש לעיין מה בין מילה דמתחילתה ועד סופה מעשה מצוה היא, למצות פריה ורביה שאין מצותה אלא לבסוף, כמבואר בתוס' דמהאי טעמא אין עשה דפו"ר דוחה ל"ת. והנראה בזה דשאני מצות מילה שבה יש גדר וענין אף במעשה המילה ממצות פו"ר שכל ענינה בתוצאה, וכדחזינן להדיא שציוותה תורה ופקדה על פרטי מעשה המילה ואופני עשייתה והכשרה בכשרים לה ולא בפסולים, ביום ולא בלילה, לומר לך שאף מעשה המילה מצוה ומעלה יש בו, אולם פו"ר כל ענינה בתוצאה בלבד היא דעיקרה לקיים עולם כמאמר הנביא "לא תהו בראה לשבת יצרה" וכמ"ש במשנה (גיטין שם) "והלא לא נברא העולם אלא בשביל פו"ר שנאמר לא תהו בראה לשבת יצרה", וכיון שכן תחילת ענינה הכשר מצוה בלבד הוא, משא"כ מצות המילה שענינה אף במעשה, אף שעיקרה בתוצאה.

נמצא דג' חלוקות בדבר, גבי מצות פו"ר תחילת ביאה הכשר מצוה היא וגמר ביאה מעשה המצוה, לגבי מצות המילה מתחילת מעשה החיתוך ועד השלמת הפריעה מעשה מצוה הוא וכל חלק מחלקי המילה יש בו כדי לדחות הל"ת, [וכהאוכל דזית מצה דמתחילת אכילת הכזית עד סופו מעשה אכילת מצה היא אף שלא תושלם המצוה עד שישלים אכילת כזית, ופשוט], אף שאין הכשר המילה אלא לבסוף. ולגבי מצות השחיטה פלוגתא דאמוראי הוא אם כל חלק וחלק מן השחיטה יש בו הכשר, והשוחט חלק משחיטת הקדשים בחוץ חייב, או אין ההכשר אלא לבסוף ואף השוחט תחילת שחיטה בחוץ פטור כל שהכשרה בפנים.

(מנחת אשר שמות)

"ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה" (שמות ה' כ"ה)**האם יש חיוב מצות מילה לבן ע"י האם?**

מובא בשו"ע ח"ור"ד סימן רס"א ברמ"א ס"א "ואין האשה חייבת למול את בנה", והנה מובא בגמ' קידושין כ"ט ע"א "האב חייב למול ולפדותו וכו'", ולומדים זאת ממש"כ "וימל אברהם את יצחק בנו" (בראשית כ"א ד'), וממשיכה הגמ' "והיכא דלא מהליה אבוא מיחייבי בי דינא לממהליה, איהי מנלן דלא מחייבא דכתיב "כאשר צוה אותו אלוקים" אותו ולא אותה, לכאורה דברי הרמ"א שמביא שאין האשה חייבת למול בנה מביא זאת בשם הטור. זה גמ' מפורשת הנ"ל.

מעיקר הדין אשה כשירה למול, אולם לכתחילה יש להדר למול דווקא ע"י איש, בגמ' עבודה זרה כ"ז ע"ב חולקים רב ור"י האם אשה כשירה למול או לא, ופסקו הרי"ף בשבת פרק כ"א דמילה (דף נ"ו מדפי הרי"ף) והרא"ש (שם) סימן י"א והרמב"ם בפ"ב מהלכות מילה ה"א דאשה כשירה למול אולם דעת התוס' בע"ז (שם) ד"ה אשה דקיי"ל כרב דאשה פסולה למול. בשו"ע בסימן רס"ד ס"א העתיק את דברי הרמב"ם דאשה כשירה למול, וכתב הרמ"א "ויש אומרים דאשה לא תמול ונוהגים להדר אחר איש", הגרע"א דקדק מדברי הרמ"א שכתב ונוהגין **להדר אחר איש** שאף הוא סובר לדינא דאשה כשירה למול בדיעבד. ורק לכתחילה יש להדר אחר איש.

והנה דנו האחרונים לענין ברכת המילה שמבדך המוהל אקב"ו על המילה אם האשה היא המוהלת איך תברך האשה הרי אינה במצות במילה דכתיב "אשר צוה אותו ולא אותה. בחידושי המקנה בקידושין כ"ט ע"א כתב דמדברי השו"ע שסתם משמע דאשה נ"כ מברכת, ואעפ"י שנתמעטה מהפסוק אותו ולא אותה, מ"מ הם בכלל המול לכם כל זכר, אולם בספר העיטור (הלכות מילה) משמע דאשה המלה אינה מברכת אלא הסנדק שהוא איש מברך וז"ל "ושדר רב צמח גאון היכא דליכא אלא איתתא דמהיל וגברא דתפיס לינוקא מברך על המילה".

ולעצם דברי הרמ"א "ואין האשה חייבת למול את בנה" כתב בחידושי המקנה קידושין כ"ט ע"א ד"ה שם דהא דאין אשה מחויבת למול את בנה היינו בתורת חוב למול הבן, אבל היא בכלל כל איש ישראל וכמו שהחייב מוטל על כל איש מישאל למול כן החיוב מוטלת על הנשים. אולם יש לעיין בזה דכתב התוס' בקידושין כ"ט ע"א מקשים מדוע צריך פסוק כאשר צוה אותו אלוקים ולא אותה שאשה פטורה מלמול את בנה תיפ"ל שהיא פטורה כיון דהוא מצות עשה שהזמן גרמא שהזמן גרמא שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות?, ותירצו הרמב"ן והריטב"א קושיית התוס' דהפסוק אותו ולא אותה ממעט דאשה אינה מחויבת ממצות מילה אף מדין ב"ד, ומשמע שהפסוק ממעט את הנשים לגמרי ממצוה זו, וא"כ לשיטתם אף כשאין אב אין האשה חייבת במילת בנה, וכ"כ האור זרוע הלכות מילה סימן צ"ו אות ב'. (עי' במנחת חינוך מצוה ב' אות ו' וט'). אולם עם כל זאת כתב בנו מהר"ח אור זרוע סימן י"א שמה שאמרו שהאם פטורה ממלת בנה אינו אלא כשהאב נמצא אבל כשהאב איננו כגון שמת או נמצא בבית האסורים **המצוה מוטלת על האם**. וכן משמע מרש"י ב"במות ע"א ע"ב ד"ה חבושין שכתב "כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורים בשעת המצוה מוטלת עליהם ולא על אחרים", משמע דדוקא כששניהם חבושים ואינם יכולים לעשות את מילת בנם פטורים, משא"כ כשהאב חבוב בבית האסורים והאם לא עדיין המצוה מוטלת על האב, וכ"כ בחידושי המאירי (שם) ד"ה ורבה פירשה, אולם אביו באור זרוע הנ"ל חולק על בנו מההר"ח אור זרוע וסובר כשאין האם חייבת במילת בנה ומה שאמרו ביבמות שהיתה אמו חבושה בבית האסורים הוא לאו דווקא, אלא מאחר שנקטו אביו מתוך רגילות הלשון הזכירה אמו. (עי' בדבר אברהם ח"ב סימן א' ס"ק ז' ובס' אות חיים ושלוש סימן רס"ד ס"ק ה' ס' יד שאלו סימן רס"א אות ב' ובס' ברית אבות סימן א' אות ט').

יש לציין דברי רבינו חננאל ביומא פ"ח ע"ב שסובר כמהר"ח אור זרוע דהאשה חייבת במילת בנה כאשר האב אינו מל את בנו. דכתוב בפסוק לגבי צפורה אשת משה "וייה בדרך במלון ויבקש המיתו", שהעונש היה על צפורה היה כיון שנתעצלה ולא מלה את בנה וכיון שהרגישה מלה מיד וקראתו חתן דמים והצילתו מן המיתה שנאמר "וירף ממנו", וכן מובא בבבלי בחיי שמות ד' כ"ד בשם הר"ח. ומבואר מדברי הר"ח דאף צפורה

היתה מחויבת במילת בנה ולכן מלה צפורה את בנה. (עי' ברש"י נדרים לב ע"א), אולם בס' בגדי קודש הלכות מילה בסימן רס"ב ובס' אלה דברי הברית סימן י' כתבו שאין ראי' מדברי הר"ח שגם על האשה יש חיוב, דהנה המהר"ץ חיות במסכת נדרים ל"ב ע"א מציין דברי הגמ' בעבודה זרה כ"ז ע"א מחלוקת אם אשה כשירה למול את בנה, ושואלת הגמ' מציפורה שמלה את בנה, ומשמע שהיא כשירה למול, ומתרתת הגמ' בתירוץ הראשון שאכן ציפורה לא מלה בעצמה אלא עשתה אחר שליח למול את בנה. והעיר בחידושי מהר"ץ חיות בנדרים ל"ג עדדיין קשה מדוע ציפורה נזכרת בפרשה כיון שהיא עצמה לא מלה, ועוד הקשה הרי החיוב למול את הבן לא מוטל כלל על האם אלא על האב, ומתרג' עפ"מש"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות מלכים דבני קטורה חייבים במילה. ובכן אנשי מדין הם מבני קטורה כמבואר בבראשית כ"פ, וא"כ ציפורה שהיתה מדינית היתה חייבת במצות מילה דבבני נח לא מצינו חילוק בין איש לאשה, ומכאן שהחיוב גם עליה. לכן כאשר דאתה שמשה רבינו מתרשל עמדה ומלה את בנה מפני שגם עליה מוטל החיוב וגם היא בכלל העונש. ולפי"ז י"ל דכוונת דברי הר"ח שציפורה היתה חייבת במצות מילת בנה, ולא משום שכל אשה חייבת במילת בנה שהרי התורה מיטעה את הנשים ממצוה זו ממה שדרשו "אותו ולא אותה. אבל בני קטורה אכן היו חייבים למול ואצלם היתה זו גם חובת האשה למול את בנה ולכן ציפורה נתחייבה במצוה זו. וא"כ אין דאיה מזה שצפורה מלה כאילו יש חיוב על האשה למול את בנה, וכן כתב המשך חכמה שמות י"ב ג'.

עיון הלימוד

המשך

הלא מעתה נחא מאד שיטת הר"ח לשיטתו, שציפורה נענשה באיחור מצות מילה ביום שמיני, דהנה שיטת המהר"ח או"ז דאם אין האב יכול למול [אינו שם או שהוא חולה], הרי מילת הבן מוטלת על האם, ולא נתמעטה אלא דהאב קודם לה, וכ"ה המשך דברי הר"ח עה"ת וכו"ל, 'ותקח צפורה צור', כי הבינה שהיה העונש על שאחזרה זמן המצוה ולא מלה אותו ביום שמיני, עכ"ד, והארכתי בכ"ז לקמן במצות הבן על האב.

עיקרי הענין

המשך

ומתרג' הגמ' שהיא עשתה שאחרים יכריתו, ופירש רש"י אמרה לאחר וכתב, וקשה מדוע לא פירש רש"י בשניהם ע"י שליח או בשניהם אמרה לאחר, אלא משום דקימ"ל כל דאיהו לא מצי עביד לא מצי משויא שליח, וא"כ על לקיחת סכין שצפורה בעצמה יכלה לקחת יכולה לעשות שליח ולכן פירש רש"י בלקיחת הסכין ע"י שליח אבל במילה ממש, שאינה יכולה למול בעצמה, גם כן לא יכלה לעשות שליח מטעם דכל דאיהו לא מצי עביד, שליח לא מצי משויא לכן פירוש אמרה לאחר אבל לא בתורת שליחות. **ב**. ע"פ מה שכתב המקנה בקדושין כ"ט ע"א, וכן בספר פנים יפות בפרשת שמות דהא דאשה פטורה מלמול היינו מדין אם, אבל מדין בית דין חייבת, א"כ הויא שפיר בת חיובא לכן היתה יכולה למנות שליח, מעדני אשר. **ג**. הא דשלחה שליח לאו מדין שליחות עבדה שיהא נחשב כאילו מלה היא, אלא שלחה אדם שימול כדי שיהא התינוק נימול ויעזבנו המלאך, מעדני אשר. **ד**. ע"פ מה שכתב בקובץ הערות יבמות סימן ע"ו ס"ק י"ח דאע"ג דאשה אינה כשירה למול יכולה לעשות שליח שיהא נחשב כאילו היא עשתה את זה, דדוקא בדבר שבעינן שליחות לכשרות הדבר אז אמרינן האי כללא, לפי הנ"ל איש, מעדני אשר, ולפי מה שכתב המשך חכמה פרשת בא י"ב ג', וכן מהרי"ץ חיות נדרים ל"ב, וכן כלי חמדה בפרשתן שצפורה היתה מחויבת למול את בנה לפי שהיתה מבני קטורה ובבני קטורה אף האשה חייבת למול את בנה, לפי הנ"ל איש.

הנושאים הבאים

וארא- יהרג ואל יעבור, ועלו ובאו וכו' ובתנוריק (ז כ"ח), פסחים נג ב'.
בא- הפסקה בשלח- שירה על נס, אז ישיר משה (טו א)

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
 בעריכה תמציתית וייחודית
 להשיג בהנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נפתר,
 ראשונים, אחרונים, חסידות

הפרשה המחנכת

שמות 48

חינוך והגות על פי משנתו של הרש"ד הירש

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

מי אשם? לא אני!

הטלת אשמה ודופי, זו התנהגות שאנו מכירים ברבדים שונים, בכל גיל יש להטלת האשמה את הסגנון שלה. ומסיבות שונות. אבל האם זו רק תופעה שרווחת בקרב ילדים קטנים?

ילד קטן מתגונן ואומר 'אני לא אשם' כששואלים אותו על אירוע שלילי כלשהו, 'הוא התחיל' זה גם סוג של הטלת אשמה, 'לא אני שברתי' לא אני קלקלתי 'הוא עשה' 'הוא אמר'.

בקרב הילדים הקטנים זו ללא ספק קודם כל התגוננות, הם פוחדים מהעונש העתידי להינתן למי שהתחיל, מי ששבר, מי שאמר, מי שאחראי על המעשה הרע שנעשה.

בגילאים מאוחרים יותר, המילים והמגינה משתנים, יש פחות צורך להתגונן מהעונש, אך עדיין ישנה אי נוחות מקבלת אחריות על אשמה או על מעשה שלילי שנעשה, הטלת האשמה והדופי במישהו אחר באופן ישיר או באופן עקיף עדיין קיימים – בתייכום מסוים.

האם גם מבוגרים אומרים 'לא אני התחלתי' הוא 'הוא התחיל ראשון'?

תתפלאו עד כמה הטלת האשמה במישהו אחד והתחמקות מקבלת אחריות היא לעיתים רבות מתוחכמת ומרושעת עוד יותר בקרב מבוגרים, ולצערנו הרב לעיתים לא בשל הפחד מהעונש ואפילו לא כדי להימנע מקבלת אחריות.

היהודים אשמים, החרדים אשמים

נתחיל במקרה הקיצוני ביותר שכולנו נחשפים אליו יום יום ומוזדהים עם חוסר הנוחות וחוסר הצדק שיש בהטלת אשמה באחרים.

היהודים אשמים בצרות של כל העולם, לא מהיום, תמיד, לאורך אלפי שנות היסטוריה היהודים היו אשמים בכל דבר רע שארע בעולם. בגלל היהודים היו מגיפות והבארות הורעלו, ממלכות נלחמו אחת בשניה ולא ניצחו כי היהודים תמכו בצד אחד של המפה המדינית, או ביצעו מעשי ריגול כנגד אחד מהצדדים.

כיום, באופן מושאל, החרדים אשמים בדברים רעים שקורים בעולם. הפצת מגיפת הקורונה היא בגלל החרדים, בעיות

כלכלה או אי שוויון או מצוקות של יחידים וקבוצות שונות, הם בגלל החרדים.

אנחנו אפופים בתחושה לא נעימה מהאשמות והטלת הדופי ביהודים לאורך הדורות – ובחרדים בדור האחרון, אנחנו סבורים שיש בזה משום רדיפה חסרת בסיס, ניסיון להטיל על מישהו האשמה כלשהי, כדי להימנע מלקיחת אחריות על דברים רעים הקורים בעולם. זו לא רק תחושה לא נעימה, אלא מעבר לכך, זו תחושה של חוסר צדק הזועק לשמים, עוול מתמשך לאורך שנים רבות.

האם הטלת אשמה ודופי ביהודים נובעת משינאה? מהתחמקות מקבלת אחריות?

כן, אבל לא רק זה.

ההמצאה של פרעה – מסע דה-לגיטימציה

הראשון בהיסטוריה שהטיל את האשמה על צרות שעתידות להגיע בגלל היהודים – היה פרעה, הוא הראשון שזיהה שהבעיה הגדולה של המדינה צפויה להגיע מכיוונם של היהודים.

וַיָּקָם מֶלֶךְ הַדָּשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף. וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הֲנֵה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנִּי. הֲבֵנָה נִתְחַכְמָה לִּי כִּי יִהְיֶה כִּי תִקְרָאנִי מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינִי וְנִלְחָם בְּנִי וְעָלָה מִן הָאָרֶץ. וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמוֹעַן עַנְתּוֹ בְּסִבְלָתָם וַיָּבֹן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעַמְסֵס.

המלך החדש, או המלך הישן שהתחדשו גזירותיו נטפל ליהודים ולא בכדי. הלא אם היהודים בארץ גושן היו גורמים לבעיה כלשהי אמיתית, לא היה צורך לדבר עם העם ולשכנע אותו שיש 'בעיה יהודית' והלא כלל האזרחים היו נרתמים למלחמה כנגד היהודים.

אולם פרעה החדש, היה צריך ככל הנראה לבסס את שלטונו, או משום שהוא היה חדש ולא משושלת המלוכה או בשל מצוקה כלשהי בהנהגת המדינה שגרמה לו 'לשכוח את יוסף'.

נקל לשער שתושבי מצרים בוודאי הכירו את יוסף ואת הבשורה הגדולה שהביא למצרים בשנות הנהגתו ושלטונו, כיצד הציל בתבונתו את הכלכלה המצרית והפך אותה למדינה שעיני כל הארצות היו נשואות אליה שתכלכל אותם בשנות הרעב. תושבי מצרים לא סבלו מהיהודים וככל הנראה אדברה העריכו אותם על התנהלותם החברתית והמוסרית.

יצר, שאולי יגיע היום שבו העם המתנהג ומתנהל למופת - יצטרף לאויבים, שאולי יגיעו.

תהליכים מסוכנים שנוצרים כתוצאה מאגדות פורחות ותלושות מהמציאות, היו לאורך הדורות בעוכרי העם היהודי והביאו עליו גזירות קשות ונוראות, דווקא בימים שבהם היהודים הביאו בשורה גדולה וחשובה למדינה שבה חיו, לכלכלה של המדינה, גם כשהם היו נאמנים בכל מאודם לשלטון, הם הפכו לנרדפים ולמוכים וחבולים.

הטלת דופי ואשמה ודה-לגיטימציה

הרי לנו הטלת אשמה ודופי, שאין מקורה בפחד מעונש ואין מקורה בניסיון לברוח מאחריות.

אנו עדים לתופעה אנושית של הטלת דופי ואשמה כדי לייצר מעמד אישי, כדי להתקדם בעיני אחרים, כדי להסתיר שגיאות או מעשים אסורים ובלתי מקובלים. הנה הדרך הטובה ביותר היא למצוא מישור ולייצר סביבו סיפור, בעדינות - כביכול, בזריקת מילים ומשפטים שיש בהם כדי להכתיים את דמותו.

ובכן מעשים אלו נעשים על ידי מבוגרים בחיי המעשה ולא רק על ידי מלכים ועריצים גויים החפצים ברעת יהודים. מעשים אלו יכולים להתרחש בין כותלי הבית, בין כותלי מוסד חינוכי, בתוך ארגונים ומקומות עבודה, מיותר לציין את הדוגמאות, אולם לצערינו הרב אילו נעמיק בחשיבה ובניתוח מצבים, נלמד כי יש מקרים רבים שתדמית של איש מסוים, ילד, איש צוות, קבוצה, ארגון, נוצרו בצורה מעוותת על ידי מי שהיה חפץ במועד לגרום לתדמית זו.

יש שמשלמים בתפקידם או במקום לימודם וכדו', כי תהליך פסול זה הצליח לגרום לתודעה שלילית, הם משלמים את המחיר של דה-לגיטימציה שיצר מי שהיה לו אינטרס בכך.

כמנהלים, כאנשים, כיהודים, עלינו לפקוח עיניים ולוודא שתהליכים מסוג זה לא מתנהלים תחת משמרתינו, שאיננו נסחפים אחר דיעות או אמונות, תופעות או דעת קהל, המיוצרים על ידי בעלי אינטרסים. וכיחידים, עלינו לזהות שלא להיגרר למסעות דה לגיטימציה שנערכים בסביבתנו הקרובה.

כיחידים, עלינו גם להיזהר ולהישמר שאיננו נתונים תחת איום מסוג זה, כדי שנדע להגיב על כך או לדעת כיצד להתמודד עם תופעה זו - אם וכאשר תבוא לפתחינו.

בל נשלה את עצמינו כי המילים הגבוהות של 'מסע דה-לגיטימציה' כרוכות במסע גדול ורועש, הדברים נעשים לעיתים מתחת לאפינו ממש. מישור מתוך אינטרס אישי צר דואג לייצר לנו או למישהו קרוב אלינו תדמית שלילית, ולגרום לנו נזק במקום שבו אנו ניצבים, או שהיינו רוצים להתקדם אליו.

זיהוי והכרה של סיטואציה מסוג זה הכרחית. כיצד מטפלים באירוע מעין זה, נושא זה רחב וברוב המקרים לא תיתכן אמירה כללית אלא כל מקרה לגופו ולטבעו.

אולם פרעה החדש שצריך לבסס כרגע את שלטונו העריך ולחזק את מעמדו, עושה שימוש בטקטיקה שלאורך השנים יעשו בה שימוש גם הבאים אחריו. הוא מדבר אל עמו, ויאמר אל עמו, הוא מסביר לעמו שאהב את היהודים, מדוע עליהם לשנוא את היהודים, מדוע היהודים הם בעיה קשה עבור מצרים, נכון, לא עכשיו, אבל אם לא נטפל בהם עכשיו הם אמורים להיות בעיה בעתיד.

פרעה מספר לעם שלו סיפור תלוש מהמציאות שכולו קונספירציה והשערות נטולות כל בסיס.

פרעה מנהל מסע דה-לגיטימציה לעם שיושב בשלווה בארץ גושן וחי בשלום עם שכניו, כדי לייצב את מעמדו הוא מסית כנגד קבוצה חלשה באוכלוסייה ומשלהב את ההמונים המצריים ושוטף את ראשם ברעיונות ובמחשבות, כי יתכן והעם הזה יגדל וירבה, ואז, כן, אז אולי הוא יצטרף לשונאיו וילחם בנו.

אולי כן ואולי לא, אבל למה לא להסית ולהדיח וגם לייצר מהלך ראשון שיש בו גם כדי לעודד את השנאה, נטיל עליהם מסים, כדי להכביד עליהם, ומה יאמר המצרי האיכר, מדוע לא שיטילו מסים על היהודים שאולי ויתכן ובבוא העת מסיבה כלשהי לא ברורה יתאחדו כנגדינו.

'רשעות' ראשונה זו - לא חטא היהודים גרמה לה, לא היה לפרעה במה להאשימם, שאילמלא כן, לא היה נזקק ל'חכמה', אלא גלויות היה יוצא נגדם.

רשעות זו, הראשונה מסוגה, לא מן העם יצאה, אלא מגבוה. מגבוה עוררו קנאה בלב העם, וכמכשיר מדיני שימשה את השליט החדש, לביצור משטר העריצים שלו.

התופעות ההיסטוריות בכללותן עתיקות הן כהיסטוריה עצמה. כל אימת שביקשו לדכא אומה, מסרו בידה עם אחר, למען יענוהו וימצאו בכך פיצוי ללחץ המופעל מלמעלה, מדיניות זו היתה המקור לרבות מן הגזירות שתכליתן הייתה לפגוע ביהודים. שיקול דומה ככל הנראה הינחה את ממצאיו הראשון של 'חוק היהודים' הקדום ביותר, פרעה ביקש לפצות את העם המצרי שאותו דיכא ביד חזקה, ולשם כך יצר כת של נחותי דרגה - היהודים, עליהם יוכלו להביט מגבוה כל יתר הכיתות בביטחון ובגאווה ולדמוות את עצמן בני חורין, ואם לא מצא פרעה במה להאשים את היהודים אלא בגידולם הרב ואם לשם הצדקת הגזירות המתוכננות נאלץ להיעזר בשיקולים של 'טובת המדינה', אין זאת כי אם עדות מזהירה על התנהגות היהודים מבחינה חברתית-מוסרית שהייתה מושלמת.

תהליך מסוכן

תהליך הדה-לגיטימציה של העם היהודי, הוא התהליך המסוכן שהביא בעבר על היהודים את האסונות הגדולים. בתחילה מדובר על מיסים והכבדת תשלומים, לא חס וחלילה שלילת זכויות אזרחיות או שעבוד.

אך בהמשך הדרך וככל שממשיכים להטיף את הארס כלפי העם הנרדף במיסים, והופכים אותו לשק החבטות הלאומי, ממשיכים עם הטלת משימה כמו בניית ערי מסכנות, שיעבוד מוחלט והפיכת העם לשבט של עבדים, ולאחר מכן מלחמות חורמה בגידולו של העם והתחלת תהליך של השמדה, המתה התינוקות הנולדים, וכל זאת משום מה? בשל אגדה שהשלטון

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת שמות תשפ"א • גליון תר"א

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

רשע למה תכה רעך

וְהָנָה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֲבָרִים נָצִים וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לְמָה תִּכֶּה רֵעֶךָ (ב' י"ג)
וביאר במלבי"ם "נצים" הוא על ידי הכאה וחבלה, וזה ההבדל בין

נצה ובין ריב.
והנה בחובל בחבירו [או עדים זוממין] בפירוש ריבתה תורה לתשלומין,

הלכך החובל בחבירו שוה פרוטה משלמים ואינם לוקים.

יש לעיין מהו בחבל בחבירו ומספקין אם יש שוה פרוטה או לא.

א. שורש הנידון

שורש הנידון, מי אמרין דחייב ספק ממון כמאן דאיתא, והלכך יכול לפטור. ואם כן לכאורה יהא הדין דלא ישלם דדילמא הוי פחות משוה פרוטה והמוציא מחבירו עליו הראיה, וגם לא ילקה, דילמא יש כאן חיוב תשלומין דפרוטה הפוטרו ממלקות.

או דילמא חיוב ספק ממון כמאן דליתא, ואם כן אינו יכול לפטור המלקות. ואם כן יהא הדין דילקה. [ולפי זה הכי נמי בהזיק ספק שוה פרוטה אם ילקה תליא בנידון הנ"ל].

ב. ספק חיוב פוטר

וכי תימא הרי גם להצד הראשון, הרי מכל מקום החיוב ממון הוא רק מספק והיאך יפטור, אך תליא האם בספק חיוב אמרינן קם ליה בדבריה מיניה. וכגון בשורף גדישו של חבירו בין השמשות של שבת יהא פטור מספק.

ועיין במגן אברהם (סי' רע"ח סק"א) ובפרי מגדים (שם ובפתיחה כוללת ריש חלק א') דהעושה ספק חיוב מיתה פטור מממון. ועוד עיין בתשובות שבסוף הספר ברוך טעם, ובתורת חסד (חלק א' סי' נ"א אות ז').

ג. עוד נפקא מינה

הנה נפקא מינה גם בעדים שהוזמו, וספק אם חייבים לשלם, כגון בספק אם זה שהעידו כנגדו הודה לאחר שהעידו שהיו שם, דאם הודה אע"פ שהוזמו פטורים מלשלם וחייבים מלקות, ואם לא הודה חייבים לשלם, דלהצד הראשון הנ"ל, מתשלום יהיו פטורים מספק דילמא הודה, וגם ממלקות יהיו פטורים דילמא לא הודה וחייבים לשלם.

פלוגתא בהנ"ל

הנה לכאורה מצאנו דבנידון הנ"ל פליגי הגרע"א וחזון איש:

א. דברי החזון איש

הנה יש ללמוד מהחזון איש (אה"ע סי' י"ח סק"ב) כהצד הראשון, דהרי כתב לענין ספיקא דירושלמי (ריש סוטה) בעדי קנוי וסתירה ובא עד טומאה והוזמו אם העדים זוממין חייבים לשלם הכתובה, מעתה כיון דמספקין אם משלמין או לא, אי אפשר להלקות מספק דילמא חייבים המוזמים לשלם הכתובה.

חזינן מדבריו דספק ממון כמאן דאיתא ופוטר מספק את המלקות.

ב. דברי הגרע"א

אמנם יש ללמוד מדברי הגרע"א (כתובות ט"ו ב') כהצד השני דמספק כמאן דליתא, וכיון שהמוזמים אינם משלמין מספק ממילא ילקו.

דהנה כתב דבנמצא תנוק והוה מחצה ישראלים ומחצה נכרים, והזיק

שורו לשור של ישראל, הדין נותן דפטור לגמרי, לא רק מנזק שלם דדילמא הוי ישראל וחייב רק חצי נזק, אלא פטור גם מחצי נזק, דאם הוא ישראל אינו עדות דהרי הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו יהיו פטורים מלשלם דיטענו דילמא הוא נכרי. נמצא דאם הוא באמת נכרי, חייב נזק שלם, ואם הוא ישראל, פטור לגמרי, דאזי העדים פסולים מפאת עדות שאי אתה יכול להזימה.

וכי תימא הא מבואר בגמרא (שם) דבנמצא בעיר שמחצה ישראל ומחצה נכרים וגנח שורו, משלם מיתה פלגא ניוקא, התם איירי בגנח לפני בית דין דלא בעינן כלל עדות דלא תהא שמיעה גדולה מראה.

וכתב הגרע"א דלכאורה הוא הדין אף ברוב ישראל, דהרי מכל מקום כשיוזמו לא ישלמו דיאמרו דילמא הוא נכרי ואין הולכין הממון אחר הרוב, אך כתב דאינו כן דהא מכל מקום ילקו כיון דלענין מלקות אזלינן בתר רובא ואם כן אמרינן דהוא ישראל ולקי, ואין כאן ממון הפוטרו כיון דהוי רק ספק ממון ואין הולכין בממון אחר הרוב. הנה שמעינן מדבריו דבעדים זוממין והוה ספק חיוב ממון ילקו.

ג. לחלק בין קנס לממון

אולי הגרע"א מודה בזה ולא קאמר רק בספק קנס דעדים זוממין דאי אפשר למיעבד גמר דין, ואפילו הכי פליג החזון איש אבל בספק ממון מודה.

אך לא משמע כן דהא בקנס דעדים זוממין דפוטר מלקות אף בליכא בית דין למידן האי קנס.

הודה שחבל בחבירו

הנה בחובל בחבירו חבלה שהיא שוה פרוטה, חייב תשלומין על החבלה וחייב מלקות על הלאו דלא יוסיף, ואמרינן דאינו לוקה ומשלם אלא משלם ואינו לוקה.

ויש לדון מהו היכא דאדם היה חייב מלקות מחמת לאו אחר, והודה עכשיו שבעת עבירת הלאו חבל בחבירו.

א. האם גם לוקה וגם משלם

הנה פשיטא דעל ידי הודאת בעל דין שחייב לשלם תשלומי חבלה, אינו יכול לפטור עצמו ממלקות שבית דין מחייבין אותו על פי עדים, על ידי דינא דמשלם ואינו לוקה.

[ובמקום אחר הסתפקנו אם על ידי הודאת בעל דין על ממון יכול להפקיע קדושיין].

אם כן ודאי שחייב מלקות, אלא יש למידן אם ניתב ליה תרוייהו, גם מלקות וגם ממון דחבלה, או דילמא מכיון דבין כך לוקה, אם כן בכחאי גוונא ילקה ולא ישלם ממון, דהרי לא יתכן שני עונשים.

ב. האם גם משלם

הנה תליא בהא דיש לחקור בעיקר דין קם ליה בדבריה מיניה, דאמרינן דתשלומי ממון דחובל פוטרי מלקות, וכן אמרינן דתשלומין דעדים זוממין פוטרי מלקות, וכן מיתה פוטרת ממון ומלקות, וכן מלקות פוטרי ממון.

היאך הדין באופן שאע"פ שעונש אחת היה צריך להיות נפטר, מכל מקום על כרחנו ליתנו לאיזה סיבה, מי אמרינן דאזי נימא דהעונש

הפוסטר אזדא, או דילמא מכל מקום נוהג תרוייהו.

ג. שורש הספק

שורש הספק, האם היכא דקאמר רחמנא דעונש חד פוסטר השני, אם כן דינו רק דחד פוסטר השני, אבל לא נאמר דלא יתכנו תרוייהו, והלכך היכא דמכל מקום השני יהא, אם כן ניתב שניהם, או דילמא נימא דקאמר רחמנא דשני עונשים לא יתכנו, הלכך אם על כרחנו ליתן הנפטר אזי הפוסטר לא יהא.

ד. מעתה בנידון דידן

מעתה בנידון דידן, אם נימא כהצד דתרוייהו לא מצינו למיחב, יפטרו המלקות את הממון, אבל אם נימא כהצד דדינא הוא דרק העונש הפוסטר מונע את העונש הנפטר, הכא ניתב תרוייהו, דהרי לענין תשלומי חבלה אמרינן דממון פוסטר את המלקות ולא המלקות את הממון.

פלוגת רבנן בתראי

הנה לכאורה נידון הנ"ל הוא פלוגת רבנן בתראי, דבבית יעקב מבואר דחייב שנים, אמנם בהגרע"א מבואר דאינו חייב אלא אחת:

א. לבית יעקב חייב שנים

הנה הנהיגות המשפט בבית יעקב (כתובות ל"ב א') נקט דבכהאי גוונא חייב תרוייהו, גם המלקות וגם הממון.

דהנה כתבו תוספות (שם ד"ה דאין) דילפינן דלוקה ואינו משלם אף בתשלומין דקנס, מהא דעדים זוממין לוקין ואינם משלמין אף כשטבחו גניבה בשעת עדותן ונתחייבו בקנס.

והקשה בהפלאה (שם) הא אם כן נפסלו העדים בשעת הגדת עדות ואין כאן מלקות דעדים זוממין. ותרץ דאין לא ידעין מהגניבה אלא רק מחמת הודאתם ואם כן אינם נאמנים לפסול עצמם, הלכך ילקו מחמת עדים זוממין, ואהא קאמר קרא דלוקין ואינו משלמין על הא שחודו שטבחו.

וכתב בבית יעקב (שם) דהיינו רק אם נימא דלוקה ואינו משלם כר' יוחנן, אבל אם משלם ואינו לוקה כמו לסלקא דעתך דעולא, אז גם לבתר קרא חייב תרוייהו, שהממון של הטביחה שהיה בשעת עדותם, לא יכול לפטור המלקות דהוי רק מחמת הודאתם וכהנ"ל, ואם כן חייב ממון מחמת הודאתם על הטביחה ומלקות מחמת עדים זוממין. ותיקשי הרי בכהאי גוונא נימא דהמלקות יפטור הממון, דלא יתכן שני עונשים, אלא שמעינן מדבריו דליכא דין דלא יתכן שני עונשים. ואם כן לענין נידון דידן דמודה שחבל בעת המלקות, לא אמרינן שהמלקות יפטרו הממון אלא יהא חייב תרוייהו.

ב. להגרע"א לא יתכן שני עונשים

אמנם מתשובות הגרע"א (סי' קס"ד ד"ה גם נ"ל) יש למילף דסובר כאידך גיסא דלא הפוסטר מסלק את הנפטר, אלא אף היכא דיהבינן לנפטר אזדא הפוסטר, דלא יתכן שני העונשים. ופלגי על הבית יעקב.

דהנה איתא בגמרא (כתובות ל"א א') במעביר סכין ברשות הרבים וקרע שיראין בהליכתו, כיון דמצוי לאחדורי, אין החיוב מיתה פוסטר הממון, ואם כן חייב מיתה מחמת שהעביר ד' אמות ברשות הרבים וחייב ממון על השיראין.

וכתב הגרע"א דמכל מקום בדין הוא דהחיוב ממון יפטור את המיתה, משום דאילו תחייבו ממון אי אפשר דיגרום רגע זו חיוב מיתה, והוי כאילו עקר אדם אחר ואין כאן מלאכה, [דגם לענין תנאי החיוב אמרינן קם ליה בדרכה מיניה], ואם כן כיון דאי אפשר לחייב שניהם ממון ומיתה והממון יפטור את מיתה, והרי בעלמא מיתה פוסרת ממון, הדרא לדינא דקם ליה בדרכה מיניה דחייב במיתה יפטור ממון. חזינן כהצד הנ"ל דלא יתכן שני עונשים.

[אלא כתב הגרע"א ליישב דהך דשיראין שאני, דקרע השיראין באמצע הד' אמות, ואינו תנאי החיוב דיש גם זולתו ד' אמות. עוד כתב דאע"פ דהאי כללא אמת דאי אפשר למיחב תרוייהו ודלא כהבית יעקב, אבל מכל מקום ממון לא יפטור מיתה ואפשר למיחב תרוייהו].

ג. קושיא על הגרע"א

הנה הקשו על הגרע"א מהא דאמרינן (כתובות ל"א א') דהגונב כיס

בשבת חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור סקילה, אבל אם היה מגרר ויוצא פטור, שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד. ומקשינן בגמרא למאן דאמר אגד כלי שמים אגד הרי קדם הממון למיתה, ולדברי הגרע"א הרי אכתי יפטור דהא התם כל הא שמגרר הוי תנאי החיוב [אע"פ דשמים אגד], דהוה חלק מהעקירה, והוא קושיא גדולה. וצריך עיון גדול.

ספיקת הקול שמחה

הנה בחייב ממון ומלקות, בגווי שמשלם ואינו לוקה,

הנה נסתפק בקול שמחה (מרב' שמחה בונים מפרשיהם ז"ל, ח' להש"ס כתובות מ"ב א') מהו בחיוב קנס ומלקות והקנס פוסט את המלקות, אם יודה בקנס ויפטור מהקנס, [ויש עדים על המלקות], האם נימא דגם בכהאי גוונא חשיבא מחייב קנס ופטור ממלקות, [ולשונו שם, דהודאתו על הקנס חשיבא כתשלומין לגבי המלקות], או דילמא כיון דאין קנס יהא חייב מלקות.

[וראיתי מביאים בשם תשובות רדב"ז (ח"א סי' י"ט) דלענין פתוי דקיימא לן או דישלם קנס או ישאנה, ואם רצה לפרוע הקנס אינו נושא אותה, היכא דנפטר מהקנס מכח מודה בקנס, נפטר נמי מלישא אותה כאלו נתן את הקנס, חזינן שגם במודה בהקנס הקנס פוסט].

והנה תמחו (פי' ערוגות הבשם הביא בשם תירוש ויצהר, ובשם הגר"י לענין שטיין בחדות שמחה, וס' דרישה וחקירה) על הקול שמחה, דלא משכחת לה הספק, שהרי על כרחך איירי באיכא עדים, דבליכא עדים לא שייך מלקות, ואם באו עדים אחר כך, הא איתא בגמרא בבא קמא (ע"ה א') דמודה בקנס ואחר כך באו עדים לא יפטור מהקנס אלא היכא דמתחייב באיזה ממון, נמצא דממה נפשך, אם בהודאתו נתחייב באיזה ממון, אם כן האי ממוןא יפטור המלקות, ואם לא נתחייב כלום, אם כן אין הודאתו פוסרת.

ויש לדון ליישב בכמה גווי:

א. חייב בבושת ופגם

חדא, יש לדון דמשכחת לה הספק דהרי כשהודה על הקנס, על ידי הודאתו נתחייב גם בבושת ופגם, ואם כן גם אם אחר כך באו עדים פטורים מהקנס מחמת דינא דמודה בקנס, דהרי התחייב בהודאתו בממון דבושת ופגם, ובאופן שהתחייב גם ממון פטור מהקנס גם אם באו עדים וכהנ"ל.

וכי תימא הרי יפטור מהמלקות מחמת הבושת ופגם, אך הרי כתבו תוספות (כתובות ל"ב ב' ד"ה אלא עולא) דעולא דסובר דמשלם ואינו לוקה, היינו רק בהני תלתא דגלי בהו קרא, חובל ועדים זוממים וקנס. ואם כן נימא דלענין החיוב בושת ופגם לוקה ואינו משלם.

[והרי בתוספות ישנים (שם ל"ב א' סו"ה ועוד) מביאים מריב"ם שאי אפשר ללמוד החיוב בושת ופגם דאונס, מלאו דחובל, דהרי לעולם אין בו כל החמשה דברים, ואם כן מצד לאו דחובל לא אמרינן דמשלם הבושת ופגם ואינו לוקה, אלא אדרבה לענין בושת ופגם לוקה ואינו משלם].

אך באמת זה אינו, דיש לדקדק מרבינו תם (כתובות ל"ב א' תוספות ישנים ד"ה ועוד) בשנויא בתרא, דשאני למסקנה דעולא דילפינן דאונס משלם ואינו לוקה מקרא ד"תחת", דזה כולל נמי בושת ופגם ואפילו בבגורת, נמצא דלמסקנה גם לענין החיוב בושת ופגם אמרינן דמשלם ממון ואינו לוקה, ואם כן אזדא האי תירוצא.

ב. העדים העידו שהיא שוטה

תו יש לדון דמשכחת לה באופן שהודה באונס, שנפטר מהקנס אבל חייב עצמו בבושת ופגם דהוי ממון, וכי תימא דאם כן החיוב בושת ופגם יפטור מהחיוב מלקות, [דגם לענין הבושת ופגם אמרינן דמשלם ממון ואינו לוקה וכדלעיל], אך איירי באופן שהעדים העידו על הקנס אבל חידשו לן שהיא שוטה וליכא חיוב בושת ופגם. נמצא דלפי הודאתו חייב עצמו בממון, ואם כן פטור מהקנס מחמת מודה בקנס אע"פ דאחר כך באו עדים.

אך נראה דכיון שהעדים העידו שהיא שוטה, פקע הודאתו דהרי נמצא דלא חייב עצמו במידי דהרי נתברר דליכא חיוב בושת ופגם כלל.

יהא רק עונש אחד או מלקות או ממון, עדיף שיהא ממון ולא מלקות. ואם כן מהשיטה מקובצת ופני יהושע יהא ראייה לשיטת הגרע"א.

[נא"ה. וכי תימא דאדרבה נימא דילקה ולא ישלם, אך הרי חבל בשוה פרוטה, ובחובל שוה פרוטה אמרינן דמשלם ואינו לוקה. והרי חזינן בדברי הגרע"א, שאם יהא רק חיוב אחד מהשנים, עדיף שיהא זה שבעלמא פוטר, דזה נכלל בדינא דלוקה ואינו משלם].

ג. כל חלק מהחבלה מחייב ממון

עוד היה אפשר למידן ליישב דעת השיטה מקובצת והפני יהושע, דיש לחלק בין פרוטה דחובל, לבין מיתה דארבע אמות ברשות הרבים, דהכא כד הכה בשנית נמצא דכל חלק מהחבלה מחייב ממון והלכך שפיר פוטר את המלקות, משא"כ בד' אמות אין על ב' אמות שום חיוב, רק הסוף של הד' אמות הוא המחייב. אך אין סברא זו מכרעת.

מחל על הפחות מפרוטה

הנה בעיקר דינא הנ"ל דהשיטה מקובצת והפני יהושע דבב' הכאות כל אחת פחות משה פרוטה מצטרפים לתשלומין דשוה פרוטה, תיקשי הא איכא מחילה, דהרי לאחר הכאה הראשונה, דינו דלוקה ואינו משלם, נמצא דהמוכה מוחל על הפחות מפרוטה, ואם כן אחר כך שהכה שנית, היאך מצטרף הפחות משה פרוטה לחיבו.

א. לפני השלמת הפרוטה

וכי תימא דלענין לפטור ממלקות המחילה כמאן דליתא, כי היכי דהמוחל לאחר שנחבל שוה פרוטה, לא ישנה אתי הדין לחייב את החובל במלקות.

[והרי דעת רמ"ה במכות (ט"ז א') הובא בריטב"א (שם) דהחובל בגר שמת בלא יורשים אע"פ דליכא תשלומין אכתי פטור ממלקות, ואף לתוספות (שם) דפליגי היינו רק בגר ולא במחילה].

אך הא שפיר יש לחלק דהיינו דוקא כשהמחילה אחר כך, אבל לא לפני השלמת הפרוטה.

והביאו ראייה לזה, דהרי החובל בחבירו בפרוטה ושילם לנחבל, ואחר כך חבל בחצי פרוטה, ודאי יהא חייב מלקות על החצי פרוטה, והכי נמי דכוותה.

ב. חבל שלא מדעת

הנה יש ליישב בב' דרכים, חדא, דאיירי דחבל שלא מדעת, למאי דכתב במנחת חינוך (מצוה ק"ל) דכל דינא דפחות משה פרוטה דמחיל היינו דוקא מדעתו, משא"כ שלא מדעתו שאז יצטרף גזילה אף לזמן מרובה דומיא דמעילה. וכך כתב במחנה אפרים (הל' גזילה ס"א) דדוקא מדעתו. [במחנה אפרים איירי על גזילה אך לכאורה אין לחלק].

ג. חזר בו מהמחילה

עוד שמעתי ליישב, דאיירי בב' הכאות תוך כדי דיבור, ונהי דמחל על הראשונה, אך כיון דתוך כדי דיבור הצטרף השניה, הרי חוזר בו ממחילתו.

ותליא אם יכולים לחזור ממחילה תוך כדי דיבור, ועיין במחנה אפרים (סוף הל' זכיה מהפקד) דדן אי יכולים לחזור ממחילה תוך כדי דיבור, ותלי לה בפלוגתת קמאי, אך בקהילות יעקב (סנהדרין הוספות ס"ה ה'), במהדור"ח סנהדרין ס"ב כ"ו) כתב דלכולי עלמא יש לומר דיכול לחזור.

חבלה ביחד עם הלואה

הנה קיימא לן דבחובל חבלה שהיא שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, אבל בחבלה שהיא פחות משה פרוטה לוקה ואינו משלם.

ודן באפיקי ים (ח"ב ס"ז ל"ט) מהו כאשר חבל בו פחות משה פרוטה, וגם חייב לו פרוטה בהלואה, דביחד הם שוה פרוטה, האם מצטרפין ואם כן חייב ישלם, דיש כאן תשלומי חבלה של פרוטה שיפטרו ממלקות, או דילמא לא מצטרפין וילקה מחמת החבלה, ושוב יהא פטור מהמלוה דהוה פחות משה פרוטה.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דהנה לחד גיסא יש לדון דכמו בחובל שתי חבלות ותרוייהו ביחד שוה פרוטה, בפשוטו מצטרפין ופטור ממלקות, נא"ה. וכך הבאנו מהשיטה מקובצת ופני יהושע, אם כן הכי נמי בכהאי גוונא

ג. הודה לענין הכפל ומשום הכי פטור מד' וה'

אך יש לומר דהספק יהא באופן דהודה דגנב בחול וטבח ביום הכיפורים, ואחר כך באו עדים דטבח ביום הכיפורים בהתראה, ואליבא דעולא דכל היכא דאיכא ממון ומלקות, ממונא משלם מילקא לא לקי.

דהנה מחמת הודאתו חייב עצמו בקרן ונפטר מהכפל, וממילא אחר כך כשיבואו עדים על הטביחה, אע"פ דבהודאת הטביחה לא חייב עצמו, מכל מקום אין ד' וה' כיון דאין כפל, ומה דליכא כפל כיון דמודה בקנס. נא"ה. נראה דרבינו אויל הכא דלא כתוספות הנ"ל דדברי עולא רק בהני תלתא דגלי בהו קרא, חובל ועדים זוממים וקנס].

נמצא שבכהאי גוונא איכא פטור דמודה בקנס על החיוב קנס דד' וה', ואיכא גם חיוב מלקות מחמת הטביחה ביום הכיפורים, ובוה משכחת לה ספיקת הקול שמחה, האם גם בכהאי גוונא אמרינן דהחיוב ממון פוטר החיוב מלקות, אע"פ דאינו משלם הקנס אלא נפטר בהודאתו.

וקצת יש לדון בהאי תירוצא, דהנה פשיטא דאם גנב בשבת, ויהא פטור מכפל מפאת קם ליה בדבריה מיניה דשבת, וטבח ביום הכיפורים, לא נימא דקנס דטביחה יפטור המלקות דיום הכיפורים, דהא אין קנס כלל, ומה יפטור המלקות דטביחה. מעתה הכי נמי הכא הא דפטור מד' וה' היינו מטעם אחר, דהרי אין כפל, ואם כן מה יפטור את הטביחה.

אך עדיין יש לדון כדברינו, דכיון דשורש הפטור דד' וה', מפאת מודה בקנס ששלל הכפל, ואם מודה בקנס הוה תשלומין אם כן עדיין יפטור את המלקות, וכן נראה יותר דמי לי הודה בקנס דהשתא, או דהודה בכפל דהוה תנאי דהקנס דהשתא.

ב' הכאות מצטרפין ביחד

הנה קיימא לן דבחובל בחבירו חבלה שהיא שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, אבל בחבלה שהיא פחות משה פרוטה לוקה ואינו משלם.

וכתבו בשיטה מקובצת ובפני יהושע (כתובות ל"ב א'), ועוד עיין בפני יהושע קידושין סוף מ"ו א', ובתשובות דברי מלכאל (עיין ח"ב ס"ז ע"ח לענין גזל) דפסיקא ליה כדבריהם) דבב' הכאות שכל אחת מהם פחות משה פרוטה, מצטרפין ביחד ומשלם ואינו לוקה.

והנה אמרינן (כתובות ל"א א') במעביר סכין בשבת ד' אמות ברשות הרבים וקרע שיראין בהליכתו, חייב מיתה על המלאכה בשבת, וחייב ממון על היזק השיראין, ולא אמרינן שהחיוב מיתה דמלאכת שבת פוטר החיוב ממון על השיראין, דהרי החיוב מיתה חל רק בסוף הד' אמות.

[והיינו להך לי שנא דאמרת דאמרינן קם ליה בדבריה מיניה רק באופן דלא מצי מהדר לה משא"כ הכא דמצי מהדר לה].

מעתה תיקשי דברי השיטה מקובצת והפני יהושע, דאם כן הכי נמי נימא לענין חובל, דהרי החיוב תשלומין חל רק לאחר הכאה השניה כשיש חיוב של שוה פרוטה, והיאך החיוב תשלומין יפטור הכאה הראשונה ממלקות דלא יוסיף.

א. למנחת חינוך חייב תרוייהו

הנה ראיתי במנחת חינוך (מצוה מ"ט) דבאמת נקט כן לדיתא, דבב' הכאות שכל אחת מהם פחות משה פרוטה, חייב תרוייהו גם מלקות וגם ממון, [להך לי שנא דבמעביר סכין חייב בתרוייהו משום דלא מצי מהדר לה].

וכעין זה כתב במנחת חינוך (מוסד השבת אות ל"ד) דהכותב בשבת כתובת קעקע, גם ילקה משום כתובת קעקע וגם יהא חייב מיתה, כיון דבאות אחת ליכא עדיין חיוב מיתה דכותב בשבת, אבל חיוב מלקות דכתובת קעקע איתא. ואחר כך בכותב אות השני חל החיוב מיתה משום מלאכת כותב.

ב. להגרע"א אתי שפיר

אמנם לדעת הגרע"א הנ"ל דלא יתכנו שני עונשים, אתי שפיר, דהרי הכא שפיר יפטור הממון את המלקות, דאם יהא חיוב מלקות על הכאה הראשונה ויפטור הפחות משה פרוטה של הכאה הראשונה, לא יהא כלל חיוב ממון בצירוף ב' הכאות ביחד, [דלא מצינן למיהב תרוייהו, דהרי הכאה הראשונה הוה תנאי החיוב להתשלומין, והרי על הכאה הראשונה ילקה ולא ישלם], ואם כן אמרינן דמכיון דבלאו הכי

מצטרפין.

אמנם לאידך גיסא יש לחלק דבשלמא התם מצטרפים מכיון ששניהם חבלות, משא"כ הכא דחלק מהפרוטה אינו מחמת חבלה אלא מחמת הלואה, נמצא דליכא שוה פרוטה של חבלות, ואם כן אינם מצטרפין ולוקה ואינו משלם.

ב. לצורך החבלה עם השיראין

הנה איתא בגמרא (כתובות ל"ה א') דילפינן מקרא "ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו", דבחייב מלקות וממון לוקה ואינו משלם, דמוקמינן קרא בהכה חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה שחייב בו מלקות, ובאותה עשה שהכהו קרע שיראין שלו וחייב על זה ממון, ואמרין דלוקה ואינו משלם.

ובאפיקי ים (ס) הביא מהכא ראיא לנידון הנ"ל דלא מצטרפי, דהרי אע"פ דהחבלה היה פחות משהו פרוטה, מכל מקום יצטרפו השיראין עם החבלה שיהא חיוב דשוה פרוטה, ונמצא דהוי חבלה דשוה פרוטה ואין כאן חיוב מלקות כלל. אלא על כרחך חזינן דלא מצטרפין.

[אלא אם נימא דאירי דליכא ניזק כלל בהאי חבלה, דאף פחות משהו פרוטה ליכא. ואם כן אי אפשר לחייב על החבלה אלא מלקות. ודוחק].

ג. להאמור לדחות ראיית החידושי הרי"ם

הנה בחידושי הרי"ם (ח"מ סי' פ"ח אות י"א ד"ה אמנם) מחדש, דמי שגזל מחט פחות משהו פרוטה ונאבד החפץ באונס, חייב להחזיר לו מחט אחרת, דחיוב גזלה הוא להחזיר מה שגזל, אלא שיוצא ידי חובתו גם בתשלום דמים שהחזרת דמי החפץ כהחזרת החפץ, אבל בכלי שאינו שוה פרוטה שהשבת דמים אינה השבה כיון שאין בהם שוה פרוטה, אם כן צריך לקנות כזה כלי ולהשיב לו כלי כמו שהיה לו. והוא חידושא רבתא מאד.

והביא ראיא דבסוגיא במכות (ט"ז א') מקשינן בגזל חפץ ושרפו, דילקה מכיון דאינו ניתק לעשה דהרי אינו יכול להשיבו, ומשנינן דאכתי ניתק לחובת תשלומין, ותיקשי הרי איכא אופן הנ"ל דאין חובת תשלומין כלל, כגון בגזל מחט פחות משהו פרוטה ושרפו דעכשיו אינו יכול לקיים השבה כלל, אלא מזה הוכיח דעל כרחך גם בגזל כלי שהוא פחות משהו פרוטה חייב בהשבה על ידי ששיב לו כלי אחר, ואם כן אכתי הוי ניתק לעשה.

ולעני"ד יש לדחות, דלעולם פטור, אך מכל מקום אי אפשר להלקותו מחמת ביטול העשה, דהאי פחות משהו פרוטה יכולה להצטרף בהדי חצי פרוטה אחרת או בהדי פרוטה של מלוה או גזל. ועיין.

[וזה כעין מה שכתבנו ליישב קושיית החידושי הרי"ם (והאחיזר (ח"ג סי' פ) בדפחות משהו פרוטה הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דלהאמור הרי יכול להצטרף לחוב אחר].

אמנם תליא בנידון הנ"ל, בחובל פחות משהו פרוטה דחייב מלקות, מהו כשחייב לו פרוטה בחלואה.

ואולי יש לחלק, דשאני התם בנידון דחבלה, דכל שאין שוה פרוטה של חבלות אינה פוטרת המלקות, משא"כ בנידונים הכא אם שני החיובים הם של גזל שפיר מצטרפין.

ד. התראת ספק

תו יש להוכיח דאינו מצטרף, דהרי אם מצטרפין אם כן בחבל פחות

משהו פרוטה אמאי לוקה, הרי הוי התראת ספק, דשמא אחר כך ילוה ממנו ואז משלם ואינו לוקה. ועיין לקמן.

התראת ספק

הנה לכאורה תיקשי אמאי לקי בפחות משהו פרוטה, הא הוה התראת ספק, דשמא אחר כך ילוה ממנו ויתחייב ממון ויפטר ממלקות. אלא נוכיח מהכא כהצד הנ"ל באפיקי ים דכנהאי גוונא לא מצטרפין ועדיין חייב מלקות.

ויש לדון לדחות בכמה אנפי:

א. מחוסר פעולה

הנה יש לדחות דהא דשמא ילוה ממנו הוה מחוסר פעולה בקום ועשה, והרי כתבו תוספות בשבת (ד' א' ד"ה קודם) דכנהאי גוונא הוי התראת ודאי.

אך הא ברמב"ן (שיטה מקובצת בכתובות ג' א') פליג על תוספות, וסבירא ליה דגם במחוסר שאלה הוה התראת ספק אע"פ דמחוסר פעולה.

[ומכל מקום כתב ברמב"ן דמטעם אחר מחוסר שאלה חשיב התראת ודאי, דמי יימר דמדוקקי ליה ולא הוה בידו לישאל. א"ה. עיין שם דכתב בזה ב' תירוצים, חדא משום דמחוסר פעולה, ועוד משום דתליא בדעת אחרים].

ב. ספק אם יחבול שנית

הנה אף אם נימא דהלואה לא מצטרפת, מכל מקום אכתי תיקשי, דהרי בחבל פחות משהו פרוטה ושוב חבל פחות משהו פרוטה יש לומר דמצטרפי דחבל תשלומי חבלה, [וכמו שהבאנו מהשיטה מקובצת ופני יהושע], ואם כן שוב הוה התראת ספק דהרי ספק אם יחבול בו שנית.

אלא יש לומר דמחמת זה שיכול לחבול לא מקרי התראת ספק. נא"ה אולי הכונה מכיון שאסור לחבול בחשני אם כן לא חשיב אפשרות].

ג. עבירה ודאית וספק עונש

הנה כתב בערך שי דהחובל בחבירו פחות משהו פרוטה, אף אם בשעת ההתראה יש ספק שמא החבלה תהא פרוטה או פחות משהו פרוטה, מכל מקום חשיבא התראת ודאי ולוקה, דהעבירה ודאית והספק רק בעונש.

אבל כתב בערך שי דמכל מקום חסר בקבלת ההתראה, ואם כן דהרא קושיא בנידון דידך.

תו, דמשמע מדברי הגרע"א ב' מקומות דפליג על הערך שי, חדא, דהרי הקשה בכתובות (מ"ד א') בהא דכתבו התוספות דפתח בית אביה לעיכובא, דאם כן ההתראה בנערה המאורסה תמיד יהא התראת ספק, דשמא ימכור האב את ביתו או שמא ימות. חזינן דאף בעבירה ודאית דזנות וספק עונש דסקילה בפתח בית אביה חשיב התראת ספק.

שנית, בהא דאמרין בגמרא סנהדרין (מ"ה ב') דאם אדם נתחייב מיתת בית דין ונקטעה יד העדים, פטור ממיתה, דבעינן יד העדים תהיה בו בראשונה, והקשה הגרע"א (כתובות מ"ד א') דאם כן כל התראה למיתה יהא התראת ספק דנחשוש דתיקטע יד העדים, אע"פ דהספק רק בעונש.

שלישית, שהקשה (שם מ"ה א') דבהתירו נערה המאורסה בסקילה הוה התראת ספק, שמא לא יגמר דינה עד שתבגר ואז דינה בחנק. אע"פ דהכא נמי הספק רק בעונש.

עניי שבת

דבהבדלה כבר עשאו חול.

והנה בהתפלל ערבית בערב שבת מבעוד יום, ועדיין לא הניח תפילין, דעת השולחן ערוך (סי' ל' סעי' ה') דאחר כך אינו מניח תפילין כלל, לפי שכבר עשאו לזמן הזה לילה זמן שכיבה בקריאת שמע ותפילה של ערבית ואם יניח בו תפילין יחזור ויעשהו יום, והרי הן שתי קולות שסותרות זו את זו. ואנן קיימא לן (משנה ברורה שם ס"ק י"ז) שמניח תפילין בלא ברכה.

והשתא מהו לענין קידוש לאחר הבדלה, דהרי נוסח ברכת קידוש רק דרבנן.

קידוש לאחר הבדלה

הנה מי שלא יכל לאכול בשבת, ואם כן לא יצא ידי חובת קידוש מכיון שאין לו קידוש במקום סעודה. ואחר כך מחמת אונס עשו לו הבדלה בפלג המנחה, כמו דאיתא בשולחן ערוך (סי' רצ"ג סעי' ג') דבשעת הדחק יכול להבדיל בשבת מפלג המנחה. והשתא לאחר הבדלה, מרגיש יותר טוב ויכול לאכול, האם עכשיו יעשה קידוש.

וצדדי הספק, מי אמרין שיעשה קידוש, מכיון דאכתי שבת, או דילמא נימא דלא יעשה קידוש לאחר הבדלה, דהרי הוי תרתני דסתרי

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת שמות

לבדד ישכון

מסתורין של משה

בפרשת השבוע אנו למדים על לידת אחד האנשים הגדולים ביותר בתולדות עמנו: "וַתֵּהֶר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן" (שמות ב, ב), משה בן עמרם נולד לעם ישראל. על לידתו מספרת התורה: "וַיֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא", אמו ראתה שהוא נראה טוב; תינוק יפה תואר ומושלם. והנה, פסוקים בודדים לאחר מכן, משה רבנו - שהוא כבר איש זקן בן שמונים שנה - זוכה להתגלות נשגבה בסנה: "וַיֵּרָא מֶלֶאךָ ה' אֵלָיו בְּלֶבֶת אֶשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה" (שם ג, ב), ונבחר להיות מושיען של ישראל.

לכאורה, מן הראוי היה שנדע את סיפור חייו של משה, ונבין כיצד נתגדל משה בן עמרם כל כך עד שנהיה משה רבנו. מה היתה הדרך שהביאתו לגדלות שכזו? הרי הוא היה הגואל, שליח ה', להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, להוליכם ולהדריכם ארבעים שנה במדבר. הוא היה עם ה' בשמים ארבעים יום ולילה, ועמו דיבר ה' "פֶּה אֶל פֶּה" (במדבר יב, ח). הוא הוריד את התורה מן השמים ומסרה לישראל.

והחשוב מכל, משה רבנו הוא אחד הדוגמאות שאנו שואפים להיות כמותם. הרמב"ם כתב (הלכות תשובה פ"ה הל' ה) ש"כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבנו"! אמנם, לעולם לא יהיה עוד נביא כמשה, אבל בכל אחד מאיתנו יש התכונות הנצרכות כדי להיות צדיק כמותו. לכן שומה עלינו לחקור ולברר את ראשית צמיחתו של אדם ענק זה, ולמצוא את הזרעים שהצמיחו גדלות שכזו.

אבל כשנסה ללמוד על ראשית חייו של משה, יתברר לנו שהתורה כמעט אינה מגלה לנו כלום בעניין. משה רבנו מופיע פתאום בגיל שמונים, כמושיען של ישראל, מבלי שנדע עליו כמעט דבר: איננו יודעים כיצד הוא גדל, מדוע נבחר, באילו דרכים בעבודת ה' הלך במשך שמונים שנה שהביאו אותו להיבחר להושיע את ישראל. כיצד זכה להיות "אִישׁ הָאֱלֹקִים" (דברים לג, א), האדם היחיד בתולדות העולם שזכה לדבר עם ה' "פה אל פה". בוודאי, כולנו מכירים את הפסוקים הבודדים המספרים על כך שמשה גדל בבית פרעה, והוכרח להימלט על נפשו אחרי שהציל אחד מאחיו מיד המצרי. אבל חוץ מזה איננו יודעים עליו כמעט דבר. הפעם הבאה שפוגשים במשה רבנו היא אחרי עשרות שנים בסנה הבוער במדברות מדין, כשנבחר להיות המושיע.

נוסיף חידוש: גם את הסיפור היחיד הזה של משה שיוצא אל אחיו ורואה בסבלותם וכו', מספרת התורה בעיקר כדי להראות לנו כמה איננו יודעים על משה רבנו. כמובן, ישנם לימודים גדולים וחשובים מאד שאפשר ללמוד מהסיפור הזה, ובעז"ה נזכירם באחד הימים, אבל עיקר הכוונה בסיפור הוא שמשה רבנו הוצרך לברוח. וכיון שאיננו יודעים דבר עליו מאז בריחתו ועד הופעתו במדין לאחר עשרות שנים, נמצא

שהסיפור היחיד שמספרת לנו התורה, דווקא הוא מדגיש לנו כמה איננו יודעים על חייו של משה רבנו.

בדידות מזהירה

דבר אחד יודעים אנו: משה חי שנים רבות בגלות ובבדידות, ואחרי שנים רבות, נדודיו הביאוהו אל מדין; אבל גם שם, אחרי שנשא את אשתו, בת יתרו, המשיך בדרך זו ובילה את ימיו בבדידות, כרועה צאן בשימון. "וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתֵנו כִּהֵן מִדִּין וַיִּנָּהֶג אֶת הַצֹּאן אַחֵר הַמִּדְבָּר" (שמות ג, א). משה בילה עשרות שנים מחייו לבדו, במדברות ובשדות מרעה מרוחקים.

המסקנה המתבקשת היא, שזה מה שרוצה התורה שנדע, שדווקא על ידי חיי התבודדות זו, השיג משה את הגדלות שקבעה את מקומו בתולדות ימי עמנו. מכל הענין נראה בבירור שזו היתה תוכניתו של ה', להביא את האיש שאותו הוא ייעד להיות גואל ישראל להתבודד במדברות סיני ומדין. הבדידות לא היתה סתם דבר שארע למשה רבנו, אלא היא היא יצרה וגידלה את משה רבנו. היא שעשתה אותו לאדם הגדול ביותר בדברי ימי עמנו.

ננסה כעת להבין את העניין; מפני מה הוצרך משה להיות כל אותן שנים בהן התפתחה אישיותו בבדידות מזהרת דווקא, ולא תחת השגחתם והדרכתם של צדיקים גדולים - כפי שהיינו חושבים שראוי היה להיות. למה דווקא הבדידות היתה נחוצה על מנת להצמיח אדם ענק שכזה? ברור שאין אני גדול מספיק כדי להשיב על כך תשובות ברורות, אולם רשאי אני לנסות להבין.

חברת בני אדם

על מנת להבין, הבה נעיין בעניין הבדידות צעד אחר צעד, ונראה כיצד מסייעת הבדידות לאדם לגדול. ב"חובות הלבבות" ישנו "שער חשבון הנפש", בו הוא מונה שלושים חובות שעלינו להתבונן בהן. ישנן חובות רבות נוספות, אומר 'חובות הלבבות', אך הוא מציע שלושים דוגמאות. מהראוי ללמוד את כולן היטב, אולם כעת נלמד חלק מהחשבון השבע עשרה.

ואלו דבריו: "והשבעה עשר, בעת שתטה נפשו לחברת בני אדם ולהשתעשע בהם". למשל במוצאי שבת, כאשר כל המשפחה נסעו לבקר קרובים כלשהם והוא נשאר לבד בבית. או בחור ישיבה המתגורר מחוץ לעיר, ובמוצאי שבת כל חבריו נוסעים לבקר בביתם ורק הוא נותר לבדו בישיבה. או ה"אלטערער" [הבחור המבוגר] בישיבה, שכל חבריו נישאו מכבר והותירו אותו בודד, והוא עורג לחיי החברה שהיו לו ואינם.

אומר על כך 'חובות הלבבות', כי תפקידו של האדם בזמנים כאלו לחשוב ולהתבונן "במעלות הבדידות והפרידה מבני אדם, וברוע חברת כסיליהם!" המעלה הבסיסית ביותר

דורש טוב לעמו

היה לו, לרבנו, חדר התבודדות בביתו. גם לבני משפחתו לא היתה כניסה לשם. ואף שרבנו מסר שיעורים רבים והיה מצוי להמון העם בבית המדרש, כל התקרבותו היתה ללמדם ולהדריכם, ומיד כשנסתיים - שוב היה כולו עם עצמו. והיה מרבה להזכיר את אשר כתב בנו של ה'חפץ חיים' זצ"ל על אביו, שלא היו לאביו "ידידים" אף שהיה המנהיג של כלל ישראל. וביאר רבנו כי עבד ה' צריך להיות אדם פרטי לעצמו. וזה היה מהדברים המיוחדים של רבנו, שמצד אחד היה מבטו תמיד האיך להועיל לאחריו, ובו בזמן היה יושב בסתר, וניכרה בו הנהגה של נימוס, של נכבדות ורוממות פנימית.

מהחידקים שלהם, אף כך צריך לדעת שלפעמים המילים היוצאים מפיותיהם של הבריות מסוכנות יותר מדלקת ריאות.

מרבה דברים

אם לא די בכך, מביא 'חובות הלבבות' מדברי שלמה המלך בספר משלי: "כָּרַב דְּבָרִים לֹא יִחְדַּל פֶּשַׁע" (י, יט). אין ספק שכאשר הבריות מדברים דיבורים רבים מדי - הם ייכשלו בחטאים. אין כל ספק בכך! "לא יחדל פשע", אי אפשר להימנע מזה! האמת היא שגם כאשר מדברים במידה, קשה מאד להישמר מלחטוא, אבל כאשר פותחים את הברז ושופכים בלי חשבון - אין ספק כלל; לא יחדל פשע. יושבות כמה שכנות על ספסל בחצר ומנהלות שיחה ערה במשך ארבע שעות. השיחה חיונית וגועשת, כולן משתתפות פעילות. כמה פשעים נעשו בשיחה זו? אלא שאין מתבוננים. לא רוצים לחשוב על הדבר. וכך, כאותו עיוור הנוהג ברכב בלי לראות, ממשיכים לעשות עוד ועוד פשעים.

נשוב לדברי 'חובות הלבבות': כשנמנעים מחברה רעה, נמנעים "מדבר בבני אדם, והזכיר רעותיהם וספר בגנותם. ואמר הכתוב בעניין הזה: תִּשָּׁב בְּאָחִיךָ תִּדְבֹר בְּבֶן אִמְךָ תִּתֵּן דְּפִי". זה מה שקורה כשיושבים ו"מנייעים" [מפיצים חדשות], מדברים על אחרים. וכשמסיימים לדבר על כל מי שאפשר, מתחילים לדבר על הקרובים, כמו שאומר הפסוק "באחיך תדבר". וכששואלים "איך אתה מדבר על אח שלך"?! הוא עונה: "מה אתה רוצה, הרי זה אח שלי! נראה לך שאני מתכוון להזיק לו?... לא מתכוון להזיק לו? אתה יושב ומצייר אותו כאחרון הטיפשים, ולא מתכוון להזיק?!"

עוד ועוד חטאים

וגם שקרים וכזבים, אומר 'חובות הלבבות'. דיבורים מביאים שקרים. שקרים קטנים, ושקרים גדולים. כי כדי שהסיפורים יעניינו את השומעים, צריך להוסיף פה ושם פרטים שלא בדיוק היו באמת. לא מתכוונים לשקר חלילה, אבל גם לא רוצים לשעמם את השומעים, חלילה.

ככה זה כשנמצאים בחברה, מלהגים ומלהגים. "מוכרחים" ללהג, כי אי אפשר להיות עם אנשים ולא לומר כלום... אז אומרים כל מה שעולה בראש, וקורים דברים לא טובים. חטאים ועוונות, רדידות וקלות ראש. זו עובדה מוכחת שכל אחד רואה אותה בחייו, ועל כן, ככל שנמנעים יותר מחברה שטחית ורדודה כך ייטב לאדם.

התבודדות יקרה מכל

על אף החשיבות הגדולה של מה שאמרנו, וככל שיש 'סור מרע' בהתבודדות מחברת אנשים, עדיין אי אפשר להסביר בזה

בבדידות היא הריחוק מאנשים כאלו שחסרה להם יראת שמים, או שיש בהם דעות כוזבות, המזיקות לאדם ומרעילות את דעתו.

הכסילים מצויים יותר מהחכמים

ברור שאין כוונתו להימנע מחברת תלמידי החכמים, אבל המציאות היא שחברת תלמידי חכמים אינה דבר הנמצא בקלות; יותר מצוי שהאדם מוצא את עצמו בחברת ה"כסילים". ולכן, הדבר הראשון שמלמד אותנו 'חובות הלבבות' הוא להתבונן מה הנזק שעלול להיות לנו מחברה שכזו, ומה גודל הרווח שיש בהימנעות ממנה.

לפעמים אין ברירה, חייבים לבקר את המשפחה מדי פעם או להשתתף בשמחות מסוימות, ואז חייבים להאזין לפטפוט הכסילים ולהראות כאילו נהנים מהם. כך גם לצורכי פרנסה, האנשים במשרד אוהבים ללהג, וכדי לשמור על יחסי עבודה תקינים או לקוחות חשובים, צריך להעניק להם את התחושה כאילו כל מה שדיברו הם דברי חכמה עמוקים. אבל בכל שאר המצבים, על האדם להתרחק מחברה כזו ולחשוב תמיד על הנזקים הנגרמים מחברה רעה.

האם היית בוחר בדוד רוני להיות רבך?

ייתכן שתופתעו לשמוע, אולם נזק רב עלול להיגרם אפילו מדיבורים שטחיים שאין בהם דברים אסורים. ואם תאמרו, "מה גרוע כל כך 'לנייעס' [לפטפט בענייני חדשות] קצת על השכונה או על החדשות? אולי זה לא יהפוך אותי לצדיק גדול, אבל היכן הנזק? התשובה היא: כן! אפילו פטפוט סרק כשלעצמם מזיקים לאדם; כמו שאומר 'חובות הלבבות': "למען אשר לא יביאום הבלי חבריהם להביל כמותם". השטחיות והריקנות שלהם עלולה לגרום גם לך להיות שטחי וריק, כאשר מדברים דיבורים "רגילים" עם אנשים "רגילים" - ומדובר כאן גם על יהודים חרדים עם ציציות בחוץ וכובע שחור - האדם עצמו נהיה "רגיל" ושטחי. ישנם הרבה "חרדים" ריקים, וחלילה לכם מלהתחבר לאנשים שכמותם, פן תהיו אף אתם ריקנים כמוהם.

מן הסתם תאמרו: הדברים הללו אינם נוגעים אלי - וכי אני אהפוך לשטחי? לא ייתכן שנהיים שטחיים רק משמיעת כמה דיבורים! אם כך, שים לב לדברים הבאים: רוב רובו של העולם אינו מודע לסכנה שיש בשמיעת דיבורים שטחיים. כשאדם מקשיב לדיבורים של אחר, זה גורם למוחו לחשוב את אותן מחשבות שחושב בן שיחו. הרי אתה מקשיב בנימוס ומתרכז במה שדוד רוני אומר... והמוח שלך עוקב אחרי כל דברי השטחיות והריקנות הנפלטת מפיו. זה מה שקורה בכל פעם שמקשיבים למישהו, המוח חוזר ומשנן פנימה את כל מה שנאמר. דע לך, אפוא, דוד רוני מתפקד עכשיו כ"רבי" של המוח שלך. וכך המוח מתמלא ב"הוא אמר" ו"היא אמרה", ו"הם עשו" ו"אני חושב ש... - בכלום. וזו דרך קלה להגיע להרס המוח.

דעו, אפילו אנשים טובים והגונים, אם הם חיים ברמה מסוימת של חומרנות - מה שמאד מצוי בדורנו - הם יורידו אותך לרמה שלהם. זה מדבק, דעות מוטעות והשקפות קלוקלות הם דברים מדבקים. וכפי שלא הייתם יושבים בסמוך לחולי שפעת או דלקת ריאות אשר משתעלים ומתעטשים בפרצופכם, ולא תהיו מרוצים מהעובדה שהם "תורמים" לכם

הכל תלוי במה עושים בבדידות, בחדר או במדבר. אם הולכים לחדר עם כרית, או עיתון או רדיו, או טלפון - זו לא התבודדות. אתה נמצא ביחד עם האידיוט ששופך אליך את הגיגיו ברדיו, או הטיפש שכתב בעיתון. צריך לדעת מה לעשות כשנמצאים בבדידות.

התבודדות אין פירושה סתם להיות לבד, אלא להימצא לבד עם מטרה. והמטרה היא להשלים את עצמנו ולהיות טובים יותר. התבודדות היינו: להיות לבד, להיות מסוגלים לנצל זאת לשם קניית שלמות. סוד ההצלחה בזה הוא ההבנה שגם אז אינך לבד, אתה לבד עם ה'! על זה צריך לחשוב! אתה לבד עם הידיד הטוב ביותר שלך, הקב"ה. ההצלחה והשמחה שלך בחיים תלויים בשאלה זו, כמה זמן תשקיע ב"להיות לבד" ולבנות מערכת יחסים אתו, עם הקב"ה.

קירבה לרבונו של עולם?

רבים משומעי הדברים הללו עלולים לחשוב שהם קצת "לא במקום". היה אחד שאמר לי פעם: "מערכת יחסים עם הקב"ה?" אכן, אין זאת אלא משום שאין הבריות מבינים מה תכליתם בעולם. הם לא מבינים שזו התכלית היחידה לחיינו בעולם הזה: לזכות להגיע ליחס מוחשי ומורגש עם ה', לקרבת ה' אמיתית. זו הדרך הנעלה ביותר להשלמת עצמנו, להשגת דרגות של שלמות.

מעתה נבין את הסיבה לכך שדוד המלך השתוקק כל כך להימצא במדבר: כי בשביל דוד, מהו הטוב בחיים ובעולם? "וְאֶנִּי קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב" (ע, כח) אומר דוד! ודוד ידע את הדרך להשיג קרבת אלקים.

שיר לידיד נפש

דוד היה אף הוא רועה צאן במשך שנים רבות. כל תקופת נעורו עברה עליו ברעיית צאן אביו במקומות מבודדים. שם, הרחק מההפרעות של חיי העיר, כשעדיין לא היתה לו משפחה משלו, לא היו לו אויבים ואיש לא קינא בו עדיין, הגיע דוד לגדלותו. "בְּנָאוֹת דָּשָׁא יִרְבִּיצֶנִי, עַל מִי מְנַחֹת יִנְהַלֶּנִּי" (שם כג, ב). כשדוד ישב על הדשא עם צאנו, בודד בשדות המרעה, פרט על מיתרי כנורו ושר וניגן שירי אהבה ל"ידיד נפש" הטוב ביותר. לא היה דבר מסביב שיכול היה להסיח דעתו מבורא העולם. הבדידות אפשרה לו לשפוך את נפשו בשיר לפני ה', ולחוש את קרבתו באופן מוחשי ומציאותי.

דוד המשיך לחיות כך ולשיר כך לה' כל חייו, כמו שכתוב בפסוקים רבים בתהלים. "טוֹב לְהִדּוֹת לַה' וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֲלֵיךָ. לְהַגִּיד בְּבֶקֶר חֶסֶדְךָ וְאַמּוֹנֶתְךָ בְּלִילוֹת" (שם צב, ג). אין כוונתו של דוד כאן לכמה דקות בבוקר וכמה בערב, כמו שאנחנו עושים. הוא היה שר ומודה לה' כל היום וכל הלילה! במשך כל חייו היה דוד "מתבודד" עם ה', מדבר ומודה, מודה ומדבר. ברור שעשה עוד דברים רבים, הרי הוא היה מלך ותלמיד חכם גדול. אבל בכל זמן שהיה יכול, והוא דאג לפנות לזה זמן, דוד היה הולך להיות לבד עם ה'.

הוא היה מודה לו על הכל. היה קם בלילה, ממלא ראותיו באוויר צלול, והיה מודה לה' על האויר! תערוכת נפלאה, מדויקת וערבה של גזים שונים, שמעניקה לנו חיים! "כָּל זְמַן שֶׁהִנֵּשְׁמָה בְּקֶרְבִּי, מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ".

הגדולים התבודדו

זו הסיבה לכך שגם כשדוד ישב בארמונו מוקף בחבריו, הוא אמר: "הִבֵּיט יְמִין וְרָאָה, וְאֵין לִי מִכִּיר" (שם קמב, ה). אף אחד לא

את סיבת שליחתו של משה רבנו למדבר. למרות שההימנעות מחטאים ומרדידות יש בה תועלת עצומה, אך מלבד ההימנעות מחטא, הלא עבור התעצמותו של משה רבנו והגעתו למדרגתו הרמה היו לקב"ה תוכניות הרבה יותר גדולות. כי האמת היא שבבדידות ישנה מעלה עמוקה הרבה יותר מאשר מניעת חטא, והמעלה הזו היא שעשתה את משה לאדם הגדול שאנו מכירים. ובזה נעסוק עכשיו.

על מנת להבין את מעלת הבדידות, נעיין בקטע מ"מסילת ישרים", אשר מהראוי לדקדק בו היטב, כי המסר בו הוא יהלום של ממש. צריך רק להיות "מקצוען", "מבין", כדי להעריך יהלום שכזה. וזה לשונו (פט"ו): **"ויקר מן הכל הוא ההתבודדות"**! אתם שומעים? "יקר מן הכל"! בדידות!

ממשיך ה'מסילת ישרים': "וכבר הזכיר דוד המלך בשבח ההתבודדות ואמר **"מִי יִתֵּן לִי אֶבֶר כִּי־נִהְיֶה אֶעֱוֹפָה וְאֶשְׁכֶּנָה. הִנֵּה אֶרְחִיק נֶדָד אֶלֵּין בְּמִדְבָּר סֵלָה"**. אילו היה הדבר ביכולתי, אומר דוד המלך, הייתי עף למדבר ונשאר שם לעולם!

דוד יושב בארמונו, מוקף יועצים וידידים, גם תלמידי חכמים וצדיקים רבים היו בחברתו. החיים הטובים! אבל מה הוא רוצה, למה הוא משתוקק? להיות לבד במדבר. למה? מה הוא יכול לעשות שם?

מי צריך בידור?

אותנו מטרידה שאלה זו באופן מיוחד, משום שבשעה שאנו מדמיינים את עצמנו לבד במדבר זה לא נראה לנו כל כך מהנה. אם נצא למדבר לבד, לא נדע מה לעשות עם עצמנו. רובנו לא יודעים להנות מחברת עצמם, ולכן לא יכולים להסתדר בלי משהו שיסיח את דעתם מההווה. אם יביאו איזה 'ספר טוב' איתם למדבר, או איזה מחשב נייד, הרי זה סיפור אחר. אבל זו כבר לא תהיה התבודדות. פירושו של דבר, שאין לאנשים האלה כלום בראש, אין להם שום תוכן עצמי; על כן הם זקוקים בכל עת למלא את החלל בשפע תוכן הזורם אליהם מבחוץ. זהו סוג האנשים שברחבי העולם הולכים ועומדים בתור לחזות בסרטים - אפילו כשרים, הם פשוט לא יכולים לחיות עם עצמם! הם חייבים שתמיד "יקרה משהו". חייהם כל כך נעדרים תוכן אישי, שהם מסכימים ללכת ולשלם כסף בשביל איזה שהוא תחליף לתוכן. ואיזה "תוכן"! כשיוצאים משם, משאירים את הכסף ולא מביאים מאומה הביתה, זולת כמה בלבולי מוח, ריגושים מדומיינים ותמונות מטופשות ולא ריאליות [לא מציאותיות] שלא היו מעולם ולא יהיו לעולם. אבל לפחות במשך זמן מה הם יכלו להסיח דעת מעצמם. כן, יש המון אנשים שאינם מסוגלים לבדידות.

ואולם כל החפץ להצליח בחייו, ירגיל עצמו להנות מחברת עצמו. זה מה שעשה משה רבנו כל אותן שנים. גם דוד המלך הלך בעקבותיו והיה רועה צאן במדבר במשך שנים, כי הוא חקר והתבונן בחייו של משה רבנו והסיבות לגדלותו. אלו האנשים המסוגלים להיות שמחים גם בלי להיות תמיד במגע עם אנשים. לא לחינם היו התריסים של ביתו של הגר"א סגורים תמיד. היה זה על מנת למנוע מעצמו להסתכל לרחוב ולהסיח דעתו מעבודת ה'.

בדידות לידן

ואולם, זכורני שמורי ורבי הגאון רבי אייזיק שער זצ"ל אמר לנו שלא לעשות כמו הגר"א, כי אם אנחנו נסגור את החלונות כל היום פשוט נשקע בשינה עמוקה ונעימה בחדר החשוך...

שבתי בבית ה'

רבנו התרשם מאוד מהרוח העילאית של שמחת החיים של בני העלייה בישיבת סלבודקה, עד שהדבר היה לאחד העיקרים בחייו. הוא נהג לתאר כיצד היו בני הישיבה כולם עניים, בלי פרוטה בכיס, והיה אז מחסור גדול בלחם. הוא היה מספר, שבגדיו היו אז כה קרועים, עד שגם בימות הקיץ לבש את המעיל העליון כדי לכסות את בגדיו, ומשום כך נהג להיכנס ראשון ולצאת אחרון. ובנוסף היתה להם צרה גדולה, צרת הגיוס לצבא, והיה עליהם להשתדל בכל מיני עצות, והיו רבים מהם שהתענו ימים רבים על מנת שהרופא יפטור אותם, והיו חוזרים לישיבה רזים ודקים כמקל. הם היו מוקפים גויים ששנאו אותם עד מאד. עם כל זה, אמר רבו הגאון רבי אייזיק שער זצ"ל פעם לבני הישיבה בשיחה: הרי אתם עכשיו בגן העדן התחתון, אתם נמצאים במצב הטוב ביותר. עוד אמר, שכך חיו וכך הרגישו. והיה רבנו תובע שכך צריך להיות ולהרגיש כל בן תורה בדורנו.

כיצד לנצל אותה, אבל אחרי שלומדים, אפשר לדעת להעריך את המתנה הנפלאה הזו.

אחד הדברים הראשונים והבסיסיים ביותר שצריך לעשות בזמן ההתבודדות עם ה', היא להתבונן בחסדים שהוא עושה עמך כל הזמן ולהודות לו עליהם. אפשר להתחיל במזון שאכלת באותו יום. להודות לו על האוכל! ואם תאמר: "כבר יצאתי ידי חובה, ברכת ברכת המזון". לא, לא די בכך. צריך תמיד להודות לה' על הכל, בנוסף לברכות על המזון.

אין גבול לדברים שעלינו להודות עליהם. יוצאים החוצה אל הקור עטופים בבגד צמר מחמם; צריך להתבונן בזה ולומר להקב"ה כמה אנו אסירי תודה על כך. "תודה, ה', על הבגדים החמים!" וכשמזג האויר נעים - "תודה ה' על היום היפה הזה!" היום אינו מסתיים מהר כל כך, ועד שיסתיים צריך להודות עליו כמה פעמים. כשיורד גשם - זהו היום היפה באמת! אז ודאי וודאי שאומרים לה': "תודה רבה על ההלומים שאתה מרעיף עלינו!"

הודאה וחשבון

יודע אני שהדברים הללו ייראו בעיניכם רחוקים מאד, מלאכותיים מאד. אתם מחכים שאעבור כבר לדבר על משהו אחר. אולם רצוני לומר לכם שאותם אשר הרגילו עצמם להיות לבד עם ה', הם האנשים השמחים ביותר בעולם כולו. אין דבר מהנה יותר מאשר לדבר ישירות אל הקב"ה. זו שמחה של אהבת ה', ומי שמשבח תמיד את ה' ומדבר אליו, שרוי תמיד בשמחה אמיתית.

ההודאה לה' היא רק ההתחלה; כה רבים הם הדברים הטובים שניתן לעשות בזמן ההתבודדות עם ה', דברים העשויים להעצים ולפתח אותנו. אפשר להתבונן על עצמנו, על החיים שלנו. הרי אדם חייב לחשוב מידי פעם על עצמו, האם הוא הולך בדרך הישר או לא? צריך לבחון את כלל דרכנו בחיים, וגם מעשים פרטיים, האם הם מתאימים לשאיפות שלנו, האם הם מתאימים למה שהתורה רוצה מאיתנו? וצריך להקדיש לזה זמן! אחרת החיים פשוט חולפים-עוברים, וממשיכים להיכשל באותן טעויות וליפול באותם הבורות, בלא שום התקדמות. חשוב ביותר שיהיה לנו זמן להתבודד!

מכיר אותי! הם רק חושבים שמכירים אותי, אבל היחיד שמכיר אותי באמת הוא ה'. "מי לי בְּשָׁמַיִם"? רק אתה, ה'. "וְעַמְּךָ לֹא חִפְצָתִי בְּאֶרֶץ" (שם עג, כה), כאשר אני עמך, אין לי חפץ וצורך באף אחד אחר בעולם. דוד התכוון לכל זה באמת, אלו לא סתם שירים. כי התקופה בה היה דוד לבדו עם ה' הביאה אותו לקרבת ה' אמיתית.

אלו המזמורים שחיבר דוד המלך בתקופת היותו במדבר. ובתקופות אחרות, כל אימתי שנזכר בתקופה ההיא, הוא התגעגע אליה עד בלי די. הוא ערג להיות שוב לבד עם ה'. "וְאָמַר מִי יִתֵּן לִי אֶבֶר כִּי־נֶחֱמָה, אֶעֱוֹפָה וְאֶשְׁכְּנָה. הֲנֵה אֶרְחִיק נְדָד, אֶלֶין בְּמִדְבַּר סֵלָה" (שם נה, ז-ח) עד אליך ה'!"

ולא רק דוד, אלא עוד רבים מגדולי האומה נהגו אף הם לצאת ולהיות לבדם עם ה'. מוסיף 'חובות הלבבות': "והנביאים אליהו ואלישע מצאנו היות מייחדים מקומם אל ההרים מפני התבודדותם". אנחנו מכירים תופעה שאנשים אוהבים ומחפשים להיות יחד עם עוד אנשים, אוהבים להיות בחברה. והדבר המדהים הוא שאצל הצדיקים, ההיפך הגמור הוא הנכון. הם נמנעו כמה שרק יכלו מחברת אנשים. ברור שבמקום הצורך הם הלכו אל העם להביא להם את דבר ה', אבל הם לא חיפשו להיות עימם, כי אם להיפך.

וממשיך 'חובות הלבבות': "והחכמים החסידים הראשונים זכרונם לברכה הלכו בעקבותיהם, כי מצאו להם זה האמצעי המוכן יותר לשלמות". היו מגדולי עמנו גם בדורות האחרונים שיצאו להתבודד ביערות במשך ימים שלמים. היתה זו הקרבה, הרי הם הפסידו תפילה בציבור ועוד מצוות! ידוע שהבעש"ט היה עושה כך. והוא לא נח ביער על זרי הדפנה; הוא דיבר עם מישהו, מישהו ששווה לצאת ליער כדי למצוא אותו.

הסבא מקלם רבי שמחה זיסל זיו זצ"ל נהג לעמוד על רגליו משך כל הלילה כשהוא עוסק בתורה. וסביר להניח שמדי פעם, בשעות הקטנות בהן איש לא היה שומע, הוא סגר את הגמרא ודיבר אל הקב"ה. אתם יכולים לסמוך עלי, אין לי ספק שהוא היה מתבודד עם קונו בשעות האלה, כדרך שעשה דוד המלך. כל הצדיקים הגדולים עשו כך בכל הדורות, והם עשו זאת על מנת שתהיה להם הכרה מוחשית בעובדה שהם עומדים בנוכחותו של ה'. גם לאחר מכן, כאשר חזרו לתלמידיהם ולקהילותיהם, לא נכנעו למראה העיניים ולהסח הדעת, ולא איבדו את ההכרה המוחשית הזו.

לנצל רגעי בדידות

כל המשתוקק להיות טוב יותר, מי שחפץ להתעלות בחיים, צריך לחפש לו הזדמנויות להימצא לבד. כי להיות במחיצתו של הקב"ה במחשבה, היא הדרך הטובה והנעלה ביותר להשגת השלמות, וזו דרך שפתוחה לכולם. אין לך דבר המביא שלמות יותר מאשר ההתבודדות עם ה'.

מה לעשות בזמן ההתבודדות - זו שאלה שיש לה תשובות רבות. אבל השלב הראשון הוא להחליט להיות אדם שמתבודד. כאשר מזדמן לפנינו זמן של בדידות, כגון כשהאשה יצאה לקניות והבית ריק, אתה לבד בבית. אפשר לנצל את הזדמנות הפז הזאת להיות לבד עם ה'! לחשוב על העובדה שאני לבד עם ה'. אם רוצים, אפשר בהזדמנות זו לדבר עם ה', ואם אין מה לומר, אפשר לפתוח ספר תהלים ולדבר אליו במילים של דוד המלך. אם אתה אדם השואף באמת להתעלות, תקפוץ על ההזדמנות להיות לבד, ותבין שזו מתנה מן השמים. צריך לדעת

אתך כשאתה הולך. אתה לבד עם מחשבותיך. זו הזדמנות נפלאה לדבר עם ה'.

צורך בלתי פוסק

צריך לבקש את עזר ה' בכל דבר. "רבונו של עולם, אני יוצא להליכה. עזרני נא שההליכה תביא לי בריאות טובה, ושלא אתקל בדרך באנשים שאינם הגונים, שעלולים "להיתקע" בי ותוך כדי כך להכניס במהירות את היד לכיס ולקחת לי את הארנק". דברים כאלה קורים ברחובותינו כל יום!

"אנא ה', יהי רצון מלפניך שאצליח לעבור את הכביש בשלום!" וודאי הוא שצריך סייעתא דשמיא לעבור את הכביש. צריך לבקש מה' שיציל אותנו מתאונות. אל לנו לחשוב שהננו חכמים וזהירים ועל כן לנו זה לא יקרה. אנשים רבים לאין ספור נפגעים בתאונות, לגמרי שלא באשמתם. הוא עצר לפני מעבר החצייה והביט היטב לשני הכיוונים, ורק כשראה שאף רכב לא מגיע הוא ירד לכביש. אלא שלפתע הגיח רכב מעבר לפינה, הסתובב בחדות כה רבה כנוסע על שני גלגלים, והלה נפגע ואיננו. הוא אפילו לא חלם לקנות לעצמו חלקת קבר, ופתאום ברגע אחד הוא מת. טרגדיה נוראה, שכמוה מתרחשות כל יום. וגם ניסים נעשים בכל יום. צריך לבקש.

אל תחשבו שדבר מטופש הוא להתפלל לפני כל ירידה לכביש. כך ראוי לעשות! וכשמגיעים לצד השני בשלום, יש להודות על כך! גם כשמגיעים הביתה בשלום, ורואים שהכל בסדר בבית - להודות גם על כך. זה נקרא להיות לבד עם ה', ואפשר לעשות כך בכל מקום.

בכל פעם שרואים ברחוב נכה או מוגבל, ראוי לפנות אל ה' ולומר לו: "ה', בבקשה, אין אני רוצה להיות נכה! שמור נא על גופי, על אבריי". בגמרא מובא: לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה (שבת לב). מתי לבקש? לעולם! מחלות אורבות בכל פינה בעולם, וכמה שנתפלל ונבקש שלא נחלה, לעולם לא נגיע למה שצריך. מהראוי להתפלל ולבקש בכל עת על עצמנו, ועל נשותינו וילדינו.

לפעמים קשה למצוא את הבדידות. למשל, בחור ישיבה שנמצא כל היום בין חבריו בבית המדרש. אבל כבר אמר אחד הצדיקים שגם לבחור כזה אין שום בעיה להתבודד. הבחור יכול לאחוז את הגמרא למול פניו, באופן שתסתירהו, ולדבר אל ה': "ה', אנא עזור לי לנצל את שנות נעוריי, שלא אבזבז את ימי לשווא. ועזור לי לגדול ולהיות מישוה שיביא תועלת לעמך ולמלכותך".

הבאשערת הלא-נכון

אם אינך נשוי עדיין - "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא", "לעת מצוא" זו אשה (ברכות ח). צריך להתפלל ולהתפלל ולהתפלל שה' ישלח לך את הזיווג הראוי לך. לא די בפעם אחת. אל תגיד "הכל משמים, הלא כבר נקבע מי מיועדת לי". כי שמא ייעדו לך צרות? בגמרא (סוטה ט:) מובא שדלילה היתה הזיווג המיועד לשמשון, היא היתה ה"באשערת" [המיועדת] שלו. וכולם יודעים איזו "הצלחה גדולה" היתה לו ממנה.

על כן ראוי לבקש מה' "אנא, ה', תן לי "באשערת" טוב". לא להמתין עד רגע לפני החתונה! יש לבקש ולהתפלל על כך שוב ושוב, ומהראוי להתחיל מוקדם. גם על ילדים צריכים להתחיל להתפלל, ילדים בריאים שהוריהם ירוו מהם אך טוב ונחת. הרי כמה וכמה תלמידי חכמים שלא זכו לנחת מילדיהם, ה' ישמרנו.

עשרים פסיעות

ללא ספק, האנשים המקדישים זמן להתבודד מצליחים הרבה יותר בחיים. אכן אי אפשר "לקפוץ למים" בבת אחת, אלא כדברי ה'מסילת ישרים' "היום יקנה קצת ממנו, ומחר יוסיף עליו מעט יותר עד שיתרגל בו לגמרי" (פרק יט).

לדוגמה: אתה הולך ברחוב ואומר לעצמך: "הבה נעשה 'מבצע': מעמוד החשמל הזה ועד זה שלאחריו אחשוב רק על הקב"ה". אין הדבר קל כפי שהוא עלול להישמע. אם הצלחת בזה, הירגע ואמור לעצמך: "יפה! במשך עשרים פסיעות חשבתי על הקב"ה". פעם אמר לי מישוה, "עשרים פסיעות הן מאומה! אני חושב על הקב"ה כל הזמן". שטויות! זה אומר שהוא לא חושב עליו באמת אף פעם. אי אפשר להצליח בזה ללא אמון והרגל, והדבר אינו קל. כשם שספורטאים מאמנים את עצמם מן הקל אל הכבד, לאט לאט, בכל יום הם רצים כמה מטרים רחוק יותר, כך צריך לאמן את המחשבה ואת הנפש ולפתח קשר חי עם הקב"ה.

מצווה מדאורייתא לחשוב על הקב"ה

העצה שאתן כאן אינה סתם עצה טובה אלא מצווה מפורשת בתורה: "הִשְׁמֵר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ח, יא). מה הכוונה לא לשכוח את ה'? האם הכוונה היא לא לשכוח לקיים מצוות? לא, לא כתוב "פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַמִּצְוֹת". המצווה היא: לא לשכוח את ה'! דהיינו, חייבים לחשוב על ה'!

נסו לחשוב על הקב"ה במשך דקה אחת. יש כל כך הרבה מה לחשוב! אפשר לחשוב שה' רואה אותי עכשיו. אפשר לחשוב שה' אוהב אותי. "אֶהְיֶה אִתְּכֶם, אֲמַר ה'!" (מלאכי א, ד) חשבתם על כך פעם? ה' אוהב אותנו פי מיליון מכפי שהאמהות שלנו אוהבות אותנו, אך איננו חושבים על כך אף פעם! ה' אוהב אותנו אהבה נצחית ואין סופית!

אהבת ה' אלינו היא דבר נפלא לחשוב עליו בדקה הזו של התבודדות עם ה' במחשבה. נחשוב: "ה', אני יודע שאתה נמצא כאן אתי ברגע זה, ושאתה מקשיב לי. אתה אוהב אותי יותר ממה שאני יכול להשיג, יותר מכפי שאמי אוהבת אותי, יותר מכפי שאבי אוהב אותי, יותר מכפי שכל חבריי אוהבים אותי. הינך דואג לי, וכל מה שאתה עושה - לטובתי הוא. וגם אני אוהב אותך!"

או אז, נירגע; הצלחנו! לא "להתאמץ" בזה יותר מדי. לאחר שהתרגלנו בכך למשך דקה, נאריך את הזמן לשתי דקות. לכשנתרגל גם לזה, נגדיל עוד. מי שעושה כך - הוא ממש "משכמו ומעלה, גבוה מכל העם!"

ההזדמנות היומית

הזדמנות נפלאה נוספת להיות לבד עם ה' היא הזמן שמתלבשים בבוקר. כתוב בטור (או"ח סי' ב) שצריך להיזהר לא לגלות את הגוף יותר מכפי שנחוץ, ו"אל יאמר: הנני בחדרי חדרים, מי רואני? כי הקב"ה, מלוא כל הארץ כבודו". הוא רואה אותך!

כיון שכך, זו הזדמנות להתבודד עם ה' במחשבה. "ה' נמצא כאן ורואה אותי, על כן אני נזהר בצורה בה אני מתלבש". ברור שה' רואה גם מה שמכוסה, אבל עצם המחשבה שה' רואה, די בה כדי לגרום לנו להתכסות. זה "תרגיל", דבר שמרגיל אותנו בהכרה שה' רואה. חשוב מאד לעבוד על כך.

הליכה פשוטה ברחוב, גם היא צורה של התבודדות. אין צורך להסתגר בחדרים או לנדוד לאי בודד. אף אחד לא מדבר

מה' כאשר מחשבותיך כמעט שאינן עוסקות בו. על כן חייבים לדבר עם ה' ולחשוב על ה', במלים שלנו ובמחשבה שלנו, ולהיות עמו לבד.

התבודדות בקודש הקדשים

נזכיר כעת מקום נוסף בחיינו אשר יש בו הזדמנות מצוינת להתבודד: תפילת שמונה עשרה. כידוע שתפילת שמונה עשרה נאמרת בלחש, והאדם צריך לראות כאילו הוא עומד לפני קודש הקדשים (ש"ע או"ח סי' א), ומדבר עם השכינה. עליי לדמות לעצמי שהנני עומד לפני קודש הקדשים - לבד, איש אינו שומע מלבד ה' שמקשיב. זו התבודדות אמיתית. כאשר חסרה ההרגשה הזו בשמונה עשרה, התפילה הופכת להיות דבר שצריך לעבור אותו, משהו שתהיה כבר מאחוריו. וכך לא מרגישים אף פעם את ההתלהבות והחיות של דיבור עם הקב"ה. זה האסון הגדול של התפילות שלנו, "קרוב אֶתָּה בְּפִיָּהֶם וְרָחוּק מִכָּלִיּוֹתֵיהֶם" (ירמיה יב, ב).

חשוב עד מאד שנתבונן בעובדה שה' שומע אותנו, זה הצעד הראשון. אם מבינים שה' מקשיב, כבר אי אפשר להסיח דעת ממה שאומרים. אבל כשחושבים שמדברים אל הקיר או אל הסידור, כמובן שהמחשבה לא תישאר עם המילים זמן רב.

כדבר איש אל רעהו

רק לאחר שהאדם מרגיל עצמו לדבר אל ה', התפילות שלו יכולות לקבל תוכן. בתחילה זה מן השפה ולחוץ, והאדם עלול להרגיש צבוע, להרגיש שהוא מרמה את עצמו. וזה נכון, בהתחלה זה עדיין לא אמת אבל זה לא רמאות, כי ככה מתחילים, זה השלב הראשון. ואט אט, עם הזמן וההרגל, נתחיל להרגיש כשאומרים "אתה" שבאמת אנו מדברים עם "מישהו". וכשהיום הגדול הזה יבוא, נדע שהגענו אל מחוז חפצנו, וזכינו למידת מה של קרבת אלוקים אמיתית. זו כוונת ה'מסילת ישרים' (פרק יט), שבתחילה אומרים ואומרים, ואחר כך מרגישים שעומדים ממש לפני ה' ומדברים אתו כדבר איש אל רעהו. אז מתחילים להרגיש את הטעם הנפלא של להיות לבד עם ה'. "טַעַמוּ וְרָאוּ כִּי טוֹב ה'!" (תהלים לד, ט).

ההתגדלות של משה רבינו

רק נגענו, נגיעה בעלמא, במעלות העצומות שבהתבודדות עם ה', זו דרך לגדלות הפתוחה בפני כל אדם: אנשים ונשים, בנים ובנות. זו הדרך בה הגיע משה רבנו לכל מעלתו העצומה. זו התשובה לכל מה ששאלנו בתחילת דברינו: מה עשה משה במדבר במשך כל השנים האלה, ובאיזו דרך הגיע לגדלותו. ההתבודדות היא תנאי הכרחי להתעלות בעבודת ה'. מתוך שה' הביא את משה להיות בודד במדבר במשך עשרות שנים, הוענקה לו הזדמנות שאין שנייה לה להגיע למדרגות גדולות. כל מה שדיברנו הערב, והרבה הרבה יותר - קיים משה באותם השנים.

זו הדרך בה שואפים אף אנו ללכת, כפי שהבאנו מדברי הרמב"ם: "כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו". צריך להתחיל מתי שהוא! כולנו יכולים ליישם את מה שדיברנו היום, לעשות את תרגילי המחשבה שהסברנו. מי שעושה כן, הרי הוא כבר חי חיי הצלחה, ומכין עצמו באופן הטוב ביותר לחיי העולם הבא, בו נהיה לבד עם ה' לנצח נצחים.

שבת שלום ומבורך!

אם כך, מדברים עם ה' כך ללא הפוגה, אתה לבדך אתו אפילו כשאתה בתוך בית המדרש מלא באנשים. לזה קורא ה'חובות הלבבות' "התבודדות בתוך ההמון".

כמובן שאי אפשר להיות לבד כל הזמן. הרי הננו הורים, בנים ובנות, שכנים וידידים. אבל ככל שניתן, כמה שאפשר. גם כשנמצאים בין קרובים, חברים או סתם בהמון אפשר להיות לבד עם ה'. והרי זו האמת - ה' מסתכל עליך ומשגיח עליך באופן פרטי.

עומדים באוטובוס הצפוף ומחזיקים בעמודים כדי לא ליפול, אפשר לעצום את העיניים ולחשוב "אני לבד. אין כאן אף אחד חוץ מהקב"ה וממני". עדיין צריך לשמור על הכיסים, אבל אפשר לשכוח מכל ים האנשים שמסביב, ולהיות לבד במדברות מדין, להתקרב אל ה'.

המתנה ללא ביזבז

כאשר הנכם נמצאים בחדר המתנה של רופא כל שהוא ויש לכם חצי שעה להמתין. אם ברשותכם ספר, פתחוהו ועיינו בו. אם לאו, זו ההזדמנות שלכם. וכן כשקמתם בלילה ולוקח לכם קצת זמן להירדם שוב. חשבו: "כִּי הוּא אָמַר - וַיְהִי" (תהלים לג, ט), הקב"ה רק אמר מילה - והבריא נבראה יש מאין. הוא מי שהיווה את כל הבריא. "הוא צָוָה - וַיֵּעֲמָד". "בְּדַבָּר ה' שָׁמַיִם נִעֲשִׂוּ", כל השמים' על מרחביהם העצומים ואי ספור הכוכבים אינם אלא דבר ה'! "לְעוֹלָם ה' דְּבָרָךְ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם" (קייט, פט), מה שנמצא שם למעלה אינו השמים, אלא "דברך". מחשבות כאלה הן אשר מעלות את הדם ומרוממות אותו תוך כדי המתנה לרופא או לשינה.

דוגמה נוספת. אתם משתתפים בחתונה, ואין זה ראוי כל כך לפתוח גמרא וללמוד בה שם. אתם יושבים ליד שולחן, או רוקדים במעגל; משתתפים בשמחה. אבל הראש יכול להיות עם הקב"ה! אפשר לחשוב, או אפילו לומר בפה - מרוב הרעש של התזמורת אף אחד לא ישמע אתכם - "רבנו של עולם, ברך את החתן והכלה בבריות טובה, ופרנסה ברווח, בילדים טובים, בשלום. זִכָּה אותם באריכות ימים, שיזכו לרקוד בחתונות של ניניהם. מישוה חושב מחשבות כאלה בחתונות? הרי זוג שמתחתן זקוק לכל התפילות שאפשר להתפלל למענו. וה' שומע, ה' מקשיב לכל תפילה, גם לתפילה שהיא במחשבה. אם תנהגו כך, דעו שהינכם מיוחדים מאד. בתוך אולם מלא במאות אנשים, אתם לבד עם ה'.

"גדלות" אצל בן הדוד

עוד דוגמה. נסעת עם אשתך לבקר איזה בן דוד שלה, לא יכולת להתחמק. כולם שם מפטפטים ומלהגים, ואתה מרגיש כמו דג ביבשה, מה ייתן לך ומה יוסיף לך כל הלהג הזה? עצום אפוא את עיניך לרגע קט, הם יחשבו שנרדמת, אבל באמת אתה מדבר עם הקב"ה. כולם מדברים, ואתה חושב! אפילו רגע אחד, הישג גדול הוא.

ידעתי גם ידעתי שישנם אנשים שידחו את כל דבריי ויאמרו שאין אלו אלא "מדרגות" או "מדת חסידות" שרק צדיקים גדולים עושים. אבל טעות היא. רק משום שרוב האנשים חיים חיים "רגילים" של הסח הדעת, התפילות שלהם "רגילות" ומחשבתם תפוסה תמיד בדברים "רגילים", אבל אין זה מחייב את כולנו להיות כאלה. הקב"ה רוצה יותר מ"סתם", יותר מה"רגיל". הוא רוצה שנהיה קרובים אליו, כי אותם שאינם קרובים, יאבדו לבסוף. אפילו אם שומר מצוות הנך, אתה רחוק

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

פרשת שמות

הבאים ישרש יעקב ופרח ישראל

בהפטרה אנו קוראים בנביא ישעיה' (כז, ו) 'הבאים ישרש יעקב, יציץ ופרח ישראל', ובשבת (קמה, ב) אמרין 'תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שבבבל שעושין ציצין ופרחים לתורה', וכתב רש"י 'הבאים - אותן של יעקב שיבאו לכבל - ישרשו ויעשו ציצין ופרחים לתורה'.

וביאר המהרש"א (שם) שהכוונה בזה שבניו של יעקב הבאים לכבל שרשם בתורה, וכמו שאמרו בגיטין (פת, א) צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת, דכתיב ביה בגלות יכניה החרש והמסגר אלף, חרש - שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין, מסגר - כיון שסוגרין שוב אינן פותחין. והם אלו שעושין ציצין ופרחים לתורה עכ"ד. ויש להתבונן מהו העניין של 'ישרש יעקב', על איזה שורש מדובר כאן.

ואפשר לבאר ע"פ מה שנתבאר במקו"א (בדרושים לפרשת ויגש) שיעקב לימד לבניו כל שורש הגלות וענינה, והיאך היא הדרך להתמודד בגלויות, וזהו שאמר הכתוב ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל, היינו ששום דבר חוץ 'מציצים ופרחים' שבתורה לא יעמוד לעם ישראל בעת גלותם, והוא החיות של כלל ישראל בגלות, וקיומנו עתה בגלות ע"י עשיית ציצין ופרחים לתורה הוא מכוח ה'שורש' שהשריש בנו יעקב.

וביותר מצינו במדרש (שמו"ר פרשה לח) א"ר יהודה מכאן אמרו כל כהן שהוא אוכל בתרומה ואינו בן תורה אינו כהן לעתיד לבא, אלא נמאס מג' דברים שנאמר (הושע ד) כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי, ע"כ, הרי שאע"פ שהיה עתה כהן האוכל בתרומה מ"מ כל הזכיה לעת"ל תהיה רק מכח עמל התורה, ויעקב אבינו הוא שלמדנו עצה זו.

'לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו'

בסוף ההפטרה (כט, כב-כג) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו. כי בראתו ילדיו מעשה ידי בקרבו, יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב וגו'.

ובגמרא בסנהדרין (יט, ב) איתא 'לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם, אמר רב יהודה שפדאו מצער גידול בנים, והיינו דכתיב לא עתה יבוש יעקב וגו', לא עתה יבוש יעקב מאביו, ולא עתה פניו יחורו מאביו, וכל זה 'בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב וגו' - יעקב לא יבוש בפני אבותיו בגלל מעשי בניו הרעים, אלא אדרבה, ישמח ויתפאר בהם.

והנה בנבואה על הגאולה העתידה (שם נב, יב-יג) נאמר 'כי לא בחפזון תצאו ובמונוסה לא תלכו וגו' הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד'. ובילקוט שמעוני (שם) ביאר 'הנה ישכיל עבדי' - זה מלך המשיח. 'ירום ונשא וגבה מאד', ירום - מן אברהם שכתוב בו הרמותי דיאל ה', ונשא - ממש שכתוב בו כי תאמר אלי שאהו בחיקך, וגבה - ממלאכי השרת שנאמר בהם וגביהם וגובה להם, וכן הוא אומר מי אתה הר הגדול וגו' שהוא גדול מן האבות'.

וכתב החת"ס (על ההפטרה) שזהו שאמר הנביא 'לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו', שאע"פ שלעתיד לבוא מלך המשיח יהא גבוה מהאבות, מ"מ יעקב לא יבוש ופניו לא יחורו 'בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלוקי ישראל יעריצו',

שגם לעתיד לבוא יאמרו אלוקי יעקב, ולמשנ"ת אתי שפיר היטב שיעקב הוא השורש של גאולת כלל ישראל, וזהו ישרש יעקב, ודו"ק.

וכבר הבאנו במקו"א מרבינו בחיי (בריש הפרשה) שהעיר שלכאורה היה צריך להתחיל 'אלה שמות' ומהו ה'ו' של ואלה שמות, וביאר שהכוונה להורות בזה שפרשת שמות היא המשך לפרשת ויגש (מו, ח) שבה נכתב שירדו יעקב ובניו למצרים, משום שקיום ובניין כלל ישראל במצרים אחר פטירת יעקב הם רק כהמשך למה שיעקב השריש וחינך את בניו את הדרך אשר ילכו בה.

אריכות הגלות -

ביטול תורה וחוסר הבדלות מדרכי האומות

והנה היתה הגזירה בברית בין הבתרים, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, ואח"כ כלל ישראל ייצאו מהגלות, וכבר נתבאר (בשבוע שעבר) מדברי הבית הלוי שהיו שני זמנים א. כשיעשו תשובה, ב. כשיושלם זמן הגלות. ולכאורה צ"ב אחר שהיו בגלות מצרים רד"ו שנים נשאר לנו להשלים מאה ותשעים שנה, ואילו אנו עומדים בגלות כל כך הרבה שנים, הרבה יותר ממאה תשעים שנה ועדיין לא נושענו, וצ"ב מדוע עדיין לא זכינו להיגאל.

ונראה לבאר את העניין בשתי דרכים א. שהזמנים שנקבעו לגלות מצרים היו קודם מתן תורה שהיו במהלך אחר, אולם לאחר מתן תורה, צריך שיהיה התיקון בתורה הקדושה, וכשעדיין לא תיקנו עניין זה עדיין לא בא ה'קץ', וכמבואר בזה"ק (ח"א ט"ו ע"א) 'ויקרא אלוקים לאור יום א"ר זה יום קץ הגאולה וכו', ר' יוסי בן חלפתא היה יתיב קמיה דר' יצחק א"ל מידי שמיע ליה למר על מה אתאריך יומא דמשיחא מן גלותא דא, א"ל לא אתאריך אלא על ביטול אורייתא' עיי"ש. למדנו שאריכות הגלות נגרמת משום ביטול תורה שאחר קבלת התורה וממילא תיקון הגלות צריך לבוא ע"י עמלה של תורה.

ועוד אפשר לבאר ע"פ דברי המשך חכמה בפרשת בא (יב, כב) שבגלות מצרים מה שעמד להם להיגאל אפילו שהיו בבחינת 'גוי מקרב גוי' והיה עליהם קטרוג שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, היה מפני שלא שינו שמם ולשונם והיו בדלים מדרכי המצריים ותרבותם, ולכן אע"פ שלא היו להם זכויות נגאלו, משא"כ בגלות בבל שלא שמרו על הסייגים לא נעשו להם ניסים ע"ש בכל דבריו. ומתבאר שהגאולה תלויה בשמירה על הגדרים והסייגים, ואפשר שמטעם זה עדיין לא נגאלנו.

ובסנהדרין (צח, א) איתא 'אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר (ישעיה נט) כי יבא כנהר צר רוח ה' נססה בו, וסמיך ליה, ובא לציון גואל'. והיינו שאם אנו רואים שהצרות מתגברות בכל עת צריך לדעת שהגאולה בפתח. משל לאב ובנו שהיו הולכים בדרך והבן התעייף, אמר לו אביו, אם תראה את בית הקברות זה סימן שהעיר סמוכה לך, וא"כ גם בזמן הזה שיש צרות זה סימן שהגאולה קרבה מאוד.

והעצה היאך להתחזק למרות אורך וקושי הגלות, הוא להשיב אל הלב את המבואר בחז"ל (בזה"ק שמות ב, ב) שהקב"ה עמנו בגלות, כמו שמצינו ביעקב אבינו שידיעה זו שאמר לו הקב"ה 'אנכי ארד עמך מצרימה' חיזקה את רוחו כמבואר במדרש (פרקי דר"א לט) כן נתחזק גם אנחנו בכח אמונה זו.

לע"נ

הר"ר יצחק אייזיק ב"ר מאיר הכהן זצ"ל

תנצבה.

וידבר משה 050-4177313

לקבלת הקובץ במייל ניתן לשלוח הודעה ל: S2007095@gmail.com

אוצר החידות והדיעות לפרשת שמות

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

חידה. מהיכן אנו יודעים שפרעה היה אסטניס?

תשובה: במדרש רבה (שמות פ"א יד) איתא וישימו עליו, תנא דבי רבי אלעזר ברבי שמעון, מלמד שהביאו מלבן, ותלו בצוארו של פרעה, שאם היה אחד מישראל שאומר להם, איסטניס אני, אומרים לו, כלום איסטניס אתה יותר מפרעה.

חידה. מה השייכות בין אלישבע לשפרה?

תשובה: במסכת סוטה (יא ע"ב) איתא עה"פ אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה, דפליגי בה רב ושמואל, חד אמר, אשה ובתה - יוכבד ומרים, וחד אמר, כלה וחמותה - יוכבד ואלישבע.

חידה. היכן רמזו בפרשה הברכות של פרשת ויחי?

תשובה: א. בספר מנחת ישראל כתב סמך פרשת שמות שהוא כידוע ר"ת שנים מקרא ואחד תרגום, לפרשת ויחי, לרמז בזה את מאמרם, אמר ר' הונא בר יהודה אמר ר' אמי, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, ואפילו עטרו ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכים לו ימיו ושנותיו. וא"כ י"ל דזהו הרמז בסמיכות שמות לויחי לומר לך, שע"י 'שמות' שהוא ר"ת שנים מקרא ואחד תרגום, זוכים ל'ויחי' שמוסיפים לו חיים ומאריכים לו את ימיו ושנותיו.

ב. - י"ל ביחוס של שלשת השבטים הראשונים ככתוב שמות (ו, יד-כו) "(יד) אלה ראשי בית אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוז חצרן וכרמי אלה משפחת ראובן וגו'". וכתב רש"י ז"ל (פסוק יד) "אלה ראשי בית אבתם. מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי וכו'. [ובפסיקתא רבתי ראיתי לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם]", ע"כ.

צ"ע. [ב, יג] למה תכה רעך. פי' רש"י רשע כמותך. צ"ע האם יש ללמוד מכאן לדינא דאע"פ שרשע יצא מכלל רעך, אבל כלפי רשע אחר שפיר הוי בכלל רעך כמפוי בקרא כאן.

תשובה: במהרי"ט אה"ע סי' מג מבואר דשרי להכות רשע, מ"מ כל זה אם המכה חשיב עושה מעשה עמך, אבל גם אם המכה אינו מעשה עמך, אסור לו להכות רשע אחר. ובזה פירש דמשה רבינו אמר לרשע למה תכה רעך ודרשו 'רעך רשע שכמותך', שלכאורה היה למכה טענה שמותר להכותו כיון שאינו עושה מעשה עמך ואינו בכלל האיסור, ולכן דרשו שהיה רשע כמותו, ובזה לא הותר לו. וכ"פ בתורה תמימה עפ"ד המבי"ט (סי' כח)

חידה. מה השייכות בין ברית מילה לפרשת שמות, (חוץ ממעשה המילה המוזכר בסוף הפרשה).

תשובה: א] איתא במדרש וימת מלך מצרים, שנצטרע, ויאנחו בני ישראל, למה נתאנחו לפי שאמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל ק"נ בערב וק"נ בבוקר וכו', כיון ששמעו ישראל גזירה קשה זו התחילו מתאנחים. ואיתא שם שהגזירה היתה מן השמים כיון שהפרו ישראל את ברית המילה, כדאיתא שם במדרש כיון שמת יוסף הפרו ישראל את ברית המילה, והקב"ה הפך את דם המילה לדם של שלש מאות התינוקות שנשחטו בכל יום. ולכך ויאנחו בני ישראל, וכתב ויזכור אלקים את בריתו, ופירש הספורנו שכיון שראה הקב"ה שקיבלו עליהם את הברית מילה בשלימות, מיד הקים עמהם עם הברית מחדש. ב] י"ל כמש"כ הבעל הטורים שמות (א א) "ישראל הבאים. ר"ת וס"ת מילה. את יעקב איש. ס"ת שבת. לומר לך בשביל שבת (שמו"ר ה יח) ומילה (פס"ז שמות ו ו) ששמרו במצרים נגאלו", ע"כ.

ג] עוד י"ל דאיתא בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) (שמות ב ו) "ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה. מנא ידעה, א"ר יוסי ב"ר חנינה שראתה אותו מהול, כענין שכתבנו למעלה, ותרא אותו כי טוב הוא, שאין העבריים ניכרים אלא במילה", ע"כ.

חידה. במה דומה מצות סוכה למצות שנים מקרא וא' תרגום ומדוע?

תשובה: הרדב"ז בח"ג סי' תכה כתב שחולה פטור מקריאת שמו"ת, כמו מי שהוא מצטער שהוא פטור מן הסוכה

חידה. איתא במנהגי וורמייזא שאין הבנים והבנות משתתפים בשמחת חתונת הוריהם בזיווג שני. מהיכן יש להוכיח שבמהזיר גרושתו מותר, ומה ענין החילוק.

תשובה: מובא בגמרא, כשעמרם החזיר את יוכבד לאחר שגרשה, "הושיבָה באפריון, ואהרן ומרים מרקדין לפניו" (סוטה יב, א). הרי שמותר לבנים להשתתף בחתונת הוריהם, כשחוזרים ונישאים זה לזה. וטעם החילוק נראה, דדוקא כשאחד ההורים מתחתן עם זיווג חדש, אז יש בהשתתפות הבנים בשמחה זו כעין זלזול בכבוד ההורה השני, ולכן אין ראוי להם שישתתפו בשמחה זו. אבל כששני ההורים חוזרים ונישאים זה לזה, אז אין שום זלזול בכבודם כשהבנים משתתפים בשמחתם, ואז לא שייך המנהג.

ועוד י"ל, שהטעם שאין הבנים משתתפים בשמחת ההורה שמתחתן, אינו מטעם כבוד ההורה השני, אלא הוא משום סרך אבילות, וכדאיתא שם במנהגי וורמייזא, שדיבר באופן שאב אלמן או אם אלמנה נישאים בזיווג שני, שבכה"ג מתעורר אצל הבנים קצת צער וחמום על ההורה שנפטר, ולכן אין ראוי להם להשתתף בשמחת ההורה שמתחתן. ולפ"ז, בהורים שנתגרשו, ושניהם חיים, ואחד מהם מתחתן בזיווג שני - לא שייך המנהג הנ"ל, דאין כאן סרך אבילות, וכ"ש שלא שייך ענין זה כשההורים שנתגרשו חוזרים ונישאים זה לזה. ואפ"ל עוד והחילוק הוא, כיון שאין זה אדם זר, כלומר שאין אביהם נשא אשה אחרת, וכן אמם לא נשאה איש אחר, דטעם האיסור בנושא זרה הוא מצד שגורם הרהור וזה ל"ש באביו ואמו כידוע. אך מה יהיה באמת הדין כשאחד היה נשוי אשה ונולד לו בן ובת, וגירשה, ונשא אחרת שלא בפניהם וגירשה, ושוב בא לחזור ולנשוא אותה, אף שזה מחזיר גרושתו, אבל מכל מקום כלפי הילדים מהאשה הראשונה, הרי זה לא אמא שלהם. ואם כן אין ההגדרה בחילוק בין 'מחזיר גרושתו' ל'אשה חדשה', אלא החילוק הוא אם זה אמם ואביהם או לאו, ופשוט. אלא שבעצם השאלה לא הבנתי, מנהג יפה הוא, מנין שאם נעשה על ידי האבות, שלא יבואו אחר כך וינהגו לאסור זאת, ואם משום מה שכתב הט"ז ביו"ד שאין חכמים אוסרים דבר שמפורש בתורה להיתר, לכאן אין זה שייך גבי מנהג.

חידה: איתא ברמב"ם שכן נח נהרג בעד אחד ודיין אחד. ומסתבר שבעינן שיהא הדיין גדול. והנה ידועים דברי החת"ס שגדלות בבן נח תלויה בדעת ולא בגדלות דשנים. ויש לחקור בדיין ישראל הגדול בדעת ולא בשנים, אם יכול להרוג בן נח שעבר עבירה בפניו. הוכח מהפרשה.

תשובה: כתוב בפרשתנו: "וַיְהִי בַּיָּמִים הֵהֵם, וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחִיו... וַיֵּרָא אִישׁ מִצָּרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֲחִיו... וַיֵּן אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל" (שמות ב, יא-יב). וכתב הרמב"ן (שם, כג), "וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה - שהיה גדל שלא כדרך העולם, כלומר בזמן אחד במהרה". ובהמשך דבריו שם כתב, "ויגדל משה ויצא אל אחיו - היה זה מיד כאשר גדל ועמד על דעתו, והגידו לו כי הוא יהודי, ונכסף לראות סבלות אחיו... וביום ההוא שיצא הכה את המצרי, וביום השני הלשינו עליו וברח. והיה אז כבן שנים עשרה שנה, כאשר הזכירו רבותינו (שמו"ר א, ה), ועל כל פנים לא הגיע לעשרים". עכ"ל. וגם רש"י כתב, על דברי האנשים העברים הנצים, שאמרו לו: "מִי שֶׁמָּךְ לְאִישׁ שׁוֹר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ" (שם, יד) - "והרי עודך נער!" (רש"י שם). ונמצא, שמשה הרג את המצרי כשהיה עוד נער כבן שנים עשרה. ויש להוכיח מזה, שדיין ישראל שגדול בדעת ולא בשנים, רשאי להרוג בן נח שעבר עבירה בפניו. אך יש אולי לדחות שאף שלחומרא נהגו כדן ישראל, מכל מקום הרי במציאות היו בני נח, ואם כן שפיר יכלו לדון בן נח אחר, ואין זה ראיה ללאחר מתן תורה [דנמצא מעתה מי שהיה ראוי לדון קודם מתן תורה נפסל לאחר מתן תורה].

חידה: מהיכן בפרשתנו ניתן ליישב לשון הברכה מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין, שלכאורה הוא היפך הסדר קודם חופה ואח"כ קידושין.

תשובה: כן נטו משמיה דהגרי"ז, שהביא בשם הגר"ח שעמרם עשה חופה לפני קידושין שלא היו אלא ממטן תורה, אבל חופה עשה שע"כ נצטווה על החופה, ולכן נתקן כך נוסח הברכה. אמנם הביאו שם מהמהר"ץ חיות שנקט שאף חופה עשה ככל מצוות שקיימו האבות ואם כן אזלא לה ראייה זו.

ואולי עוד היינו מביזת מצרים, וכדמטו בשם תשו' בית אפרים בפתיחה, שכ' ליישב בזה, דכיון דעיקר קדושי ישראל הי' ע"י ביזת מצרים אלא שהי' בדרך תנאי שיחול אם יקבלו אח"כ התורה בסיני, וכפה הר כגיגית זה היה החופה, א"כ באמת היה הקדושין קודם החופה, אלא דקיי"ל דיש תנאי לקדושין ולא לחופה, וכיון שחטאו בעגל ונשתברו הלוחות בטלו הקדושין אבל החופה לא בטלה, ורק אח"כ בלוחות שניות היו כקדושין שניים, הלכך שפיר חופה קודם לקדושין וכנוסח הברכה.

חידה: מהיכן יש להוכיח מפרשתנו האם למשה רבינו קודם מתן תורה דין בן נח או דין ישראל.

תשובה. הנה רבים דנו מעניין המילה שנענש עליה שאולי היה לו דין ב"נ.

חידה: היכן יש רמז בפרשה לכך שהרבנות מקברת בעליה.

תשובה: הנה עה"פ יוסף וכל אחיו דרשו בגמ' [ברכות נ"ה א']: א"ר חמא ב"ר חנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות. פירש"י שמת יוסף קודם לאחיו דכתיב וימת יוסף וכל אחיו, עכ"ל. ונראה דאע"פ ד"ל דהפסוק מספר סתם שמת יוסף וכל אחיו ולא בכונה שמת קודם להם, אך הענין הוא דאם לא אשמעינן הכתוב כונה מיוחדת בלשון זה ל"ל לאשמעינן כאן דמת יוסף הא כבר כתיב לעיל ס"פ ויחי וימת יוסף, וה"ל למימר וימותו [המה] וכל הדור ההוא, ודרשו שמת קודם לאחיו, דהוא חי מאה ועשר שנים, [כמבואר ס"פ ויחי] ואחיו ק"כ שנה [לא נתבאר המקור לזה] ונענש בזה מפני שהנהיג עצמו ברבנות, ורק צ"ע שהנה לא נתבאר איפוא רמוזה הנהגתו זאת, וע"ע בתו"ת.

חידה: איזה דין בהל' יוכ"פ בבית המקדש לומדים מפרשתנו.

תשובה: א. בירושלמי יומא פ"ג ה"ז, דרשו עה"פ זה שמי לעלם - בשעה שהיה הכהן גדול ביום הכפורים מזכיר את השם, לא היו השומעים זזים משם עד שהוא מתעלם מהם, [מאי טעמא], דכתיב זה שמי לעולם - לעלם כתיב. ור"ל אף על פי ששמעו שם המפורש

בנקודו לא היו זזים משם עד שנתעלם [שנשכח] מהם הנקוד מפני שכבוד השם שיהיה נעלם מרוב בני אדם:
 ב. בש"ע (סי' תרי"ד) איתא שביום הכיפורים אסור לנעול נעליים, גם בבית המקדש אין לנעול נעליים כמ"ש הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ז ה"ב) וברמב"ן איתא דאדמת קודש היינו בית המקדש, וכן בעת התגלות השכינה למשה רבינו נאמר של נעליך מעל רגליך.
חידה: איזה מכה לקן המצרים לפני כל המכות, ואף לפני האותות שעשה משה לפני פרעה?
תשובה: - כמ"ש כ"ה הכלי יקר שמות (ד ט) שלקו באלוהיהם. וז"ל "והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה. כי יאמרו הלא הבטיח ה' את אברהם לאמר וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ומה האות כי ידן בגוים מלא גויות, על זה אמר ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה וגו' והיו לדם ביבשת, וידוע שמכת היאור הוא מכת אלהי מצרים כי היו כולם מאמינים בו, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פט ד) הרשעים מתקיימים על אלהיהם שנאמר והנה עומד על היאור וגו', וכל מצרים לוקים כשהיאור לוקה כי כל הצלחתם תלויה ביאור, ומכת היאור מופת גדול על שישלח ה' בהם עברה וזעם וצרה בהם ובאלהיהם וכן היתה מכה ראשונה ביאור, וזה היתה התחלה לנפילתם על ידי שנהפך היאור לדם, וכן מכה אחרונה היה במי ים סוף, ואחר שיראו כל המופתים הללו יהיו בטוחים שמאשפות ירים אביון בביטול הסיבה והמסובב ובקיום הבטחת וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ע"כ. ויעוי"ש באבן עזרא ז"ל, ובדברי הגאון מלבי"ם ז"ל.
חידה. איזה דין בהלכות עבד עברי מרומז בפרשתינו ואולי אף כאן זהו מקורו.
תשובה: באור החיים הקדוש על הפסוק בשמות (ג, כא) והיה כי תלכון לא תלכו ריקם כתב כאן רמז ה' משפט עבד עברי דכתיב בו לא תשלחנו ריקם הענק תעניק לו.
חידה. היכן מרומז בפרשה שצדיקים חביב עליהם ממונם, יותר מגופן.
תשובה: בגמרא סוטה (יב ע"א) איתא ותקח לו תבת גומא, מאי שנא גומא, א"ר אלעזר, מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן ויעי"ש ברש"י.
חידה. מה עדיף לקנות דירה מוכנה או לקנות מגרש ולהביא קבלן שיבנה - ומהיכן ניתן לפשוט זה מפרשתינו.
תשובה: י"ל דיש לכאורה ראייה שעדיף לבנות בית חדש מהכתוב (שמות א, יא) "וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס". וכתב רש"י ז"ל "את פתם ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך ועשאו חזקות ובצורות לאוצר", ע"כ. הרי דמבואר דהבתים הישנים צריכים שיפוץ. ולכן היו צריכים לחזקם. משא"כ בית חדש, הוא חזק.
 - עוד י"ל ולהוכיח מפשטיה דקרא [ללא דרשת חז"ל] (שמות א כא) "והיה כי יראו המילדת את האלהים ויעש להם בתים". הרי שנעשה להם בתים חדשים בשכון, ולא בתים שהיו בנויים כבר. ויעויין בדברי הגאון אלשיך ז"ל, והעמק דבר.
חידה. היכן הקב"ה רמז למשה (בפרשתינו) שיאסוף במדבר ולא יזכה להכנס לא"י.
תשובה: י"ל בפסוק האחרון של הפרשה (שמות ו, א) "ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו". וכתב רש"י ז"ל "עתה תראה וגו'. הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך אמרתי לו (שם כב ב) העלהו לעולה, ולא הרהר אחר, לפיכך עתה תראה. העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות, כשאביאם לארץ", ע"כ.ט.
חידה. איזה עניין בדיני שומרים מרומז בפרשתינו.

חידה. איזה הלכה בהלכות יוצא לדרך למדנו בפרשה.

תשובה: - י"ל ההלכה שהביא המשנ"ב (סי' קי"ט ק"כ) בשם החיי אדם, דיוהר כל אדם שיהיה לו פת אפילו הולך במקום קרוב ובמקום דשכיח פת, כי כמה פעמים שיקרה מקרות ר"ל בדרך, ע"כ. דהנה על הכתוב בפסוק האחרון בפרשה, (שמות ו, א) "ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", איתא בהדר זקנים וז"ל "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו. למה כפל ביד חזקה. הכי משמעות דקרא. כי ביד חזקה ישלחם שאני אעשה לו כח ואייסרנו במכות עד שישלחם. וביד חזקה יגרשם בעל כרחם של ישראל כמו שנא' ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ ולא הספיקו לשאת צדה לדרך". משמע, דלולא זאת, היו צריכים להכין צידה לדרך.

קדושת בתי מקדש מעט

בהמונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

התנהגויות בענין קדושת ביהכ"כ ובתפילה מהם שהם מעיקר הדין שנקבל על עצמנו כשנחזור לתפילה בביהכ"נ.
התנהגויות בקדושת בית הכנסת ובתפילה:
א. לתאר לעצמנו בבואנו לביהכ"נ שאנחנו עומדים בביתו של הקב"ה.
ב. למרות שהתרגלנו להתפלל ביחידות, נשתדל מאד כשאפשר להתפלל בציבור ובבית הכנסת כי מעלתם רבה מאד.
ג. להתפלל כעומד בפני המלך ולא במרוצה.
ד. בתי כנסת צריכים להתחזק, כשאפשר ובאופן שאפשר, בשיעורי תורה ובלימודים בחברותא שנתמעטו מזמן המגיפה.
ה. לא לדבר דברים בטלים בביהכ"כ, לא לדבר בכלל ולהקשיב בשעת חזרת הש"ץ וקריאת התורה, ולא לעזוב את ביהכ"נ עד סוף התפילה.
ו. לא להכניס לביהכ"כ גליונות שבתוכם דברי חול.
ז. לא להוציא בביהכ"נ טלפונים מכל סוג ולא לתת להם לצלצל.
ויה"ר שבזכות התחזקתנו נזכה לקבלת התורה אמיתית בחג השביעות הבא עלינו לסוכה, ונזכה שישרה הקב"ה את שכינתו בתוכנו, ויקויים בנו הן א"ל כביר ולא ימאס ויקבל תפילותינו ברחמים ולא ישמע שוד ושבר בגבולנו ואך טוב וחסד ירדפנו כל ימי חיינו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו.
מועצת גדולי התורה באמריקה

בהמשך למה שהבאנו בשבוע שעבר מכתב מועצות גדולי התורה בארץ הקודש שהתפרסם אשתקד כשנפתחו שוב הבתי כנסיות אחרי תקופה שהיו סגורים כחודשיים, ברצוננו להביא השבוע, מכתב מועצת גדולי התורה דאמריקה שיצא בערב חג השבועות תש"פ.
הנה יד' פגעה בנו בכפליים, במגיפה וגזירה קשה שאין אנו זוכרים דוגמתן בישראל במגיפה שנפלו בה אלפים מאחינו בית ישראל, ביניהם גדולי תורה ואנשי מעשה, ובגזירה קשה שנגזר עלינו סילוק השכינה ע"י סגירות בתי הכנסת ובתי המדרש ברחבי חבל, ועלינו שומה לשפר את מעשינו ולחזור בתשובה שלימה לפניו ית', איש על מחנהו ואיש על דגלו, כל אחד לפי שמכיר את מרת נפשו, ובעיקר להשים על נפשנו שבדאי הכל מדה כנגד מדה ואולי הגזירה הזאת באה עלינו משום שלא התנהגנו כראוי בקדושת בתי הכנסת ובתי המדרש.

וברוב רחמי ית' ראינו קרן אורה בזמן האחרון שהוקלה מעלינו גזרת סגירות בהכ"נ, ובתנאים מסויימים הותר אנו בהרבה מדינות לחזור להם ע"פ רשות השלטונות וגם באישורם של רופאים מומחים. אבל מוטל עלינו שלא נעבור על מה שנאמר "על מה תוכו עוד תוסיפו סרה" ולכן כשנחזור לבתי הכנסת אנו חייבים לקבל על עצמינו להתנהג ביתר זהירות בדברים יסודיים בעניני תפילה בציבור וקדושת ביהכ"כ, ולכן באנו להציע כמה

בירורי הלכה

שהם גורסים בירושלמי שהובא לעיל שהיו רגילים לאכול בבתי כנסיות סעודות שבת ויום טוב.

למעשה, הרבה פוסקים נוקטים שכאן בארץ יש להשתדל להימנע מלערוך סעודת סיום מסכת בבית הכנסת, אבל במקום שאי אפשר לעשות במקום אחר, אפשר לסמוך ולעשותה בבית הכנסת.

ויש להביא ענין הדומה לזה, מה שמצינו בפוסקים שיש אומרים (לבוש סי' תרס"ט) שאין נשיאת כפים בשמחת תורה, משום ש"שכיחא שכרות". והיינו, שהיו רגילים לשתות יין בשעת ההקפות, וכהן ששתה רביעית יין אסור לו לישא את כפיו (שו"ע סי' קכ"ח סל"ח). ולדעת הסוברים יש נשיאת כפים בשמחת תורה, כתב המשנה ברורה (שם ס"ק י"ז) שיזהרו הכהנים שלא לשתות יין.

וצריך לומר שהיו שותים היין מחוץ לביהכ"נ, דהרי אף אם נאמר שיש בזה מצוה, מכל מקום אם אסרו לאכול סעודה גדולה משום שכרות, אף שהיא סעודת מצוה, כל שכן שראוי שיהיה אסור לשתות בבית הכנסת יין ממש. וצריך לומר שאלה שהיו נוהגים כן סמכו על הטעמים שכתב המשנה ברורה להתיר לעשות סעודת סיום הש"ס בבית הכנסת, משום תנאי ומשום דעות הראשונים שחולקים על רבינו פרץ ומתירים לעשות בו בסעודת מצוה גם סעודה גדולה, ולא חששו לשכרות.¹

[הדברים נכתבו ע"י הרה"ג ר' מנחם זילברפרב שליט"א, רמות ד']

ומור"ר הגרמ"מ לובין שליט"א אמר: א. דבענין הצד להתיר תנאי בא"י גם הביה"ל (בד"ה אבל) דנראה מדבריו להקל, כתב זה רק בדרך אפשר דהרי בשו"ע לא נפסק כך. ב. גם במקום שמותר לאכול, אין זה היתר לדברים בטלים וכפי ההווה קשה לזהר בזה, ולכן ההנהגה הנכונה לא לעשות אפילו סעודות מצוה וק"ו לנשים.

האם מותר לערוך סעודה של "סיום הש"ס" בבית הכנסת?

טעם הנידון, שהראשונים הוכיחו מהירושלמי (פסחים פ"א ה"א), ששם אמרו שהיו עושים בבית הכנסת את סעודת עיבור השנה, אף ש"בתי כנסיות אין אוכלים בהם", ומוכח מזה שמותר לאכול בבית הכנסת סעודת מצוה. וכך נפסק בשו"ע (סי' קנ"א ס"ד).

וכתב על זה רבינו פרץ (בהג' סמ"ק, מ' י'), שסעודה המותרת היא כדוגמת סעודת עיבור השנה, שאין בה קלות ראש, שהיו עושים אותה בפת וקטנית (סנהדרין ע' ע"ב), אבל סעודה גדולה אסור לאכול בבית הכנסת, משום דיש בה שיכרות, והובא להלכה במגן אברהם (סי' קנ"א ס"ק ה') ובמשנה ברורה (ס"ק כ'). וביאור הדין נראה, שהוא משום שסעודת מצוה שהתירו היא כשהאכילה נעשית כמעשה מצוה, אבל כששותים יין בסעודה, הרגילות היא שהסעודה נעשית בקלות דעת ואינה נעשית כמעשה מצוה אלא כסעודה סתם, ולכן אין היתר לעשות אותה בבית הכנסת. ועל פי זה היה נראה שסעודת סיום הש"ס, אם עושים אותה כסעודה גדולה, אין היתר לערוך אותה בבית הכנסת.

ובמשנה ברורה (שם) כתב ש"מכל מקום הנוהגים להקל לעשות סעודת סיום הש"ס בבית המדרש מפני שאין להם מקום אחר מרווח לזה אין למחות בידם, דיש להם על מי לסמוך". ובשער הציון (ס"ק י"ד) נתן לזה שני טעמים: האחד, שסומכים על שיטות הראשונים שמועיל תנאי בבתי כנסיות שבבבל גם בשובם ולא רק בחורבנם (וכאן, שאנחנו בארץ ישראל טעם זה לבדו אינו מועיל, משום שיש צורך לסמוך גם על דעות הראשונים שתנאי מועיל גם בבתי כנסיות שבארץ ישראל ולא רק לאלו שבבבל), והטעם השני, שמוכח בכמה מהראשונים שהם חולקים על דעת רבינו פרץ וסוברים שמותר לאכול בבית הכנסת בסעודת מצוה גם סעודות גדולות,

1. כן כתב הפמ"ג שם (א"א ס"ק ה').

2. והר"ב ליהמן שליט"א רצה לבאר שהטעם הוא משום שחששו שאם יאכל סעודה גדולה, ישתה בה יין ויבוא לידי קלות ראש של שכרות. אך נראה שזה דחוק, דמאן ליה להרבינו פרץ להמציא מעצמו גזירה זו שלא התבארה בשום מקום בש"ס.
3. עיין ביה"ל סי' קנ"א ד"ה אבל שכתב שאפשר שיש לסמוך על דעות אלה, ושם בד"ה ואין כתב שאין לסמוך על התנאי בארץ ישראל, וצ"ע מה ההכרעה בזה למעשה. ועכ"פ בלא התנו בפירוש בודאי אין להקל בארץ ישראל, כמ"ש בביה"ל ד"ה אבל.
4. ולכן אין זה בכלל האיסור לשתות בבית הכנסת (עי' ביה"ל ד"ה ואין, שאסור לשתות בביהכ"נ גם מים).
5. אמנם, אם טעם האיסור בסעודה גדולה הוא משום גזירה שיבוא לידי שכרות (עי' לעיל בהערה 3) אין זה מספיק, שיש לומר שגם אם הראשונים הנ"ל חולקים וסוברים שלא גזרו לאסור סעודה גדולה משום חשש שכרות, מכל מקום לא התירו שתיית יין ממש, וצ"ע.

קוראים כותבים

אמר רבא "כי ביתו" מה ביתו אדם מקפיד על קפנדריא ולא מקפיד על נעילת הסנדל ורקיקה ה"ה ביהכנ"ס, ומפורש שדין הכבוד בביהכנ"ס הוא כמו בביתו, ומוסיפים הראשונים בשם הירושלמי שמ"מ צריך לשפשף ברגליו ומבואר מזה שאף שצריך להתנהג כמו בביתו מ"מ צריך שלא יהיה דרך של בזיון.

ולפי הנ"ל יש לומר לגבי חוב היחיד בנקיון ביהכנ"ס שכשם שבביתו לא בכל פעם שרואה לכלוך בבית מנקה אלא סומך על הניקיון שעושים בסוף היום או בסוף השבוע, ה"ה בביהכנ"ס, וכן הביא בספר בית יהודה שם הגר"י ליברמן שליט"א, וכבר הביאו בגליון זה בשבוע שעבר, שכן כתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין חוב להרים לכלוך בביהכנ"ס, והוסיפו בשם הגרמ"מ פוקס שליט"א שכל זה בסוג לכלוך שלא מפריע לחכות עד שיבוא המנקה אבל בכלל זה שזה ביזוי לביהכנ"ס לישאר במצב כזה כגון כוס קפה שנשפך על רצפת ביהכנ"ס, צריך לנקותו מיד, ולהנ"ל זהו מובן היטב שאף בביתו לא היה מחכה עד הניקיון שבסוף היום, ועוד דבאופן שזה ביזוי צריך להחמיר בביהכנ"ס יותר מביתו וכנ"ל.

ועדיין יש לברר מ"ט שיעור הכבוד בביהכנ"ס הוא כמו ביתו ומ"ט לא יהיה יותר מזה כמו בית המקדש שהרי השכינה נמצאת בביהכנ"ס והיה צריך להיות יותר דומה לבית המקדש? ואפשר לומר שחלוק במהותו בית הכנסת מבית המקדש, דבית המקדש הוא כביכול בית של ה' בעוה"ז, משא"כ בית הכנסת דאינו בית ה' ממש אלא הרי הוא מקום של השראת השכינה.

ונראה להביא כמה ראיות לזה א. בביהמ"ק ישנו איסור מעילה מהאבנים והבית עצמו משא"כ בביהכנ"ס ב. בביהמ"ק יש מצוה לעשותו ברוב פאר והדר, משא"כ בביהכנ"ס אין חיוב, ואף שבשה"צ סי' רפ"ד סק"ד מבואר שהנודב תכשיטים לביהכנ"ס מקיים בזה מצוה של 'זה קלי ואנוהו', וכן ברמב"ם בפ"ו מאיסורי מזבח ה"א כתב שיעשה בית הכנסת יותר נאה מביתו, אבל מ"מ אין זה מהלכות ביהכנ"ס ג. שביהמ"ק ישנו רק אחד במקום מיוחד, משא"כ בתי כנסיות אין להם מספר, והיינו כנ"ל שבית יש רק אחד משא"כ בבתי כנסיות שאינם בית ממש אלא מקום השראת השכינה.

מכל מקום אף שביארנו שבתי כנסיות אין זה בית ממש וזה חסר לנו מיום שנחרב בית המקדש, מ"מ השראת השכינה יש בבתי כנסיות וצריך להרגיש כעומד לפני מלך, וכמבואר במשנ"ב סק"א שיש מצות עשה של 'ומקדשי תיראו' אף בבתי כנסיות, וכן בנביא נקראים הבתי כנסיות בתי מקדש מעט, ופירש התרגום - שני לבתי כנסיות, ומלבד ההלכות למעשה שצריך להתנהג בהם כעומד בפני המלך יש להתעורר ביותר ברגשות הלב בזה דרחמנא ליבא בעי, ועל דרך הדרוש אפשר לומר על פי הפסוק 'וידעת היום והשבות אל לבבך', ומצינו שחז"ל דורשים השב תשיבנו אפ' מאה פעמים כמו כן כאן דהדרך להשיב אל הלב הוא ע"י מאה פעמים ויותר שמתעורר במחשבה או בקריאה וכד' לענין הזה, ובבחינת אבנים שחקו מים. וד' יעזור שנזכה לזה ונזכה במהרה לבית ד' ממש בנין בית המקדש. מ. ה. ב"ב **והדברים הובאו קמי מור"ה הגרמ"מ לובין שליט"א** ואמר: שביהכנ"ס הוא מקדש מעט ולכן אין את כל החומרות של ביהמ"ק.

שלום רב, ראיתי את העלון שלכם בפעם הראשונה השבוע. אני מעלה נושא של בית כנסת שמאוד כואב לי ואולי אפשר דרך הבמה שלכם להעלות המודעות בנושא והוא:

(א) ישנם הרבה עלונים שמסתובבים בתוך בית הכנסת, אנשים ובפרט ילדים, קוראים אותם בתוך תפילה. איזה תפילה זאת כאשר הראש מונח בעלון והסיפורים? זה כמעט דומה לשיחת טלפון בעיני. איך נחנך את ילדינו להתפלל כמו שצריך?

(ב) אוספי צדקה מחלקים מכתב/עלון (זוהר צבעים) ומניחים את המכתב/עלון על יד הסידור של המתפלל שענינו לא יכולים לא לראות אותו. וכל זה כאשר אחר כך, בתוך התפילה, מפריעים עם הסיפור שלהם, בזמן עלינו לשבח והלאה. האם זה מצוה שבא בעבירה של השני? (ובאמת ישנם בתי כנסת שמאפשרים לדבר רק לאחר גמר התפילה)

כואב לי מאוד המצב. אולי בגלל בזיון בית הכנסת המגפה עדיין משתוללת. אברך אתכם והעלון, שתצליחו להסיר את המגפה מקרבנו, ולהחזיר כבוד בית הכנסת לתפארת. פרץ רוס

בהקשר למה שהיה כתוב בשבוע שעבר בענין חיוב היחיד בנקיון ביהכנ"ס, והיה כתוב לחלק בין לכלוך יבש לכלוך לח, והוסיף ע"ז הגרמ"מ לובין שליט"א שההגדרה היא כמו שנוהג בביתו, רציתי להאריך קצת בענין הזה. במשנ"ב סימן קנ"א ס"א נוקט דמצות ומקדשי תיראו קאי גם על ביהכנ"ס, ולכאורה מכלל ה'מורא' שצריך לשמור על נקיון ביהכנ"ס, ובשו"ע בסעיף ט' כותב שנוהגים בהם כבוד לכבדן ולרצון, ונראה שמה שכתב 'ונוהגים' אינו מלשון מנהג שכן נהגו, אלא שכן היא ההנהגה הראויה, ומדויק מלשון 'ונוהגים בהם' וכך הביא בספר 'בית יהודה' בשם הגרמ"ש קליין שליט"א שזהו חיוב, אמנם עדין לא יתבאר שיעורו.

ולגבי רקיקה בביהכנ"ס כתב השו"ע בסעיף ז' שיכול לירוק ובלבד שישפשונו ברגליו וביאר השעה"צ דכשם שבביתו לא מקפידים ע"ז [כך היה נהוג בזמנם] ה"ה בביהכנ"ס מותר, והסתפק שם בשעה"צ באנשים שלא רגילים לרוק בביתם האם יכולים לירוק בביהכנ"ס, ונראה לבאר ספיקו האם בעיני להתנהג בביהכנ"ס כמו בבית בעלמא או דילמא כל אחד ואחד צריך להתנהג כפי שמתנהג בביתו ונשאר השעה"צ בצ"ע.

ומבואר מכאן שאדם צריך להתנהג בנקיון בביהכנ"ס כמו שמתנהג בביתו, ומ"מ צריך לראות שלא יהיה בזיון, וכמו שלענין רוק צריך לשפשף ברגליו ואע"פ שבביתו לא מקפיד ע"ז, ועוד מבואר במשנ"ב שהאריז"ל היה נזהר מרקיקה, וכתב בשעה"צ שהוא מידת חסידות, ומבואר שבמידת חסידות יש מקום להחמיר יותר מביתו.

ומקור הדברים ששיעור הכבוד בביהכנ"ס הוא כמו בביתו הוא גמ' בברכות דף ס"ג שהגמ' אומרת שנעילת הסנדל בביהכנ"ס מותרת ואף שבבית המקדש אסור, ומאידך קפנדריא אסור כשם שאסור בביהמ"ק, ומסתפקת הגמ' מה הדין ברקיקה שאסורה בביהמ"ק האם בביהכנ"ס יהיה מותר, ומסיקה הגמ' אלא

חיזוקים בבתי כנסת

קבלו ע"ע בני הקהילה להתחזק בקדושת ביהכנ"ס, החיזוק בס"ד מתמשך והולך ביתר שאת, מהדברים שנתחזקו בני הקהילה הם: **לא לשוח שיחת חולין כלל בביהכנ"ס, לא להכניס עלונים כלל לביהכנ"ס, וכמו"כ להימנע מאכילה ושתיה בביהכנ"ס.**

סיפור השבוע

שיקבלו על עצמם להתחזק בכבוד בית הכנסת, ולא לדבר בשעת התפילה. בנוסף, הם ביקשו מהרב גרינוואלד להעתיק בתפילה על קברו של הרבי מלעלוב, שהרי הרבי הבטיח שמי שיקבל על עצמו לא לדבר בשעת התפילה, תפילתו תתקבל. קרובי המשפחה אכן קיבלו על עצמם להיזהר מדיבור בעת התפילה, והרב גרינוואלד התפלל על קברו של הרבי מלעלוב. לרופאים לא היה מה לעשות, אבל המצב התחיל להשתפר. בתחילה נראה שיפור קל, ואחר כך היתה עוד הטבה במצב, ותוך זמן קצר הובס החיידק הטורף. **על אף התחזיות הקודרות של הרופאים, יצאה האשה מבית החולים כשהיא בריאה ושלמה לחלוטין!** (כבוד בית ה')

הסיפור התרחש בשנת תשע"ג. אשה צעירה לא חשה בטוב, וסדרת בדיקות העלתה את הממצא המדאיג-מאד, שתקף אותה החיידק הטורף. לא זו בלבד, שהחיידק הטורף הינו מסוכן להחריד, אלא שהרופאים ביצעו טעות מסוימת באופן הטיפול, והמצב שגם כך היה קשה מאד - החמיר, והיה קריטי. **למעשה, הרופאים הרימו ידיים.** אמרו שאין מה לעשות. לא נוכל לתאר את גודל השבר ואת עומק הצער של המשפחה, כאשר האשה הצעירה - שימים ספורים לפני כן היתה בריאה לחלוטין - עומדת למות תוך שעות ספורות ר"ל. כולם היו אובדי עצות. לא ידעו מה לעשות. הם קיבלו על עצמם קבלות טובות, וביקשו מכל בני המשפחה והמכרים,

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והרה"ג רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לקבלת העלון ולהפצתו ולשליחת חומר 052-7101970 | לקבלת העלון ולשליחת חומר למערכת מייל: y0527176420@gmail.com

נאה דורש

מתוך הגדה של פסח החדשה מאוצרותיו של הרה"ג רבי גואל אלקריף שליט"א

הצלחה או כשלון

הבה נתחכמה לו (א, כ)

הגמרא (סושה יא ע"א) מספרת: "שלשה [יועצים] היו באותה עצה [של "הבה נתחכמה לו"]: בלעם, ואיוב, ויתרו. בלעם שיעץ - נהרג. איוב ששתק - נדון ביסורים. יתרו שברח - זכה שבני בניו ישבו בלשכת הגזית".

רבי יעקב אידלשטיין זצ"ל אמר על כך וארט נפלא: אם היו שואלים אותנו מי מהשלשה הצליח יותר בחיים? היינו לבטח משיבים: בלעם! הוא הרי הפך להיות הנביא הגדול של כל אמות העולם. היה לו ים של כסף וכבוד מכאן ועד הודעה חדשה... הוא היה המבקש מספר אחד בעולם: סיחון קרא לו לקלל את עמון ומואב, בלק קרא לו לקלל את ישראל. אבל אם נתבונן מה קרה לו בסוף? הוא מת בבזיון, בחרב, ומדינה שלמה, מדין, נמחקה מן העולם. שנים על גבי שנים נראה שהוא הצליח, אבל כל זה הסתים בכשלון מהדהד.

איוב סבל שבועים שנה של יסורים. חיים קשים בהחלט. ומה קרה בסוף? הוא קבל כנגד זה מאה וארבעים שנה של חיים טובים. המסכן ביותר היה נראה יתרו, שנאלץ לברח. ומה קרה בסוף? הוא זכה שמשה רבנו יהיה חתנו ואלעזר הכהן הגדול יהיה נכדו. זכה שפרשה שלמה בתורה נקראת על שמו, וגם זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית.

והמסקנה הנובעת מן הדברים היא, שהצלחה או כשלון אינם נמדדים בשונו הקצר, אלא בשונו הארוך.

ידוע שהרב מבריסק זצ"ל שאל: בשלמא בלעם שיעץ נהרג - מדה כנגד מדה יש כאן. גם יתרו שברח, ולא רצה שהילדים היהודים ימותו, זכה, מדה כנגד מדה, שילדיו ישבו בלשכת הגזית. אולם איזו מדה כנגד מדה יש אצל איוב ששתק - שנדון ביסורים?

מושב תפוח נוסד והוקם על ידי יהודים שומרי תורה ומצוות. במשך הזמן הם נתקלו בבעיות פרנסה, וחלק מהתושבים עזבו את המושב, והשכירו את ביתם ליהודים שאינם שומרי תורה ומצוות. הגיעו הדברים לידי כך שבמשך הזמן נהיה לחלונים רב במועצה, ובאחת משיבותיה החלט לפתח במושב מועדון שיפעל גם בשבת רחמנא ליצלן.

במושב גר יהודי שומר תורה ומצוות שהקים קול צעקה: "שמו שמים! המושב שלנו הוקם על ידי יהודים שומרי שבת. בשנים פנים ואפן לא יעלה על הדעת שהשבת תתחלל כאן בפרהסייה".

"כלנו כאן שומרי חק. על פי החק הרב הוא הקובע. כיום הרב החליט לפתח מועדון בשבת, ויש לכבד את החלטתו", נסו חברי המועצה להשתיקו.

"לא יקום ולא יהיה", המשיך הלה לצעק בקולי קולות. "לרב אין כל תקן, כאשר הוא מנגד לתורתנו הקדושה".

"על עמדה זו גופא אנחנו חולקים. לדעתנו הרב קובע בכל מקרה", ענו אחרים.

"כאן לא יקום מועדון שיגרום לחלול שבת. נקדה!" המשיך הלה לזעק בקולות מחרישי אזנים.

בשלב זה התעצבן אחד מהנוכחים, הוא לא יכול להמשיך לסבל את צעקותיו, נגש אליו וקרא לעברו: "תפסיק כבר לצעק",

ונתן לו סטירה...

או אז קפץ מידענו בשמחה וקרא: "על פי חק, ישיבת מועצה שבמהלכה פרצה אלימות - כל ההחלטות שהתקבלו בה בשלות. והיות שהשתמשו נגדי באלימות, ונתנו לי סטירה - ההחלטה בשלה". עד לשיבה הבאה נערך גיוס כללי של כל בעלי הדירות הדתיים, והתקבלה החלטה שלא להמשיך את חווי השכירות עם השוכרים הנוכחיים, אלא רק עם שוכרים שומרי שבת. כך גוע הרעיון של המועדון.

הנה ממבט ראשון היה נראה שהעסק אבוד. אין מה לעשות נגד החלטת מועצה. מה תעורנה הצעקות? אך לבסוף התברר שהצעקות עזרו גם עזרו... הן אלו שגרמו לאיש להתעצבן ולתת סטירה...

אף פעם אדם לא יכול לדעת אם הדבורים שלו יעזרו או לא, כי פעמים רבות נראה לו שהם לא יעזרו ולבסוף מתברר אחרת.

על פי זה מתבאר: הנה איוב ששתק - מדוע שתק? אין זאת אלא משום שסבר שאף אם ימחה - לא תהיה תועלת בדבר, ואם כן מה לו לפתח את פיו ולדבר. אולם, כאמור, אדם לא יכול לדעת כלום. יתכן בהחלט שאם היה מנסה לדבר היה מצליח. נמצא, אפוא, שבשתיקתו המיט איוב את היסורים על ישראל, ולפיכך, מדה כנגד מדה, נדון אף הוא ביסורים.

החיד"א מביא בשם הזוהר הקדוש, שאיוב לא שתק, אלא יעץ לפרעה שבמקום להרג את הילדים, יקח מהיהודים את כל כספם ויעבידם בפרך, וכתוצאה מזה לא יהיה להם כח לגדל משפחות, וממילא הם לא יתרבו. ומדה כנגד מדה, נשל ממנו הסב"ה את כל ממונו.

עם היצר הרע לא עושים עסקים

הבה נתחכמה לו (א, כ)

פרעה משך את בני ישראל אל המלכות בדרך מתחכמת. בתחלה נתן משכורת עתק לכל מי שהשתתף בבניה, ובקש מבני ישראל לבנות "ערי מסכנות" (שמות א, יא), ומפרש התרגום אונקלוס "בית אוצרא לפרעה", דהיינו שבערים אלה אכסנו אוצרותיו של פרעה. מאחר והיהודים בנו את הדבר החשוב ביותר למלך, הבטח להם שמשכורתם תהיה גדולה מאד, וכאשר נפוצה השמועה בין היהודים, הם שחו איש לרעהו על הזדמנות הפז, ועל כך שבעבודה לטוח קצור נתן יהיה לצבור רוחים עצומים.

ומה ארע לבסוף?

בתחלה אכן פרעה שלם על העבודה שבין ותקיליו, אך לאחר מכן השתו עליהם המצרים מסים בכדי שכלכלת מצרים לא תתמוטט כתוצאה מהשכר המפריז, ולבסוף הגיע גם השלב של "למען ענתו" והם הצרכו לעבד בפרך בכדי לפצות את המצרים על הנזק הכלכלי שנגרם להם.

בני ישראל סברו שיש בכחם להתחכם עם המצרים ולהרויח מהשתפות עמם, אך באותה מדה המצרים התחכמו כנגדם והפילו בפת.

מכאן עלינו ללמד, שעם היצר הרע לא עושים עסקים, גם אם נראה שהם טומנים בחבם רוחים גדולים, כיון שבסופו של דבר היצר יתחכם ויפיל את האדם ברשתו, ולא די שהאדם לא ירויח מכך, אלא שהוא אף יצא כשידיו על ראשו.

מטה האלקים

ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר משה ויאמר השליכוהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו (ה-ב-א)

מה היה השעור הראשון שה' הראה למשה רבנו כשאמר לו ללכת לגאל את עם ישראל?

אמר הקב"ה למשה: מה יש בידך? השיב משה: מטה האלקים. הקב"ה צוה אותו להשליכו על הארץ. המטה הפך לנחש, ומשה נס מפניו. כעת נצטוו משה לאחוז בזנבו, ומשעשה כך, חזר הנחש למטה. נשאלת השאלה: מדוע נזקק ה' יתברך להראות זאת למשה לפני שיצא לשליחות הגדולה, האם לא היה נתן לוותר על כך? בספר "באר משה" מובא לתרץ:

חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק מ) אמרו, שהמטה נמסר לאדם הראשון בגן עדן, אדם מסרו לחנוך, חנוך מסרו לנח, נח מסרו לשם, שם מסרו לאברהם, אברהם מסרו ליצחק, יצחק מסרו ליעקב, יעקב הורידו למצרים ומסרו ליוסף בנו. לאחר מכן התגלגל המטה והגיע לחצרו של יתרו, שהיה אחד מיזעצי פרעה. משקלו של המטה היה ארבעים סאה, לפי השיטה המקלה היה משקלו ארבע מאות ארבעים ואחד קילו, ואלו לדעת ה"חזון איש" היה משקלו שבע מאות וחמשים קילו! בדרך השבע, אין אדם שיכול להרים משקל כזה בידו, ועל כן עשה הקב"ה נס, וכאשר הגיע משה לחצר יתרו ספץ המטה אל ידו.

הקב"ה שולח את משה לגאל את עם ישראל, ואומר לו שבמטה שבנידו הוא יכה את המצרים, ואכן משה מביט בו, ורואה שכתובים עליו ראשי התבות של מכות מצרים: דצ"ף עד"ש באח"ב.

שאל הקב"ה: משה, מה יש בידך? כונת השאלה היא - עם מה אתה הולך לגאל את ישראל?

השיב משה: רבוננו של עולם, אני מסדר. יש לי ביד מטה אלקים שאתו אעשה את כל המכות.

ענה לו הקב"ה: אתה סומך על המטה ולא עלי? כעת תראה מה יקרה. הנח אותו על הארץ!

משה מניח את המטה על הארץ, והוא נהפך לנחש, ואז מתחנר לו שלא רק שהמטה לא עוזר לו, אלא שאף צריך להמלט מפניו.

כשראה משה כך, אמר לקב"ה שהוא סומך רק עליו. השיב לו ה': אחז את הנחש בזנבו.

שאל משה: איך אגאל את ישראל בעזרת נחש? אך כאשר תפס את הנחש, הוא נהפך כהרף עין בתורה למטה.

שרש ההבנה הוא, שלא המטה הוא שפועל ועושה, אלא הקב"ה בלבד. כאשר מבינים זאת - אפשר להתקדם לגאלה.

רבי בן ציון מוצפי שליט"א מביא מדרש המספר, שבעת שהיה משה רועה את צאן יתרו, הוא סבל מכאב שנים. נגלה אליו הקב"ה, והורה לו לטל עשב ולהניחו על שניו, וכאשר עשה כך נרפאו שניו.

לאחר זמן סבל משה שוב מכאב בשניו, אך לא חפץ להטריח שוב את הקב"ה שיוורה לו לקחת את העשב ולהניחו על שניו. מאחר שהכיר את העשב הפלאי, לקח בעצמו מהעשב, והניחו על שניו. בנגוד לפעם הקודמת, בה נעלמו הכאבים בעת הנחתו - כעת הוא לא הועיל מאומה, והכאבים נמשכו.

שאל הקב"ה את משה: מה אתה? השיב משה: שני כואבות, ולקחתי מהעשב שאותו הורית לי לקחת בפעם הקודמת, אך הפעם הוא לא הועיל לי כלל.

ענה לו הקב"ה: כסבור אתה שהעשב הוא שרפא אותך? אני הוא שרפאתי אותך, והעשב היה רק השלים לכך. כעת שלא הוריתי לך לקחתו, לא היה בכוח לרפא אותך.

על היהודי לזכר שה' יתברך הוא המנהל את העולם, וכל מה שהאדם פועל ועושה זה רק בשליחותו ואין לו כל יכולת עצמית. כאשר יפנים ידיעה זו, ויסמוך רק על הקב"ה, הצלחתו מבטחת.

בתו של רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל סבלה מנכות, והיה מי שהציע לו להצחיר שנוכחה נגרמה מחמת סבל שעברה בשואה, ואז הוא יקבל מהגרמנים סכום גדול של פצויים על כך. לכאורה אין בכך כל בעיה, שהרי הכסף שבידי הגרמנים מקורו בשוד היהודים בשואה ומצוה להוציאו מידהם, אך רבי יחזקאל סרב, באמרו שהקב"ה לא חפץ שאדם יעשה השתדלות של שקר בכדי להרויח ממון.

כל יהודי צריך לדעת שכאשר הוא עושה דבר בשתפות עם היצר הרע, הוא כבר הפסיד במערכה, גם אם נראה לו שיצא מן דבר טוב, שהרי זו דרכו של היצר הרע מקדמא דנא - "הבה נתחכמה לו".

התרגיל המבריק שעשו המצרים

כל הבן הילוד היארה תשליכוהו (א, כב)

לכאורה יש לתמה, הלא בימינו, אם היו שלטונות ישראל באים ואומרים לצבור ערביי המדינה: מהיום והלאה כלכם עובדים אותנו ללא תמורה, חנם אין כסף, מבקר עד לילה, ובנוסף, את כל בניכם נשליך לים - אין ספק שהיתה פורצת אינתיפאדה נוראה, את כל המדינה היו הערבים שורפים ברב זעמם! היתכן?

והנה, עם ישראל היו גבורים, מגיעים פרעה והמצרים, וגוזרים עליהם: "כל הבן הילוד היארה תשליכוהו". היכן כל היהודים, מדוע הם שותקים ונותנים למצרים כך לשבח את בניהם?

כדי להבין זאת - אומר ה"אמרי נעם" - עלינו לדעת את המובא במדרש, אודות התרגיל המבריק שעשו המצרים לעם ישראל כדי לשעבדם.

בתחלה הודיעו כי כל יהודי שיצטרף למעגל העבודה יקבל אלף ש"ח לשעה. כל היהודים הגיעו לעבודה, עבדו מבקר עד ערב וקבלו את שכרם.

למחרת היה חמסין. אמרו להם המצרים: "רבותי, היום אנו מעלים את המשכרת והיא תעמד על סף אלף חמש מאות ש"ח לשעה".

נו, תמורת סכום כזה כלם מוכנים לעבד. התחילו לעבד, אבל היה חם מאד, וכדי להקל מעצמם הורידו את בגדיהם והניחום בצד.

בעת שהיהודים היו עסוקים בעבודתם, באו המצרים בחשאי וכל אחד נטל חלצה של יהודי, נגש לבית היהודי ובקש מבני הבית בשם בעל הבית שיתנו לו את כל כלי המלחמה שברשותם - הסכינים, התרבות, הכל. וכראיה וסימן לכך שבעל הבית שלחם, הציגו בפני בני הבית את חלצת אביהם.

אחרי שאספו המצרים את כל כלי המלחמה מבתי היהודים, בא פרעה והודיע: "מעכשיו היהודים עובדים בחנם!"

כששמעו זאת היהודים בערה בהם חמתם ורצו הביתה להביא את כלי המלחמה, אך אז התברר להם כי אין ברשותם כלים להלחם. הכל נלקח על ידי המצרים, בסיוע החלצות שנשלחו מהם כשפשטון בעת עבודתם.

נמצא, שמפלת היהודים התחילה ממה שפגמו בלבושם, ועל כן, כדי לתקן פגם זה ולהגאל מעבדותם, החליטו היהודים שלא לשנות את לבושם, ואכן היה זה אחד הדברים שבזכותם נגאלו אבותינו ממצרים. ידוע המעשה באדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זצ"ל, שאחד מחסידיו סטה מעט מדרך הישר והיה חשש שיתדרדר עוד. אמר לו האדמו"ר: "עשה מה שאתה רוצה, אולם דבר אני מבקש ממך שתבטיח לי: לכל מקום שתלך, תבוא עם המלבוש החסידי", והחסידי הבטיח.

הרבי הרויח מכך רוח גדול, כי כל זמן שהחסידי הלך עם המלבוש - הוא זכר לאן הוא עתיד לחזור ומתוך כך לא היה מסגל לעשות הרבה מן העבירות שרצה לעשות.

והודי צריך לזכר: הלבוש היהודי - זה מה שבונה אותנו, וזה מה ששומר עלינו, שלא לאבד את הצורה היהודית שלנו.

אריה שאג

לקט פנינים ושביבי מוסר מתוך ספרי "אריה שאג"

משיחותיו של מגיד המישרים

רבי אריה שכטר זצוק"ל

פרשת שמות תשפ"א

שבת לוי של דורנו

ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך (א, יג)

איך ארע דבר אבסורדי שכזה? היעלה על הדעת שצאצאי חם הארור, יהפכו את המבחרים שבבני שם לעבדים? היתכן שהבכירים והבכירים שבצורה כלה, הן המעצן והמעלה באנושות, יהיו למרמס תחת רגליהם של המבצים והפחותים שבבני האדם?!

ב"ספר הישר" אנו מוצאים הסבר לכך על פי הגמרא (סוטה יא ע"ב) המביאה את דברי רבי אלעזר המבאר את המלים "בפרך" - "בפה רך".

בתחלה פנו המצרים אל בני ישראל בצורה מכבדת ונעימה, ואמרו להם: "הלא אתם אנשים דגולים וטובים, רבים מכם מהנדסים, עורכי דין, סופרים, משוררים ואמנים בעלי שם. לא מתאים לכם לשבת סתם כך בבתי המדרש. איזו תועלת צומחת מהשיבה ומלמוד התורה. בואו אלינו, צאו החוצה מהכוללים ומבתי הכנסת, ונתנו חלק משוק העבודה המצרי המשגשג. קומו מהכסא שלכם, ושימו כתר אחת עמנו, למען השיוון בנטל הכלכלי. אם כך תעשו, לא רק שתרימו את הראש מהמצב המדכא בו אתם שרויים היום, אלא תהפכו עוד לעשירים גדולים. תקבלו משכורות של מנהלים. כמה אתם מרויחים היום בכולל? חמש מאות דולר בחודש, לא יותר! בואו לעבד אצלנו, ותרויחו חמשת אלפים דולר בחודש!".

כמה חדשים לאחר שבני ישראל שקעו בעבודה, חזרו המצרים לשלם משכורות. אחרי חודש חדשים נתנו צ'קים מאתרים, אחר כך הצ'קים חזרו, ולבסוף מי שלא רצה לעבד קבל מכות נמרצות.

מי לא היה עבד? מי לא נפל שדוד בידי בני חם? בני שבת לוי! הם אמרו למצרים מלכתחלה: "איננו צריכים את הטובות שלכם, אנו לא זקוקים ליותר מחמש מאות דולר שמקבלים בכולל, יש לנו מספיק אכל ומים. אנו לא רוצים לחיות בין המצרים, אנו מעדיפים לא להיות בשוק העבודה שלכם גם בעד חמשת אלפים דולר. בני תורה לא צריכים כסף, הם צריכים לחיות כמו בני אדם, וזה העקר!".

גם היום יש שבט לוי. גם בימינו ישנם אברכים המעדיפים למות באהלה של תורה, ואין להם שום צורך בשני רכבים בחניה. בכולל פוניבז יושבים מאות אברכים שמשתכרים כמה מאות שקלים בחודש, וטוב להם. ישנם אברכים שהציעו להם אלף דולר לחודש, בעד למוד בכולל במקום נדח,

מיוחדת, כדי שתהיה מנוף שיוציא אותם מבצת מ"ט שערי הטמאה.

חז"ל ממשיכים את מצרים לבצה. כאשר מישוה שוקע בבצה, אין דרך להחליץ ממנה באפן טבעי. הסכוי היחיד הוא שהאדם יגיס את כל כחותיו, ובמלא העז והתעצומות יתן קפיצה רצינית החוצה. לכן, כאמור, הקב"ה נתן מצוה כזו, הדורשת מסירות נפש מיוחדת בעצמה אדירה. ומסירות הנפש הזו תהיה את המנוף לשחרור מתוך הבצה הנוראית, בה הטביעו המצרים את בני ישראל.

ישראל נצטוו לקשר את אלוהי המצרים לכרעי המיטה למשך ארבעה ימים בדרך בזיון. לשבא המצרי ושאל מה פשר הדבר, הם אמרו לו: "ה' אלקינו צוה אותנו לשחוט את הששה הנה לקרבן פסח". כאשר המצרי שאל: "וכי אינך מפתח ממני? הרי ביכלתי להרוג אותך!" הם השיבו לו: "הנה אתה רואה כי איננו מפתחים ממך, משום שגלינו שכל מה ששלטתם עלינו עד היום, היה בהוראה של הקב"ה, אשר גלה לנו שמהיום והלאה המנדט שלכם נגמר!".

צריה הרבה מאד אמן ועצמה לומר משפטים כאלו למצרי ששעבד את ישראל בפרך. וזה היה המבחן, האם ישראל הפנימו את המסר העקרי הנובע מהמכות והבינו מי שולט בעולם.

כל אחת מעשר המכות באה לשבר תזה שהמצרים בקשו להשליט בעולם. היה זה בית ספר נפלא להבין מי מנהיג את הבריאה. מצות קשירת הששה היתה המבחן האם בני ישראל יצליחו להמליך את השכל על הרגש ולקבוע מי בעל הבית על העולם. האם חלילה למצרים מושלים על רגשותיהם או ה' יתברך. להחליטה זו נדרשה מסירות נפש רבה. כפי שאמרו חז"ל (ברכות ז ע"א): "טובה מרדות אחת בלבד של אדם יותר מכלה מלקיות".

מסירות נפש

ותוצאותיה הנפלאות בימינו אנו

מהספור הבא, שהתרחש בסמינר שהתקיים בארצות הברית. נוכל ללמד פרק בנושא מסירות נפש לכבוד השי"ת.

הסמינר נפתח ביום חמישי והיה אמור להמשך עד יום שלישי לפנות בוקר. והנה ביום ששי בבקר נגש אלי בחור ואמר לי: "כבוד הרב, אני חייב לנסע הביתה!".

"מי קבע שאתה חייב?" שאלתי קצרות.

אבל הם מעדיפים מקום תורה רציני, שבו ללמוד שלהם יש הרבה יותר תועלת. בעד זאת הם מותרים על אלפי זהב וכסף.

גם בני שבט לוי של הדור הזה נשארו בני חורין, הם לא משעבדים לאף אחד. הם שקועים בלמוד, בשמחה ובחדוה. הם לא הפכו לעבדים של היצר הרע, ואינם משעבדים לאנשים ולכחות הטמאה הנלחמים בכחות הקדשה במתכנת של ימינו.

אין יהודי שאין לו תקנה

וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל (ג, ב)

במראה הסנה היה טמון רמז אדיר למשה רבנו, ההולך כעת להתמנות לתפקידו הרם - מנהיגם של ישראל.

הקב"ה נותן לו הדרכה וסימני דרך לצורת החשיבה שהוא אמור להתנהג לפיה, ומראה לו מסר שיצמד לנגד עיניו בכל עת ובכל שעה ולא ישכח ממנו לעולם. והוא, שגם אם תראה יהודי "שרוף" לגמרי, כלו שחור משחור, ונדמה כי אפסה ממנו כל תקנה, וכי חבל על הזמן להשקיע בו, שהרי הוא נמצא בעמק הרפש והלכלוך - אין להתנאש ממנו!

על המנהיג של כלל ישראל לדעת, כי אין יהודי שאין לו תקנה, וגם אם הוא נראה שרוף באש - הוא עדין לא שרוף לגמרי ובכחו לצאת מהמצב בו הוא נמצא.

עם ישראל, בהיותו במצרים, היה שקוע במ"ט שערי טמאה. מ"ט שערי טמאה זו הדרגה התחתונה שבמתחתונה! הם היו משעבדים בגוף ובנפש למצרים, ששלטו בהם שלטון ללא מצרים עד שהיה נראה שלא קמת אפשרות לצאת או לברח מהארץ הזאת. אינני יודע אלו לוגנים היו למצרים, שבאמצעותם הם קלטו כל עבד שנסה להמלט ממצרים. בני ישראל הרגישו שקופים, כל תזונה שלהם ידועה. היתה זו שליטה פסיכולוגית איומה. מרוסיה הקומוניסטית הצליחו מעטים להברית את הגבול, ממצרים לא! הם שלטו ביהודים באפן מחלט, היה פחד להזיז יד או רגל בלי רשותם. נדמה היה כי אפסה כל תקנה.

ה"משך חכמה" מבאר כי מצות קשירת אלוהי המצרים לכרעי המיטה - פעלה שהיתה נראית באותה עת כבלתי אפשרית מבחינה רגשית - נועדה לחלץ את ישראל משלטון מצרים, שממשלו על שכלם באפן מחלט. הקב"ה נתן לישראל מצוה שאפשר לקיימה רק על ידי מסירות נפש

"כבוד הרב!" התפרץ הבחור, "אספר לך את הספור שלי ואתה תקבע אם אני חיב או לא חיב!".

"ירדתי לארצות הברית לפני כאחד-עשר חדשים. חברים שלי ספרו לי כי הדולרים מתגלגלים פה ברחובות. טסתי לארצות הברית ולא רק שלא מצאתי את ה'דולרים', אלא שלאחר שהחברים שלי קלטו שבאתי בלי אגורה שחוקה, גם אותם לא מצאתי. נשאיתי לבד, בלי כסף למלון או לדירה, ובלא שיהיה לי משג קלוש מה אני עושה ולהיכן אני פונה. במשך כמה ימים הסתובבתי סהרורי ותעיתי ברחובות בחסר מעש, בלי קורת גג לראשי. בשלב מסוים גליתי שאפשר להסתכן לרכבת התחתית בלי לשלם פרוטה. הרכבת ממוגנת, בקיץ קריר ובחורף חמים. הרכבת התחתית על תחנותיה הפכה להיות הבית שלי. בכל תחנה הרכבת עוצרת, ומדי כמה דקות מגיעה רכבת חדשה. הייתי יורד בתחנות הממקמות באזורים עשירים, מחטט בפחי האשפה, מאתר כמה שקיות נילון ומלקט לתוכן שיירי מזון שהעוברים והשבים השליכו במהלך היום. כשהייתי רוצה לשאף מעט אוויר צח, הייתי עולה לרחובות, משוטט מעט על פני האדמה ומשתחל חזרה למקום המבטחים במנהרות הרכבת התחתית. למותר לציין כי בכל אותה תקופה נותרתי עם מעט הבגדים שלגופי, לא הסתפרתי ולא התקלחתי. הייתי כמו נוד במשך תשעה חדשים תמימים, עד שביום בהיר נתקלתי בבחור ששם עלי עין ושאל אותי: 'אתה לא ישראלי?'

'כן, נכון, אני ישראלי!' פלטתי במבוכה קלה. הבחור נעץ מבט מפתע בשערי המגדל ובפני המוקמות. 'מה אתה עושה פה? אתה נראה כמו כוש!'

גוללתי את קורותי באזני הבחור שהתנער וקרא בפאתוס: 'באה לשועתך, בא התלונה אלי, מהיום אתה עובד אתי!'

הבחור לקח אותי אליו הביתה. הייתי צריך להתקלח עשר פעמים כדי להפטר מהלכלוך שצברתי במשך תשעה חדשים. המים שנגרו מגופי היו שחורים כפכת!

הבחור, שבינתים נודע לי כי שמו מיכאל, נתן לי בגדים נקיים, וסדר עבורי דירה קטנה ונחמדה בת שני חדרים, מרהטת וממוגנת עם כיריים, מקרר ומכשיר טלפון. כמו כן, הוא סדר לי מכונית משומשת.

מיכאל נתן לי כמה ימים להתמקם. לאחר מכן התחלנו לעבד יחד במלא המרץ. בבעלותו ישנה משאית סמיטריילר ענקית גדושה בסחורה.

מזמן לזמן אנו יוצאים לנסיעות ומשוקים את מרכלתנו, כשעקר העבודה מתרכזת בשבתות ובימי ראשון!."

הבחור סים לפרט את גלגוליו, ושאל בקדחתנות: "כבוד הרב, אם אני היום לא חוזר הביתה לשבת וליום ראשון, ביום שני אצטרף לחזר לשוטט בתחנות הרכבת התחתית. מה אתה אומר? מה אתה פוסק? מה עלי לעשות?!"

אחזתי בחם בידי הבחור, והתבוננתי בו בהתרגשות בלי לחוש בדמעות הגדולות המתגלגלות מעיני. "כבוד הרב, למה אתה בוכה?" התפלל הבחור. "אני מקנא בך כל כך", השבתי לו בהתרגשות, והסברתי לו גם כמה, ולמה אני מקנא: אחרי שהקב"ה הכה את המצרים בתשע מכות נסיות והראה להם מיהו באמת בעל הבית על העולם, הוא נסה את עם ישראל בנסיון קשה מנשוא: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה, ויקחו להם איש שה לבית אבות... והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" (שמות יב א - ו). הקב"ה צוה את בני ישראל: קחו לכם שה וקשרו אותו לכרעי המטה. במשך ארבעה ימים תשחרו עליו, ואז, בִּי"ד בניסן, בערב פסח, תקריבו אותו לקרבן.

איפה הנסיון? בנקדה אחת: השה היה האלהים של המצרים ואותו הם עבדו.

אמנם בהבנה השכלית כבר לא הייתה להם סבה לפחד מהמצרים. תשע מכות הוכיחו לכלם שהקב"ה מנהל את העולם, ושהוא שומר על עמו. אבל מבחינה רגשית – עדין היה קשי עצום. למצרים הייתה שליטה חסרת תקדים על עבדיה. חז"ל אומרים שלעבד לא היה שום סכוי לצאת ממצרים; ורסיה של הקב"ה הייתה משחק ילדים לעומתה... בני ישראל חיו באימה נוראה שכזו מפני המצרים, עד שגם אחרי הנסים הגדולים והגלויים שראו במשך תשע מכות, עדין פחדו לעשות מעשה שיעורר עליהם את חמתו של העם המצרי.

"הקב"ה מעמיד אותך במבחן שבו הוא העמיד את יוצאי מצרים", אמרתי לבחור. "אתה מבין למה אני מקנא בך? מי יודע איזו נשמה גדולה יש לך, שראויה למבחן כזה... מבחינה רגשית, אתה חש משעבד למיכאל. זוהי תחושה טבעית בשביל מי שעבר תשעה חדשים של גיהנום, ואחר כך קבל חדשים של גן עדן. אבל בוא נפעיל את השכל, כי כאן המבחן. אתה יודע, בכתה א' עובדים מבחנים של כתה א', בכתה ח' – של כתה ח'."

ובאניברסיטה, עובדים מבחנים לקראת תאריך דוקטור... המבחן הזה הוא מבחן עצום שבו אתה מכריע מי מבחינתך הוא בעל הבית על העולם: הקב"ה או מיכאל. כעת, הבה נתבונן: מיכאל – במקרה הטוב, היום פה ומחר פה, ורק הסחורה שלו בקבר. במקרה הגרוע, חלילה, גם מיכאל בעצמו כבר לא כאן. אבל הקב"ה חי וקיים לעולם, והמצוות שלו הן צוים ישירים מבעל הבית של העולם כלו.

אם כן, תחליט מי הבוס, מיכאל או הקב"ה? מבחינה רגשית אין ספק כי אתה צריך לחזור למיכאל. אבל מבחינה שכלית עליך להחליט, מי הבוס של העולם, מיכאל או הקב"ה? מיכאל יכול להיות היום כאן ומחר, חלילה, בקבר, אבל הקב"ה חי וקיים לעד ולעולמי עולמים, והוא שצוה לשמור את השבת ולא לעבד בה. נתנו לך משמים את הזכות הנדירה להחליט אחרי מי אתה צועד, אחרי מיכאל או אחרי ה' יתברך, אל תפספס את הרכבת!."

הבחור נעמד דם, הצדיע כמו חיל בטרם קרב ושאל: "כבוד הרב, אני כבר החלטתי, ה' הוא הבוס, אני נשאר!."

בסופו של דבר, הבחור לא שב למיכאל וגם לא לרכבת התחתית. כשהסתים הסמינר ביום שלישי הוא נסע לישיבה של הרב בכרך שליט"א במונסי, והתחיל ללמוד שם. שם הוא למד במשך שנתים וחצי וזכה לאפל, לשתייה וללינה, ובעקר להגות בתורה הקדושה.

מעת לעת היה מגיע לישיבה במונסי יהודי אמיד שהתקרב לארחות היהדות. הוא היה מבקר בישיבה לפרקים ומשוחח עם הבחורים, ובעקר עם הבחור, בוגר הרכבת התחתית, שמצא חן בעיניו באפן מיוחד. לבסוף הוא לקח את הבחור כחתן לבתו והעניק לו דירה בת חמשה חדרים עם מכונית יקרה, והבטיח לפרנס אותו במשך חמש-עשרה שנה כדי שיוכל לשבת וללמוד בנחת בלי על פרנסה ודאגות!

פעמים רבות אנו עומדים לפני נסיון. באותם רגעים נראה לנו פי על פי דרך הטבע ישנו רק מוצא אחד שאינו עולה בקנה אחד עם הדרך המסורה. אולם עלינו לשום אל לבנו כי העולם אינו הפקר, אלא מנהג ומשגח בכל רגע על ידי מלך המלכים המציב בפנינו את הבחירה, ונותן לנו את ההזדמנות והזכות להכריע ולהצהיר פי יש מנהיג לבירה. כאשר בוחרים בקב"ה על אף החששות והלבטים, נתן לזכות לשני העולמות גם יחד!

טלפון אחד וסדרות הספרים המבוקשות 'אריה שאג' על פרשיות השבוע ומועדי השנה מאוצרותיו של רבי אריה שכטר זצוק"ל אצלך בבית! (המשלוח חינם)

ניתן להשיג את ספרי 'אריה שאג' בבתי הכנסת אצל הפצת ספרים י. בלוי
במוקד ההזמנות בטלפון או בוצאפ 054-8564033
בין השעות 7:00 בבוקר עד 1:00 בלילה
או באתר bloy.co.il | במייל bloyseforim@gmail.com

מתיקות החפץ חיים

שו"ת בעניינים אקטואליים

"מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע"

גליון מס' 28 | פרשת שמות - וארא | תשפ"א

בס"ד

כלל ג' - איסור לשון הרע בין בפניו ובין שלא בפניו, ואפ' בדרך שחוק

המשך סעיף ד' א

א. מספר בזלזול על המשיגה קטן בישיבה

שאלה: יש עוד בעניין לשון הרע בדרך צינעא, והוא: שמספר בלי שמות, ומתוך ענין הסיפור שמספר נשמע לשומע על מי הוא התכוון, וכגון: ראובן שמספר לחברו בבין הזמנים על ההתנהגות של המשיגה קטן בישיבה אצלו. איך שחופר לכולם, איך מעיר אותם בבוקר, ואיזה עיניים יש לו - שרואה כל דבר רע אצל הבחורים, ומספר כן בזלזול. אך את שמו של המשיגה קטן לא מספר - אבל השומע מתוך עניין הסיפור מבין במי מדובר, או שגם הוא למד שם בעבר - ומתוך כך יודע במי מדובר. האם ראובן עבר על איסור לשון הרע או לא. (מקור החיים - ס"ד)

תשובה: ראובן עבר על איסור לשון הרע - וזה נקרא לשון הרע בצינעא.

ב. הבוס בעבודה - אל תשאל איזה טריקים ושטיקים הוא עושה

שאלה: ראובן פוגש את חברו שמעון בערב לאחר התפילה, או לאחר השיעור בדף היומי, או באירוע משפחתי, ושואל אותו: מה נשמע, מה שלומך, איך בעבודה. וראובן עונה לו: שלומי ברוך ה', אבל בעבודה קצת קשה - הבוס עומד עלינו מערב ועד בוקר, נוקשה מאוד, קשוח וערמומי, ואל תשאל איזה טריקים ושטיקים הוא עושה. ולא עוד אלא לעצמו הוא גורף את כל הקופה, ואנחנו מקבלים רק פירורים - אך את שמו של הבוס לא אומר ראובן. אבל השומע מתוך העניין איך שמגדיר את הבוס מבין במי מדובר. האם ראובן עבר על איסור לשון הרע או לא. (מקור החיים - ס"ד)

תשובה: ראובן עבר על איסור לשון הרע - וזה נקרא לשון הרע בצינעא.

ג. אדם שמשקלו נושק ל - 150 ק"ג החליק על השלג - בצורה מצחיקה ביותר

שאלה: ראובן מספר לחברו שמעון, איך שראה בשכונה ביום שלג כשהגיע השלג למעלה מחצי מטר, אדם שמשקלו קרוב ל - 150 ק"ג, שלא שם לב ומעיד והחליק על השלג בצורה מצחיקה ביותר, וכל האנשים אשר סביבו צחקו למראה משעשע זה - אך

את שמו של אותו אדם לא סיפר. אבל מתוך עניין הסיפור שאומר שמדובר באדם שמשקלו נושק ל - 150 ק"ג מבין שמעון במי מדובר. האם ראובן עבר על איסור לשון הרע או לא. (מקור החיים - ס"ד)

תשובה: ראובן עבר על איסור לשון הרע - וזה נקרא לשון הרע בצינעא.

ד. אחד מהשכנים זורק פח זבל - בפח המיני של הבניין

שאלה: לאחר שנים רבות שלא פגש ראובן את חברו אשר נמצא בחוץ לארץ - עכשיו הגיע לארץ, או שמדי פעם הוא מדבר עמו בדרך הטלפון - ותוך כדי שיחתם יצא לראובן לספר לו על אחד מהשכנים שבבניין שמפוזר לגמרי - מוריד פח זבל ומטפטף בכל המדרגות, ובמקום לזרוק את הפח בתוך הפח - הוא זורק ליד הפח או מתחת לבניין או בפח המיני של הבניין [במקום לזרוק פח המרכז], אבל את שמו של אותו שכן לא אמר לו. וכן לא יובן לשומע כלל וכלל על מי דיבר. האם ראובן עבר על איסור לשון הרע או לא. (מקור החיים - ס"ד. נכתב במפורש שכל האיסור לשון הרע - זה רק כאשר נשמע לשומע על מי כיון המספר. **וחשוב:** האם יש כאן עוד איסורים אחרים)

תשובה: ראובן לא עבר על איסור לשון הרע - כיון שאין השומע מבין על מי מספר ראובן.

אבל דע לך בני שעל זה אמר ה'חפץ חיים' כששאלו אחד מנכדיו - "שלשון הרע בלי שם הוא כמו מכתב בלי כתובת". (שו"ת לחפץ בחיים, ח"ג - סימן יב')

ויש פעמים שמגיע לידי כמה איסורים: א. "בצדק תשפוט עמיתך". (ויקרא יט' - פסוק טו') ב. לשיטת שו"ע הרב - גם על לאו ד"לא תשא עליו חטא". (ויקרא יט' - פסוק יז) ויש גם עוד שני לאוין מדברי קבלה. א. "ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם". (זכריה' פ"ז - פסוק י') ב. "איש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם". (זכריה' פ"ח - פסוק יז) (כן הביא בספר עיקרי דינים כלל ג' - הערה 1)

ה. למרגלות ים התיכון מספר על חברת בנייה מצליחה, שמרוויחים כסף - גם בשיטת מצליח

שאלה: ראובן באחד הימים ישב עם חברו לפוש על הספסל למרגלות ים התיכון - ונתגלגלה שיחתם ותוך כדי סיפור לו ראובן: על חברת בנייה מוכרת שמפרסמת בציבור החרדי, והם מרוויחים כסף מהציבור גם בשיטת מצליח, בכל מיני סעיפים ותתי

ולא במי מדובר. [ספר לרעך כמוך, ח"ז - עמ' 91, בהערה צה] ואם באמת יודע באותו ששומע שלפי טבעו ואופיו, מיד יוסיף עוד גנאי וביקורת - הרי זה אסור לספר משום אבק לשון הרע, ו"לפני עוור לא תתן מכשול".

ח. מספר לאמו או לאשתו, מה עבר עליו בכולל או בעבודה - אבל בלי להזכיר שמות

שאלה: ראובן מגיע לביתו, ואשתו שואלת: "נו, איך היה היום בכולל או בעבודה?" או לפעמים מדבר עם אימו, והיא שואלת: "נו, איך אתה מרגיש? מה היה אתך היום?" האם מותר לו לספר מה עבר עליו בכולל איך שציערוהו במילים. או על איזה כללים נוקשים מאחד האחרים או מאחד הבוסים - באופן שיודע שיש חשש סביר שגם הם יוסיפו עוד דברי ביקורת, ויחממו אותו יותר. או לא ויש בזה משום לשון הרע. (שים לב: נכון שמספר ללא שמות, ולא יודעים במה מדובר. אבל כאן יש חשש סביר מאוד שיוסיפו עוד דברי ביקורת. וכן יש להתייחס לשומע עצמו האם עבר על לשון הרע)

תשובה: 'ביחס למספר' - לא עבר על איסור לשון הרע, כיון שהיה בלי שמות ואין ידוע במי מדובר - אבל עבר על אבק לשון הרע, ו"לפני עוור לא תתן מכשול" כיון שאצל אימו או אשתו יש חשש סביר מאוד שיוסיפו עוד דברי ביקורת וגנאי וצריך להיזהר בזה.

ו'ביחס לשומע' - עבר על איסור לשון הרע כשהוסיף מעצמו עוד דברי ביקורת וגנאי, ואף שלא יודע במי מדובר. (קובץ מרפא לשון, ח"ה - הגר"י רוט. הערות רגשי חיים - אות טו'. ספר לרעך כמוך, ח"ז - עמ' 91, ובהערה צה)

ט. אמר האבא מי שהרביץ לך הוא ילד רע! - האם יש כאן לשון הרע

שאלה: ראובן הילד המתוק והחביב חוזר מהחידוד בוכה, ואביו מיד ניגש אליו ושואלו: מה שלומך, מה קרה לך. ענה הילד: משהו הרביץ לי. ענה אביו: דע לך בני מי שהרביץ לך הוא ילד רע! ויש לדעת - שהאבא לא חקר ודרש האם אכן הילד המכה הוא ילד רע, ואולי בנו אשם במריבה. האם האבא עבר על איסור לשון הרע או לא כיון שלא יודע במי מדובר. (שים לב: נכון שמצד הילד - אין כאן לשון הרע, אבל מצד האבא - בזה שהוסיף עוד דברי ביקורת, וביחס לילד ששומע אותו עכשיו יש כאן גנות מושלמת - וגורם בזה נזק וצער לחברו)

תשובה: 'ביחס לאבא' [שהוא השומע] - עבר על איסור לשון הרע בזה שהוסיף עוד דברי ביקורת וגנאי למספר, ואף שלא יודע במי מדובר. (קובץ מרפא לשון, ח"ה - הגר"י רוט. הערות רגשי חיים - אות טו'. ספר לרעך כמוך, ח"ז - עמ' 91, ובהערה צה) 'וביחס לילד' [שהוא המספר] - צ"ע האם יש כאן אבק לשון הרע, או "לפני עור לא תתן מכשול".

לעילוי נשמת

הרה"ג יעקב בן צבי יהודה זצוק"ל
הרב אברהם בן שמחה זצוק"ל
כדורי בן מסעודה ז"ל
אסתר בת חנה ז"ל

להצלה / הארוך והנצחני / ארשיא הגפולה:

Shemesh648@gmail.com

להצלה: בנק הפוליס (12) סניף 766 א-1 79181

סעיפים שנמצאים בחוזה, ולפעמים יכול הקונה להגיע להפסד של עשרות אלפים ש"ח - [והיינו באופן שאין בזה תועלת למה שמספר לחברו] ומצד שני את שם החברה גם כן לא מספר, וגם לא יובן לשומע כלל וכלל על מי מדבר. האם עבר ראובן על איסור לשון הרע או לא. (מקור החיים - ס"ד. רמז: שכתב במפורש שכל האיסור של לשון הרע - זה רק כאשר נשמע לשומע על מי כיון המספר. נשים לב: לענין שאר האיסורים האם שייכים בכאן - כיון שאין כאן רעה בדבריו, שהרי זכותך לא לקנות, ויש לך להביא עו"ד מטעמך)

תשובה: ראובן לא עבר על איסור לשון הרע - כיון שאין השומע מבין על מי מספר. וכן לא עבר על שאר האיסורים הנזכרים לעיל (באות ד) - כיון שאין רעה בדבריו וכל מה שיש, זה שאין תועלת למי שמספר.

1. 'הפח שלא מתמלא' - השכן מלמעלה, שופך מים / שיירי מאכל / בדילי סיגריות / צלחות חד פעמי מלוכלכות, מוצאים דרכם הישר לתוך חצרי

שאלה: עד עכשיו דיברנו מצד המספר - עכשיו נדבר מצד השומע, והוא: כאשר ראובן שהוא אברך חשוב מגיע לכולל. או הבוס כשמגיע לעבודה, ומספר לחברו מה שקורה עמו בבית - איך שהשכן מלמעלה [ולא הזכיר את שמו] מציץ לו בכל דרך שהיא: שופך מים על חצירו / שיירי מאכל / בדילי סיגריות / צלחות חד פעמי מלוכלכות - אשר מוצאים דרכם מידי יום בחצירו / מתקשר על כל דבר קטן ומלשין לעירייה - ואותו אחד ששומע ובמיוחד כאשר רוצה להחניף למספר. מוסיף גם הוא עוד דברי ביקורת, ומחמם אותו, ואומר לו: אני במקומך לא הייתי שותק איזה רשעות, איזה מושחתות, ותדע לך אדם זה רשע גדול, וכל כיו"ב. האם אותו שומע עבר על איסור לשון הרע, או לא כיון שלא יודע את שמו של השכן, וגם לא יודע במי מדובר. (שים לב: נכון שמצד המספר - אין כאן לשון הרע, אבל אותו השומע בזה שהוסיף עוד דברי ביקורת, וביחס למספר ששומע אותו עכשיו יש כאן גנות מושלמת - וגורם בזה נזק וצער לחברו)

תשובה: 'ביחס לשומע' - עבר על איסור לשון הרע, כיון שהוסיף עוד דברי ביקורת וגנאי למספר, ואף שלא יודע במי מדובר. (קובץ מרפא לשון, ח"ה - הגר"י רוט. הערות רגשי חיים - אות טו'. ספר לרעך כמוך, ח"ז - עמ' 91, ובהערה צה) 'וביחס למספר' - לא עבר על איסור לשון הרע כיון שלא הזכיר שמות, ואין ידוע במי מדובר. (הפח חיים' במקור החיים - ס"ד)

2. לשון הרע בלי שמות - למה אין כאן משום "לפני עוור לא תתן מכשול"

שאלת חכם: מה שכתבנו (באות ו') שהמספר לא עבר על איסור לשון הרע אם סיפר בלא שמות. למה שלא נאסור מטעם אבק לשון הרע או משום "לפני עוור לא תתן מכשול" (ויקרא יט' - פסוק יד') - שהרי גורם לשומע לספר לשון הרע כאשר מוסיף גם הוא, עוד דברי ביקורת ומחמם את המספר. (משמעות ה'פח חיים' במקור החיים - ס"ד, שלא נאסור. ורק צריך לדעת למה, ולכן בדוק והתבונן - האם זה חשש רחוק או לא)

תשובה: אין זה אסור. והטעם: שאנו לא חוששים שהשומע גם יגנה - דחשש רחוק הוא, שהרי יותר מצוי שלא יגנה כלל או שעכ"פ יכוון לתועלת - שיותר קל לו לכוון לתועלת כיון שהוא בסך הכול דיון רעיוני, [שהרי לא יודע הוא שמות

"והשבות אל לבבך"

חיזוק בחשיבות התורה - ע"י חיזוק היראה בלימוד המוסר דברי הגרמ"ה הירש שליט"א

המצב שנראה שגרם לקורונה

אי אפשר לומר דבר ודאי אבל מותר לומר מה שנראה לכאורה המצב שגרם לזה [לקורונה].

יש פה קושיה גדולה על כל הקורונה הזאת הרי לימוד התורה מעולם לא היה דבר דומה, בכל המקומות שבעולם בא"י בארה"ב לא רק בניו יורק וליקווד אלא בכל ארצות הברית בשיקגו, בלוס אנג'לס, בפיטסבורג, בקליולנד, במקומות שאף פעם לא היה - יש לימוד התורה, גם בדרום אמריקה במקסיקו, בארגנטינה, בברזיל, באפריקה, באירופה בכל מקום, קשה מאוד למה אין תורה מגנא, איך היה כל הנגיף הזה?

הגמ' אומרת ביומא דף ט' שהחורבן ראשון בא בגלל שעברו ג' עבירות, שואל המהרש"א שהגמ' אומרת בנדריים שסיבת החורבן בגלל שלא בירכו בתורה תחילה, שהראשונים מפרשים שלא החשיבו התורה מספיק לעשות ברכה. אומר המהרש"א שלולי זאת שלא החשיבו התורה היה תורה מגנא ומצלא, ובגלל שלא החשיבו התורה לא היה תורה מגנא, ולכן היה החורבן בגלל ג' עבירות הסיבה שלא היה תורה מגנא בשעת החורבן הוא בגלל שלא היה חשיבות התורה.

דוגמאות של חשיבות התורה

ודוגמא ממה ששמענו וראינו אצלנו מה זה חשיבות התורה. פעם קראתי איך שהיה הגאון ר' מאיר ברנסדורפר זצ"ל לומד בלילה, היה חדר אחד איפה שישנו 12 או 16 ילדים שהיה לו, כל אחד על הרצפה סביב החדר, והיה באמצע החדר איזה מקום קטן שלא היה שום מקום בבית חוץ משם, ולא היה שייך להדליק חשמל מפני שהילדים יתעוררו, והיה נר דלוק והיה מסובב עם ילדים ושם היה לומד שעות שעות, ואם היה צריך ספר היה צריך לקום ולעבור מעל ילד, וכך היה שנים שנים. זה נקרא חשיבות התורה.

...בישיבת מיר בשנחאי, היה כמובן מחסור בספרים. היה להם קצוה"ח אחד, והרבה בחורים רצו ללמוד מהקצוה"ח, עשו תורנות ולכל חברותא היה שעתיים וכך חילקו 24 שעות היממה - לחברותא אחת היה

מחצות הלילה עד 2, ואז עוד חברותא מ 2 עד 4, עוד חברותא מ 4 עד 6, ומ 6 עד 8, וכך 24 שעות, ואז עוד פעם עד שכל אחד למד הקצות, ואז חזר עוד פעם אם היה צורך. סוג לימוד כזה מראה כמה התורה אהובה וחשובה אצל האדם. אולי נוכל לומר שלפי הניסים שהיה שם בשנחאי, היה באמת תורה מגנא.

מצב חשיבות התורה אצלנו

ומה החשיבות התורה שאצלנו. זה ודאי שאצל כל בחורי ישיבות ואברכי כוללים יש הרבה הרבה חשיבות התורה. הרבה התמדה, הרבה לימוד, הרבה יגיעה, ויש הרבה מהציבור של בחורים ואברכים שהחשיבות התורה זה ברמה גדולה מאוד. אבל בכל זאת, כשאנחנו מסתכלים במכלול של עולם התורה ורואים בכל זאת שיש מה לתקן, יש מידי הרבה בטלה ג"כ, מידי הרבה התעניינות בפוליטיקה ובדברים אחרים, מידי הרבה שמיעה לנייעס, מידי הרבה קלות לצאת מהישיבה בכל הזדמנות בבחינת תינוק הבורח מבית הספר, מידי הרבה גשמיות, - כל זה מביא את ההרגשה שאמנם יש הרבה הרבה חשיבות התורה, אבל כנראה אין מספיק להיות תורה מגנא, זה התשובה למה אין תורה מגנא.

הגורם לחוסר חשיבות התורה

ומאיפה בא בכלל חוסר חשיבות התורה, זה מגלה לנו רבינו יונה במשלי פרק א' פסוק ז' על הפסוק "יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אווילים בזו" אומר רבינו יונה, תחילה לכל דעת, תלמוד לנפשך יראת ה' יתברך. כי החכמה והמוסר אווילים בזו, אלו שאין להם יראת שמים, אינה יקרה בעיניהם - תורה לא חשובה בעיניהם, ולא תצליח בלימוד החכמה אם אינה יקרה בעינך. רבינו יונה קבע כלל - שהרמה של חשיבות התורה קשורה ברמה של יראת שמים, עד כמה שהאדם ירא שמים, יש לו חשיבות התורה. וזה פשוט שחשיבות התורה באה מידיעת האדם שזה תורה של הקב"ה, ועד כמה שהאדם מרגיש את גדולת הקב"ה, את חשיבות הקב"ה, את הקשר שלו להקב"ה, באותו המדרגה יש לו חשיבות התורה, ואני לא מכוון לומר שהאדם כל הזמן חושב זה התורה של הקב"ה, ולכן יש חשיבות, אלא אני

קיים במלוא התוקף, אבל בעוונותינו הרבים, ברוב הישיבות הסדר הזה מאוד מאוד לקוי, גם אצל האברכים יש קצת מאוד לימוד מאורגן, וזה נראה לי דבר מוכרח מאוד, שיהיה סדר לימוד לכל אחד בספר מוסר דווקא, כמו מס"י, ארחות צדיקים, חוה"ל, רבינו יונה על משלי, דווקא ספר מוסר לא ספר מחשבה, ורק עידי"ז אפשר להגיע ליראת שמים. אע"פ שהדרך של שפתיים דולקות וחזרה על אותו המאמר כמה פעמים, כמו שר' ישראל מדבר מסתמא לא מתאים לרוב הציבור, ואלה שזה מתאים להם אשריהם, מ"מ עצם הלימוד עצמו, עם הזמן בדוק ומנוסה שזה משפיע. [ופה האריך הגאון שעם זאת יש להתחזק בהתמדת התורה, ושהקב"ה עשה מהפכה בכל העולם והוא רוצה בעולם התורה מהפכה ע"י קבלות קשות בהתמדת התורה וזהירות מהביטולים דלעיל]. [מתוך שיחה שנמסרה בחוה"מ פסח. לשמיעה 0772519000 להקיש 3 אח"כ 2 אח"כ 11]

מכוון לומר שזה בתת ההכרה הידיעה הזאת, וזה מביא לו את חשיבות התורה. לכאורה מבואר לפ"ז שאצלנו חסר הדרגה של יראת שמים הפנימית, ההכרה בפועל בפנימיות האדם על הגדלות של הקב"ה, על הקשר לקב"ה, על שויתי ה' לנגדי תמיד, וזה מה שמביא את החסרון של חשיבות התורה

עבודתנו בעת הזאת

...ואם כן, מה העבודה שלנו עכשיו - לחזק היראת שמים, וגם לחזק את חשיבות התורה. נדמה לי שחוץ ממה שהיה כתוב כבר במודעה מראשי הישיבות על החיזוק בק"ש ובברכות, שזה ודאי חשוב מאוד מצד עצמו, וגם היה במכוון של המודעה שזה יגרום חיזוק ביראת שמים פנימית. אבל חוץ מזה - כך נראה לי - יש לעבוד באופן ישיר על יראת שמים ע"י לימוד המוסר. לימוד המוסר עדיין קיים בישיבות, ויש ישיבות שזה

דרכי ההשבה אל הלב

דרך הלימוד מהגר"צ אבא שאול זצ"ל

וירגיש האדם את עצמו כמו חולה שזקוק לרפואה. אבל מי שאינו מרגיש עצמו חסר וזקוק לרפואה, זה נובע מגאווה, שמידה זו תחילת כל העוונות.

אבל ישנה דרך שהחזו"א בספר אמונה ובטחון (פ"ג אות יח) שולל אותה, והיא דרכם של המבלים את כל זמנם בלימוד מוסר. שהן אמת שאדם צריך לעבוד ולתקן מידותיו, אבל זה רק כמו תבלין כנ"ל, כי ספרי המוסר מקנים את הדרך לעבודת השי"ת, אבל העבודה עצמה מה אסור מדינא ומה חסידות וכו' כל זה אי אפשר לדעת ללא לימוד הלכות.

עוד צריך להזהר... כשיזכה לבדוק את עצמו יזהר שלא יתעצב על שאינו מגיע לדרגות ומעלות גבוהות, כי אז יהיו תוצאות המוסר ח"ו ההיפך. אלא ידע שהנשמה היא כמו יהלום שצריך ללטש אותה, וכי יתכן שמאחר שזקוק עדיין לליטוש אינו יהלום, יהלום נשאר יהלום, רק צריך להבריק אותו יותר. כל אדם הוא יהלום, יש שצריך ללטש אותו יותר ויש פחות, כל אחד לפי מה שקיבל ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ולפום צערא אגרא. (אור לציון חכמה ומוסר, עמ' קצו - קצט)

בודאי לקטני ערך כמונו, לכל הדעות צריך ללמוד מוסר באופן קבוע, שאין קדושה ע"י מקרה, כיון שמקרה זה היפך מקדושה. ועדיף שאדם יקנה מכספו ספר מוסר וילמד בו מתחילתו ועד סופו בלי לדלג.

והלימוד צריך להיות בהבנה והתבוננות, שאמנם יש סוגי לימודים שגם אם אין מבינים אותם נותנים תועלת לאדם, כגון לימוד בספר הזה"ק שמחזיר קדושה ויראת שמים, או לימוד תהילים בהתלהבות גורם להתעוררות בלב האדם, אבל לימוד המוסר אינו כן, אלא צריך להתבונן היטב בדברים ולהבינם כראוי. למשל ישנם קטעים מס' חובת הלבבות שאפשר לקרוא אותם תוך כמה דקות ולהמשיך הלאה, אבל האמת שצריך זמן רב אפילו כדי להבינם הבנה פשוטה.

והעיקר לחזור על דברי המוסר שלומד, ובזה יקבל הרבה יותר תועלת.

ומצד האדם צריך להכין את עצמו לרצות לקבל לקיים את הדברים שלומד, שיהיה כמו כלי עם בית קיבול המוכן לקבל את מה שרוצים לשים בו.

"אֲדָרַת כֹּהֵן"

שיחות ומאמרים מהמשגיח הגה"צ רבי נתן כהן זצ"ל

שיחה לפרשת שמות מתוך כרך נוסף הרואה אור בימים אלו

ותיראן המילדות - יראה פנימית כנגד נימוסים חיצוניים

במדרש (שמו"ר פרשה א) על הפסוק "ויקם מלך חדש": רבנן אמרי למה קראו מלך חדש והלא פרעה עצמו היה, אלא שאמרו המצרים לפרעה בוא ונצדווג לאומה זו. אמר להם שוטים, עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך נצדווג להם, לולי יוסף לא היה לנו חיים. כיון שלא שמע להם הורידוהו מכסאו ג' חדשים, עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם, והשיבו אותו, לפיכך כתב ויקם מלך חדש. ובפשטות נראה שהייתה זו מעלה גדולה של פרעה, שבשביל הכרת הטוב ליוסף [שנפטר מאה שנים קודם לכן] הסכים לוותר על מלכותו.

ובאמת היו לו גם הרבה סיבות להתעלם מזה שהרי לא כולם היו מצאצאיו של יוסף אלא רק מאותו עם שלו, וגם שהם פרו וישרצו והכבידו על המצרים, וא"כ המצרים עצמם קודמים להם, עוד היה יכול לומר שכבר גמלו להם טובה כבר על מה שעשה עמם יוסף, בכל אותם שנים שהיו להם אכסניה. [ומן הסתם היו לו גם אין ספור תירוצים נוספים, כגון שאם לא יסכים עמם ויורידוהו ממלכותו יבוא מישהו שגרוע ממנו וכדו']. ולמרות כל זה ויתר על מלכותו במסירות גדולה בשביל הכרת הטוב.

ובנסיון זה שיורידוהו ממלכותו בודאי הוא נסיון גדול עד מאוד אפילו לחכמי ישראל, וכמו שמצאנו בגמ' (מנחות ק"ט ע"ב) 'תניא אמר ר' יהושע בן פרחיה בתחלה כל האומר עלה לה [לנשיאות – רש"י] אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין, שהרי שאול ברח ממנה וכשעלה בקש להרוג את דוד', ומכל מקום פרעה עמד בנסיון גדול זה מחמת הכרת הטוב שהייתה לו.

ולפי"ז צריך להבין איך אח"כ התהפך הדבר עד כדי כך שפרעה נהיה ראש שונאיהם של ישראל, וכמו שאמרו בגמ' (סוטה י"א ע"א) 'תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה, הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב "ויאמר אל עמו", לפיכך לקה תחילה דכתיב "ובכה ובעמך ובכל עבדיך". והיינו שהוא היה בעל העצה לשעבד את בני ישראל, וכן אח"כ כשנצטרע רחץ בדם התינוקות של ישראל ברשעות גדולה, והכביד את ליבו להמשיך ולשעבדם למרות המכות שקיבל, ואיך ניתן להבין את הדבר שמתחילה הרגיש הכרת הטוב לרוב, עד כ"כ שרצה אפילו לוותר בשביל כן על המלכות, ואח"כ התנהג אליהם באכזריות מרובה בלי שום רגש של הכרת טובה כלפיהם. ובאמת צריך להבין את מה שאמרו שפרעה היה בעל העצה תחילה, שהרי מבואר שמתחילה הוא לא הסכים עם המצרים שרצו לשעבד את ישראל.

והנה בהמשך הפרשה נאמר על המילדות אחרי שפרעה ציווה עליהם שיהרגו את התינוקות "ותיראן המילדות את האלוקים ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים", ויש להתבונן במה נחשבת הצלת הילדים

שעשו ליראת שמים הרי כל מי שיש בו קצת רגש אנושי איננו מסוגל להרוג אחרים ובפרט תינוקות שרק נולדו ובכמות גדולה כ"כ, וגם מי שאין לו יראת שמים מיוחדת יימנע מדבר זה, ומדוע החשיבה התורה את הדבר ליראת אלוקים.

אמנם בעיקר ענין הצלת הילדים מבואר שהיה זה באופן של מסירות נפש גדולה של המיילדות, שהרי כשעמדו לפני פרעה היה צריך עליהן לפחד פחד גדול שהרי היה מלך שליט בכיפה היה, ומצינו בחז"ל שהיה פחד גדול לעמוד בפניו שבשמישה ואהרן באו עם הזקנים לפרעה נשטמו כל הזקנים מרוב פחדם ואעפ"כ יוכבד ומרים עמדו כנגדו בלי שום פחד ולא הסכימו לקבל דבריו, וכן מבואר עוד במדרש שמרים הוכיחה את פרעה בפניו ויוכבד היתה צריכה לפייסו, וביותר שלא רק שסיכנו את עצמן ולא המיתו את התינוקות כציווי המפורש של פרעה, אלא גם הוסיפו והחיו את הילדים, וכמו שכתב רש"י שהיו מספקות להם מים ומזון. ובמדרש (שמו"ר) מבואר שהיו מקבצות כסף אצל עשירות כדי שהעניות יוכלו לחיות את ילדיהם, ולא חששו שמכל זה יגיעו לידי סכנה במה שהם מתנגדים לציווי של פרעה.

ונראה שמסירות גדולה כ"כ של רחמים ועשיית חסדים איננה יכולה לבוא מכח הרגש הטבעי של בני האדם, אלא היא מוכרחת לבוא מחמת יראת שמים, מכיון שכל מידה שנובעת מהרגש הטבעי לעולם היא תהיה תלויה לפי נגיעותיו של האדם, ויש שבנגיעה קטנה כבר לא יתנהגו לפי המידה הטובה ההיא, וכמו שנאמר **"יראת ה' טהורה עומדת לעד"**, והיינו שיש מתחסד עם חבירו כי הוא רגיש ואינו יכול לסבול לראות בחליים ובמותם של אנשים מתוך רחמנות, ובאופן זה הרי שהוא גם מרחם על עצמו, ובמשך הזמן עלול לחוס על עצמו יותר מעל אחרים, ובאם לא יידע ויוכל להתעלם מכך ניחא ליה, אבל כשמתחסד מתוך יראת שמים אין גבול לזה שהרי הירא"ש מסוגלת להעמיד את בעליה בכל ניסיון, וזהו מה שהיא **"עומדת לעד"** בכל מצב ובכל זמן, וזהו העמיד את מסירות הנפש של המיילדות כנגד פרעה שלא יתקיימו גזירותיו במאומה, ולכן אף העיזו לספר לו בדותות בעלמא (שהרי התורה מעידה שהן החיו אותם ולא הרגו אותם באבנים והיינו שהיו שם בשעת הלידה ולא כמו שאמרו "חיות הנה"), ולא חששו שיגיעו עי"ז לכלל סכנה, ולכן נאמר שע"י **"ותיראן המיילדות את האלוקים"** עמדו במסירות נפש זו של **"ותחיין את הילדים"**, שאין זה ככל הצלת נפש שמגיעה ע"י רגש אנושי של כל אדם שלא להרוג את הילדים וכמו שהתבאר.

והנה אמרו במדרש (שמו"ר) **"ותיראן המילדות, קשטו עצמן למעשה זקנן, זה אברהם כמה שהקב"ה מעיד עליו כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים וגו'**, אמרו אברהם אבינו עליו השלום פתח לו פונדק והיה זן את העוברים ואת השבים בני אדם ערלים, ואנו לא דיינו שאין לנו להאכילן אלא להרוג אותן? אנו נחיה אותן". והרי שלמדו המיילדות את הדבר מאברהם שהאכיל את הבריות וק"ו להם שלא יהרגו את הילדים, וצריך ביאור שהרי אצל אברהם לא היה חשש סכנה במה שעשה ואיך למדו מזה למצבם שהיה בזה סכנה. ועוד נצרך להבין במה שהביאו את הפסוק שנאמר בעקידה שלכאורה הוא ענין אחר מההכנסת אורחים שלמדו ממנו.

ונראה בביאור הדברים הוא שבאו חז"ל ללמדנו את שורש הענין שהם למדו מאברהם, שלא באו מעשיו ע"י הרגש הטבעי של הדאגה לאחרים, אלא משורש פנימי של יראת ה' ולכן היה לזה קיום בכל המצבים, וזה מה שנאמר עליו בעקידה ששם ראו שאפילו שהוא היה עמוד החסד לא נמנע מלשחוט את בנו שהוא דבר המתנגד לרחמים הטבעיים, ולכן נאמר עליו שם **"עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה"** שמזה רואים שכל מעשיו היו מיראת אלוקים ולא מהרגש הטבעי. וכך גם נאמר עליו **"כי ידעתיו למען וכו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"**, וכתב ע"ז הרמב"ם (פ"א מהלכות דעות ה"ז) שמזה נלמד שענין החסד הוא דרך ה' ולא סתם רחמנות, ואת זה למדו ממנו המיילדות שגם את

החסד שנראה אנושי צריך לעשות מתוך יראת שמים דווקא וכשנעשה כך הרי אף במקום סכנה מוטל הדבר עליהם אפילו להסתכן כדי להחיות את הילדים שהרי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

וכנגד זה נוכל להבין גם את ענין הכרת הטוב שהיה לפרעה שויתר בשביל על מלכותו, שבדאי היתה זו מסירות גדולה בשבילו, אבל סיבת המעשה לא נבעה מיראת שמים אלא מחמת טבעיו ורגשותיו, ולא מחמת שהיה בעל מידות טובות באמת אלא שמצפוננו לא הרשה לו לנהוג אחרת, ורגשות כאלו שבאות מהמצפון אינם אלא הרגשה של לחץ שאדם מרגיש שאינו יכול לא להישמע לרגשותיו, וממילא אם יבוא לחץ גדול יותר של כבוד או פרנסה או לחץ מהחברה וכדו' ודאי שלחץ זה יגבר על הלחץ של המצפון שהיה לו קודם, וכמו שאמר אברהם לאבימלך **"כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי"**, והיינו שבלי יראת שמים אין שום כח בידי הרגשות והמצפון הטבעי לעמוד בניסיונות, כיון שלעולם יגבר על הכח הזה תאוה או כח אחר.

וזה מה שהיה אצל פרעה שבדאי גם מלכתחילה היתה בקרבו רשעות גדולה, אלא שהיו לו רגשות טבעיים של הכרת הטוב שהיה מוכן אפילו להקריב בשבילם את מלכותו, ורגשות אלו יתכן שהיו בגלל שהרגיש באמת הכרת הטוב או בגלל כל מיני חשבונות פוליטיים וכדו' שכדאי שיכיר טובה כדי שירוויח על ידי זה דברים בעתיד, והרי שהיה הדבר רק מצורך שהיה לו עצמו ברגשות המצפון שרצה להשקיט או רווחים אחרים שרצה להשיג בזה, ולכך מיד כשהיה לו חשבון אחר יותר חשוב והרגיש שקשה לו בלי המלוכה, אז היתה לו כבר סיבה הפוכה, להראות שאינו כמו שחשבו עליו מתחילה אלא שהשרים הם שלחצו אותו לזה, וממילא נהפך לגמרי וכבר נהיה הראשון בעצה איך לשעבד את ישראל ברשעות גדולה יותר משריו שלחצוהו, כיון שעכשיו הלחץ שלו היה להיפך להראות שהוא ראש השונאים שלהם.

וכמו שראינו בדור האחרון דוגמא לזה אצל הגרמנים ימ"ש שהיו ידועים כבעלי נימוסים מופלגים, אבל אחרי ששוכנעו והייתה להם סיבה להרע ליהודים, לא היה מי שיעלה על רשעותם. וכל זה מכיון שכל הנימוסים הללו לא נובעים מיראת ה' טהורה אלא מרגשות טבעיים, ולכן הם יכולים להתנהג כמו חיות טורפות ממש ואף גרועים מהם.

ועל דרך זה יש לפרש במה שאמרו חז"ל על הפסוק בביתיה בת פרעה **"ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור"**, ובגמ' (מגילה י"ב ע"א) אמרו **'מלמד שירדה לרחוץ מגילוי אביה'**, ויש להבין מנין למדו חז"ל שאין כוונת הפסוק כפשוטו שירדה לרחוץ ורק שהתגלגל עי"ז שהצילה את משה, אכן נראה שהרי באמת היה במעשיה מרידה במלך שצויה להרוג את ילדי ישראל, וכמו שאמרו לה המשרתות שעמה, וממילא אם המעשה של הצלת משה היה נובע מחמת הרגשות הטבעיים שיש גם אצל גויים, לא יתכן שהייתה עומדת בזה ומצילה אותו, ומזה הכריחו חז"ל שירדה לרחוץ מגילוי בית אביה והיה לה יראת שמים, ולכך עי"ז יכולה היתה לעמוד בניסיון ולהציל אותו, ואמרו שם בגמ' שכלב נשא את בתיה כיון **'שיבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה'**, והרי מפורש שעיקר מעלתה היה במה שהיא מרדה באביה ולא עצם ההצלה של משה, כיון שהחסד שעשתה נבעה מהיראת שמים הזו.

והעולה שיסוד זה קיים בכל האופנים של קיום המצוות, שגם המצוות שמובנות בשכל אנושי וברגש טבעי, עיקר עשייתם צריך שתהיה מחמת יראת שמים, וכן מצינו בענין כיבוד אב ואם שגם הגויים נוהגים בזה ואעפ"כ נאמר בתורה בפרשת ואתחנן (ה', ט"ז) **"כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלוהיך"**. הרי שעיקר הציווי בכיבוד אב ואם הוא שיעשה מחמת הציווי של הקב"ה והיראת שמים ולא מצד הרגש הטבעי, ויש בזה נפק"מ כמבואר בגמ' (קידושין ל"א ע"א) **'יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העוה"ב'**, ואף שמצד הרגש אין

נראה כן מכל מקום כך הוא החיוב בהלכה. ולכן כיבוד אב נמצא בלוחות הברית בצד של בין אדם למקום, כי הסיבה לקיום המצוה צריכה להיות רצון ה'. ושמעתי ממו"ר הגאון רבי לייב גורביץ (שליט"א) [צ"ל] שהסיבה שדמא בן נתינה קיבל בשכרו פרה אדומה על כיבוד אב, זה מפני שגם כיבוד אב צריך לשמור כמו חוקה שאין לך רשות להרהר אחריה, וכמבואר שקיום המצוה צריך להיעשות אך ורק מחמת ציווי ה' ולא מחמת נטיית לבנו.

[אותו ענין מצינו במצוות צדקה שהרבה עושים אותה מתוך רגש ונטייה רחמנית, אבל המצוה היא לעשות בגלל רצון ה', ונפק"מ לכל סדרי הקדימויות שיש בצדקה של עניי עירך וכדו', שכל ההבנה בזה היא בגלל שהחיוב נקבע לפי רצון ה' והוא תלוי בגדרי ההלכה, אבל אם החיוב הוא ע"פ הרגש לכאו' אין הבנה לחילוקים אלו, וממילא שרק מי שעושה את המצוות כך מתוך יראת שמים אמיתית, יוכל לעשותם גם כשיהיה לו קשה. כיון שהוא עושה אותם בגלל סיבה אמיתית ולא בגלל רגשות].

ובזה יבואר מה שאמרו בגמ' (שבת ל"א ע"א) 'בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר, ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא, משל לאדם שאמר לשולחו העלה לי כור חיטים לעלייה, הלך והעלה לו אמר לו עירבת לי בהן קב חומטין אמר לו לאו אמר לו מוטב אם לא העליתיה'. ולכאו' יש לתמוה שכיון שרואים שנשא ונתן באמונה ועסק בתורה וציפה לישועה, מדוע לא מוכח מזה שהוא ירא שמים. אבל לפי המבואר הרי שבאמת אפשר שיעשה את אותם דברים אפילו שאינו ירא שמים שהרי יכול להיות שעשה אותם מהרגש הטבעי שיש לו בהם, ולכן צריך לבדוק אותו גם אם היה ירא שמים. [והמשל של עליה לזה נראה כיון שבעליה יותר מצויים תולעים, והוא הדין כאן שפעמים מי שאין לו יראת שמים מגרע יותר כיון שאינו מרגיש שצריך להשתנות שהרי הוא עושה את מעשי המצוות כולם].

ובזה יש לפרש את ענין השכר שקבלו המיילדות "ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים", וכמו שפירש רש"י שהם בתי לוויה ובתי כהונה ומלכות, שאע"פ שוודאי יש להם שכר על מעשה הצלת הילדים עצמם כאן היתה בחינה נוספת של שכר שבא במיוחד על היראת שמים שהייתה להם כמבואר בפסוק, שהרי עליה נאמר שהיא "עומדת לעד", ולכן גם השכר ע"ז עומד לעד, שזה הבתי כהונה ולוויה שניתנו לזרעה של יוכבד לעולם, וכן המלכות שנאמר עליה "לא יסור שבט מיהודה", משום שעל דבר נצחי יש שכר נצחי.

ענין זה נוגע למעשה לכל אחד ואחד, וכמו שאמרו בגמ' (חגיגה ט' ע"ב) 'אמר ליה בר הי להלל, מאי דכתיב "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", היינו צדיק היינו עובד אלקים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו. אמר ליה עבדו ולא עבדו תרויהו צדיקי גמורי כינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד'. וביאור הדברים, שאם לומד בגבול מסויים שהציב לו האדם ליעד וכמו מאה שהוא מספר חשוב ושלם אצל בני האדם הרי שיש בלימוד זה צד שהוא נעשה מחמת הטבעיות שבו, אבל אם מוסיף וממשיך בלי יעד, אלא רק מחמת שכך הוא רצון ה', זה מוכיח שלימודו הוא מתוך יראת שמים ולא מחמת הרצון הטבעי שלו.

החובה היא על כל אחד ואחד לבדוק את עצמו האם לימודו נעשה בצורה של "עבדו" מתוך יראת ה' שאז יש לזה קיום, הקב"ה יזכנו לזה.

"אֶיִשׁ יִשְׁבִּישַׁע'ר חוֹמֶשׁ"

בשלב זה הגליון יוצא בעיקר במהדורות מייל בלבד. להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון ניתן לשלוח מייל ל: 0804hv@gmail.com להערות ובירורים נוספים ניתן להתקשר: 0548442591

וימת מלך מצרים

וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף: (שמות א, ח)

ובמד"ר (פרשה א' אות לד): וימת מלך מצרים – שנצטרע והמצורע חשוב כמת. ויש לשאול מנין ידעו ש"וימת" אין הכוונה שמת אלא שנצטרע?

ומבאר הגר"א ע"פ הפסוק "וישכב דוד עם אבותיו" ולמה לא נאמר וישכב המלך דוד, אלא ש"אין שלטון ביום המוות" (קהלת ח, ח) ונמצא שכיון שמת אין שלטון ולא שייך מלכות.

וא"כ כיון שנאמר "וימת מלך מצרים" מוכח שעדיין חי הוא, אם כן במה נחשב ש"וימת מלך מצרים"? אלא צריך לומר שנצטרע ומצורע חשוב כמת.

מדה כנגד מדה בשכר המיילדות

וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמִּיֻּלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים: (א, כח)

וברש"י: בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים.

הגר"ד סולובייצ'יק (בן הגרי"ז) היה מבאר מה המידה כנגד מידה בכך שהקב"ה העמיד מהם בתי כהונה ולויה. וביאר כך:

שהרי "פרעה לא גזר אלא על הזכרים" ונמצא שהיו נשארות רק בנות ישראל, ועם מי היו מתחתנות? עם גויות. ופרעה חשב שבזה לא יהיו יהודים כלל (כי אצל הגוים הילד נחשב כמו האבא), אולם לא ידע שהכלל הוא שעובד כוכבים הבא על בת ישראל הולד ישראל (יבמות כג.). ומכל מקום נכון שישראלים כן היו אבל כהנים לוויים לא היו, לפיכך הם זכו לשכר של מידה כנגד מידה בכך שגרמו להצלת בתי כהונה ולויה שהקב"ה העמיד מהם בתי כהונה ולויה.

הבא לטהר מסייעין אותו

וַתֵּרֶד בֵּת פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל הַיָּאֵר ... וַתֵּרָא אֶת הַתִּבְּהָ בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ (ב, ה)

ובגמ' בסוטה (יב ע"ב, מובא ברש"י): ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה. וכששלחה את אמתה לקחת את התיבה של משה נשתרבה אמתה הרבה. ומדוע זכתה שמיד כשהושיטה ידה נשתרבה ידה באורח נסי כ"כ? כי בא לטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו (ע"ז נה).

והנה מה משתי הדברים גדול יותר 'מסייעין' או 'פותחין'? ... בוודאי שמסייעין גדול יותר. אך לא נתבאר לנו עד כמה גדול הוא ה'מסייעין' שמסייעים לאדם שבא לטהר. אבל כן ניתן לנו מושג בגדול ה'פותחין' - במעשה במדרש (ויק"ר יב, א):

שיכור אחד נהג לשתות לשכרה מאד מאד עד כי היה מוכר כלי ביתו כדי לקנות עוד יין. ראו בניו שיתכן שלא תישאר להם ירושה כלל, השקוהו ושיכרוהו והניחוהו בבית הקברות כדי שכשיתעורר ימצא עצמו בבית הקברות ואולי זה יעורר אותו לשנות את דרכו.

בדיוק באותו היום עברו סוחריו יין בעיר ושמעו שיש ביקורת של גובי המס בעיר וחפשו מקום להניח את חביותיהם ולהפטר ממס. והם בחרו להניח את חביותיהם בבית הקברות. הסוחרים שלא שמו לב לשיכור ששכב שם הניחו את החביות במקום,

וזה הונח בדיוק בזוית כזו שברז החבית עמד ממש מעל פיו של האבא השיכור ומיד כשהתעורר [מסתמא כשראה שהוא בבית הקברות והתלבט אם הוא בעוה"ז בעוה"ב... הוא נזכר שהרעב'ע בחיידר אמר שיש דבר כזה שנקרא "יין המשומר" אז הוא חשב שהוא בעולם הבא ושזהו ה"יין המשומר"... שהרי אין לך גן עדן גדול מזה שהיין עומד מוכן מול פיו ממש] פתח את הברז... "בורא פרי הגפן"... ושתה לרויה. (עיי"ש במדרש המשך המעשה)

ואם זהו 'פותרחין' ק"ו בן בנו של ק"ו כמה גדול הוא ה'מסייעין' למי שבא לטהר. ושם במעשה ההוא זה עוד איכשהו כדרך הטבע אבל כאן במעשה בת פרעה תיכף כשהושיטה ידה השתרבבה ידה **שלא כדרך הטבע**, כי ה'מסייעין' גדול הרבה יותר.

רשע שכמותך

וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תִּכָּה רָעָךְ: (ב, יג)

וברש"י **רשע כמותך**: ודברי רש"י נראים כמילתא דתמיהא.

ונראה לבאר הדברים במשל דמיוני: אדם הולך באזור תעשייה ולפתע שומע עץ צועק: בום! בום! בום! הוא מתקרב ורואה נגר דופק בפטישו העשוי ברזל על לוח עץ. הוא ניגש אל העץ ושואל: למה אתה צועק?? והעץ משיב: וכי אינך רואה שדופקים עלי? זה כואב!... האיש ממשיך בדרכו ושוב שומע צעקות; הפעם הוא מזהה שאלו צעקות של ברזל: בום! בום! בום! ה"צעקות" חזקות יותר... הוא מתקרב ורואה נפח מכה בפטישו על הברזל. הוא שואל את הברזל: למה אתה צועק?? והברזל משיב: אתה לא רואה שדופקים עלי... זה כואב!! המשיך השואל לשאול: ניחא שאתה צועק, אבל הרב גם העץ צועק והוא לא צועק צעקות רמות כמותך... מה ההבדל ביניכם?

השיב הברזל: העץ מבין שהוא לא ברמת החשיבות של הברזל המכה עליו, הברזל יצוק וחזק יותר, בדין הוא שהברזל יתנשא עליו ויכה על גבו, אבל אני הרי ברזל ושווה בחשיבותי לברזל הפטיש, ומדוע שהפטיש יתנשא וידפוק עלי הלא שנינו ברזל... והנמשל – אומר משה רבינו לרשע: אילו אתה היית צדיק והוא רשע הייתי מבין איכשהו שאתה מכה אותו, אבל הלא הוא **רשע כמותך**, ואם כן למה תכה רעך?

וניתן להפיק מכך מוסר השכל: פעמים רבות אנשים מורים היתר לעצמם להטיף מוסר או לפגוע בזולת, ואילו היו הם יותר טובים ניחא, אבל הרי שווים הם ולמה תעשה רע לרעך...

ידיעה ובחירה – להבין שאינך מבין

וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בֶּיַד חֲזָקָה: (שמות ג, יט)

והנה בפסוק האחרון בפרשה אומר הקב"ה למשה "עתה **תראה** אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", ומדוע כאן נאמר רק "**ואני ידעתי**" ולא שמשה יראה בעצמו?

הבריסקע'ר רב מבאר ע"פ הרמב"ם הידוע (פ"ה מתשובה ה"ה) המבאר את ענין הסתירה שבין ידיעה ובחירה, שאין סתירה בין ידיעת ה' לבחירת האדם ושזהו הטעם שאדם נתבע על בחירתו שהיא מכח עצמו.

אם כן, בתחילה שלא נשללה מפרעה הבחירה, העובדה ש"ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך" אינה מחייבת ש"עתה תראה" שהרי אין סתירה בין ידיעת ה' לבחירת האדם, אולם בהמשך לאחר שניטלה מפרעה הבחירה ודאי ששייך ש"עתה תראה את אשר אעשה לפרעה".

ולגופו של ענין הידיעה והבחירה ניתן לבאר על פי המשל הבא: לו יצויר שאדם שנפטר לפני 200 שנה יקום בפתע מקברו. ישאלו אותו: כמה זמן לדעתך לוקח לנסוע מירושלים לבני ברק? הוא ישיב: כמה ימים! ואז יגידו לו שהיום יש אוטובוסים מהירים וכבישים מהירים ומחלפים ותוכניות ניווט שבעזרת כל אלה הדרך לוקחת פחות משעה, הרי הוא לא יאמין! ואם ישאלו אותו כמה זמן לוקח לשלוח מכתב מבני ברק לירושלים הוא בוודאי ישיב שזה לוקח כמה שבועות! וכשיגידו לו שהיום בלחיצת כפתור אפשר לשלוח מייל לכל מקום הוא לא יאמין.

לעומת זאת לאחר שיספרו לו שיש דבר כזה שנקרא מטוס ושניתן להגיע מיבשת ליבשת תוך זמן קצר, יהיה לו קל יותר לקבל גם דברים אחרים שלא האמין בהם עד כה, וזאת משום שכך טבעו של האדם שכשהוא מבין שיש דברים שהם כה גבוהים עד כדי שאינו מבין קל לו ליותר להבין שאינו מבין.

כך בענין הידיעה והבחירה, אומר הרמב"ם שאין סתירה בין ידיעת ה' לבחירת האדם ושאנו יכולים להבין שאין אנו מבינים!...

בשלב זה הגליון יוצא בעיקר במהדורת מייל בלבד. להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון ניתן

לשלוח מייל ל: 0804hv@gmail.com להערות ובירורים נוספים ניתן להתקשר: 0548442591

וארטים לפרשת השבוע

א. ז. ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם. המהרי"ל דיסקין התקשה כאן מדוע הוסיפה התורה ותמלא הארץ אותם, בשביל מה זה חשוב? וי"ל שבגזירת הגלות שנגזרה על עם ישראל בפרשת לך לך נאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם, והטעם שהוסיפה התורה 'בארץ לא להם' כי הגלות תהיה רק אם הם יהיו בארץ שהיא לא להם, אבל אם ישבו בארץ שלהם לא יהיה שיעבוד. והנה ארץ גושן היתה שייכת לישראל, כי היא ניתנה ע"י פרעה לשרה אמנו, כמובא במדרש בפרשת לך לך, ושוב ניתנה כאן לישראל. ואילו היו עוסקים שם בתורה לא היו משתעבדים כמו שהיה באמת עם שבט לוי. אבל אחר שפרו וישרצו ויצאו להתערבב עם המצרים ותמלא ארץ מצרים אותם, רק אז השתעבדו בהם המצרים.

א. י. הבה נתחכמה לו. הגמ' בסוטה יא. אומרת שלושה היו באותה עצה של פרעה להשמיד את ישראל. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, ויתרו שברח זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית. הקשה הרב מבריסק מה הטעם איוב נידון ביסורים, הרי הטעם שהוא שתק זה משום שסבר שמחאתו לא תועיל כלום, כמו שראינו שיתרו מחה ולא עזר אלא נגזר דינו למיתה, והוא העדיף לשתוק ולהציל מה ששיק וי"ל, אומר הרב מבריסק, שהקב"ה הביא לו יסורים ואז הוא זעק מרה על יסוריו, כי כשכואב צועקים, וזו היתה הטענה עליו מדוע לא צעק הרי יש כאן כאב של עם ישראל, ואם לא צעק סימן שלא כאב לו מסיפיק והביאו לו יסורים כדי שיראה כשכואב צועקים.

א. יב. וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ. מובא בחז"ל כמה דעות איך פרו ורבו. דעה אחת שהיו יולדות שישה בכרס אחד. דעה שנייה שהיו יולדות יב' בכרס אחד, ודעה שלישית שהיו יולדות שישים בכרס אחד. (מדר"ר שמות א ז) וי"ל שד"י מרומז בפסוק 'ברך בניך בקרבך'. למ"ד שישה הוא מהר"ת של בב"ב שזה ב' ועוד ב' שוה שש. דעה שנייה, שמניין האותיות של הפסוק ה"לל הוא יב'. דעה שלישית היא שסופי התיבות הם ככ"כ וי"ג כ' הוא 60. מרבי מאיר קסלר מב"ב.

א. יג. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך. ויש להקשות למה כתוב ויעבדו חסר יו"ד ולא כתיב ויעבדו? וי"ל שמצינו בחז"ל שבתחילה עבדו המצרים יחד עם היהודים ואף פרעה עבד עימם (סוטה יא.), ולכן כתב ויעבדו בלי יו"ד כדי שיתפרש שגם המצרים עבדו. והמילה את ג"כ מסתדרת, כי את מתפרש הרבה בלשון עם. כמו שמצינו את יעקב איש וביתו באו.

א. טו – טז. ויאמר מלך מצרים למלכות העבריות. ויאמר לילדכן את העבריות. מה הטעם נכפלה המילה ויאמר? ואפשר לבאר כך, פרעה רצה להניצל מעונש על הריגת הילדים ולא רצה שיקרא על שמו, מה עשה? הוא אמר לשלח שיאמר למלכות. וכמו שמצינו אצל אחשורוש לאסתר ויאמר המלך ויאמר לאסתר שאמר לה ע"י שליח. והטעם שעשה זאת בשביל שרצה שלא יענש בעבור הריגת העבריים, כי אם הוא עצמו היה שולחם היה נענש ע"י. כי אף על פי שאין שליח לדבר עבירה מ"מ כשהשליח לאו בר חיובא המעשה מתייחס למשלח. והרי איסור הריגת עובר נאמר רק לבני נח ולא לישראל, ולכן כאן המעשה כן היה צריך להתייחס למשלח. לכן עשה פרעה שליח מצרי והמעשה מתייחס אל השליח המצרי ולא אל פרעה, כי כלפי המצרי יכול פרעה לטעון אין שליח לדבר עבירה. פנים יפות. וע"ע מהרש"א סנהדרין נ:.

א. יט. כי לא כנשים המצרייות העבריות. ובאונקלוס תרגם את המילה העבריות ייחודיות. והנה בספר בראשית מוזכרת כמה פעמים המילה עברי והתרגום מתרגם עברי (בראשית לט יד. ועוד) ואילו כאן הוא מתרגם יהודי, וכן לבן ב. ז ו-א התרגום מפרש על עברי יהודי, ולמה? וי"ל, אומר האמרי אמת, שיעקב ברך את יהודה בסוף ויחי ואמר לו אתה יודוך אחיך, ומבואר בחז"ל שהוא יזכה שכל העבריים ייקראו בשם יהודים בשל מעלתו הגדולה של יהודה שהודה, וע"כ מאז ברכתו של יעקב ליהודה מפרש התרגום עברי יהודי.

ב. ו. ותרא כי טוב. וברש"י נתמלא הבית אורה. ובסוטה יב. כי טוב - שנולד מהול. והנה טוב זה אור ע"פ בראשית א. וירא את האור' כי טוב. ומהיכן ילפינו שטוב זה מהול? י"ל, ע"פ הירושלמי על הפסוק וילך יפתח לארץ טוב, דחו"ל נקרא ארץ טוב - כי הוא מקום פטור ממעשר. (וההרח"ק הסביר שהכוונה היא שאין חשש שיעבור על עבירה של מעשרות, וכמו שכתוב בקידושין אשרי מי שלא חמא-פניה שאין לו אבא ואמא, כי אין חשש שיעבור על עשה דכידוד. ובמדרש ב'עקב' איתא פרי בטנך ופרי אדמתך, מה פרי אדמה חייב במעשר, אף פרי בטן חייב במעשר, ומעשר של פרי בטן זה מילה. וא"כ מה שכתוב ותרא כי טוב הכוונה לפטור ממעשר, והמעשר של אדם, זה מילה, א"כ ותרא כי טוב שפטור ממילה משום שנולד מהול.

ב. יא. יד. ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו' ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים וגו' הלהרגי אתה אומר וגו' ויאמר אכן נודע הדבר. וברש"י נודע לי הדבר שהייתי תמה מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך. וקשה איך נודע לו הדבר? וי"ל דהנה מבואר בסוטה יא. שבני ישראל עבדו עבודת פרך כי הם בנו את פיתום ורעמסס, וכל מה שבנו היום נהרס עד למחרת. ולכן מכונה פרעה בספרי הנביאים (ישעיה כז. נא. ויחזקאל כט ועוד) בשם תנין ונחש, מפני שמעשהו כנחש, דאיתא בתענית ח. דלעת"ל יאמרו החיות לנחש: ארי דורס ואוכל וכי' אבל אתה מה הנאה יש לך. ומשיב להם הנחש אבל אין יתרון לבעל הלשון, והיינו כמו שהמדבר לשון הרע אין לו הנאה (רש"י שם). וא"כ שווים פרעה והנחש כי גם פרעה לא נהנה משעבודם וסתם התאכזר אליהם. וכעת הכל מובן, משה ראה בסבלותם שסובלים להבל ריק, וכשראה אח"כ שיש בהם מדברי לשה"ר, שאמרו שישפרו לפרעה שהרג את המצרי וכו' כמו שאמא ברש"י 'ראה שיש בהם מלשינים', אמר אכן נודע הדבר שמעבדים אתכם בפרך, כי אתם בעלי לשה"ר.

ב. יג. יד. ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו. ופרש"י למה תכה אע"פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת היד, רעך רשע כמותך. וקשה ע"ז כמה קושיות: א. למה רעו שלא הרים ידו נקרא רשע. ב. מה השיבו מ'י שמך לאיש שר ושופט עלינו? האם רק שר ושופט יכול למחות במי שמכה חברו? וי"ל דקושיה מתרצה בחברתה. הנה התנא באבות (א ח) אומר כשהיו בעלי דינים עומדים לפניו יהיו בע"נ כרשעים, כלומר שניהם רשעים עד שיקבלו את הדין. ולכן משה אמר למה תכה רעך רשע כמותך, כי שניהם בעיניו כרשעים, ראה זאת המכה ואמר למה אתה קורא לשניו רשעים משום שאתה כאילו השופט שלנו ואנו בעלי דינים, מי שמך לשר ושופט עלינו. הרי אין אנו עומדים לפניך בדין.

ב. כג. וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה. וברש"י ביאר שמלך מצרים נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. ולפי"ז מקשה הרא"ם א"כ למה ישראל נאנחו מהעבודה, מה הקשר קושי העבודה למיתת הבנים? ויש לומר דהנה כתיב לעיל כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ולכן כל הזמן הם לא נאנחו מהעבודה והשעבוד, כי הם ידעו שכאשר מענים אותם יש להם רווח אחר והוא ריבוי הילדים, אבל כעת שפרעה לקח להם את הילדים ושחטם, או אז הם נאנחו מהעבודה, כי כעת העבודה לא מביאה להם תועלת של ילדים כי שוחטים אותם. יעלת חן'.

ב. כד. ויזכור אלוקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. וקשה למה כתוב את המילה את בכל אחד ולא כתוב את אברהם יצחק ויעקב? ונראה, אומר הרונגטשובר, ע"פ מה דאיתא בב"מ פה. ש'אליהו' היה מקים את אברהם כל יום ורוחץ לו ידיו כדי להתפלל, וכשגומר אברהם להתפלל, הוא מקים את יצחק כנ"ל, וכשגומר יצחק הוא מקים את יעקב כנ"ל. ומקשינן למה הוא לא מקים את כולם ביחד? ומתרגמים שאם הוא יקים את כולם ביחד הם יתפללו יחדיו והתפילה שלהם יחדיו מסוגלת להביא הגאולה קודם הזמן ואליהו לא רצה לעלות שהגאולה תגיע קודם הזמן, ע"כ דברי הגמ'. והנה בפרשת לך תשא כתוב ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, וכתב שם רש"י שצריך לקדש ידיים ורגלים ביחד, והטעם שצריך ביחד, אומר שם השפת"ח וכ"ה

פרשת שמות תשפ"א

באוה"ח, כי כתוב את את שתי פעמים, ומשמעו בבת אחת. וכעת הכל מיושב, כי הרי כאן עדיין לא הגיע זמן לגאולה, כי עדיין עוד לא עברו 400 שנה, והקב"ה רצה לגאול את הברית עם אברהם יצחק ויעקב יחדיו כדי שבזכות היחידיו שמרומז בריבוי המילה 'את', יגאלו ישראל. לכן כתוב את גם על יצחק וגם על יעקב כדי להחשיב את כולם יחדיו, שזכותם יחדיו תפעל להקדמת הגאולה לפני מלאת ה-400 שנה.

ג. א. ומשה היה רועה את צאן חותנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלוקים חרבה. ובתרגום הוסיף שזה היה מקום מרעה טוב (ישפר רעיא), והטעם שהתרגום הוסיף את המילים האלו שאין מופיעים בפסוק: י"ל ע"פ ב"מ צג: שאם רועה העלה את הבהמות לראשי צוקין ונפלו ומתו חייב, לבד אם היה שם מרעה שמן וטוב שאז פטור. והרי כתוב במדרש הר חורב למה נקרא שמו חורב, כי היה הר חד כחרב, וזה מה שהיה קשה לתרגום איך משה רעה את צאן חותנו יתרו בהר חורב, הרי מי שהעלה לראשי צוקין מעל בשמירתן, לזה כתב התרגום שזה היה מרעה טוב וא"כ שרי. רבי העשל.

ג. יד. אהיה-ל שלחני אליכם. יש להקשות מדוע שינה כאן מכל המקומות ולא אמר אלוקים שלחני אליכם כנהוג בכל מקום שמזכיר שמו של הקב"ה או שם אחר של הקב"ה שמוזכר במקומות אחרים? וי"ל דהנה מצינו שמשה היה כבד פה ולשון ומואב ברבינו בחיי שלא היה יכול לדבר האותיות דטלנית ו-ו שצריך, והנה בכל השמות והכינויים של הקב"ה יש מהאותיות האלו מלבד אהיה-ה, לכן כשמשה אמר הן אני כבד פה ולשון ואמרו לי מה שמו מה אמר עליהם הרי איני יכול להזכיר את שמך? ענה לו הקב"ה תאמר אהיה-וזה השם שתוכל לדבר. רבי ישראל דרשן.

ד. י. וראך ושמח בליבו. ובחז"ל אילו היה יודע שהקב"ה כותב עליו וראך ושמח בליבו היה יוצא לקראתם בתופים ובמחולות. וקשה ביותר האם בגלל הכבוד הוא היה שמח יותר בשלימות? מתרץ ע"כ הרב שך שאחרון עשה את זה בשיא השלימות, אבל כיוון שלא היה בטוח שהוא עושה זאת בשלימות מספקת בהיותו מפשפש ובדק במעשיו הוא מיעט בשירה ובזימרה בגלל שחשש אולי הוא קצת מקנא, אבל אילו היה יודע שהקב"ה מעיד עליו שהוא עושה זאת בשלימות בודאי שהיה יוצא בתופים ובמחולות בידעו שהקב"ה שבוחר כליות ולב כך מעיד עליו.

ד. כב. בני בכורי ישראל. הטעם שישראל נקראים בכור, לפי שבכור נקרא מי שהופך את הבן אדם לאב, והנה בני ישראל הם עשו את הקב"ה לאביהם. והוא פסוק מפורש בתהלים 'הוא יקראני קלי אתה אבי וצור ישועתי אף אני בכור אתנהו'. רבי אליהו דיסקין.

ד. כה. ותקח ציפורה צר ותכרות את ערלת בנה. יש להקשות מה הטעם משה לא מל בעצמו את התינוק? וא"ת שהי"ז סכנה אז איך ציפורה מלה אותו? וי"ל דמעיקר הדין גם תינוק מסוכן יש למולו משום דשומר מצווה לא יידע דבר רע, אבל כיוון ששכר מצווה בהאי ליכא א"כ המצווה אינה מגינה לאותה שעה והתינוק עלול למות רח"ל. והנה כתבו הראשונים שדין זה ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא הוא רק במצוות שמצווה עליהם, אבל במצוות שאינו מצווה יש שכר מצווה בעולם. ולפי"ז הכל מיושב דמשה היה אסור לו למול כי היה זה סכנה לתינוק והיות שהוא מצווה למולו לא שכר מצווה בהאי עלמא ליכא וא"כ התינוק עלול למות. אבל ציפורה שאינה מצווה א"כ שכר מצווה כאן יש לה, א"כ יכולה למול ושומר מצווה לא יידע דבר רע. האוסטרובצה.

ה. כב. למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתיני. למה כתב פעמיים 'למה' שמשמע מזה דגש על כך שהיו שתי שאלות וי"ל שמשה רבינו אמר לקב"ה ממה נפשך אני לא צריך לגאול את בניי, דהנה ישראל נשתעבדו למצרים בגלל שאברהם עשה מלאכה עם ת"י"ח (בזמן המלחמה עם 5 המלכים הוא השתמש באלעזר אפי' שהיה ת"ח. נדרים לב.) ומה שעשה כן אברהם בגלל שלא דרש את דברי ר"ע על את ה' אלוקיך תירא לרבות ת"ח. ואם בניי משתעבדים סימן שדורשים את וא"כ צריך שאחרן יגאל את בניי כי יש את לרבות את אחיך הגדול.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

אין עצה ואין תבונה כנגד ה'. הנה איתא בסוטה דף יב'. שהטעם שפרעה גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הוא משום שראו חרטומיו שהולך להיוולד מושיען של ישראל. ובמים הוא לוקה, לכן גזר שזירקו את כולם ליאור. ז"א שכל הזריקה ליאור היתה להיפטר ממשה, והנה מזה גופא נושע משה, כי ע"י הזריקה ליאור מצאה אותו בתיה, ולא עוד אלא היא גידלה אותו בבית של פרעה, שאותו הוא מחפש. למדנו מכאן, אומר הסטיפלער ב'ברכת פרץ', שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להזיז אפילו זין ממה שנגזר. ולא עוד אלא שהפעולות שעושה כדי להפטר ממה שנגזר עליו, הן אלו שיביאו עליו את מה שנגזר עליו. זולת ע"י תפילה שיכולה לשנות ממה שנגזר עליו ברי"ה. אותו דבר מצינו אצל יוסף שאחיו השליכוהו לבור ואמרו נראה מה יהיו חלומותיו ובסוף מתוך מצב זה הם מכרוהו למצרים והם גרמו שהוא יהיה מלך והם יצטרכו להשתחוות לו. **אותו הדבר** בסיפור של השיעבוד במצרים, הנה בני"י היו באותו התקופה במעמד מאוד חשוב במצרים והם היו גיבורים עם הרבה כח ושלטון בכל המדינה שלהטון עצום, ואיך המצרים הצליחו להשתעבד בהם ולהפוך אותם לעבדים, איך ע"י ישראל הם התקומים ומרד בהם בכוחו הגדול! רואים מכאן ג"כ יסוד חשוב בהנהגת ה' בעולם, שמה שנגזר א"א לעצור ולמנוע אפי' שבדרך הטבע זה לא נראה מציאותי וא"א לעצור אצילות שמים, וברור שכשאדם עושה רצון ה' בדרך כלו הוא לא יכול להינזק כלל ע"י, אבל כשאדם עושה לא מיני פעולות שהם נגד רצון ה' כגון שהוא חפץ להצליח באיזה עיסקה והוא חושב שאם הוא ירמה קצת או יצא קודם סיום התפילה או יותר על לימודו הוא יצליח, אז צריך לזכור עניין זה שאין ס"ד כלל כשעושה נגד רצונו, רק כשעושה רצון ה' מובטח לו שיצליח. **הז"ל מספרים** לנו ששלמה המלך ראה את מלאך המוות עצוב, שאלו שלמה למה אתה עצוב, ענה המלאך כי אני צריך לקחת את נשמותיהם של שני עבדיך ואני לא יכול. מיד הלך שלמה ושלחם לארץ לז' ששם לא מתים. למחרת ראה שלמה את מלאך המוות שמה, שאלו שלמה למה אתה שמח? ענהו מלאך המוות, כי שלחוני להרגם בפתח העיר לז', ואתמול הם הגיעו לשם. שלמה אמר אני רציתי להצילם, ואני שלחתי אותם למיתתם. **כן מצינו בגמ'** את הסיפור על יוסף מוקיר שבת שמשים נגזר שכל רכושו של שכוני הגוי יעבור אל יוסף, והשכן נודע לו עניין זה בחלום והוא החליט לעשות הכל שזה לא יהיה, ולאחר שמכר כל רכושו קנה יהלום ושם בכובעו שלסוף עף לנהר ויוסף זכה בו לאחר שהדג בלע את היהלום, והכל בזכות התרגיל של הגוי. **כע"ז מובא** ג"כ בעבודה זרה י' ובתוס' ד"ה א"ל שם. שפעם גזרה המלכות שלא למול את ילדי ישראל, וכשנולד רבינו הקדוש אמר אביו רבי שמעון בן גמליאל הנה הקב"ה ציווה עלינו למול את בנינו כיצד נקיים מצוות בשר ודם מול גזירת הקב"ה קם ומל את בנו, כשהגיע הדבר לאזניו שר העיר קרא לרשב"ג ושאלו מדוע עבר על גזירת המלך ועין ויאמר כך ציונו בורא, א"ל הלך מפני כבודך איני חורק את דינך אך אשלח ללך לראות מה יעשו בדינך. שלחו למלך, והנה בדרך הגיעו למלון שבו שהו משפחת המלך והנה בראות אשת רשב"ג את אשת המלך שפכה לפניה את ליבה באומרה שחפצים להרגנו בגלל שקיימנו מצוות בורא, כששמעה אשת המלך את הדברים אמרה יש לי תינוק בדיוק באותו גיל קחי אותו ובואי אל המלך עם התינוק שלי שהוא בעצם בן המלך ותכנסי לפני המלך, כשכנסה לפני המלך בדק המלך את התינוק והנה הוא רואה שהוא אינו מהול, מיד הורה המלך להרוג את שר העיר שהביא לפניו ילד אל מהול. במאורע זה נכחו אנשים חשובים לפני המלך ואמרו מעידים אנו שבנה היה מהול ונעשה לה נס, המלך בראותו את גודל הנס מיד ביטל את הגזירה ושלח לשלום את רבינו הקדוש ואמו, כשחזרה האם לאשת המלך להחליף חזרה התינוקות אמרה לאשת המלך בזכות זה יהיה בנך ובני יחד לעולם הבא, ואכן לימים גדל בן המלך ונהיה למלך אנטונינוס ולימים הוא התגייר ושימש את רבי ונחל עוה"ז ועוה"ב. חזינן כשהקב"ה רוצה אז ע"י בן המלך אפשר להניצל והמלך לא הבחין כלל שהוא בנו.

אני מכיר אדם שהציעו לו שידוך טוב אך הוא הוריד את זה בגלל שלמשפחת הכלה לא היה כסף לתת דירה בירושלים. הוא התחתן עם מישהי אחרת, אך הוא התגרש חודשיים אחרי החתונה. ואז הוא התחתן עם

ההצעה הראשונה, אך בשונה מהפעם הקודמת, הפעם הוא הוצרך לשלם את הדירה. א"י לברוך ממה שנגזר עליו. **לפני שלושים** שנה פרצה בישראל מלחמת המפרץ והיה לחץ גדול שיזרקו על ישראל טילים כימיים וזה יסמך אלפים. בחור ממיר שגר בחו"ל הגיע אז לרב שד ושאל אותו האם לחזור א"ל הרב שד לא! בסוף הוא נסע והוא נהרג בתאונת דרכים שם.

רגישות לזולת: הנה משה רבינו מאוד הצטער בצערם של ישראל והיה מסייע להם ככל האפשר עוד בהיותו בבית פרעה, ובמדרש מסופר שהיה בוכה ומצטער בצערם של כל יחיד ויחיד והיה אומר מי יתן מותי תחתיו. והנה נזדמן לידיו לגאול את ישראל מהשיעבוד הקשה, משה מתנגד ובמשך שבועה ימים הוא מנהל מו"מ עם הקב"ה עד שחרה אף ה' בו, ומדוע כ"ז, כי הוא פחד שהוא יאפיל על אהרון, ואהרון יצטער ולא הלך עד שהובטח לזרוא ושמח בליבו. **מסופר** על רבי ישראל סלנטר שבתחילה הוא החליט שהוא יהיה נחבא אל הכלים ולשם כך הוא שיען את כל הש"ס בע"פ ולמד את מקצוה הנגרות, לבסוף הוא החליט שלא לשם כך ניתנו לו כוחות כאלו גדולים והוא התחיל למסור שיעורים עד שנתפרסם בכל העולם כולו. באותה התקופה אף הוצע לו להיות ראש הישיבה החשובה ברמ"ל, ורבי ישראל נעתר לבקשה כדי שיוכל להרצין תורה בפני האריות שבחבורה, ואכן כך היה. לאחר תקופה קצרה הוא ראה שזה יכול לפגוע במעמדו של בעל 'התכלת מרדכי' שהיה ראש ישיבה במקביל אליו, הוא קם ועזב, ואפילו ששהיה כאן הרצבת תורה, ולמה! כי אם יש מיישה שמצטער אני לא נכנס לזה. **אותו הדבר מסופר על רבי עקיבא איגר** שבא לחותנו לשבת וחזונו התפאר בו שהוא מגדולי הלמדנים, והנה ניגשו בני העיר לשוחח עמו בלימוד אך הוא שתק, חזונו התאכזב ושקל לבטל השידוך. אמר לו הרע"א תן לי להישאר כאן עד סוף השבוע. טוב, החזונו הסכים, הוא נשאר. והנה בסוף השבוע הוא ניגש לכל מי שדיבר עמו בלימוד והאיר את עיניו בהרבה גמ' ורמב"ם שנעלמו מעיניהם וראו שהוא גדול וענק עצום בתורה. חזונו שאל אותו למה ביישתי בתחילת השבוע? ענה הרע"א בתחילת השבוע היה כאן עוד חתן למדן, ופחדתי שאם ארצה את דברי אף אחד לא יסתכל על השני, החלטתי לשחק ולספוג את עלבוני העיקר שההוא לא יפגע. וזוהי היתה ההנהגה של משה רבינו, שאפי' דברים גדולים וחשובים מאוד לאין ערוך, לא עושים כשיש מיישהו שנפגע מכך.

עוד סיפורים על רגישות לזולת. על האדמו"ר מבעלזא זצ"ל רבי ישכר דב רוקח מסופר שאחד מחסידיו שאלו שאם אחד רוצה ללוות ממנו גארטל תפילה האם להלוות לו והוא יאשר בתפילה ללא גארטל! כידוע שהמנהג בבעלזא ללכת עם גארטל בתפילה היה מאוד קדוש עד כדי כך שהלכו אותו למשך כל היום. נענה האדמו"ר ואמר שאם תלך עם גארטל תקיים מנהג ומאידך אם תלווה אותו – תקיים מצוות עשה דאורייתא. **לפני מספר חודשים** נפטר בארה"ב רבי דוד פינטשין. התהלכו עליו הרבה סיפורים איך היה רגיש לזולת. נביא לחלן שני סיפורים עליו. אחת המסעדות בליקווד ראו תמונה שלו עם אדם מבוגר. פעם בדקו תלמידיו את עניין התמונה ולאחר בירור התברר שהיה יהודי שרבי דוד הכירו וילדיו נטשו אותו ואשתו נפטרה. ביום ההולדת הארשון אחרי שאשתו נפטרה רבי דוד אמר לא יתכן שיהודי ככה ישאר לבד. נסע שעה וחצי, דפק בדלת ואמר לו יש לך היום יום הולדת בוא נלך יחד למסעדה ליום ההולדת. ואכן יצאו למסעדה ושם צולמה התמונה. העיקר שיהודי לא ישאר לבד. **היה לו מנהג** כל בוקר לקנות בחנות פיצה מול הישיבה ושם הוא היה מקבל קהל. פעם סיפור מה כשרה למנהג הזה, היתה שם חנות יחידה שהיתה כשרה והיות ורוב היהודים עזבו שם את המקום, לבעל החנות כבר לא היתה פרנסה. הוא ניגש לר' דוד וביקש ברכה כי הוא עזב למקום חרוק ששם תהיה לו עבודה. רבי דוד שאל אותו ומה עם חינוך הילדים! מאחר והיו שם רק רפורמים. ענה לו האיש שילמדם יהדות בערב. אמר לו רבי דוד תחכה חודש, ולמחרת רבי דוד נכנס לחנות הוא ומשמשו, קונה משהו ומקבל קהל. כך, במשך שעותיים כל יום במשך 15 שנה, למותו לציון שבעות פרנסה לא היו לאותו יהודי. העיקר שלעוד יהודי תהיה פרנסה בדרך כשרה.

ויהי בימים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מהעבודה.. ותעל שוועתם אל האלוקים. באותם ימים כשבני ישראל היו שקועים במט' שערי טומאה, אחרי מאות שנות עבדות ללא יכולת לצאת בשום צורה שהיא, ואז כשהיתה להם הפוגה קצרה הם בכו והתחננו לקב"ה שיושיע אותם, ולמרות שעדיין לא הגיע קץ הגלות, ולמרות שהיו שקועים במט' שערי טומאה עלתה שוועתם אל ה' שהחליט להושיע אותם מגלותם, וכמו שכותב כאן רש"י וידע אלוקים: נתן לב אליהם ולא העלים עיניו מהם. רואים את הכוח העצום שיש לתפילה שיכולה לבטל גזירות קשות ולהסיר חרון אף מישראל, ולשנות הטבע. ואל הקב"ה אפשר להתפלל בכל עת ובכל שעה, אם זה בג' תפילות שנתקנו לישראל, אם זה תפילה פרטית שאדם יכול לשאול מה' בכל שעה שמזדמן לו. ואשרי העם שה' אלוקיו. יסוד התפילה הוא לחזק בליבנו את האמונה והבטחון בה', כי ע"י שאנו מתפללים אליו לכל דבר ולכל צרה זה מראה שאנו מאמינים שהוא יכול להושיע אותנו ובטוחים בישועתו. עוד עניין רואים בפרשתנו שאפי' שנגזר על ישראל שיינצל מהגלות בה"א לולי התפילות הם לא היו ניצלים, כי בשביל להביא לעצמנו את החלוצות המגיעות לנו מהדין, ג"כ או זקוקים לתפילה כמ"ש ותעל שוועתם שהיו צריכים לתפילה בשביל להינצל. וכן מבואר ברמב"ן ב כה. ידועים ומפורסמים דברי החפץ חיים בליקוטי אמרים בגדול התועלת שיש לתפילה. ואלו דבריו: כל הצרות הבאות עלינו שאיננו ניצלים מהם הוא משום שאין אנו צועקים ומרבים בתפילה עליהם, כי לו התפללנו ושפכנו שיה לפני הקב"ה בודאי לא ישובו תפילותינו ובקשותינו ריקם. ולא יסתפר אדם במה שמתפלל שמונה עשרה ג"פ ביום אלא מלבד זאת צריך כמה פעמים ביום לשפוך תפילות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא בבית, וצריך שיהיה מעומקא דליבא, כי בינו לבין עצמו הוא יחשוב על מצבו הכלכלי וטרדותיו הרבים ועל משפחתו וכו', ואז הוא ממילא יתפלל בתחנונים. ותפילה כזאת, אומר הח"ח, בודאי לא תשוב ריקם. וכן החזו"ח באגרותיו משבח את הקרבה הגדולה שזוכה לה האדם בעת התפילה, וכך הוא כותב: מה נפלא הדבר כי ביכולת האדם להשיח דאגותיו לפני אדון עולם כאשר הוא משיח לרעהו, ותפילה בעת צרה שהאדם נצטוו עליה היא לו לעזר ותרופה מתמדת. ואכן כותב החזו"ח במכתביו הידועים שאדם צריך לקבוע לעצמו נוסח של תפילה שמתאימה לו, ויצייר לעצמו איך הקב"ה עומד על ידו מאזין לו ושומע את תפילותיו. ועי"ז הוא יתפלל יותר מעומק הלב. עוד מוסיף החזו"ח שבכל עניין שיש לאדם, עליו למעט בהשתדלות ולהרבות בתחנונים לפניו, ועי"ז יפעל יותר מהמשתדל. **ובתקופה הזאת** שיש הרבה צרות פרטיות וצרות הכלל, מגיפות, מחלות איזמות, קשיים בפרנסה, צער גידול בנים, חוסר שלוות הנפש וכדו' - וחז"ל הרי הודיעו לנו שבתקופה שיבוא המשיח יהיו הרבה צרות לעם ישראל - אזי אין לנו על מי להישען אלא על אבינו בשמים, ועליו לבקש כל העת מה' על ישועה שתהיה קרובה לבוא. ובלי תפילה א"א להשיג שום דבר, ואדם שמתפלל לפני כל מעשה שעושה, ולפני כל עניין, או לימוד, אז הוא זוכה ורואה ישועות.

סיפור נפלא ביותר התרחש בזמן הכתב סופר שהיה רב העיר, אחרי פטירת אביו החתם סופר. באחד מבתי היהודים היה משרת גוי, שהיה רע ומושחת. יום אחד ראה המשרת הגוי את שר העיר מתהלך ברחובות, הגוי הצליח בערמומיות לשלוף את ארנקו של השר ולהברוח. כשקלט השר מה שקרה ששדדו אותו כך לאור היום. כעס מאד, ציווה על המשטרה לעשות הכל על מנת להחזיר את כספו ולהעניש את הפושע. השוטרים החלו בחיפושים, ואז קלט הגוי שמצבו רע ועלולים לתפוס אותו בהקדם, הוא החליט להוציא את עצמו ממצרה זו, וגם על הדרך להפטר ממעסיקו היהודי. הלך הגוי והתביא את הארנק בביתו של היהודי מעבידו. ואכן לאחר כמה ימים כשעברו השוטרים מבית לבית לחפש את האבידה, נכנסו לביתו של היהודי ולאחר בדיקה יסודית נמצאה הגניבה בביתו של היהודי המופתע. מיד אסרו אותו. הוא בכה במר נפשו על חפזותו אך שום דבר לא עזר, אם הגניבה נמצאה בביתו הרי שהוא זה הגנב – כך נאמר לו. היהודי הובל לבית הסוהר ודינו נחתם במשפט למות בתליה על הגרדום בכיכר העיר. כשהגיעה השמועה לאזני הכתב סופר הוא נחרד מאד

על הרצון להרוג איש ישר וכשר שלא עשה דבר. הוא שלח את טובי העסקנים לנסות לשכנע אך שום דבר לא עזר. גם מעטפות של שוחד ניסו, אך אין מה לדבר השר כועס מאד ולא מוכן לוותר. כשראה הכתב סופר שנסגרו בפניו כל השערים, ניסה לשכנע את שרי המלוכה מהדרגים הגבוהים ביותר, אולם שר העיר לא היה מוכן לשמוע מכלום. כשראה הכתב סופר שהמצב לא טוב וההשתדלות לא עזרה, הוא בא אל ביתו שבור ורצוף באישון לילה האחרון שלפני ביצוע גזר הדין ששכל העיר ממתינה לחזות בעונש הכבד. **בשעת לילה** מאוחרת הלך הכתב סופר לישון כשהוא עייף מכל עמל וטרדת הימים האחרונים, והוא בדאגה גדולה וצער מה יהיה בגורלו של אותו יהודי חף מפשע, והוא לא יודע מה עוד ניתן לעשות. מתוך מחשבות ודאגות נפלעו עליו תרדמה, והנה הוא רואה בחלום הלילה את אביו הקדוש החתם סופר כשפניו זועפות עליו, הוא רעד ופחד מפני שאביו התקרב אליו בפנים קשות. היתכן? זעק החתם סופר על בנו, יהודי חף מפשע צועד אל מותו, משאיר אחריו אישה וילדים חלילה, ואתה שוכב על מיטתך ואינך פועל להצלתו! הכתב סופר נבהל לשמוע את תוכחת אביו והחל בוכה בכי נורא 'הלא כל מה שיכולתי עשיתי, ואף מעבר למה שיכולתי, לא חסכתי בשום טרחה כדי להצילו, וכי יש עוד דרך נוספת שעדיין לא ניסיתי?' שאל הכתב סופר. יש ויש ענה אביו החתם סופר בנחרצות, מדוע אינך מתפלל!!! בלילה שכזה לא ישנים, פסק החתם סופר. הכתב סופר קם מיד ממיטתו בגבורה

ובהתלהבות וקרא למשמשו, כשהוא מצוה עליו לגשת אל ראשי הקהל שיעוררו את כל יהודי העיר, וכולם ללא יוצא מן הכלל, על אף השעה, יתאספו בבית הכנסת לתפילה וזעקה להצלת נפש מיישראל. הכתב סופר נגיש בלימה והרים את קולו בזעקה, ואמר, ניסינו כוחנו בכל הדרכים האפשריות, אך נראה שהכל סגור ונעול בעדנו, אבל אצל הקב"ה אף פעם לא סגור. שערי דמעות לא ננעלו. היתה שם באותה שעה התעוררות גדולה מאד. בכיות וזעקות וקל כביר לא ימאס תפילות רבים. ולמחרת בעת שהלכו לבצע את גזר הדין, הסכים השופט לחקור את אותו משרת גוי ונבזה שהיה בבית היהודי, והגוי שלא התכוון לחקירה זו, נשבר מיד והודה, וכך הועלה המשרת הגוי לגרדום. היהודי ניצל ושב לביתו. אכן תפילה אמיתית לא שבה ריקם.

לפעמים באה לבן אדם צרה, הוא מנסה את כל הדרכים האפשריות אך אפשר לעזור, כמו למשל שילדו חולה ח"ו, מיד פונה לכל טובי המומחים והעסקנים ולוקח את הרופאים הכי טובים, פונה לבקשת ברכות מרבים... אך צריך לזכור שדבר ראשון ד' מחכה לתפילה אמיתית שבאה עמוק מתוך הלב, בדיעה שרק ד' יכול לעזור, ואין שום ברייה אחרת בעולם שיכולה לשנות משחו מהנגזר למעלה, והכל מידו הרחומה, וכך לאחר תפילה כזאת כמובן יכול לעשות עוד השתדלות. **יזעירים דברי חז"ל**. שהקב"ה מביא לאדם טרדות ויסורים כדי שהאדם יתפלל

הלכות הקשורות לפרשה

פרש"י עם הרש"י משום שהוא יותר מפרש העניין (כן כתב בשו"ע הרב).

במקומות שנהגו לעמוד בעת קריאת התורה כגון אז ישיר, עשרת הדברות ולפני חזק חזק, יש לעמוד גם בשניים מקרא. **יש שקוראים** הפרשה לסרוגין כל יום קטע אחד וכדו', ושרי לעשות כן. **אבל אלו הקוראים** כל הפרשה ברצף אסור לדבר באמצע שניים מקרא אלא מענייני הפרשה או בלימוד, ובין מקרא למקרא או לתרגום שרי לדבר. **אם שכח** משבוע שעבר י"א שיקרא קודם של השבוע שעבר ואח"כ של השבוע הזה. כן פסקו הרב אלישיב ורבי חיים קניבסקי. וי"א שיקרא קודם של הפרשה הזאת. **סדר קריאת** שניים מקרא הוא מקרא ועוד פעם מקרא ואח"כ תרגום וי"א מקרא תרגום ואח"כ מקרא. חזו"א. **את ה' מקרא** של השבוע אפשר לקרוא ממנחה של שבת קודמת, שאז כבר קוראים בבתי כנסת את המקרא של שבוע הבא. וי"א ממוצ"ש. **ומצווה מן המבוחר** להשלים קודם הסעודה של שבת בבוקר. **ויזהר** לסיים עד יום רביעי של שבוע אח"כ. ובדיעבד מהני להשלים

ואלה שמות בני ישראל. כתב הבלוש שהמילים ואלה שמות הם ר"ת של הדין וחייב אדם לקרוא הסדר **שניים** מקרא ואחד תרגום. ובבעל הטורים כאן כתב שהפסוק ואלה שמות בני ישראל הם ר"ת למשפט הבא: ואדם אשר לומד הסדר שניים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם. והכוונה שיהיה גם אריכות ימים בכמות וגם באיכות, כך ביארו את דברי הטור. **ויש** להוסיף שחז"ל הזכירו את זה כאן שגם מי שלא התחיל בתחילה יכול להתחיל מהשבוע ולעולם לא מאוחר. **שינון דיני שניים מקרא:** קריאת שניים מקרא ואחד תרגום הוא חיוב גמור. בשו"ע או"ח רפה ובמשנ"ב שם הביא **שירא שמים יקרא גם רש"י**. ולתרגום יש מעלה מיוחדת שנויתן בסיני, ולרש"י יש מעלה מיוחדת שמפרש הכתוב ע"פ חז"ל יותר מהתרגום. והכי טוב לומר גם תרגום וגם רש"י. **ואם אינו יכול יש שכתבו** להעדיף תרגום משום שכתב ברוח הקודש (כן הביא רבי חיים קניבסקי). **יש שכתבו** שעדיף לרש"י משום שיותר מבאר (מהרש"ל). **ויש שכתבו** להעדיף לקרוא המקרא פעם שלישית (כי יש שאין ע"ז

לפניו, ואם האדם לא מתפלל לפניו אז הקב"ה מביא לו עוד יסורים, עד שיגיע למצב שיתפלל לפניו. וכדי להיוושע בתפילה על האדם להתפלל מעומק הלב. ובמקום להרבות בהשתדלות לפני בשר ודם עלינו מוטל להתחזק באמונה שאין עוד מלבדו, ורק בורא עולם יכול להושיע אותנו, וככל שאנו יותר מאמינים בכוח התפילה, התפילות שלנו יתקבלו יותר לפניו לרצון. והתפילה על כל עניין מייצרת אצל האדם קרבת אלוקים שזה רוגע נפלא שיש לאדם שמרגיש שנמצא בידים שלו יתברך. ואין להתיימש גם אם לא ענה מיד הוא ייענה בהמשך אי"ה, כי תפילות לא שבות לעולם ריקם. ותפילות מתקבלות כשאדם מרגיש שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים. **החפץ חיים** תמיד כשבאו לבקש ממנו ברכות היה אומר שאבא לא אוהב ששולחים לו שליחים. הקב"ה רוצה שהאדם יפנה אליו ישירות ויבקש את בקשותיו האישיות והקב"ה רק מצפה ורוצה לתת לנו. אלא מה, אנו צריכים להתפלל ולפעמים גם להרבות בתפילה אך לא להפסיק בזה כלל. ובשנים האחרונות רבי חיים קניבסקי אומר לפונים אליו ומבקשים על כל מיני בעיות שהקב"ה עושה לנו את זה כי הוא רוצה שנתפלל אליו, וכל הזמן להרבות בתפילה על הילדים, על הפרנסה, על הבריאות ועל הצלחה בכל העניינים כי זה הדבר היחיד שנשאר בדורנו היתום, וע"י תפילה רואים ללא הרף בחוש את ישועות ה'.

עד שמחת תורה. **אפשר לקרוא** יחד עם הבעל קורא בלחש ויכווין לשמוע הבעל קורא. **אין צריך** לקרוא קריאה של יו"ט וה"ה הפטרות.

זה שמי לעולם. שנינו בסנהדרין ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא. ואיתא בפסחים נ. זה שמי לעלם חסר כתיב אמר הקב"ה לא בשאני נכתב אני נקרא. נכתב ב"ה ו-ה. ונקרא באדני-י. הנה יש איסור לומר י-ה ו-ה. ודבר זה אסור **בכל ניקוד**. ולכן המילה יהוה שהוא מהווה בלשון עתיד היא מילה שאסור לאמרה. מר"ש דבילצקי.

בימות החורף יש מיני תרופות סבתא שהם ג"כ מתאימות לבריאים. האם שרי לעשותם להקל על החולה בשבת! לדוגמה לשתות תה עם לימון ודבש, לאכול פירות הדר בשביל להשלים ויטמינים ולהקל על הצינון, וכן לחתוך בצל כשמצונן להקל על הנשימה. תשובה: כתבו הפוסקים שמותר לכתחילה לעשותם בשבת.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

את נשותיהם בראשות גדול הדור עמרם. והנה לאחר זמן בעצת מרים, עמרם וכולם החזירו את נשותיהם. ולכאורה קשה למה כולם החזירו את נשותיהם הרי סביר להניח שהיו ביניהם גם כאלו שלא חיו כ"כ באושר ואי"כ מדוע אלו לא העדיפו לשאת אשה אחרת! הרי אם אתה לא מרוצה ומתאונן שקשה לך, והיא לא בסדר וכו' וכו' ואכמ"ל. אלא י"ל שכל אחד רוצה את הפקאלה שלו. ומי שחי באמונה ובטחון שהכל טוב לו הוא לא מרגיש שום צער, והדברים ידועים.

שאלה: למה אדם סובל יסורים? **תשובה:** בפרשה שלנו מצינו שעם ישראל עבר יסורים ועינויים נוראים שאי"א להעלות על הדעת, וכמו שמצאנו בדברי חז"ל איך המצרים התעללו ביהודים. ואנחנו יודעים שהטעם לזה הוא משום שכך נגזר על האדם אבינו י'עבדום ועיהו אומם 400 שנה! אותו הדבר כל דבר שקורה לאדם הוא לא יודע למה זה מגיע לו כלל אבל יש לזכור שהכל מחושבן מלמעלה. רבי חיים ויטאל מתאר את זה על אישה שהתאלמנה בצעירותה ובעלה השאיר אותה עם שבעה ילדים. במלאות שנתיים לפטירתה היא הייתה עצובה ואז חלמה ובחלומה חלם רואה את בעלה יושב במזרח ולומר יחד עם כל הצדיקים וכשגמר ללמוד היא שואלת אותו למה הוא עזבה לאנחות בגיל כה צעיר ואז בעלה עונה לה שהיה בגלגול קודם אדם קדוש אך לא נשא אישה ולא הוליד ילדים ונגזר עליו לרדת לעולם להוליד ילדים וכעת

ולתפיל להיות משפיע רבות בתורתו על העולם ואל לנו להתיימש מאף אדם.

שאלה: בפרשתנו 'והיו לאותות', האם יש בדורינו אות שרואים בחוש! **תשובה:** הבני יששכר אומר שגם בדורינו נרות השבת הם אות ומופת גדול, ורואים שאור הנרות של שבת מתברך ודולק הרבה יותר זמן משאר אורות של ימות השבוע. ומעידים רבים שהם בדקו כמה פעמים עניין זה והם ראו שאכן נרות השבת דולקים מעבר לימנם הרגיל. וכי"א יכול לבדוק זאת בביתו, שישים כמות שמן בחול ואח"כ יבדוק אותה הכמות בשבת, ויראה את הבדל הזמן בין אור שבת לאור חול.

שאלה: מי חיבר את התרגום אונקלוס שיש לנו כיום? **תשובה:** אונקלוס היה גוי ואח של טיטוס והוא התגייר והתעלה עד שנהיה תנא. אונקלוס קיבל במסורת את מה שקיבלו הלכה למשה מסיני ונשתכח והוא חידש את זה שוב, בתרגום יש הרבה חידושים, הלכות ודברי חכמה.

שאלה: רבינו תם בספר הישר כותב שעולם הזה הוא נווה התלאות וידועים דברי החפץ חיים שלכל אחד יש את החבילה שלו, והצרות הן צרת רבים, אין מיישהו בלי צער, ואף אחד לא היה מסכים להחליף עם חברו. האם יש לדבר זה ראייה מחז"ל! **תשובה:** כן. הנה איתא בחז"ל שבגזירת כל הבן הילוד כולם גירשו

שאלה: כמה צריך להשקיע בכל אחד? **תשובה:** רש"י בתחלת הפרשה מביא שהקב"ה מנה את עם ישראל גם בחייהם וגם במיתתן להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים, ובכוכבים מצינו שיש מליארי מילאריים של כוכבים ולכולם כתוב שהקב"ה שמות יקרא להם, וכל כוכב יש לו השפעה לאין ערוך בעולמנו, ואם יש כוכב אחד שלא יעשה את תפקידו כראוי אז יגרם חורבן גדול לעולם, למרות שיש כמויות עצומות של כוכבים. אותו הדבר אצל בני האדם אפילו הקטן שבקטנים, בפעולותיו הוא בונה עולמות וחלילה הורס עולמות. וידוע הסיפור על החפץ חיים שהעיתים מאביו בימי ילדותו, ובאותה עת תנועת ההשכלה הייתה בתפארתה והח"ח שהה בולגריה שם היו מנהיגי המשכילים ובהם אד"ם הכהן לוינוון שהיה ראש למשכילים, והוא צדו ענינו את היתום הקטן והיה מנהל אתו שיחות ארוכות וניסה נסיונות רבים לנתקו מהגמ'. פעם, סיפר הח"ח, הם ניהלו איתי ויכוחים והוכיחו לי שהנה כתוב שאם אדם עמל בתורה אשריו בעולם הזה, והם שאלוני היכן אושרי בעוה"ז? שמלא בסבל ויגון? באותו הזמן הוא החליט להתחבאות מהם וכך צמח הח"ח. והנה לא יצויר שהח"ח היה אומר יש מספיק כמוני בביהמ"ד שלומדים תורה מה יכול ילד יתום וקטן כמוני להועיל לעולם ואם ח"ו היה מתפתה ללכת עממם איזה אבידה היתה לעולם! כל אחד הוא ספק גדול הדור הבא. מכל אחד יכולה לצמוח תועלת עצומה. גם מי שעד היום לא התחיל יכול להשתנות בהדרגה

הוא שוב חוזר לעולם האמת, וכך ענה לה תשובות אחת לאחת על כל הצרות שעברו ועוברים עליה עד שלא היה לה שאלות כלל. ומאותו הלילה לא היו לה שאלות כלל. ורק צריך להפנים שכל מה שה' עושה הכל בחשבון ולטובה הכי גדולה לנו. והעובדות במודיעין עלית קרה אסון נורא אב שאשתו נפטרה לפני כחצי שנה כעת שבר על שבר הוא איבד את בתו שהיתה לאם הבית בחצי שנה האחרונה, והאב קידש את שמו ברבים: רבונו של עולם, דע שיש לך אוהבים בעולמך!! נעמד יהודי לדבר, ואולי מאה פעמים אמר, תודה, תודה לרבנו של עולם, האבא האהוב והאוהב, המתוק, השומר, המגין, תודה לאבא כל כך מיוחד, שזיכה אותנו לשמח אותו ולעשות אותו מאושר בבוא אליו נפש נקייה וצדקנית. היהודי הזה, הוא לא אחר מאבי הנערה, הגאון הצדיק רבי מאיר טוביה פולק שליט"א, שעומד מול מיטת בתו בכורתו, שהיא היתה תקוות המשפחה לנחמה אחרי השבר והאסון הגדול לפני כעשרה חודשים בהלקח מהם אמם אחרי שנות סבל. וכמה שהם חיכו שתהיה להם שמחה בבית, שאסתר שלהם תעמוד מתחת לחופה עם משאת חיה, בחור שבאמת יאהב את התורה כמו שסיפר אחיה נ"י, וכעת, אפר תחת פאר, ונהפך לאבל תקוות מחולם. והאבא הצדיק הזה, האיש אשר ממשש אמונה בידיו, עומד ובקול צלול וחזק מודה לקב"ה, ומודיע לו, שאין מה לסות להבין, כי ודאי יזה טוב, כי אתה האבא הכי טוב והכי מתוק, ופריו מתוק לחיכי, אין עין ואין מילה לתאר אבא שעומד מול מיטת בתו, אלפי אנשים מסביב מתייפחים בקולי קולות, והוא אומר לבתו, איזה כיף לך, שאת הולכת להיות קרובה לזכה אבא טוב ואוהב!! אבא היקר, אמרתי לה כל הזמן, איזה מאושר יהיה מי שיזכה בך בורא עולם, אתה מאושר! ואם כבר חשבנו שאין עוד מה להוסיף אחרי כאלו עצומות, אחרי כאלו תעצומות, פתח האבא בקול חד שובר ארזים, ופנה אל האבא המתוק, אנא אבא, יש לי בקשה ממך, לא מגיע לי כלום, אבל אני מתחנן מעומק ליבי. אני מבקש ומתחנן רק על דבר אחד, רבונו של עולם, אבא אוהב ואוהב, אין מי שאימר עליה קדיש, אז בבקשה אבא, תגיד אתה את הקדיש, תגדל את שמך בעולם, שכולם יידעו שאתה המלך הגדול והטוב, וכולנו נענה אמן בקול רם. אין מה להוסיף, ברור שחובה על כל אחד ואחד לשמוע שוב ושוב את ההספד, או יותר נכון את נאום קידוש השם שיהדהד מקצה העולם ועד קצהו.

שאלה: בפרשתנו ותחינה את הילדים, האם בזמנינו אפשר לתת חיים: **תשובה:** ישנם הרבה דרכים לתת חיים, אבל מהראוי לציין כאן את היהודי הצדיק הרב הבר זצ"ל שמסר נפשו לחיות את חולי הדיאלזה. אנשים שסבלו מאוד, ובזמנו ללא סיכוי כמעט להחלמה ורבים רבים מתו, ומאז שהוקם הארגון לפני כעשור עם ישראל התגלה במיטבו וכאלף אנשים כבר תרמו כליה מגופם עבור אנשים שחסר להם כליה, ס"ה הוא גילה לציבור את הסוד הידוע שאפשר לחיות עם כליה אחת עד 120 והכליה השנייה היא

חידות לפרשת שבוע: א. מיהו המת החי בפרשה? ב. היכן ג' מקומות בחומש שמות מופיע מתמול לשלוש? ג. האם אור זה טוב? ד. איזה דבר שקשור לשיא החורף מוזכר בפרשת שמות? ה. איזה בעלי חיים מוזכרים בפרשה? ו. מה זה בתים?

חידות ידע תורני: ז. איזה מאכל אפשר לצאת עליו יד"י"ח בדיעבד בחמישה סוגי ברכות? ח. כיצד שייך שור מועד לניסן תשרי וטבת (האחרונים)? ט. איך מותר להטביל כלי בשבת? י. איך יתכן שיברך על שקדים מזונות לכתחילה? יא. איזה ברכה מברך ובנטות של הברכה נאמר מעשה שעושה, למרות שלפעמים עושה משהו אחר מהנאמר בברכה? יב. איזה דבר למרות שיש לו סימני טהרה הוא אסור בגלל מעשיו?

חידות לבוגרים ממלכת מחשבת: יג. פועל עבד אצל מעסיקו שבעה ימים ושכרו כדור זהב לשם כך הוא חתך את הכדור זהב שלוש פעמים בלבד ובאמצעותו הוא שילם מידי יום ביומו את הכסום המדוייק המגיע לו לאותו היום ולא יותר, (לפעמים הוא היה צריך להחזיר לו מיום האתמול)! יד. לאדם היו עשרה שקים מלאים במטבעות זהב. בכל השקים משקלם של המטבעות שווה והיינו כל מטבע שווה 10 גרם, מלבד שק אחד שבו יש מטבעות מזוייפים ששוקלים

בשביל לתרום לאדם אחר. ואכן הציבור נענה והצילו חיים של מאות וכאלף משפחות הרגישו שהחזירו להם את יקירם, זו התודה שאפשר לתת לה' על כל הטוב אשר גומל עמנו.

שאלה: קורה שאדם צריך לתקוע מסמר בקיר בשביל לתלות תמונה של גדול בישראל או סתם קישוט אחר ובדרך כלל זה מסתיים במסמר עקום וביד פצועה מהפטיש, מה הדרך למנוע את זה? **תשובה:** יקח אטב כביסה וישם את המסמר בחור שיש באמצע האטב וידפוק המסמר, ואז גם המסמר ישאר ישר והאטב יחטוף את המכה הקבועה.

שאלה: היכן רואים בזמנינו דבר ה' בפיו אצל רבי חיים קניבסקי? **תשובה:** רבי חיים קניבסקי אמר כו"כ פעמים שהוא עונה תשובות לשואלים מה שהקב"ה שם לו בפה. ואני בעיני ראיתי כמו"כ פעמים איך עונה לשואלים ומברכם באופן שלא צריך הטבע. לפני שבועיים ניגש אליו אברך שעומד להשיא את בתו בתחילת שבוע הבא שזה יצא תחילת שבוע שעבר והוא אמר לרבי חיים שהוא התייעץ עם מבינים ה"ה הרב אריה דרעי והרב יעקב אשר ושניהם א"ל שגם אם יהיה סגר זה ייקח עוד לפחות שבוע והיינו ביום ראשון בוודאי שלא יהיה סגר. ורבי חיים א"ל תקדים את החתונה ליום חמישי וכך הוא עשה והנה ביום חמישי החליטו על סגר ביום ראשון, ואילו היה קובע החתונה בראשון היה מסתכן בפירוק האירוע כנהוג כאן בסגר. כמו"כ עברו לפנינו שורה של אנשים לכולם אמר בו"ה בלי שהביט בהם, ולאחד אמר רפואה שלימה, וחזר לומר לכל השאר בו"ה ואותו אחד לא ניכר בו כלום והתברר שהוא זקוק לרפוא"ש וכאלו מקרים למאות ואלפים.

שאלה: מה היה בכך טבת תקצ"ז? **תשובה:** רעידת אדמה המפורסמת שפקדה את הגליל ומתו קרוב לשבעת אלפים איש ועוד רבים נפצעו. והיתה זו מכה אנושה לשלומי אמוני ישראל בגליל, ורבים מגדו"י ביניהם החת"ס ותלמידי הגר"א אמרו שהסיבה לכך בגלל שהתיישבו בגליל וזה היה לזלזול בעיה"ק ירושלים ואכן רבים עלו אז לירושלים.

שאלה: בשבוע שעבר כתבנו שיש עניין לעשות בדיקות שיגרניות וזה השתדלות ראווה, מה היתה הכוונה בזה? **תשובה:** הסטיפלער היה אומר על בדיקות שעדיף לא לבדוק ושומר פתאים ה' ועדיף לא לחטט בגוף האדם, וע"י בדיקות אלו זקוקים יותר לנס כי כעת הבעיה ידועה. ברור שאם רואים סיבה לבדוק או שיש תורשה וכן כשמרגיש סיבה וכשחושש מסוכר, עודף לחץ דם, חוסר בויטמינים וכדו' וודאי שראוי לבדוק, אבל אדם בריא שאין שום סיבה שיש לו משהו לא יבדוק, זו דעת הסטיפלער. (עוד למדור זה נביא כאן מה שרבים שואלים מה הבדל בין שפעת צינון לקורונה! תהליך הופעת התסמינים: תסמינים שמופיעים בהדרגה יכולים להעיד על הצטננות או

חידות

כ"א תשעה גרם, איך יוכל ע"י שקילה אחת על משקל בעל כף אחת לדעת איזהו השק המזווייף? **חידות לשאל את הילדים:** טו. מה משותף לפרה עגבניה ובני ברק? טז. מה משותף למצווה מים קמץ? יז. מי יוצא פקלות ע"י חור כסבה? יח. שני אחים תאומים אחד בן ארבע ואחד בן שישה? יט. איך אפשר לכתוב 400 ספרי תורה ביום אחד? כ. איזה אוכל מברכים עליו ומזכירים בברכה את שם האוכל? כא. איזה שם מוכר מהתנ"ך נכתב ישר והפוך אותו הדבר?

תשובות: א. מצורע ועני מובא ברש"י שחשובים כמת. ב. בפרשתנו ד' ו- ה יד. וכן במשפטים שור נגח מתמול לשלוש. ג. תזריח כי טוב, אומר רש"י תמלא הבית אורה. ד. ידו מצורעה מפגל. ה. נחש צאן חמור. ו. רש"י מביא ויש להם בתים בית כהונה ומלוכה. ז. על ענבים מברך חצי ובדיעבד כשברך שהכל או מזונות או אדמה או הפנן מהני. ח. שור שמועד לסגר. ט. ע"י ששואב עמו מים מהמעין לצורך שאיבת מים או הטבילה חלה. י. שקדי מרק. יא. לישב בסוכה למרות שלא תמיד יושב אלא עומד ואוכל כמו בקידוש בביכ"י שעושים בסוכה ושכחת בית שואבה. יב. ורזיר חולין סה. יג. הוא חילק את הכדור זהב לחתיכה אחת בגודל שבעית, חתיכה שנייה בגודל שתי שבעיות, וחתיכה שלישית בגודל ארבע שבעיות. ביום הראשון נתן את השבעית, בשני נתן את שתי השבעיות ולקח את השבעית, שלשית נתן השבעית, שלקח, ברביעי לקח את כל השלוש שבעיות ונתן את הארבע שבעיות, בתמישי הוסיף השבעית וכן הלאה. יד. יוציא מהשק הראשון מטבע אחד מהשק השני שנים וכן הלאה ואז ישקול כל מה

קורונה. תסמיני השפעת מופיעים ב"ביום", ביום אחד. חום: קורונה, שפעת ודלקת ריאות מתבטאות בחום גבוה. הצטננות לא חייבת להיות מלווה בחום, ואם כן, הוא נמוך וזניח. נזלת והתעטשויות: אופייניות בשפעת ובהצטננות, נדיר שיופיעו בדלקת ריאות ובקורונה. חולשה כללית, שיעול, כאבי ראש ושרירים וקוצר נשימה: נדיר שיופיעו בהצטננות, אך שכיחים בשפעת, בדלקת ריאות ובקורונה. אובדן טעם וריח: רק בקורונה.

שאלה: איך יתכן שאדם מבקש סליחה ומחילה ואעפ"כ זה לא עוזר לו כלום? **תשובה:** ישנם אנשים שהפנימו את חשיבות בקשת הסליחה והם מנצלים את זה באופן ציני, מיד כשחברם או בן הזוג מתלונן על משהו הם מיד אומרים סליחה סליחה לא התכוונתי אני מתחרט. אז ככה, אם החרטה והסליחה הם אמיתיים ורואים שהוא משתדל מאותו היום להיות יותר טוב אז זה בסדר אפ"י עם השתדלות מועטת. אבל אם ממשיך לעשות את כל מה שעשה ולא רואים שום התקדמות בהתנהגות, אפ"י לא טיפה, אפ"י לא משהו קטן, אז זה כמו אחטא ואשוב, ואז אין לסליחה שלו שום משמעות. ולפעמים זה אפ"י פוגע יותר ועדיף שישתוק, ומכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם. וא"א לשחק ברגשות של השני באופן תמידי, ולא פלא אם לאחר זמן הוא עוד עלול לקבל דרישה לניתוק הקשר..

שאלה: ישנם ילדים שאין להם מוטיבציה ללמוד גמ' ולהקשיב בחיידר. בדרך כלל בכיתות הנמוכות יותר לא מפריע מאוד, אך כשגודלים ומגיעים לכיתה ז' ח' או העניין מתפרץ ביתר שאת, ואז באים לטפל וכבר עלול להיות מאוחר. מה יעשה הורה כשרואה עניין זה של חוסר מוטיבציה ללמוד אצל בנו בגיל צעיר בכיתות ג' ד' ה' ה? **תשובה:** כיום זכה דורנו שיש מודעות יותר לזה ואפשר לפתור את זה ע"י שמשקיעים אבחון וכו'. ועל ההורה מוטל לעשות ככל שביכולתו לתת מוטיבציה לילד שישקיע, ע"י עידוד ופרסים, ובמקביל ללמוד עם הילד. יום יום האבא יכין היטב את החומר הנלמד ואז להסביר לו את החומר הנלמד בכיתה וזאת ע"י שקודם יאמר לו בע"פ כל קטע וקטע ויתן חיות לסוגיה, ולאחמ"כ ילמד עמו את הגמ' בפנים היטב, וישים לב שלא מאבד את ריכוז הילד. ולאחר כמה ימים יכול לתת לילד לקרוא ולהחמיא על כל הצלחה הכי קטנה ורק לאחמ"כ הוא יתחיל לדרוש ממנו שיחזור גם עם הישגים מהכיתה. ובמקביל, כמובן, לשפוך שיח לפני ה' יתברך שיחון את בנו, ובהרבה מהמקרים כדאי ללכת לאבחון לראות שני ילד לילד איזו חסימה כ"ש. וכמו שמשתדלים עם מחלות גוף ונותנים כסף בלי גבול כך ראוי לעשות בענייני הנפש והרוח.

שאלה בחושן משפט: אדם התארס בדירה. בסוף שבוע בנו הדליק בוילר ושכח לכבות והדוד ניזוק. האם חייב או לא? עיין שו"ע חו"מ שפ. בדינא דגרמי.

שהוציא ולפי מה שישקול יוכל לדעת איזה שק הוא של התשע, כי הוציא בס"ה 55 מבעות, אם ישקול 549 גרם סימן שהמזווייף הוא השק הראשון ואם 548 סימן שהוא משהשין של הלאה. טו. אדומה. טז. בר. יז. אור בבולן נפוח. יח. נחמשה פנים לה שני זוגות תאומים בהפרש של שנה ושני תאומים הם אחד מכל זוג. יט. יכתוב 400 ספרי תורה ביום אחד. כ. המוציא לחם. כא. דוד המלך.

חידון משמעויות מילים לפרשת שמות: ט' משמעויות למילה חיה

- א. חיה - מילדת. "כי חיות הנח" רש"י: בקיאות כמילדות (שמות א, יט).
- ב. חיה - "כי חיות הנח" רש"י: בריאות ופקחות. תרגום: היכן איננו.
- ג. חיה - "כי חיות הנח" תרגום יונתן בן עוזיאל: זריזין והכימין בדעתיהן.
- ד. חיה - רוח חיים. "ותוצא הארץ נפש חיה" רש"י: נפש שיש בה חיות (בראשית א' כד).
- ה. חיה - "ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה" רש"י: כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כלכם שלמים וקימים (בראשית יח' יו).
- ו. חיה - יולדת. 'ולחיה תנעול את הסנדל' רש"י: יולדת (יומא ע' ג).
- ז. חיה - בעל חיים. "והחיה וכל בהמה".
- ח. חיה - שם של אשה.
- ט. חיה - האשה חיה את חייה.

בנסיעה הראשונה שנסע לארה"ב ניגשו אליו הדיילים וצוות המטוס לבקש ברכה. אמנם, כאשר הציעו לראש הדיילים לגשת אף הוא לברכה סירב, באומרו שאיננו מעוניין בדברים כאלו. אך כאשר עבר הלילה, לפני הנחיתה, ניגש אל אחד המלווים וביקש שייגש עמו לבקש ברכה

חיי האמונה של מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

י'אמון העם" (שמות ד', ל"א)

אם חפצים לייחד את הציר המרכזי שהיווה את היקף גדלותו הבלתי נתפסת של רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל בכל ימיו שהיו שווים לטובה בכך, היא ההרגשה של 'אין עוד מלבדו', כמי שחי כל ימיו בצלו של הקב"ה ממש.

עדות מוחשית לכך זכינו לשמוע מהגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, שכידוע בימי חודש אלול אינו מדבר ושומר על תענית דיבור, אך כשהתבקש להגיע לדבר על מרן בפני קבוצת מקורביו בארה"ב הוא נעתר וזא לדבר בפניהם. בפתח דבריו אמר, שכל שנראה להם שהם מכירים את מרן זצוק"ל חייב הוא לומר להם שהם אינם מכירים אותו כלל ועיקר!

ואז הוסיף ואמר: "אספר לכם מה שבדידי הווה עובדא. היה זה לפני כמה שנים, הגעתי לפני הימים הנוראים למעונו של מרן זצוק"ל בבני ברק להתברך לקראת השנה החדשה, וביקשתי ממרן שיברך אותי לשנה טובה לחיים ארוכים ולשלום. מרן הגיש את ידו וביקש לפתע שאברך אותו... הגבתי בביטול ואמרתי, מה אני כבר יכול לברך את מרן?! והוא עונה לי בפשטות: 'ברכני שתהיה לי יראת שמים'... "לא היה מדובר סתם בברכה על יראת שמים. הוא פשוט החל לבכות בדמעות שליש ואמר לי: 'אני מבקש שתברכני שאזכה ליראת שמים', וגעה בבכי נורא. אילולא הייתי מנסה להרגיעו אינני יודע עד לאן היו הדברים מגיעים, וזה מדובר בהיותו בגיל שיבה - אחר כל התנהלות חייו ביראת שמים מופלגת שמעטים בכל הדורות חיו בצורה שכזו.

"אין זה", סיים המשגיח באומרו, "אלא משום שהוא חי כל ימיו עם הקב"ה, ולכן כל ימיו השתוקק להתקרב אליו יתברך עוד ועוד, וזה הדבר היחיד שביקש כל ימיו רק להתקרב יותר ויותר לאבינו שבשמים. וזאת יכול לבקש רק אדם שמבין מה הם המושגים של לחיות בצלו של הקב"ה".

"הנה החוטא!"

בשיחה עם בני משפחתו ומקורביו הגדולים, כולם שחים בפה מלא כי אכן זוהי הנקודה שליוותה את אורחותיו של מרן זצוק"ל כל ימיו - "הוא פשוט חי עם הקב"ה כל העת וראה רק אותו לנגד עיניו". סיפור אופייני שיעיד על כך רבות שח לנו מקורבו הגדול הג"ר איסר

שוב שליט"א: "אירע פעם שמרן זצוק"ל שבר את אגן הירכיים, ובשל כך לא יכול היה לצאת מביתו כחודש ימים. בפעם הראשונה כשכבר היו כוחותיו עמו והוא תכנן לצאת לתפילה, לפתע אני מבחין שהוא חושש לצאת מביתו. שאלתיהם הוא עדיין אינו חש בטוב וקשה עליו הליכה. אך הוא השיב שהוא חש בטוב ב"ה. כשהיטי בהפצרותי לנסות ולהבין טעם חששו לצאת מפתח ביתו, הוא גילה את אוזניו במסר שלא יישכח מזיכרוני כל ימי: 'הרי חודש ימים לא יכולתי לצאת מהבית, וכולם יודעים שלבטח החטא גרם לי זאת, ואם כך כשאצא עתה מפתח הבית יאמרו כל מי שיראה אותי, הנה החוטא... ואכן, זו בושה גדולה...'".

כולם יודעים שלא היו הרבה כמון זצוק"ל שהכירו היטב את נפש הדור ורמותו הרוחנית, והוא חושש לצאת מפתח ביתו מחמת הבושה שכולם יבינו מיד שמה שהוצרך להסתגר לרפואתו חודש ימים הוא בשל אותו חטא, והוא חש כלפיהם שלא בנוח שיאמרו עליו "הנה החוטא יצא מהבית"... כך מתנהל מי שחי במוחשיות כל העת את ה'בורא עולם', וזה מבחיל עד היכן הדברים מגיעים.

ואם חפצים להבין עד כמה זו הייתה הרגשתו, אני נזכר באחת הפעמים שביקר אצל רופא גדול, ושאל לפתע אותנו, שעמדנו מסביבו, איך מותר לבן-אדם ללכת ללמוד רפואה ולהיות רופא, הרי הוא מאבחן ואומר לך שאתה חולה ואם כך הוא מלבין פני חברו בריבים כי בכך הוא אומר שאתה חוטא! זו הייתה תפיסתו הפשוטה והברורה, שאם אומרים למישהו שיש

מחלה מסוימת, לבטח הוא חוטא בדבר־מה ונתנו לו משמים עצה להירפא מכך על ידי אותה מחלה - זוהי צורת חיים שליוותה את כל סדר יומנו!

"תראו, אתם כולכם אנשים צעירים, והתמוטטתם במשך הטיסה, כולכם ישנתם ואני עובד, אז הלכתי כאן כל הלילה וראיתי את הזקן הזה יושב כל הזמן בלי לזוז ומעיין בספרי תלמודו. אם כך זהו 'מלאך' ולא אדם, וממלאך אני אכן רוצה ברכה"

אך הביאור הוא, שלכל אדם יש שייכות וחיבור למקומו, וכאשר אדם מתנתק ממקומו - ואף אם זה מקום שחיבורו אליו ארעי וקל - בכל זאת זהו ניתוק; וכאשר הוא בא למקום חדש, שוב הוא מתחבר במידת מה. וטלטולי הדרך, העקירה וההנחה מקשים מאוד על האדם.

אבל ישנו דבר שמופקע ממצייאות הבריאה ומכללי הטבע, והוא התורה שקדמה לבריאה. ומאחר שכל המושג של מקום הוא מכללי הבריאה, זהו דבר שאינו תופס על עצם התורה. וכפי שהעמיד לנו הקב"ה בחסדו מציאות כזו מול העיניים, שהרי 'מקום הארון' אינו מן המידה; הארון, שהוא התורה, אינו תופס מקום. וכבר רמז לזה ה'נפש החיים', שהקב"ה מקומו של עולם ואין העולם מקומו, ומי שדבוק בתורה הריהו דבוק בקב"ה ואין העולם מקומו. לכן למרן זצוק"ל לא היה כל קושי לנסוע בלי סוף, כי אין הוא מחובר למקומו כלל, רק כגמול עליו אמר, "על פי ה' ידעו, על פי ה' יחנו", כי כל מטרתו להרבות כבוד שמים בכל רחבי תבל, ואף כשישב בביתו לא היה אצלו חיבור למקום שהיה כולו דבוק בה' להרבות כבודו.

(הרב מ. ברמן | מתוך מוסף שבת קודש 'יתד נאמן' / כ"ב כסלו תש"פ)

אלומה נוספת מאיד תלמידו, הגר"ח מן שליט"א: "לא רק בארץ הקודש ובכל הישיבות והכוללים, בהם השפיע מהודו והדרו, הרבה רבינו כבוד שמים; הוא ראה שליוות מיוחדת לעשות כן אף ברחבי תבל ומלואה. כשהיה מרן זצוק"ל בגיל שיבה ממש, כידוע, הוא נסע למסעות בארצות חוץ, וכולם ראו דבר פלא - שכל הצעירים הבריאים והחסונים ממנו קרסו ממאמץ הנסיעות ממקום למקום, ואילו עליו - שכמעט לא אכל ולא ישן - לא היה נראה כל שינוי.

"עוד כדי כך, ששחו מקורביו, שבנסיעה הראשונה שנסע לארה"ב ניגשו אליו הדי"לים וצוות המטוס לבקש ברכה, אמנם כאשר הציגו לראש הדי"לים לגשת אף הוא לברכה סירב, באומרו שאיננו מעוניין בדברים כאלו. אמנם כאשר עבר הלילה, לפני הנחיתה, ניגש אל אחד המלווים וביקש שייגש עמו לבקש ברכה. כששאלוהו מה השתנה, השיב: 'תראו, אתם כולכם אנשים צעירים, והתמוטטתם במשך הטיסה, כולכם ישנתם ואני עובד, אז הלכתי כאן כל הלילה וראיתי את הזקן הזה יושב כל הזמן בלי לזוז ומעיין בספרי תלמודו. אם כך זהו 'מלאך' ולא אדם, וממלאך אני אכן רוצה ברכה'."

גם כאשר הגיע לצרפת, כששהה בבית אחד הנגידים הגדולים שיש לו בית מדרש בבינו וזכה שמרן שהה אצלו, ירד הלה בהתפעלות וסיפר מהזהירות של מרן זצוק"ל בבין אדם לחברו. הוא סיפר שהכין עבורו מיטת מלכות, עם מצעים כדרך המלכים, וכעת כאשר מרן ירד לתפילה עלה לחדר וראה שטרם וסידר המצעים בדיק כפי שהיו. אמנם מה שיותר מסתבר, שמרן לא נשכב לישון כלל אלא עסק בלימודו כל הלילה... והיה זה אחרי יום שלם של נסיעות, שיעורים ושיחות, פגישות עם ראשי ישיבות ורבני הקהילות, ואשר למחרת נסע ברכבת דרך ארוכה של שעות רבות לאקס־לה־בן, שם המשיך בשיעורים, שיחות ופגישות, וכל מאכלו באותו יום היה חצי אשכולית וכוס חלב. ובאותה זה דבר שמצריך התבוננות, הרי כל אדם שנוסע איזו נסיעה גדולה מרגיש תשישות.

להתחיל את היום ברגל ימין

חווייה רוחנית מדי יום אצלך במייל

הלכה, סיפורים, רעיונות, ווארטים ועוד...
אקטואלי ומרתק.

הצטרפו בחינם לאלפי המנויים, שלחו מייל לבתובת:

dirshu@dirshu.co.il

**הפורתח
בכל יום...**

המייל היומי של 'דרשו'

תלמידי ת"ת "פיתוחי חותם" מתברכים צילום יעקב כהן

תלמידי ביתה א' מת"ת פיתוחי חותם בת"א הגיעו לבתיהם של מרן ורבנן הגר"ג אדלשטיין, הגר"ח קנייבסקי, הגר"ב ויסבקר ר"י בית מותניהו וחתמו בבקור אצל הגר"ש בעדני, לדגל מסיבת ההומש.

אצל הגר"ח קנייבסקי הגישו המנהל הרב חיראדי והמלמדים מנחת שי של מגש פירות לדגל יום הבר מצוה (אצל הגר"ח אין מזכירים יום הולדת, בשל כך שהפעם היהודים בתורה שמוזכר יום הולדת, היא אצל פרעה. לכן לזמור מרן הגר"ח כי 'יום הולדת' היא עניין של גויים. אך כשמקורבנו מזכירים בפנינו כי היום הזה הוא 'יום הבר מצוה' שלו הוא מהנהן בראשו ומחייך).

הג"ד זאב קפלן שליט"א במסירת שיעור בישיבת לייקווד

לאחר זמן הגיע יום אחד והפקיד סכום נוסף גדול יותר. היינו צריכים לשטוף את הידיים אחרי ספירת הכסף, השקיות היו מרופטות ושחורות מאבק! האיש החזיק במשך שנים את כספו בעליית הגג בביתו, משום שלא היה לו מקום אחר לשים את הכסף. ניכר היה שיש לאדם זה עוד הרבה כסף אך הוא חושש

הרה"ג רבי הלל קופרמן שליט"א על החסד ושכרו

"נִיטָב אֱלֵקִים לְמִילָדָת" (שמות א, כ')

שהשקיעו בדירה בפרויקט הרוויחו אך מעט, והוא ב"ה נתקיימה בו ברכת ה' כפי שאמר לו רבו זצוק"ל, וזכה לאלפי מצוות וגם להצלחה כלכלית.

וסיפור דומה שמעתי מפי אותו ידיד: אחיין של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל הסתפק האם את הכספים שנשארים לו פנויים מדי חודש יפקיד בגמ"ח או בתכנית חסכון נושאת רווחים בבנק כדי שיהיה לו קל יותר להשיא את ילדיו. הצעתי לו שיפנה אל דודו עמוד ההוראה מרן זצוק"ל, והוא אכן עשה כך. שאל אותו מרן הגרי"ש: "מה לדעתך ה'חפץ חיים' היה עושה?", והוא ענה לו: "היה מפקיד בגמ"ח". אמר לו מרן הגרי"ש: "ה'חפץ חיים' היה עשה כך, וגם לנו כדאי לעשות כך".

הוסיף אחיין ושאל: "מה לעשות עם כספי הביטוח שהישיבה הפקידה עבורי בבנק?", והשיב הגרי"ש: "תוציא. אולם אם צריך לשלם קנס על שבירת התכנית, אינך מחויב".

הרב קופרמן נזכר בעוד סיפור: אחד ממכריי קיבל מאביו סך 30 אלף דולרים על מנת לסייע לו בעתיד להשיא את נכדיו. הלך אותו אברך למרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל ושאל האם הוא חוטה במצוות השתדלות אם יפקיד בינתיים את הכסף בגמ"ח? ענה לו מרן הגרש"ז זצוק"ל: "מי שרוצה להשקיע בשביל לקנות דירות לילדיו - מותר לו, ומי שיפקיד בגמ"ח - קדוש יאמר לו ויראה סייעתא דשמיא בכל אשר יעשה".

קשה לתאר את מגוון הגמ"חים הקיימים כיום בכל רחבי ארץ הקודש, אכל אין ספק שלהם תרומה מכרעת להצלת רבבות משפחות ממצב של קושי וחוסר עמידה בקשי הקיום. אחד ומיוחד מהם, ומהוותיקים שבהם, הוא גמ"ח 'אהבת חסד' הקיים בואכה ישיבת מיר - מפעל חסד ענק, והכל מכספי אברכים ונדיבים המפקידים כספם בביטחון ובשמחה, ללא כל חשש כי הם עלולים למצוא עצמם יום אחד מול שוקת שבורה כשיתברר להם כי הניחו כספם על קרן הצבי חלילה.

בשיחה עם מנהל הגמ"ח, הרה"ג רבי הלל קופרמן שליט"א, אנו מבקשים לדעת מהו הסוד הגדול שמביא 'משקיעים' כה רבים להפקיד את מיטב כספם בגמ"ח, כשלצד המצווה הגדולה הם חשים ביטחון גמור בהשקעה, וזו הייתה תשובתו:

לפני שנים מספר, אחד מידידי שפרנסתו ב"ה טובה החזיק הפקדה יפה בגמ"ח. הוא סיפר לי שהציעו לו לקנות בכסף זה דירה בפרויקט חדש כדי שיקל עליו בעתיד לחתן את ילדיו. עוררתי אותו שמכיוון שכל כך הרבה יהודים נמצאים במצוקה כספית, אולי ראוי יותר להשקיע בגמילות חסדים.

החליט האברך שראוי לשאול על כך שאלת חכם. הוא ניגש למורו ורבו מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל, הציג את השאלה בפניו וכך השיב לו מרן זצוק"ל: "אם רצונך להשקיע את כספך בדירה מותר לך. אך לו לקולי תשמע, תשקיע הכל בגמ"ח". והוסיף ואמר לו: "כל הרווחים שחשבת לקבל - תקבל יותר".

הוסיף האברך לשאול: "ומה עם תכניות החיסכון שיש לי בבנק, אולי מחובת ההשתדלות כלפי הילדים שלי אשאיר אותם בבנק?!". ענה לו מרן הגרש"ז זצוק"ל: "אדרבה, דווקא מצד ההשתדלות תשבור אותם ותפקיד אותם בגמ"ח. תשאיר לקב"ה לדאוג לכלכל אותך בדרך שהוא רוצה, ואל תשקיע בשום דבר אחר חוץ מצדקה".

ואני מכיר גם את סופו של הסיפור. אברך זה נהג כעצת מרן זצוק"ל, השאיר את כספו בגמ"ח, ואף הוסיף לכך גם את כספי תכנית החיסכון שלו. נכון להיום, יש לו יותר מפי חמישה בפקידונות בגמ"ח... פגשתי אותו בזמן האחרון, והוא אמר לי שהידידים שלו

הזמן הייתה מובטלת. היא ראתה את התלהבות אחיה מן השינוי הדרמטי שחל אצלו מאז הפקיד את כספו בגמ"ח, ואחרי שהתגברה על חשדנותה הפקידה בגמ"ח את הסכום הלא גדול שהיה לה באמתחתה, ליום בו תינשא א"ה.

וממש לא ייאמן, או שמו ייאמן וייאמן - למחרת מתקשרת אליה מנהלת בית הספר ומבקשת ממנה שתי בקשות: שתמלא את מקום המונכת בכיתה ח' למשך שלושה חדשים, ובנוסף - שתהיה אחראית בבית הספר לכל פעילות שעות הפנאי!

והנה עוד סיפור: יהודי ת"ח מחנך ומרביץ תורה התקשר אלי וסיפר שקרא כתבה על הגמ"ח ויש לו סכום נכבד בבנק, והוא ורעייתו מבקשים להיפגש עמי ולהתוודע לפעולות הגמ"ח מקרוב. בפגישה הם התעניינו ושאלו שאלות הגיוניות וענייניות על הגמ"ח, והחליטו להפקיד את הסכום שבידם בגמ"ח.

מכיוון שהם פחדו להסתובב עם סכום כזה ברחוב, ביקשו ממני להיפגש בבנק. ביום הפגישה קיבלתי טלפון שאין צורך לבוא לבנק, הכסף בביתם. שאלתי את הבעל: מה גרם לך לא לפחד? ענה לי: "לימדת היום בשיעור את הגמרא ששלוחי מצוה אינם ניזוקים, וחשבתי בלבי: הרי כוונתי היא למצוה ואין לי מה לפחד". הוא גם נתן הוראה לשחרר כספים מופקדים בתכניות בבנק והפקידים בגמ"ח. אחרי תקופה לא ארוכה התקשר אלי ובישר לי ש"ה זכה לארס את בנו בשעטו"מ, והחתונה בתאריך פלוני ובמקום פלוני והוא ישמח לראותי.

כשהגעתי לחתונה הוא קיבל את פניי בשמחה ובמאור פנים משל הייתי מחותן ראשי. הייתי מופתע. מה לשמחה גדולה זו בראותו את פניי? הוא משך אותי החוצה מן האולם וסיפר לי בהתרגשות את הסיפור הבא: "בני זה, החתן דן, אף שהוא בחור מצטיין התקשה בשידוכים. לפני כארבעה חודשים הזדמנה לידי כתבה על הגמ"ח שלכם. חשבתי בלבי: בכספת בבנק מונח לי סכום כסף נכבד, וגם בתכניות חסכון. אני ואשתי מרבים להתפלל שהקב"ה יעשה עמנו חסד שנוכח לראות בחופת בנו זה. האמנו שאם נעשה מעשה וניתן את כספנו להיטיב עם אנשים רבים, גם הקב"ה יגמול עמנו חסד. לא עבר חודש מאז ההפקדה והגיעה לבני הצעה שמצאה חן בעיניו. התפללתי לה' שתי תפילות: א. שנוכח לראות בקרוב בנישואי בנו. ב. שנוכל להמשיך להפקיד כסף זה בגמ"ח, וב"ה שתי התפילות הללו התקבלו. ב"ה היום באת לאחל מול טוב בחתונת בני, וגם הסתדרנו עם ההוצאות הכספיות של שידוך זה בלי להוציא את הכסף מהגמ"ח. ברור לי שבזכותכם זכיתי לשמחה זו, ולכן אני כה שמח לקראתך!".

והסיפורים האמתיים ממשיכים וזורמים מפיו של הרב קופרמן: הגיע אלי זוג שבתם בת 22 מחכה לזיווגה. הם ביקשו להפקיד בגמ"ח את הכסף שהכינו עבור נישואיה. אמרתי להם שאני מתלבט האם לקחת הפקדה זו, כי אני מסופק בין טובתם לטובת הגמ"ח. אמרתי להם: בשבילכם זו אכן טובה גדולה, מפני שהשקפות שלכם עם הגמ"ח תוסיף לכם זכויות רבות מאוד; ומהניסיון ראיתי כמה פעמים שאלו המפקידים בכגון זה, תוך שבועות מספר בעוה"ש"ת התברשו

ופעם כשדיברו עם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל על דברי מרן ה'חפץ חיים', שכתב שכל אחד ששותף בקרן גמ"ח מרכזת יש לו חלק בכל ההלוואות של הגמ"ח ולא רק באותן הלוואות שהלוו מכספו, וידוע מה שהוסיף ה'חפץ חיים': "ונראה לי פשוט שהקב"ה יחשוב לכל אחד ואחד כאילו הוא לבדו הגמול חסד" - נשאל מרן הגרש"ז: "האם ה'חפץ חיים' לא הפריז בדבריו?". חיך הגרש"ז כדרכו ואמר: "יכול להיות שה'חפץ חיים' הפריז, אולם כדאי מאוד לעשות עסקאות עם ה'חפץ חיים'!".

דברים אלה של מרן ה'חפץ חיים' הם הבטחת שכר רב ועצום למפקידים בקרנות גמ"ח. לאחר אריכות ימים ושנים, בבואם לפני ב"ד של מעלה יראו להם שהם שותפים מלאים במפעלים כבירים שהם בכלל אינם יודעים עליהם, שותפות בהצלת משפחות שלמות מהתמוטטות, בהצלה רפואית דחופה, בהחזקת תלמידי חכמים, לתלמודי תורה, ישיבות, כוללים, בתי כנסת, מקוואות, בניית בתים בישראל, עזרה וסיוע לאנשים לעמוד על רגליהם, לתת להם את היכולת לעזור לעצמם! ממש בכל יום הגמ"ח שהוא שותף בו הביא הצלחה רווחה ושמחה ליהודים רבים! מי לא יחמוד יופי מצוה זו ושכרה?!

"שיחו בכל נפלאותיו" - מן הראוי היה לחבר קונטרס על ההשגחה הפרטית המופלאה שסיפרו לנו מפקידים בגמ"ח. אך כאן נספר לכם כמה סיפורים אמתיים שאירעו למפקידים בגמ"ח שלנו. אברך, תלמיד ישיבת מיר, קיבל מתנות לחתונה ונשאר בידו סכום של 4,000 דולר. הוא הפקיד אותם בבנק וקיבל עבורם 250 דולר כרווח שנת.

כאברך בן תורה ייסר אותו מצפנו. הוא רואה כל כך הרבה אנשים דחוקים וסובלים שאי אפשר להתעלם מסבלם. הזוג הצעיר החל להסתפק האם מחובתם להשאיר כסף זה בבנק כדי לסייע בפרנסתם הדחוקה, או שמו עליהם להלוות סכום זה לנצרכים. כששוחחתי אתם אמרתי להם, שבמידה ויפקידו את הכסף בגמ"ח אין ספק כי ברכת ה' ב'וודאי תהיה גדולה יותר מ250 דולר שנתיים. ההחלטה לא הייתה קלה. הם חונכו שאסור לסמוך על הנס, אך לבסוף החליטו שעליהם לבטוח בה' ולוותר על ההכנסה מן הבנק ולהפקיד את הכסף בגמ"ח.

האשה עסקה מעט בהוראת ציור לילדי בית הספר. מאז נישואיהם היא ארגנה חוגים לציור, אך ללא הצלחה גדולה. והנה, נכנסה ההפקדה בגמ"ח "לפעולה". שבוע לאחר ההפקדה חזר אלי האברך וסיפר בהתרגשות רבה: "ראינו בחוש סייעתא דשמיא! למחרת ההפקדה בגמ"ח הלכה אשתי עוד פעם לאחד מבתי הספר הידועים, למרות העובדה שפעמים רבות פנתה אליו ונדחתה. היא חילקה פעם נוספת לילדות דפי פרסום על חוג לציור שהיא מקיימת, ותוך ימים ספורים התארגנו כמה קבוצות מבית ספר זה. ההכנסה שנוספה לה מחוגים אלו הייתה לא רק 250 דולר לשנה כי אם 400 דולר לחודש!".

ויש לסיפור המשך. לאברך הזה יש אחות. - נערה שסיימה לימודיה בסמינר ועדיין לא מצאה זיווגה. היו לה מילויי מקום מעטים, אך רוב

בניחום אבלים אצל מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א על פטירת אחיו הגאון רבי שלום זצ"ל

הגר"מ ד' ממוה"ז'ין

הגר"י שיק

הגר"ב ויסבקר

הגר"א סלאוויצ'ק

הגר"ש"א שטרן

הגר"ן זוכובסקי

הגר"א כהנמן

הגר"מ"צ ברלין

הגר"מ אויערבך

הגר"ס הלברשטאם

הגר"מ שפרן

הגר"א ליוואוויץ' הגר"י קוסובסקי, הגר"י שיינץ

הגר"א דינר

הגר"צ איזנשטין

הגר"ש שטימון

הגר"צ"א אדלשטין, הגר"א אדלשטין

הגר"ב"ד דיסקין, הגר"י קודלנסקי

הגר"צ דוטברג, הגר"א מילר

הגר"ש דונברג

הגר"ש גלאי

מעין דינוי אכלות

הגר"מ"מ זולפא, הגר"מ"י שניידר

הגר"מ"מ בן שלמה

הגר"מ רבינוביץ' הגר"ח מלופט, הרב דיסקין, הגר"ח סלאוויצ'ק

בניחוס אבלים אצל מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א על פטירת אחיו הגאון רבי שלום זצ"ל

הגר"ו גליקסברג

הגר"ד קוק

האדמו"ר ממחנבוקא

האדמו"ר משאץ

הגר"ע יעבץ

הגר"י מוקר

הגר"ב פינקל

הגר"ד סגל

הגר"א נרבוז

הגר"י שיינץ

הגר"ח"א קאופמן, הגר"ד לוי, הגר"מ אליטוב

הגר"ד פישטיין

הגר"י אזרחי

הגר"י בויאר

הגר"י אונגרשד

הגר"ז ברלין והגרמ"ש אדלשטיין

מרן הגר"י איכנשטיין בשיעור בשיבה

בכר מצוה משפחתית לבן הגר"ג חוניסברג שליט"א רב קהילת 'שונה הלכות'

החלטנו לקחת. עברו שנתיים וחצי והאיש לא רק שלא הוציא את כספו, אלא בא להוסיף עוד כסף.

יהודי יקר זה אמר לנו, כי מאז ההפקדה חלה ברכה בעסקיו ולא הזדקק לכסף שהפקיד אפילו בזמן שחיתן את בתו וקנה לה דירה. "והחשוב מכל", כך אמר, "בכל השנים הארוכות שהכסף היה מוחבא אצלי, הייתי טרוד בדאגות ובכאבי ראש אולי יבואו 'אורחים' כדי להציץ בעליית הגג... כעת לא זו בלבד שהסיט התמידי חלף, תחתיו באה תחושה נעימה וחיונית שבכל רגע ורגע נהנה משהו מכספו, ואני שותף לעשייה כל כך גדולה".

המעשה האחרון עוסק ביהודי אמיד שהצעתו לו כמה פעמים שיפקיד בגמ"ח סכום נכבד. בסופו של דבר הוא נעתר לי, והפקיד סכום יפה בגמ"ח. לאחר חמש שנים הגיע אלי במטרה למשוך את כספו: "יש לי הצעה טובה להשקעה בנדל"ן וזקוק אני לכסף המצוי בגמ"ח".

כמובן מאליו, השבתי לו את הפיקדון. לא עבר חודש והיהודי חזר בבחלה וסיפור בפיו: "אני סובל מתסמונת חורף. במשך שנים רבות הייתי נתקף בתחילת כל חורף בכאבי גב, בתעוקות חזה, בשפעת חוזרת פעם אחר פעם ועוד מרעין בישין. וראה זה פלא, מאז שהפקדתי אצלך את הכסף לפני חמש שנים עברתי חמישה חורפים בלי כאבים. הכל נעלם כלא היה! והנה, לפני חודש אחרי שמשכתי מן הגמ"ח את הפיקדון, חזרו כל תחלואי החורף כמקדם".

הוא הוציא מתיקו את הסכום שהוציא ואמר: "עשה עמי חסד - קח אותו חזרה לגמ"ח!".

(הרב ב. הלחמי | יתד נאמן - סוכות תש"פ)

בשורות טובות. אולם לגמ"ח לא מועילות כל כך הפקדות גדולות לתקפות קצרות. אך כיוון שכוונתכם לטובה ואנו חפצים בטובתכם, נזכה אתכם להיות שותפים עמנו. הם הפקידו את כסף הנדוניה והלכו בציפייה לישועה.

כעבור כשישה שבועות מודיעים לי המפקדים המאושרים שהם ניצחו אותי! ב"ה הבת שלהם התארסה והשדון שהם עשו מאפשר להם להשאיר את ההפקדה בגמ"ח. שמחתי בשמחתם, ואני מוכן לספוג עוד ניצחונות שכאלו...

ועוד מעשה ביהודי יקר שהפקיד בגמ"ח - לאחר התלבטויות רבות מאוד - סכום לא גדול. הוא בירר פעם ועוד פעם על יתרונות הגמ"ח, כמה שווה הונו העצמי. בקיצור - מלא דאגות. לאחר זמן כשעקב אחרי פעילות הגמ"ח וראה גם שיכול למשוך את הפקדתו ללא קשיים, הגיע יום אחד והפקיד סכום נוסף גדול יותר. היינו צריכים לשטוף את הידיים אחרי ספירת הכסף, השקיות היו מרופטות ושחורות מאבק! האיש החזיק במשך שנים את כספו בעליית הגג בביתו, משום שלא היה לו מקום אחר לשים את הכסף.

ניכר היה שיש לאדם זה עוד הרבה כסף, אך הוא חושש לאמינות הגמ"ח. בדרך כלל אין אנו נותנים מידע על היקף הגמ"ח מטעמים מובנים, אולם כיוון שראינו את התועלת שבדבר לקחנו אותו לשיחה, נתנו לו תמונה על הקרן הקבועה של הגמ"ח ועל הפיקדונות שבאמתחותיו. הוא ראה שהגמ"ח מנוהל בצורה תקינה ויציבה, ויש מספיק כסף בקרן הגמ"ח כדי שלא ניפול. לאחר ימים ספורים הוא הגיע עם סכום נוסף וגדול יותר. הוא הודיע שהסכום ניתן רק לחודשיים, התלבטנו האם לקחת סכום גדול לזמן קצר, ובכל זאת

מה היה קורה לגוי שהיה מרים את ידו רבי יהודה החסיד?

"הלַהֲרַגְנִי אִתָּהּ אִמֹר פֶּאֶשֶׁר הִרְגֵּת אֶת הַמְּצֻרִי" (שמות ב', י"ד)

המפורש אפשר להפוך לב רבים להיות יראי שמים". וא"כ אפשר ל"ל שהיה רבי יהודה החסיד עושה כן על ידי שם המפורש ומקרב לקדושה. [ועיין בספר נתיב מצוותיך נתיב היחוד שבי' ו' אות ג].

וברש"י מביא ממדרש (שמות רבה א, כט), "הלַהֲרַגְנִי אתה אומר - מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש. ובגור אריה מבאר שמדיק הפסוק "הלַהֲרַגְנִי אתה אומר" למדו חז"ל שהרגו בשם המפורש, דאל"כ היה צ"ל "הלַהֲרַגְנִי אתה מבקש".

בספר 'זכר דוד' (לרבי דוד מודינא זצ"ל מאמר א' עמ' תרנו) מביא מספר 'עמק המלך', שכל גוי שהיה מרים ידו על רבי יהודה החסיד היה מתגיר, ע"כ. ומבאר שם, דכיון שהיה יודע ומכיר ברוחב בינתו וברוח קדשו, ניצוץ הקדושה שבו היה מטהרו ומביאו לקדושה.

וחשבתי לבאר זאת ע"פ מה שכתב רבי יהודה החסיד (ספר חסידים אות תפד) "שעל ידי שם

דבר ספל עתידי דורותיו תלוי בו אין לו שיעור

מסביר הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א שכל הדין של חומש אינו אלא למצוה פרטית, אבל דבר שכל עתיד הדורות של צאצאיו תלוי בזה - שאני.
שהלא ע"י זה זוכה שבניו יהיו ת"ח - ודא ביה כולא ביה, ודלא דא ביה מה ביה - ואורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, בדברים כאלו אין מקום לתת הגבלה ושיעור!

ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח ואל ישא בת"ח שאם מת או גולה בניו ע"ה. [מ"ט].

הנה נפסק ובשו"ע [תרנ"ו בהגה] שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש - ולא רק לצדקה אלא לכל מצוה.
וצריך עיון מדוע כאן נצטווה אדם לבזבז כל מה שיש לו?

בחור שמוותר על תפילה במנין בגלל גשם - לא מתאים לנו!

וכיצד ניתן לזהות מי ימשיך לעלות ולהתעלות?
רק אם רואים שהמדובר דבוק ביראת ה' ודבוק במידות טובות - יש לזה המשך!
עוד מסופר על בחור שהגיע לקוסובה לשם פגישה עם אחת מאחיותיו של מרן החזון איש זצוק"ל.
כשהגיע הזמן להתפלל בדיוק ירדו גשמים, הבחור המתין שהגשם ייחלש ולא הלך.
מיד כשראה זאת מרן החזון איש זצוק"ל הגיב - אם כך אין זה עבורנו!!!

תניא היה רבי מאיר אומר כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי. [מט].

הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל מספר על אדם גדול שנכנס למרן החזון איש זצוק"ל להתייעץ על שני הצעות שידוכים שהציעו לביתו - האחד למדן גדול שהחזו"א הכירו, והשני גם למדן אבל לא כמו הראשון.
מרן החזון איש זצוק"ל השיב לו יש מעלות שבו זה נגמר, ויש מעלות שיש להם המשך!
השואל ניסה להבין - איך ניתן לדעת על מעלה אם יש לה המשך?

האם אינו אוהב את בנו בגלל מעלתו או יופיו

האומה, אך האמת הוא שאהבת הקב"ה אותנו אינה תלויה בשום סיבה וטעם, כי אהבתו יתברך היא אהבת אב לבנו!
האב אינו אוהב את בנו מתוך מעלתו או יופיו וטובו, אלא מתוך ההרגש הטבעי שאינו תלוי בשום סיבה וטעם, ואדרבה, מפני שהוא אוהב את בנו, ממילא הוא רוצה שבנו יהיה טוב ויפה - כן היא אהבת הבורא יתברך אלנו, אינה תלויה בשום טעם.
"חביבין ישראל שנקראו בנים למקום" - היסוד הוא אהבה, אין שום סיבה וטעם מדוע נקראו "בנים", וכל התורה והמצוות, הכל יוצא זלקח מן אשר "חביבין ישראל".
"אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת", - ומכאן זה "תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו למדת".
והיא תפלת אחד הראשונים שהתפלל: הרבה פעמים פשעתי וחטאתי, ונחמתי רק שמזרע ישראל אני, מזרע האבות. אשריכם ישראל.

תנא רבי חייא כל העוסק בתורה לפני עם הארץ כאילו בעל ארוסתו בפניו, שנאמר 'תורה צוה לנו משה מורשה' אל תקרי מורשה, אלא מאורסה. [מט].

אמנם הגמרא מדברת על גנותו של עם הארץ, אבל הגאון רבי ירוחם הלוי ליבוביץ זצוק"ל [המשגיח ממיר] מדגיש כאן את הנקודה שכל אחד, אפילו עם הארץ שלא למד מעולם, יש לו גם כן חלק בתורה!
כי התורה מורשה לכל קהילות יעקב! הפשט הוא, שגם עם הארץ שלא למד תורה מימיו, יש לו חלק בנשמת ישראל, וחלק בתורה!
במדרש [ויקרא ט"ז] מסופר על עם הארץ שבא בתביעה לרבי ינאי - באומרו ירושתי אצלך!
הוא שמע פעם ילדים שלומדים את הפסוק "מורשה קהלת יעקב" - "מורשה קהלת ינאי" אין כתיב כאן, אלא "קהלת יעקב"!
ה'עולם' טועה בחשבו שהקב"ה אוהב את ישראל מפני מעלת

מדוע אסור לע"ה לאכול בשר?

וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?
ומבואר שם שאדרבא דווקא בגלל שיש לאדם יצר הרע - לכן הוא מתאים לקבל את התורה - כדי להתגבר על יצרו!
וממילא מי שאינו לומד תורה ואינו מתגבר על יצרו מדוע שיאכל בשר?
הגאון רבי יהודה ליב חסמן זצוק"ל אמר שכל ההיתר שניתן לאדם לאכול בעל חי אחר הוא רק מפני שהוא בדרגה יותר גבוהה ממנו - והאכילה מעלה ומתקנת את המאכלים.
אבל כל זה רק ביהודי שאוכל 'לשובע נפשו' - לשעבד את הגוף הגשמי שלו ושל הבעל חי - לרוחניות ותורה.
אך עם הארץ שאין לו שייכות לתורה - אין לו היתר והצדקה לאכול בשר.

תניא ר' אומר עם הארץ אסור לאכול בשר, שנאמר 'זאת תורת הבהמה והעוף' כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף. [מט].

מדוע באמת אסור לעם הארץ לאכול בשר בהמה ועוף?
הגאון רבי מאיר שמחה מדוויסק זצוק"ל מסביר [משך חכמה במדבר י"א ד'] שבשר מגביר את התאוה, כיוון שהוא מגיע מבעל חי שיש לו תאוות.

ולכן אסור לעם הארץ לאכול בשר, היות שזה מגביר את כח המתאוה, ואין בו תורה שתתן בו להתאפק על תאוותו, וכמו שאמרו בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין.

הגאון רבי יהונתן שרגא דומב שליט"א מסביר את השייכות בין לימוד התורה לבשר על פי הגמרא שבת [קכט:] שמסוכן להקזי דם בערב חג השבועות מפני שבזמן מתן תורה יצא מזיק ששמו "טבחון", ואם לא קבלו ישראל את התורה, "הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו".

והענין הוא שברגע שמלאכי השרת שמעו שמרע"ה בא לקבל את התורה לפני הקב"ה - חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל

ניתן לפנות לכתובת: peninim88@gmail.com

הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 27 | טבת תשפ"א | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מדין רושם את שמו על הספר בזאת
תבחנו כפי שנוהג לרשום על כל ספריו

גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א בסנדקאות

מדין רשכבה"ג שד התורה בלימוד בביתו

מדין הגר"מ אורחי שליט"א
במעמד סיום מסכת שבת בכולל נטפי דבש

לראותם - בראי ההסטוריה

בתמונה זו, נראים מימין לשמאל: רשכבה"ג מדין הגר"ח קניבסקי שליט"א, מדין דה"י הגר"א"ל שטינמן זצוק"ל, וב"ק האדמו"ר מגור.

התמונה צולמה בשנת תשנ"ט בערך, נשמח אם מי מהקוראים יכול להוסיף לנו פרטים על האירוע בו התקיימה פגישה זו.

בהזדמנות זו, תודתנו לקוראינו הרבים ששולחים לנו מסמכים ותמונות מעניינות, נשמח לקבל תמונות נוספות, מכל גדולי ישראל זצ"ל ושליט"א.

